This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥हे पोथि दूषेत्वाद् यांकाचि होय॥ श्री राम समर्थ प्र
सिवेराम नटधाम नकराचि होय॥ पत्रे संख्या॥ ६६॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥ ॥श्रीगणेशाय नमः॥ श्रीसरस्वत्यै नमः॥ श्रीगुरुभ्यो नमः॥ श्रीया
ज्ञवल्क्याय नमः॥ श्रीरामसमर्थ॥ हरिः ॐ मू॥ इषेत्वो र्जेत्वा
वायवस्था॥ देवोवः सविताप्रार्पयतु श्रेष्ठ तमाय कर्मणे॥१॥ आ
प्यायध्वमघ्न्या इन्द्राय भागं प्रजावतीरनमीवा अयक्ष्माः॥
मावस्तेन ईशत माघशंꣳसः॥२॥ ध्रुवा अस्मिन् गोपतौ स्या
त बह्वीः॥ यजमानस्य पशून्पाहि वसोः पवित्रमसि॥३॥ द्यौ
रसि पृथिव्यसि मातरिश्वनो घर्मोसि॥ विश्वधाः परमेण
धाम्ना॥४॥ दृꣳहस्व मा ह्वार्मा ते यज्ञपतिर्ह्वार्षीत्॥ वसोः प १० ॥१॥

वित्रमसि शतधारं वसोः पवित्रमसि सहस्त्रधारं॥५॥ देवः
स्त्वा सविता पुनातु वसोः पवित्रेण शतधारेण॥ सुप्वा कामधु
क्षः॥६॥ सा विश्वायुः सा विश्वकर्मा सा विश्वधायाः॥ इंद्रस्य
त्वा भागꣳसोमेना तनच्मि विष्णो हव्यंꣳरक्षस्व॥७॥ अग्ने
व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यतां॥ इदमह
मनृतात्सत्यमुपैमि॥८॥ कस्त्वा युनक्ति सत्वा युनक्ति कस्मै
त्वा युनक्ति तस्मै त्वा युनक्ति॥ कर्मणे वां वेषाय वां॥९॥ प्रत्यु

॥२॥ ष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो निष्टप्तꣳ रक्षो निष्टप्ता अरातयः॥
उर्वन्तरिक्षमन्वेमि॥१०॥धूरसि। धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं योस्मां
धूर्वति॥धूर्व तं यं वयं धूर्वामः॥११॥देवानामसि सस्नितमं व
ह्नितमं पप्रितमं जुष्टतमं देवहूतमम्॥अह्रुतमसि हविर्धा
स्ता मी ५ नं दृꣳह स्वमौ ते यज्ञपतिर्ह्वाषीत्॥१२॥विष्णुस्त्वा। क्रमतामु
रु वातायापहतꣳ रक्षो यच्छन्तां पंच॥देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
श्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्॥१३॥अग्नये जुष्टं गृह्णा

म्यग्नीषोमाभ्यां जुष्टं गृह्णामि॥भूताय त्वा नारातये स्वरभि
विख्येषम्॥१४॥दृꣳहन्तां दुर्याः पृथिव्यामुर्वन्तरिक्षमन्वेमि॥
पृथिव्या स्त्वा नाभौ सादयाम्यदित्या उपस्थे॥अग्ने हव्यꣳ रक्ष
स्व॥१५॥पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्य
छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः॥१६॥देवीरापो अग्रेगु
वो अग्रेपुवः॥अग्र इममद्य यज्ञं नयत सुधातुं यज्ञपति
न्देवायुवम्॥१७॥युष्मा इन्द्रोवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१३॥ णीध्वं वृत्रतूर्ये प्रोक्षिता स्थ ॥ अग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषो
माभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि ॥१८॥ दैव्याय कर्मणे शुन्धध्वं देवयज्या
यै ॥ यद्वोऽशुद्धः पराजघानैतद्वस्तच्छुंधामि ॥१९॥ शर्मास्यव
धूतꣳ रक्षोऽवधूता अरातयः ॥ अदित्यास्त्वगसि प्रति त्वादिति
र्वेत्तु ॥२०॥ अद्रिरसि वानस्पत्यो ग्रावासि पृथुबुध्नः ॥ प्रति त्वा
दित्यास्त्वग्वेत्तु ॥२१॥ अग्नेस्तनूरसि वाचो विसर्जनम् ॥
देववीतये त्वा गृह्णामि ॥२२॥ बृहद्ग्रावासि वानस्पत्यः स इ

दं देवेभ्यः ॥ हव्यꣳ शमीष्व सुशमि शमीष्व हविष्कृदेहि ॥२३॥ कु
क्कुटोसि मधुजिह्व इषमूर्जमावद ॥ वयꣳ संघातेसंघातेजे
ष्म ॥२४॥ वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तु ॥ परापूतꣳ रक्षः
प्रतिपूता अरातयः ॥२५॥ अपहतꣳ रक्षो वायुर्वो विविनक्तु ॥
देवो वः सविता प्रतिगृह्णातु हिरण्यपाणिरच्छिद्रेण पाणिना ॥२६॥
धृष्टिरसि । स्यपाग्ने अग्निमामादं जहि ॥ निःक्रव्यादꣳ सेधा
देवयजं वह ॥२७॥ ध्रुवमसि पृथिवीं दृꣳह ॥ ब्रह्मवनि त्वा क्षत्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥४॥ वनिसजातवन्युपदधामिद्विषतोवधाय ॥२८॥ अग्ने ब्रह्म गृभ्णी
ष्व धरुणमस्यंतरिक्षं दृꣳह ॥ ब्रह्मवनित्वाक्षत्रवनि सजातवन्यु
पदधामिद्विषतोवधाय ॥ धर्त्रमसिदिवं दृꣳह ॥ ब्रह्मवनित्वाक्ष
त्रवनिसजातवन्युपदधामिद्विषतोवधाय ॥२९॥ विश्वाभ्यस्त्वा
शाभ्यउपदधामिद्विषतोवधाय ॥ चितस्थोर्ध्वचितोभृगूणा
मङ्गिरसांतपसातप्यध्वम् ॥३०॥ शर्मास्यवधूतꣳ रक्षोवधू
ताअरातयः ॥ अदित्यास्त्वगसिप्रतित्वादितिर्वेत्तु ॥३१॥

धिषणासिपर्वतीप्रतित्वादित्यास्त्वग्वेत्तु ॥ दिवस्कंभन्यसिधि
षणासिपार्वतेयीप्रतित्वापर्वतीवेत्तु ॥३२॥ धान्यमसिधिनुहि
देवान् धिनुहि यज्ञं धिनुहि यज्ञपतिम् ॥ धिनुहिमांयज्ञन्यम् ॥
॥३३॥ प्राणायत्वोदानायत्वा व्यानायत्वा ॥ दीर्घामनुप्रसितिमायु
षे धाम् ॥ देवोवःसविताप्रतिगृह्णातु हिण्यपाणि रच्छिद्रेणपा
सिर णा ॥ चक्षुषेत्वामहीनांपयो ॥३४॥ वेदोसिवेदस्येनत्वंदेववेददेवे
भ्योवेदोभवः ॥ तेनमह्यंवेदोभव ॥३५॥ देवस्यत्वासवितुःप्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ सवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याम्॥संवपामिसमापओषधी
भिःसमोषधयोरसेन॥सꣳरेवतीर्जगतीभिःसंमधुमती
र्मधुमतीभिःपृच्यंताम्॥जनयत्यैत्वासंयौमि॥२१॥इदमग्ने
रिदमग्नीषोमयोरिषेत्वा॥घर्मोसिविश्वायुरुरुप्रथाउरुप्रथ
स्वोरुतेयज्ञपतिःप्रथताम्॥२२॥अग्निष्टेत्वचंमाहिꣳसीदंत
रितꣳरक्षोंतरिताअरातयः॥देवस्त्वासवितावश्रपयतुवर्षिष्ठे
धिनाके॥२३॥माभेर्मासंविक्थाअतमेरुर्यज्ञोतमेरुर्यजमा

नस्यप्रजाभूयात्॥त्रितायत्वाद्वितायत्वैकतायत्वा॥२४॥देवस्यत्वा
सवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याम्॥आददेध्वरकृतं
देवेभ्यः॥इंद्रस्यबाहुरसिदक्षिणःसहस्रभृष्टिःशततेजाः॥
वायुरसितिग्मतेजाद्विषतोवधः॥२५॥पृथिव्यैवर्मासिपृथि
वीदेवयजन्योषध्यास्तेमूलंमाहिꣳसिषम्॥२६॥व्रजंगच्छगो
ष्ठानंवर्षतुतेद्यौर्बधानदेवसवितःपरमस्यांपृथिव्याꣳशतेनपा
शैः॥योस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मस्तमतोमामौक्॥२७॥अपाररुं
वध्यासंपृथिव्यैदेवयजनात्॥व्रजंगच्छगोष्ठानंवर्षतुतेद्यौर्ब

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग.९॥ धानदेवसवितः परमस्यां पृथिव्यां शतेन पाशैः॥ योस्मान्द्वेष्टि
यंच वयं द्विष्मस्तमतोमामौक्॥ अररो दिवं मापप्तो द्रप्सस्ते द्यां मा
स्कन्॥ व्रजं गच्छ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां
पृथिव्यां शतेन पाशैः॥ योस्मान्द्वेष्टि यंच वयं द्विष्मस्तमतोमामौ
क्॥२६॥ गायत्रेण त्वा छंदसा परिगृह्णामि त्रैष्टुभेन त्वा छंदसा
परिगृह्णामि जागतेन त्वा छंदसा परिगृह्णामि॥ सुक्ष्मा चासि शि
वा चासि स्योना चासि सुषदा चासि॥ ऊर्जस्वती चासि पयस्वती च॥२७॥ ४४॥
ग.१०॥

पुराक्रूरस्य विसृपो विरप्शिन्नुदादाय पृथिवीं जीवदानुम्॥
यामैरयंश्चन्द्रमसि स्वधाभिस्तामु धीरासो अनुदिश्य यजन्ते॥
द्विषतो वधोसि॥२८॥ प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो निष्टप्तं
रक्षो निष्टप्ता अरातयः॥ अनिशितोसि सपत्नक्षिद्वाजि
नं त्वा वाजेध्यायै संमार्ज्मि॥ प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो
निष्टप्तं रक्षो निष्टप्ता अरातयः॥ अनिशितासि सपत्नक्षि
द्वाजिनीं त्वा वाजेध्यायै संमार्ज्मि॥२९॥ अदित्यै रास्नासीन्द्राण्यै
११

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥७॥

सन्नरह नमः॥विष्णो र्वेष्पोस्यूर्जेत्वा दब्धे नत्वा चक्षुषावपश्या
मि॥२८॥अग्नेर्जिह्वासि सुभूर्देवेभ्यः॥धाम्ने धाम्ने भ
व यजुषे यजुषे॥सवितुस्त्वा प्रसवउत्पुनाम्यछिद्रेणपवि
त्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः॥सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यछिद्रे
मि॰३ णपवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः॥३१॥तेजोसि शुक्रमस्यमृतम
सिधामनामासि॥प्रियं देवानामनाधृष्टं देवयजनम्॥३२॥
यस्ते॥प्राणः पशुषु प्रविष्टो देवानां विष्ठामनु यो वितस्थे॥आस्

॥७॥

त्वा नू त्सोमघृत वान्हि भूत्वाग्निं गछ स्वर्यजमानायाविंद॥
॥३०॥७॥ [illegible] ॥४॥दूषेत्वा॥२घोरसि॥२अग्ने व्रतपते॥पवि
त्रेस्थ॥४॥अग्नेस्तनू७धृष्टिरसि६शर्मासि५देवस्यत्वा५दि
तिर्यदेवस्यत्वा२धिषैवमासि५प्रत्युष्टं२रक्षः५इ-तिदशानु
वाकेषु पंचोत्रात्॥५॥प्रथमोध्यायः॥ॐ नमः॥कृष्णोस्याखरे
ष्ठोग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षामि वेदिरसि बर्हिषे त्वा जुष्टं प्रोक्षामी॥
बार्हिरसि स्रुग्भ्यस्त्वा जुष्टं प्रोक्षामि॥१॥अदित्यै व्युंदनमसि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ विष्णो स्तुपोसि॥ ऊर्णम्रदसन्त्वास्तृणामि स्वासस्थां देवेभ्यः॥
२ य ॥२॥ भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भूतानांपतये स्वाहा॥ गंध
र्वस्त्वा विश्वावसुः परिदधातु विश्वस्यारिष्ट्यै॥३॥ यजमान
स्य परिधिरस्यग्निरिड ईडितः॥ इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणो
विश्वस्यारिष्ट्यै॥ यजमानस्य परिधीरस्यग्निरिड ईडि
तः॥ मित्रावरुणौ त्वोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा विश्व
स्यारिष्ट्यै॥ यजमानस्य परिधीरस्यग्निरिड ईडितः॥५॥

वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमंतं समिधीमहि॥ अग्ने बृहंतमध्वरे॥५॥ समि
दसि सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्याश्चिदभिशस्त्यै॥ सवितुर्बाहू स्थः॥६॥
ऊर्णम्रदसं त्वास्तृणामि स्वासस्थं देवेभ्यः॥ आ त्वा वसवो रुद्रा आ
दित्याः सदंतु॥७॥ घृताच्यसि जुहूर्नामसे प्रियेण धाम्ना प्रियेसद
सिसी॥ घृताच्यस्युपभृन्नामसेदं प्रियेण धाम्ना प्रियेसद सिसी
द॥ घृताच्यसि ध्रुवानामसेदं प्रियेण धाम्ना प्रियेसद सिसीद॥ प्रिये
ण धाम्ना प्रियेसद सिसीद॥८॥ ध्रुवा असदन्नृतस्य योनौ ता विष्णो
पाहि॥ पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञन्यम्॥९॥ अग्ने वाजजि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

द्वाजं त्वा सरिष्यंतं वाजजितꣳ सम्मार्ज्मि ॥ नमो देव
भ्यः स्वधा पितृभ्यः सुयमे मे भूयास्तं ॥१०॥ अस्कन्नमद्याज्यं
देवेभ्यः संभ्रियासं ॥ अंघ्रिणा विष्णो मा त्वावक्रमिषं ॥११॥
॥५॥ वसुमतीमग्ने ते छायामुपस्थेषं विष्णो स्थानमसि ॥ इत
इंद्रो वीर्यमकृणोदूर्ध्वो ध्वर आस्थात ॥१२॥ अग्ने वेर्हो ॥५॥
त्रं वेर्दूत्यं ॥ अवतां त्वा द्यावापृथिवी अव त्वं द्यावापृथिवी ॥१३॥
स्विष्टकृद्देवेभ्य इंद्र आज्येन हविषा भूत्स्वाहा ॥ सं ज्यो
तिषा ज्योतिः ॥१४॥ अत्र पितरो मादयध्वं यथाभाग

मावृषायध्वं ॥ अमीमदंत पितरो यथाभागमावृषायिषत ॥१५॥
उपहूता पृथिवी मातोप मां पृथिवी माता ह्वयतां ॥ अग्नीरा
ग्नीध्रात्स्वाहा ॥१६॥ उपहूतो द्यौष्पितोप मां द्यौष्पिता ह्वय
तां ॥ अग्निराग्नीध्रात्स्वाहा ॥१७॥ मयीदमिंद्र इंद्रियं दधा
त्वस्मान् रायो मघवानः सचंतां ॥ अस्माकꣳ संत्वाशिषः
सत्या नः संत्वाशिषः ॥ अग्ने वाजजिद्वाजं त्वा ससृवाꣳसं
वाजजितꣳ संमार्ज्मि ॥१८॥ देव सवितरेतं त्वा वृणते बृ
हस्पतिं ब्रह्माणं ॥ तदहं मनसे प्रब्रवीमि ॥१९॥ मनो गा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यच्चै गायत्री त्रिष्टुभे त्रिष्टुप् जगत्यै जगत्यनुष्टुभे ॥ अनुष्टु
प्प्रजापतये प्रजापतिर्विश्वे[illegible]भ्यो देवेभ्यः ॥२०॥ बृहस्प
तिर्देवानां ब्रह्माहं मनुष्याणां ॥ भूर्भुवस्स्वभिरस्तः पाप्मे
॥१०॥ दमहं बृहस्पतेः सदसि सीदामि ॥२१॥ मित्रस्य त्वा चक्षु
षा प्रतीक्षे ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां ॥१०॥
पूष्णो हस्ताभ्यां ॥ प्रतिगृह्णामि पृथिव्यास्त्वा नाभौ सा
दयाम्यदित्या उपस्थे ॥२२॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ आददेऽग्नेष्ट्वास्येन

प्राश्नामि बृहस्पतेर्मुखेन ॥ याऽअप्स्वंतर्देवतास्ता इदं
शमयंतु ॥२३॥ स्वाहाकृतं जठरमिंद्रस्य गच्छ ॥ प्रसि
नामे मा संष्टक्रा ऊर्ध्वं मे नाभे सीद ॥२४॥ इंद्रस्य त्वा जठरे
सादयामि ॥ प्रजापतेर्भागोस्यूर्जस्वान्पयस्वान् ॥२५॥
प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे
पाहि ॥ ऊर्गस्यूर्जं मयि धेह्यक्षितिरसि मा मे क्षेष्ठा अमु
त्रामुष्मिंल्लोके इह च ॥२६॥ एषा तेऽग्ने समित्तया
वर्धस्व चा च प्यायस्व ॥ वर्धिषीमहि च वयमा च प्यासि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

धीमहि॥२७॥ एतत्ते देव सवितर्यज्ञं प्राहुर्बृहस्पतये ब्र
ह्मणे॥ तेन यज्ञमव तेन यज्ञपतिं तेन मामव॥२८॥ मनो
ज्योतिर्जुषतामाज्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञमिमं तनोतु॥ अरि
रा१२॥ ष्टं यज्ञꣳ समिमं दधातु विश्वे देवाँ इह मादयेतामोम्प्रति स४
ष्ठा॥२९॥ अग्नीषोमयोरुज्जितिमनुज्जेषं वाजस्य मा ॥१२॥
प्रसवेन प्रोहामि॥ अग्नीषोमौ तमपनुदतां योस्मान्द्वेष्टि
जर यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि॥ इंद्राग्न्योरु
ज्जितिमनुज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि॥ इंद्रा
स२

ग्नी तमपनुदतां योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रसवेनापो
हामि॥३०॥ वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वादित्येभ्यस्त्वा॥ संजानाथां द्या
वापृथिवी मित्रावरुणौ त्वा वृष्ट्यावतां व्यंतु वयो रिप्तो रिहाणाम
रुतां पृषतीर्गच्छ॥ वशा पृश्निर्भूत्वा दिवं गच्छ ततो नो वृष्टिमाव ॥३१॥
ह॥३२॥ चक्षुष्पा असि चक्षुर्मे पाहि॥ यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने
देव पणिभिर्गुह्यमानः॥३३॥ तं त एतमनु जोषं भराम्येष नेत्व
दपचेतयातै॥ अग्नेः प्रियं पाथोपीतं॥३४॥ संस्रवभागा स्थे

षाबृहंतःप्रस्तरेष्ठाःपरिध्यश्चदेवाः॥इमांवाचमभिविश्वेगृणं
तआसद्यास्मिन्बर्हिषिमादयध्वꣳस्वाहावाट्॥घृताचीस्थोधुर्यौ
पातꣳसुम्नेस्थसुम्नेमाधत्तं॥२५॥अग्नेदब्धायोशीतमपाहिमादि
द्योःपाहिप्रसित्यैपाहिदुरिष्ट्यैपाहिदुरद्मन्यै॥अविषंनःपितुंकृ
॥१२॥ णुसुषदायोनौस्वाहावाट्॥२६॥अग्नयेसंवेशपतयेस्वाहास
रस्वत्यैयशोभगिन्यैस्वाहा॥उलूखलेमुसलेयच्चशूर्पेआशि ॥१२॥
श्लेषदृषदियत्कपाले॥२७॥उत्लुषोविप्रुषःसंजंतुहोमिसस्याःसं
लुयजमानस्यकामास्वाहा॥आप्यायतांध्रुवाहविषाघृतेनै

यज्ञंयज्ञंप्रतिदेवयद्भ्यः॥सूर्यायाउधोअदित्याउपस्थ उरुधारापृ
थिवीयज्ञेअस्मिन्॥२८॥देवागातुविदोगातुंवित्वागातुमित॥
मनसस्पतइमंदेवयज्ञꣳस्वाहावातेधाः॥२९॥संबर्हिरंक्तांहृ
विषाघृतेनसमादित्यैर्वसुभिःसंमरुद्भिः॥समिंद्रोविश्वदेवेभि
रंक्तांदिव्यंनभोगच्छतुयत्स्वाहा॥३०॥कस्त्वाविमुंचतिसत्वावि
मुंचतिकस्मैत्वाविमुंचतितस्मैत्वाविमुंचति॥पोषायरक्षसांभा
गोसि॥३१॥वेषोस्तुपवेषोद्विषतोग्रीवाउपवेविष्टि॥वेशांत्वाग्ने

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सुभगा व्यारयेह ॥ ४२ ॥ रुद्राः कर्मण्या अनेपाइन्नोयथासन्नू ।
ष्टु होमित्वा सुभगलोभगाय पुरूतमं पुरूहूतस्त्र वस्यन् ॥ ४३ ॥
संवर्चसा पयसा संतनूभिरगंन्महि मनसासंशिवेन ॥ त्व
॥१३॥ ष्टा सुदत्रो विदध्यातु रायोनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टं ॥ ४४ ॥ यज्ञ
स्यं चतउपचा ॥ शिवे मे संतिष्ठस्वारिष्टे मे संतिष्ठस्वाभिष्टे मे
संतिष्ठस्व ॥ ४५ ॥ दिवि विष्णुर्व्यक्रंस्त जागतेन छंदसा ततो ॥१३॥
निर्भक्तः ॥ योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥ अंतरिक्षे विष्णुर्व्यक्र

ंस्त त्रैष्टुभेन छंदसा ततो निर्भक्तः ॥ योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्वि
ष्मः ॥ पृथिव्यां विष्णुर्व्यक्रंस्त गायत्रेण छंदसा ततो निर्भ
क्तः ॥ योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥ ४६ ॥ अस्मादन्नादस्यै प्र
तिष्ठाया अगंन्म स्वः ॥ संज्योतिषाभूम ॥ ४७ ॥ स्वयंभूरसि
श्रेष्ठो रश्मिर्वर्चोदा असि वर्चो मे देहि ॥ सूर्यस्यावृतम
न्वावर्ते ॥ ४८ ॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वयाग्ने गृहपतिना
भूयासं ॥ सुगृहपतिस्त्वं मयाग्ने गृहपतिना भूयाः ॥ ४९ ॥ अस्थू

रिणौगार्हपत्यानिसंतुशतꣳहिमाः॥तिग्मेननस्तेजसा
संꣳशिशाधिसूर्यस्यावृतमन्वावर्त्ते॥५०॥उरुविष्णो
विक्रमस्वोरुक्षयायनस्कृधि॥घृतंघृतयोनेपिब
॥१४॥ प्रप्रयज्ञपतिंतिर॥५१॥ततोसितेतुरस्यनुमातनु
हि५अस्मिन्न्यज्ञेस्याꣳसाधुरुस्यायामस्मिन्नंन्ते ॥१४॥
स्मिंल्लोके॥५२॥इदंमेकर्मेदंवीर्यंपुत्रोनुसंतनोतु॥

अग्नेव्रतपतेव्रतमचारिषंतदशकंतन्मेराधि॥इ
दमहंयएवास्मिसएवास्मि॥५३॥अग्नयेकव्यवा
हनायस्वाहासोमायपितृमतेस्वाहा॥अपहता
असुरारक्षाꣳसिवेदिषदः॥५४॥येरूपाणिप्र
तिमुंचमानाअसुरासंतःस्वधयाचरंति॥परा
पुरोनिपुरोयेभरंत्यग्निष्टांल्लोकात्प्रणुदात्यस्मात्॥५५॥
अत्रपितरोमादयध्वंयथाभागमावृषायध्वं॥अमीम

दंतपिरो यथाभागमावृषाइषत ॥५५ नमो वः पितरः सुषा
य नमो वः पितरस्तपसे ॥ नमो वः पितरो यज्जीवं तस्मै नमो वः
पितरो रसाय ॥ नमो वः पितरो घोराय मन्यवे स्वधायै वः पितरो नमः ॥
एतद्वः पितरो वासो गृहान्नः पितरो दत्त ५७ ॥ उदा सुषा स्वायुषो
॥१५॥ सर्जेन्य स्वधा मक्षितः ॥ उदस्थाम मृतां अनु ॥५५८॥ आधत्त पित
रो गर्भं कुमारं पुष्करस्रजं ॥ यथेह पुरुषासत् ॥५७॥ ऊर्जं वहंतीर ॥१५॥
मृतं घृतं पयः कीलालं परिस्रुतं ॥ स्वधा स्थ तर्पयत मे पितॄन् ५७ ॥
रक्षोसि ७ अग्ने वाजजित् ७ देवस्य सवितर ११ अग्निषोमयो ९ अग्नेरदब्धायो ८
संवर्चसा १० अग्नये कव्यवाहनाय ७ इति सप्तौवाकेष्टिः ॥ द्वितीयोऽध्यायः ॥

हरिः ॐ ॥ समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिं ॥ आस्मि
न्हव्या जुहोतन ॥१॥ सुसमिद्धाय शोचिषे घृतं तीव्रं जुहोतन ॥
अग्नये जातवेदसे ॥२॥ तं त्वा समिद्भिरंगिरो घृतेन वर्द्धयामसि ॥
बृहच्छोचा यविष्ठ्या ॥३॥ उप त्वाग्ने हविष्मतीर्घृताचीर्यंतु ह
र्यत ॥ जुषस्व समिधो मम ॥४॥ भूर्भुवः स्वर्द्यौरिव भूम्ना पृथि
वीव वरिम्णा ॥ तस्यास्ते पृथिवि देवयजनि पृष्ठेग्निमन्नादमन्नाद्या
यादधे ॥५॥ आयंगौः पृश्निरक्रमीदसदन्मातरं पुरः ॥ पितरं च
प्रयंत्स्वः ॥६॥ अंतश्चरति रोचनास्य प्राणादपानती ॥ व्यख्य
न्महिषो दिवं ॥७॥ त्रिंशद्धाम विराजति वाक्पतंगाय धीयते ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मतिवस्तोरहद्युभिः॥८॥अग्निज्योतिषंत्वावायुमतींप्राणवतीं॥
स्वर्ग्यांꣳस्वर्गायोपदध्यामिभास्वतीं॥अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिर
ग्निः स्वाहा॥९॥सूर्यंज्योतिषंत्वावायुमतींप्राणवतीं॥स्वर्ग्यां
॥१९। ꣳस्वर्गायोपदध्यामिभास्वतीं॥सूर्योज्योतिर्ज्योतिःसूर्यःस्वा
हा॥१०॥सजूर्देवेनसवित्रासजूरात्र्येंद्रवत्या॥जुषाणोअ ॥१९॥
ग्निर्वेतुःस्वाहा॥११॥सजूर्देवेनसवित्रासजूरुषसेंद्रवत्या॥
जुषाणःसूर्योवेतुःस्वाहा॥१२॥इहपुष्टिंपुष्टिपतिर्दध्यादिह
प्रजाꣳरमयतुप्रजापतिः॥अग्नयेगृहपतयेरयिमते

पुष्टिपतयेस्वाहा॥अग्नयेन्नादायान्नपतयेस्वाहा॥१३॥अनमि
त्रंमेअधरागनमित्रमुदग्दधि॥इन्द्रानमित्रंपश्चान्नमनमि
त्रंपुरस्कृधि॥१४॥इन्द्रःपश्चादिंद्रपुरस्तादिंद्रोअस्मांऽअभि
पातुविश्वतः॥इंद्रोजिष्याꣳसतांमनाꣳसिविषूचीनाव्य
तू स्यताम्॥१५॥समिदसिसमिद्धोमेअग्नेदीदिहि॥समेद्धाते
अग्नेदीद्यासं॥१६॥उपप्रयंतोअध्वरंमंत्रंवोचेमाग्नये॥
आरेअस्मेचशृण्वते॥१७॥अग्निर्मूर्द्धादिवःककुत्पतिःपृथि
व्याअयं॥अपाꣳरेताꣳसिजिन्वति॥१८॥उभावामिंद्राग्नीऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

आहुवध्याउभाराध्यसःसुहमादृयध्यै॥उभादाताराइषाँरयीणा
मुभावाजस्यसातयेहुवेवां॥१९॥अयंतेयोनिर्ऋत्वियोयतोजा
तोअरोचथाः॥तंजानंनग्नआरोहा।थानोवर्धयारयिं॥२०॥
॥१७॥ अयमिहप्रथमोधायिधातृभिर्होतायजिष्ठोअध्वरेष्वीड्यः॥
यमप्नवानोभृगवोविरुरुचुर्वनेषुचित्रंविभ्वंविशेविशे॥२१॥ ॥१७॥
अस्यप्रत्नामनुद्युतंँशुक्रंदुदुह्रेअह्रयः॥पयःसहस्रसामृ वि ५
षिं॥२२॥तनूपाअग्नेसितन्वंमेपाह्यायुर्दाअग्नेस्यायुर्मेदे
हि॥वर्चोदाअग्नेसिवर्चोमेदेहि॥२३॥अग्नेयन्मेतन्वाऊनंत

न्मआपृण॥इंधानास्त्वाशतँहिमाद्युमंतँसमिधीमहि॥२४॥
वयस्वंतोवयस्कृतँसहस्वंतःसहस्कृतं॥अग्नेसपत्नदंभ
नमदब्धासोअदाभ्यं॥२५॥चित्रावसोस्वस्तितेपारमशीय॥
संत्वमग्नेसूर्यस्यवर्चसागथाःसमृषीणाँस्तुतेन॥२६॥
संप्रियेणधाम्नासमहमायुषासंवर्चसासंप्रजयासँरा
यस्पोषेणग्मिषीय॥अंधस्थांधोवोभक्षीयमहस्थमहो जप५+
वोभक्षीय॥२७॥ऊर्जस्थोर्जंवोभक्षीयरायस्पोषस्थराय
स्पोषंवोभक्षीय॥रेवतीरमध्वमस्मिन्योनावस्मिन्गो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ष्ठस्मिन्नक्षत्रेस्मिंल्लोके।।२८।।इहैवस्तंतामापगात।।संहिता
सिविश्वरूप्यूर्जामाविशगौपत्येन।।२९।।उपत्वाग्नेदिवेदिव
दोषावस्तर्धियावयं।।नमोभरंतएमसि।।३०।।राजंतमध्वरा
।।१८।। णांगोपामृतस्यदीदिविं।।वर्द्धमानंस्वेदमे।।३१।।सनःपिते
वसूनवेग्नेसूपायनोभव।।सचस्वानःस्वस्तये।।३२।।अग्ने
त्वन्नोअंतमउतत्राताशिवोभवावरूथ्यः।।वसुरग्निर्व ।।१८।।
सुश्रवाअच्छानक्षिद्युमत्तमंरयिंदाः।।३३।।तंत्वाशोचि
ष्ठदीदिवःसुम्नायनूनमीमहेसखिभ्यः।।सनोबोधिश्रु

धीहवमुरुष्याणोअ[illegible]घायतसमस्मात्।।३४।।इडएह्यदितए
हिकाम्यएहि।।मयिवःकामधरणंभूयात्।।३५।।सोमानंस्वर
णंकृणुहिब्रह्मणस्पते।।कक्षीवंतंयऔशिजः।।३६।।योरेवान्यो
अमीवहावसुवित्पुष्टिवर्द्धनः।।सनःसिषक्तुयस्तुरः।।३७।।
मानःशंसोअररुषोधूर्तिःप्रणङ्मर्त्यस्य।।रक्षाणोब्रह्मणस्प
ते।।३८।।महित्रीणामवोस्तुद्युक्षंमित्रस्यार्यम्णः।।दुराधर्षंव
रुणस्य।।३९।।नहितेषाममाचननाध्वसुवारणेषु।।ईशेरिपु
रघशंसः।।४०।।तेहिपुत्रासोअदितेःप्रजीवसेमर्त्याय।।ज्यो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तिर्यक्छ्रेत्य जस्रं॥३॥ कूकः दाच नस्तरीरसि नेंद्र सख्य सिदाषे॥
उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥४॥ तत्स
वितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि॥ धियो यो नः प्रचोदयात्॥
॥१७॥ परि ते दूडभो रथोस्माँऽअश्नोतु विश्वतः॥ येन रक्षसि दाशुषः॥५॥
समिद्धो भास मर्ध्ये य प्रजा या चु प्यनेन च॥६॥ भूर्भुवः स्वः॥
सुप्रजाः प्रजया भूयासं॥ सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः॥७॥ ॥१७॥
नर्य प्रजां मे पाहि शंस्य पशून्मे पाहि॥ आगन्म विश्ववे
दसमस्मभ्यं वसुवित्तमं॥८॥ अग्ने सम्राडभि द्युम्न

मभि सह आयच्छस्व॥ अयमग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यः प्रजा
वान् वसुवित्तमः॥९॥ अग्ने गृहपतेऽभि द्युम्नमभि सह
आयच्छस्व॥ गृहा मा बिभीत मा वेपध्वमूर्जं बिभ्रत एम
सि॥१०॥ ऊर्जं बिभ्रद्वः सुमनाः सुमेधा गृहानैमि मनसा मो
दमानः॥ येषामध्येति प्रवसन्येषु सौमनसो बहुः॥११॥
गृहानुपह्वयामहे ते नो जानन्तु जानतः॥ उपहूता इह गाव
उपहूता अजावयः॥१२॥ अथो अन्नस्य कीलाल उपहूतो
गृहेषु णः॥ क्षेमाय वः शान्त्यै प्रपद्ये॥ शिवं शग्मं शंयोः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यो: शंयोः॥५१॥प्रघासिनो हवामहे मरुतश्च रिशादसः।
करंभेण सजोषसः॥५२॥यद्ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिंद्रि
ये॥यदेनश्चकृमा वयमिदं तदवयजामहे स्वाहा॥५३॥मो
षूण इंद्रात्र पृत्सु देवैरस्ति हि ष्मा ते शुष्मिन्नवयाः॥महश्चि
॥२०॥ द्यस्य मीढुषो यव्या हविष्मतो मरुतो वंदते गीः॥५४॥अक्र
न्कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवा॥देवेभ्यः कर्म कृत्वास्तं प्रेत सचा ॥२०॥
भुवः॥५५॥अवभृथ निचुंपुण निचेरुरसि निचुंपुणः॥अव
देवैर्देवकृतमेनो यासिषमव मर्त्यैर्मर्त्यकृतं पुरुराव्णो देव रिषस्पा

हि॥५६॥पूर्णा दर्वि परा पत सुपूर्णा पुनरापत॥वस्नेव विक्रीणा
वहा इषमूर्जं शतक्रतो॥५७॥देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि
ते दधे॥निहारं च हरासि मे निहारं नि हराणि ते स्वाहा॥५८॥
अक्षन्नमीमदंत ह्यव प्रिया अधूषत॥अस्तोषत स्वभानवो विप्रा न
विष्ठया मती योजान्विंद्र ते हरी॥५९॥सुसंदृशं त्वा वयं मघवन्वं
दिषीमहि॥प्र नूनं पूर्णबंधुरस्तुतो यासि वशाँ अनु योजान्विंद्र
ते हरी॥६०॥मनो न्वाहुवामहे नाराशंसेन सोमेन॥पितॄणां च

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मन्मभिः॥५१॥ आनएतुमनः पुनः क्रत्वेदक्षायजीवसे॥ ज्योक्च सूर्यंन्दृ
शे॥५२॥ पुनर्नः पितरोमनोददातुदैव्योजनः॥ जीवंव्रातंसचेम
हि॥५३॥ वयंसोमव्रतेतवमनस्तनूषुबिभ्रतः॥ प्रजावंतःसचे
॥२१॥ महि॥५४॥ एषतेरुद्रभागः [illegible] सहस्वस्रांबिकयातंजुषस्वस्वाहा॥
एषतेरुद्रभागआखुस्तेपशुः॥५५॥ अवरुद्रमदीमह्यवदेवंत्र्यं ॥२१॥
बकम्॥ यथानोवस्यसस्करद्यथानःश्रेयसस्करद्यथानोव्य
वसाययात्॥५६॥ भेषजमसिभेषजंगवेश्वायपुरुषायभेषजम्॥

सुगंमेषायमेष्यै॥५७॥ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्द्धनम्॥
उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात्॥५८॥ त्र्यंबकं
यजामहेसुगंधिंपतिवेदनम्॥ उर्वारुकमिवबंधनादितोमुक्षी
यमामुतः॥५९॥ एतत्तेरुद्रावसंतेनपरोमूजवतोतीहि॥ अवततधन्वा
पिनाकावसःकृत्तिवासाअहिंसन्नःशिवःशांतोतीहि॥६०॥
वाजिनांवाजोवतुनक्षौअस्मान्रेतःसिंचमंमत्तंबलाय॥ वि
श्वेदेवाअजिवैयसंबभुवुःस्तन्माधिनोतुप्रजयाधनेन॥६१॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वाज्य हं वाजिन स्योपहूत उपहूत स्य भक्षयामि ।। वाजो वाजी भूया
सम् ।।७२।। सुवित्रा प्रसूता दैव्य आप उदं तु ते तनूम् ।। दी[illegible]र्घायुत्वा
यव[illegible]र्चसे ।।७३।। कश्यपस्य त्र्यायुषं जमदग्ने स्त्र्यायुषम् ।।
।२२७ यद्देवानां त्र्यायुषं तन्मे अस्तु त्रियायुषम् ।।७४।। येन धाता बृह
स्पतेरिंद्रस्य चायुषे वपत ।। तेन ते वपामि ब्रह्मणा जीवातवे जीव ।।२२८
नाय ।।७५।। दीर्घायुत्वाय बलाय वर्चसे ।। सुप्रजास्त्वाय चास्मा ऽ
अथो जीवः शरदः शतम् ।।७६।। [illegible] ।। समिधाग्निं ऽ अग्निज्योतिषेत्वा चा[illegible] ऽ

।। हरिः ॐ ।। इदमगन्म देवयजनं पृथिव्या यत्र देवासो ऽ अजुषन्त
विश्वे ।। ऋक्सामाभ्यां ँ संतरंतो यजुर्भी रायस्पोषेण समिषा मदे
म ।।१।। इमा ऽ आपः शमु मे संतु देवी रोषधे त्रायस्व स्वधिते मैनं ँ हिं ँ स्व ३
सीः ।। आपो ऽ अस्मान्मातरः शुंधयंतु घृतेन नो घृतप्वः पुनंतु ।।२।।
विश्वं ँ हि रिप्रं प्रवहंति देवी रुदिदाभ्यः शुचिरा पूत ऽ एमि ।। दीक्षा रा ३
तपसोस्तनूरसि तां त्वा शिवां ँ शग्मां परिदधे भद्रं वर्णं पुष्यन् ।।३।।
महीनां पयोसि वर्चोदा ऽ असि वर्चो मे देहि ।। वृत्रस्य कनीनकास्सि च

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

क्षुर्दा असि चक्षुर्मे देहि॥४॥ चित्पतिर्मा पुनातु वाक्पतिर्मा पुनातु देवो
मा सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः॥ तस्य ते पवि
त्रपते पवित्रपूतस्य यत्कामः पुने तच्छकेयम्॥५॥ आ वो देवास ईम
।१२ ॥२३॥ हे वामं प्रयत्यध्वरे॥ आ वो देवास आशिषो यज्ञियासो हवामहे॥
॥६॥ स्वाहा यज्ञं मनसः स्वाहोरोरन्तरिक्षात् स्वाहा द्यावापृथिवी ॥२३॥
भ्याᳬं स्वाहा वातादारभे॥७॥ आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै म
नसेऽग्नये स्वाहा दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहा॥

आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उरो अन्तरिक्ष॥ बृहस्पतये
हविषा विधेम स्वाहा॥८॥ विश्वो देवस्य नेतुर्मर्त्तो वुरीत सख्यम्॥ विश्वो
राय इषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा॥९॥ ऋक्सामयोः शिल्पे स्थ
स्ते वामारभे ते मा पातम्॥ आस्य यज्ञस्योदृचः॥१०॥ शर्मासि शर्म मे
यच्छ नमस्ते अस्तु मा मा हिᳬंसीः॥ ऊर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे
यच्छ॥११॥ सोमस्य नीविरसि विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य।
इन्द्रस्य योनिरसि सुसस्याः कृषीस्कृधि॥१२॥ उच्छ्रयस्व वनस्पत ऊर्ध्वो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥२४॥

मापाह्यँ२हसः॥ आस्यै[illegible] अस्याहं चः॥१२॥ व्रतं कृणुत व्रतं कृणुत
व्रतं कृणुत॥ अग्निर्ब्रह्माग्निर्यज्ञो वनस्पतिर्यज्ञियः॥१४॥ दैवीं धि
यं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये॥ वर्चोधां यज्ञवाहसं सुतीर्था
नो असद्वशे॥१५॥ ये देवा मनोजाता मनोयुजो दक्षक्रतवः॥ ते नोऽवं
तु ते नः पान्तु तेभ्यः स्वाहा॥१६॥ श्वात्राः पीता भवत यूयमापो अस्माकं
तरुदरे सुशेवाः॥ ता अस्मभ्यमयक्ष्मा अनमीवा अनागसः स्वदं
तु देवीरमृता ऋतावृधः॥१७॥ इयं ते यज्ञिया तनूरपो मुञ्चामि न प्र ॥२४॥

जाम्॥ अंहोमुचः स्वाहाकृताः पृथिवीमाविशत पृथिव्या संभव॥१८॥
अग्ने त्वं सु जागृहि वयं सु मन्दिषीमहि॥ रक्षा णो अप्रयुच्छं
न्प्रबुधे नः पुनस्कृधि॥१९॥ पुनर्मनः पुनरायुर्म आगात्पुन
श्चक्षुः पुनः श्रोत्रं म आगात्॥ पुनः प्राणः पुनरात्मा म आगाद्वैश्वा त्
नरो अदब्धस्तनूपा अग्निर्मा पातु दुरितादवद्यात्॥२०॥ त्वम
ग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा॥ त्वं यज्ञेष्वीड्यः॥२१॥ रास्वेयत्सो
माभूयो भर॥ देवो नः सविता वसोर्दाता वस्वदात्॥२२॥ एषा ते
शुक्र तनूरेतद्वर्चस्तया संभव भ्राजं गच्छ॥ जूरसि धृता म

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नक्षत्राणुष्मावि॒षके॒वे॥२३॥तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवेतनूयंत्रमशीय स्वाहा॥ शुक्रमसिचंद्रमस्यमृतमसिवैश्वदेवमसि॥२४॥चिदसि मनासिधीरसिदक्षिणासिक्षत्रियासियज्ञियास्यदितिरस्युभ
॥२५॥ यतःशीर्ष्णी॥सानःसुप्राचीसुप्रतीच्येधि॥२५॥मित्रस्त्वापदिब ध्नीतांपूषाध्वनस्पात्विंद्रायाध्यक्षाय॥अनुत्वामातामन्यताम ॥२५॥
नुपितानुभ्रातासगर्भ्योनुसखासयूथ्यः॥२६॥सादेविदेवम च्छेहीन्द्रायसोमं॥रुद्रस्त्वावर्तयतुस्वस्तिसोमसखापुनरेहि॥२७॥ वस्व्यस्यदितिरस्यादित्यासिरुद्रासिचंद्रासि॥बृहस्पतिष्ट्वासु

म्नेरम्णातुरुद्रोवसुभिराचके॥२८॥अदित्यास्त्वामूर्धन्नाजिघर्मि देवयजनेपृथिव्याः॥इडायास्पदमसिघृतवत्स्वाहा॥२९॥अस्मे रमस्वास्मेतेबंधुः॥त्वेरायोमेरायः॥३०॥मावयंरायस्पो षेणवियौष्मतोतोरायः॥समख्येदेव्याधियासंदक्षिणयोरु चक्षसा॥मामआयुःप्रमोषीर्मोअहंतववीरंविदेयतवदेविसं दृशि॥३१॥एषतेगायत्रोभागइतिमेसोमायब्रूतादेषतेत्रैष्टुभोभा गइतिमेसोमायब्रूतात्॥एषतेजागतोभागइतिमेसोमायब्रूता च्छंदोमानानांसाम्राज्यंगच्छतादितिमेसोमायब्रूतात्॥३२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

आस्माकोसिशुक्रस्तेग्रह्यः॥विचिंचितस्त्वाविचिन्वंतु॥२३॥अभि
त्यंदेवं सवितारमोण्योः कविक्रतुमर्चामिसत्यसवं रत्नधाम
भिप्रियं मतिंकविम्॥ऊर्ध्वायस्यामतिर्भा अदिद्युतत्सवीमनि
॥२६॥ हिरण्यपाणिरमिमीतसुक्रतुः कृपा स्वः॥२४॥प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा
स्त्वानुप्राणंतु॥प्रजास्त्वमनुप्राणिहि॥२५॥चंद्रंत्वा चंद्रेण क्रीणामि ॥२६॥
शुक्रं शुक्रेणामृतममृतेन॥सग्मेते गोरस्मेते चंद्राणि॥
तपसस्तनूरसिप्रजापतेर्वर्णः॥परमेण पशुना क्रीयसे सहस्रपो
षंपुषेयम्॥२६॥मित्रोन एहि सुमित्रधः इंद्रस्योरुमाविश दक्षि

णमुशन्नुशंतं स्योनः स्योनम्॥२७॥स्वान भ्राजांघारे बंभा
रेहस्तसुहस्तकृशानो एते वः सोमक्रयणास्तान्रक्षध्वंमा
वोदभन्॥२८॥परिमाग्नेदुश्चरिताद्बाधस्वामासुचरिते भज॥
उदायुषा स्वायुषोदस्थाममृतां ऽ अनु॥प्रतिपंथामपद्महि स्व
स्तिगामनेहसम्॥येनविश्वाः परिद्विषोवृणक्तिविंदतेवसु॥२९॥
अदित्यास्त्वगस्यदित्यै सद आसीद॥अस्तभ्नाद्यामृषभो अंत
रिक्षममिमीतवरिमाणं पृथिव्याः॥आसीदद्विश्वा भुवनानि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

व्र १ संम्राड्विश्वेत्तानिवरुणस्यतानि॥ ३१॥ वनेषुव्यंतरिक्षंततान
वाजमर्वत्सुपयउस्त्रियासु॥ हृत्सुक्रतुंवरुणोविक्ष्वग्निं
॥२७॥ दिविसूर्यमदधात्सोममद्रौ॥ ३२॥ सूर्यस्यचक्षुरारोहाग्नेरक्ष ॥२७॥
णःकनीनकाम्॥ यत्रैतशेभिरीयसेभ्राजमानोविपश्चिता॥ ३३॥
उस्राऽएतंधूर्षाहौयुज्येथामनश्रूअवीरहणौब्रह्मचोदनौ॥
स्वस्तियजमानस्यगृहान्गछतम्॥ ३४॥ भद्रोमेसिप्रच्य
वस्वभुवस्पतेविश्वान्यभिधामानि॥ मात्वापरिपरिणोविदन्मा

त्वापरिपंथिनोविदन्मात्वावृकाअघायवोविदन्॥ श्येनोभूत्वापरा
पतयजमानस्यगृहान्गछतन्नौसंस्कृतम्॥ ३५॥ नमोमित्रस्य
वरुणस्यचक्षसेमहोदेवायतदृतंसपर्यत॥ दूरेदृशेदेवजाताय
केतवेदिवस्पुत्रायसूर्यायशंसत॥ ३६॥ वरुणस्योत्तंभनमसिव
रुणस्यस्कंभसर्जनीस्थः॥ वरुणस्यऋतसदन्यसिवरुणस्यऋ
तसदनमसिवरुणस्यऋतसदनमासीद॥ ३७॥ यातेधामानिहविषा
यजंतितातेविश्वापरिभूरस्तुयज्ञम्॥ गयस्फानःप्रतरणःसुवीरो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

२८॥ वीर हा प्र च रा सो म दुर्यो न ॥ ४९ ॥ छ ॥ ॥२८

हरिः ॐ प्र ॥ अग्नेस्तनूरसि विष्णवे त्वा सोमस्य तनूरसि विष्णवे त्वा ॥
अतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वाग्न
ये त्वा रायस्पोषदे विष्णवे त्वा ॥१॥ अग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थः ॥
उर्वश्यस्यायुरसि पुरूरवा असि ॥ गायत्रेण त्वा छन्दसा मन्थामि त्रै
ष्टुभेन त्वा छन्दसा मन्थामि जागतेन त्वा छन्दसा मन्थामि ॥२॥ भवतं नः
समनसौ सचेतसावरेपसौ ॥ मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टं मा यज्ञपतिं जा
तवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥३॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ऋषीणांपुत्रोऽअभिशस्तिपावा॥सनःस्योनःसुयजायदेवेभ्योहव्यꣳ जेह
सदमप्रयुच्छन्स्वाहा॥४॥ आपतयेत्वागृह्णामिपरिपतयेत्वागृह्णा
मि॥तनूनप्त्रेशाक्वरायशक्वरऽओजिष्ठाय॥५॥अनाधृष्टमस्यना
॥२९॥ धृष्यंदेवानामोजः॥अनभिशस्त्यभिशस्तिपाऽअनभिशस्तेन्यम्॥६॥ ॥२९॥
अंजसासत्यमुपगेषꣳस्वितेमाधाः॥अग्नेव्रतपास्त्वेव्रतपाः॥७॥या
तवतनूरियꣳसामयियाममतनूरेषासात्वयि॥सहनौव्रतपतेव्रतान्य
नुमेदीक्षांदीक्षापतिर्मन्यतामनुतपस्तपस्पतिः॥८॥अꣳशुरꣳशुष्टेदे
वसोमाप्यायतामिन्द्रायैकधनविदे॥आतुभ्यमिन्द्रःप्यायतामात्वमिन्द्रायप्या यस्व

यस्व॥९॥आप्याययास्मान्सखीन्सन्यामेधया॥स्वस्तितेदेवसोमसु
त्यामुदृचमशीय॥१०॥एष्टारायःप्रेषेभगाय॥ऋतमृतवादिभ्योन
मोद्दिवेनमःपृथिव्यै॥११॥यातेअग्नेयःशयातनूर्वर्षिष्ठागह्वरे
ष्ठा॥उग्रंवचोऽअपावधीत्त्वेषंवचोऽअपावधीत्स्वाहा॥यातेअग्नेर
जःशयातनूर्वर्षिष्ठागह्वरेष्ठा॥उग्रंवचोऽअपावधीत्त्वेषंवचोऽअपाव
धीत्स्वाहा॥यातेअग्नेहरिशयातनूर्वर्षिष्ठागह्वरेष्ठा॥उग्रंव
चोऽअपावधीत्त्वेषंवचोऽअपावधीत्स्वाहा॥१२॥तप्तायनीमेसिवि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तायनीमेसि॥अवतान्माव्यथितमवतान्माव्यथितम्॥विदेग्नेनं
भोनामाग्नेअंगिर आयुनानाम्नेहि॥योस्यांपृथिव्यामसियत्तेना
धृष्टंनामयज्ञियंतेनत्वादधे॥विदेग्नेनंभोनामाग्नेअंगिर
॥२०॥ आयुनानाम्नेहि॥योद्वितीस्यांपृथिव्यामसियत्तेनाधृष्टंनाम
यज्ञियंतेनत्वादधे॥विदेग्नेनंभोनामाग्नेअंगिरयुनानाम्ने ॥२०॥ आप
हि॥यस्तृतीयस्यांपृथिव्यामसियत्तेनाधृष्टंनामयज्ञियंतेनत्वा
दधे॥अनुत्वादेववीतयेसिंहीरसिसपत्नसाहीदेवेभ्यःकल्पस्वसिं
हीरसिसपत्नसाहीदेवेभ्यःशुंधस्वसिंहीरसिसपत्नसाहीदेवेभ्यः

शुंभस्व॥१३॥इंद्रघोषस्त्वावसुभिःपुरस्तात्पातुप्रचेतास्त्वारु
द्रैःपश्चात्पातु॥मनोजवास्त्वापितृभिर्दक्षिणतःपातुविश्व
कर्मात्वादित्यैरुत्तरतःपातु॥१४॥इदमहंतप्तंवार्बहिर्धायज्ञा
न्निःसृजामि॥सिंहीरसिस्वाहासिंहीरस्यादित्यवनिःस्वाहा॥१५॥
सिंहीरसिब्रह्मवनिःक्षत्रवनिःस्वाहासिंहीरसिसुप्रजावनी
रायस्पोषवनिःस्वाहा॥सिंहीरस्यावहदेवान्यजमानायस्वाहा
भूतेभ्यस्त्वा॥१६॥ध्रुवोसिपृथिवींदृंहध्रुवक्षिदस्यंतरिक्षंदृं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ऽहा॥ अच्युतक्षिदस्त्सद्वंहऽऽहा अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि॥१७॥
युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः॥ वि
होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥१८॥ इ
॥३१॥ दं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम्॥ समूढमस्य पांऽसुरे स्वा
हा॥१९॥ इरावती धेनुमती हि भूतंऽसूयवसिनी मनवे दशस्या॥ ॥३१॥
व्यस्कभ्ना रोदसी विष्णवेते दाधर्थ पृथिवीमभितो मयूखैः स्वा
हा॥२०॥ देवश्रुतौ देवेष्वा घोषतम्॥ प्राची प्रेतमध्वरं कल्प
यन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा जिह्वरतं॥२१॥ स्वं गोष्ठमावदतं देवी

दुर्ये आयुर्मा निर्वादिष्टं प्रजां मा निर्वादिष्टम्॥ अत्र रमेथां वर्ष्मे
न्पृथिव्याः॥२२॥ विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्रवोचं यः पार्थिवानि विम
मे रजांऽसि॥ यो अस्कभायदुत्तरंऽसधस्थं विचक्रमाणस्त्रे
धोरुगायो विष्णवे त्वा॥२३॥ दिवो वा विष्ण उत वा पृथिव्या महो वा
विष्ण उरोरन्तरिक्षात्॥ उभा हि हस्ता वसुना पृणस्वा प्रयच्छ द
क्षिणादोत सव्याद्विष्णवे त्वा॥२४॥ प्र तद्विष्णुः स्तवते वीर्येण मृ
गो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः॥ यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियं
ति भुवनानि विश्वा॥२५॥ विष्णो रराटमसि विष्णोः श्नप्त्रे स्थो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

।३२॥

विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवोसि॥ वैष्णवमसि विष्णवे त्वा॥२६॥ देवस्य
त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्॥ आददे नार्यसी
दमहꣳ रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि॥ बृहन्नसि बृहद्रवा बृहती ह३
मिन्द्राय वाचं वद॥ रक्षोहणं वलगहनं वैष्णवीम्॥२७॥ इदमहं तं वल
गमुद्वपामि यन्नो निष्ट्यो यममात्यो निचखान॥ इदमहं तं वलग
मुद्वपामि यन्नः समानो यमसमानो निचखान॥ इदमहं तं वलग
२स मुद्वपामि यन्नः सबन्धुर्यमसबन्धुर्निचखान॥ इदमहं तं वलग
मुद्वपामि यन्नः सजातो यमसजातो निचखानोत्कृत्यां किरामि॥२८॥

॥३३

स्वराडसि सपत्नहा सत्रराडस्यभिमातिहा॥ जनराडसि र
क्षोहा सर्वराडस्यमित्रहा॥२९॥ रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि वै
ष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोवनयामि वैष्णवान्॥ रक्षोहणो व
लगहनोवस्तृणामि वैष्णवान्॥३०॥ रक्षोहणौ वलगहनाउपद
धामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलगहनौ पर्यूहामि वैष्णवी॥ वैष्णवम
सि वैष्णवा स्थ॥३१॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्याम्॥ आददे नार्यसीदमहꣳ रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि॥ य
वोसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीः॥ दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा॥३२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥२३॥ शुंधंतांल्लोकाः पितृषदनाः पितृषदनमसि॥ उद्दिवꣳ स्तभानान्त
रिक्षं पृण दृꣳहस्व पृथिव्याम्॥२३॥ द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रा
वरुणौ ध्रुवेण धर्मणा॥ ब्रह्मवनित्वा क्षत्रवनिरायस्पोषवनि पर्यूहा
मि॥२४॥ ब्रह्मदृꣳह क्षत्रंदृꣳहायुर्दृꣳह प्रजांदृꣳह॥ ध्रुवासि ध्रु
वोऽस्मिन्यजमान आयतने भूयात्॥ घृतेन द्यावापृथिवी पूर्येथा
मिंद्रस्य छदिरसि विश्वजनस्य छाया॥२५॥ परित्वा गिर्वणो गिर
इमा भवंतु विश्वतः॥ वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवंतु जुष्टयः॥२६॥
इंद्रस्य स्यूरसींद्रस्य ध्रुवोऽसि॥ ऐंद्रमसि वैश्वदेवमसि॥२७॥ ध्या॥ वि ॥३६॥

भूरसि प्रवाहणो वन्हिरसि हव्यवाहनः॥ श्वात्रोऽसि प्रचेतास्तु
थोऽसि विश्ववेदाः॥२८॥ उशिगसि कविरंघारिरसि बंभारिः॥ अ
वस्यूरसि दुवस्वान्छुंध्यूरसि मार्जालीयः॥२९॥ ऋतधामासि
स्वर्ज्योतिः समुद्रोऽसि विश्वव्यचाः॥ अजोऽस्येकपादहिरसि बुध्न्यः॥
॥३०॥ सम्राळसि कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः॥ नभोऽसि प्रत
क्वा मृष्टोऽसि हव्यसूदनः॥३१॥ समूह्योऽसि विश्ववेदा उग्नातिरिक्र
स्यप्रतिष्ठा॥ अग्नयः सगराः सगरास्थ सगरेण नाम्ना रौद्रे
+ मा९ णानीकेन॥ पातमाग्नयः पिपृतमाग्नयो नमो वोऽस्तु मामाहिꣳसि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ ३५ ॥ ह ॥ ४२ ॥ छ ॥ ज्योतिरसिविश्वरूपंविश्वेषान्देवाᳬ समित् ॥ त्वᳬ
सोमतनूकृद्भ्योद्वेषोभ्योन्यकृतेभ्यः ॥ उरु यंतासिवरूथᳬ स्वाहा ॥ नी १५
जुषाणो अप्तु राज्यस्यवेतु स्वाहा ॥ ४३ ॥ अग्नेनय सुपथाराये अस्मा
न्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान् ॥ युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनोभूयिष्ठां
तेनमउक्तिंविधेम ॥ ४४ ॥ अयन्नो अग्निर्वरिवस्कृणोत्वयं मृधः
पुर एतुप्रभिंदन् ॥ अयंवाजांजयतुवाजसाता अयᳬ शत्रून्जय
तुजर्हृषाणः स्वाहा ॥ ४५ ॥ उरुविष्णोविक्रमस्वोरुक्षयायनस्कृधि ॥
घृतंघृतयोनिपिबप्रप्रयज्ञपतिंतिरस्वाहा ॥ ४६ ॥ देवसवितरे ॥ ३५ ॥

षते सोमस्तᳬ रक्षस्वमात्वादभन् ॥ ॥ एतत्त्वं देवसोमदेवो
देवाँऽउपागाः ॥ ४७ ॥ इदमहं मनुष्यान्सह रायस्पोषेण स्वाहा नि
र्वरुणस्यपाशान्मुच्ये ॥ अग्नेव्रतपास्त्वेव्रतपाः ॥ ४८ ॥ यातववत
नूर्मय्यभूदेषासात्वयियाममतनूस्त्वय्यभूदियᳬ सामयि ॥
यथायथन्नोव्रतपतेव्रतान्यनुमेदीक्षांदीक्षापतिरमᳬस्त
नुतपस्तपस्पतिः ॥ ४९ ॥ उरुविष्णोविक्रमस्वोरुक्षयायनस्कृधि ॥
घृतंघृतयोनेपिबप्रप्रयज्ञपतिंतिरस्वाहा ॥ ५० ॥ ये अत्यन्याँऽ
अगान्नान्याँऽउपागाम् ॥ अर्वाक्त्वापरेभ्यःपरोवरेभ्यः ॥ ५१ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥३५॥ तंत्वाजुषामहे देववनस्पते देवयुज्यायै ॥ देवास्त्वा देवयुज्या
यै जुषंतां विष्णवेत्वा ॥५२॥ ओषधेत्राय । स्व स्वधिते मैनꣳ
हिꣳसीः ॥ दिवंम्मा लेखीरंतरिक्षंमा हिꣳसीः पृथिव्यासंभ
व ॥५३॥ अयꣳ हित्वा स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनायमहते
सौभगाय ॥ अतस्त्वं देव वनस्पते शतवल्शो विरोह सहस्रव
ल्शा वि वयꣳ रुहेम ॥५४॥ ध्या॥

इति शुक्लयजुर्वेदसंहितायां काण्विशाखायां ध्यायेनेपंचमोध्यायः ॥ ३५॥

हरिः ॐ म ॥ देवस्यत्वा । सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णोह
स्ताभ्याम् ॥ आददे नार्यसीदमहꣳ रक्षसां ग्रीवा अपि कृंता
मि ॥ यवोसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीः ॥ दिवेत्वांतरिक्षाय त्वा
पृथिव्यैत्वा ॥ शुंधंतां लोकाः पितृषदनाः पितृसदनमसि ॥
॥१॥ अग्रेणीरसि । स्वावेशा उन्नेतृणामेतस्य वित्तादधि त्वा
स्थास्यति ॥ देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधी
भ्यः ॥ दिवमग्रेणास्पृक्षा आंतरिक्षं मध्येनाप्राः पृथिवी
मुपरेणादृꣳहीः ॥२॥ या ते धामान्युश्मसि गमध्यै यत्र गावो भू

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रिशृंगा अयासः ।। अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमं पदमव
भारि भूरि ।।३।। ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिं रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ।।
।।३६।। ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳहायुर्दृꣳह प्रजां दृꣳह ।।४।। विष्णोः कर्माणि
पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे ।। इन्द्रस्य युज्यः सखा ।।५।। तद्विष्णोः ।।३६।।
परमं पदꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः ।। दिवीव चक्षुराततम् ।।६।।
परिवीरसि । परि त्वा दैवीर्विशो व्ययन्ताम् ।। परीमं यजमानꣳ
रायो मनुष्याणाम् ।। दिवः सूनुरस्येष ते पृथिव्यां लोक आर
ण्यस्ते पशुः ।।७।। उपावीरस्युप देवान्दैवीर्विशः प्रागुरुशिजो

वह्नितमान् ।। देव त्वष्टर्वसु रम हव्या ते स्वदन्ताम् ।।८।। रेवतीर
मध्वं बृहस्पते धारया वसूनि ।।९।। ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेन
प्रतिमुञ्चामि धर्षा मानुषः ।। देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनो
र्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ।।९।। अग्नीषोमाभ्यां जुष्टं नियुनज्मि ।।
अद्भ्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यनु त्वा माता मन्यतामनु पितानु भ्रा
ता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः ।। अग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि ।।१०।।
अपां पेरुरस्यापो देवीः स्वदन्तु ।। स्वात्तं चित्सद्देवहविः ।।११।। सन्ते
प्राणो वातेन गच्छतां समङ्गानि यजत्रैः ।। संयजमान आशिषा ।।१२।।

घृतेनाक्तौ। पशुंस्त्रायेथां२ रेवती यजमाने॥ प्रियन्धा आविश॥१३॥
उरोरंतरिक्षा॥ सजूर्देवेन वातेन॥ अस्य हविषस्त्मनायज सम
स्यतन्वाभव॥१४॥ वर्षो वर्षीयसिं यज्ञेयज्ञपतिंधाः॥ स्वाहादे
वे वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा॥ माहिर्भूर्मा पृदाकुः॥१५॥ नमस्त। आताना
॥३६॥ नर्वाप्रेहि॥ घृतस्य कुल्या उप ऋतस्य पथ्या उप॥१६॥ देवीरापः ॥३६॥
शुद्धा वोढ्वं२ सुपरिविष्टा देवेषु॥ सुपरिविष्टा वयं परिवेष्टारो
भूयास्म॥१७॥ वाचं ते। शुंधामि प्राणं ते शुंधामि चक्षुस्ते
शुंधामि श्रोत्रं ते शुंधामि॥ नाभिं ते शुंधामि मेढ्रं ते शुंधामि

पायुं ते शुंधामि चरित्रां२स्ते शुंधामि॥१८॥ मनस्त। आप्यायतां वा
५२ क्त आप्यायतां प्राणस्त आप्यायतां चक्षुस्त आप्यायतां२ श्रोत्रं त
आप्यायताम्॥ यत्ते क्रूरं यदास्थितं तत्ते त आप्यायतां तत्ते नि
ष्ट्यायतां तत्ते शुध्यतु शमहोभ्यः॥१९॥ ओषधे त्रायस्व स्वधिते स्व४
मैनं२ हिं२सीः॥ रक्षसां भागोसि निरस्तं२ रक्षः॥२०॥ इद
महं२ रक्षोभितिष्ठामीदमहं२ रक्षोवबाधे। इदमहं२ र
क्षोधमं तमो नयामि॥२१॥ घृतेन द्यावापृथिवी। प्रोर्णुवाथां

वायो वेस्तोकानाम्॥ जुषाणो अग्निराज्यस्य वेतु स्वाहा॥ स्वाहा
कृते ऊर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम्॥२२॥ संते मनो मनसा सं
॥३८॥ प्राणः प्राणेन गच्छताम्॥ रेळसि अग्निष्ट्वा श्रीणात्वापस्त्वा समरि ॥३८॥
णन्॥२३॥ वातस्य त्वा ध्राज्यै पूष्णो रंह्या ऊष्मणो व्यथिषत्॥
प्रयुतं द्वेषः॥२४॥ घृतं घृतपावानः पिबत वसां वसापावानः
पिबत॥ अंतरिक्षस्य हविरसि स्वाहा॥२५॥ दिशः प्रदिश आ
दिशो विदिश उद्दिशो दिग्भ्यः स्वाहा॥ ऐंद्रः प्राणो अंगे अंगे

अंगे

निधीत ऐंद्र उदानो अंगे अंगे निदीध्येः॥२६॥ देव त्वष्टर्भूरि ते संसं
मेतु सलक्ष्मा यद्विषुरूपं भवाति॥ देवत्रा यंतमवसे सखायोनु त्वा मा
तापितरो मदंतु॥२७॥ समुद्रं गच्छ स्वाहा॥ देवं सवितारं गच्छ स्वाहा॥
अंतरिक्षं गच्छ स्वाहा॥ मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा॥ अहोरात्रे गच्छ स्वा
हा॥ छंदांसि गच्छ स्वाहा॥ द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा॥ सोमं गच्छ स्वा
हा॥ यज्ञं गच्छ स्वाहा॥ नभो दिव्यं गच्छ स्वाहा॥ अग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वा
हा मनो मे हार्दि यच्छ॥२८॥ दिवं ते धूमो गच्छत्वं तरिक्षं ज्योतिः॥ पृथि
णा१ वीं भस्मनापृण स्वाहा॥२९॥ मापो मौषधीर्हिंसीर्धाम्नो राजंस्तत धाम्नो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तो वरुणो नो मुंचतु ॥ यदाहुरघ्न्या इति वरुणेति शपामहे ततो वरुणो नो
मुंच ॥ २० ॥ सुमित्रिया न आप ओषधयः संतु दुर्मित्रियास्तस्मै
संतु ॥ योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥ २१ ॥ इदमापः प्रवहत यत्किंच
॥३१॥न दुरितं मयि ॥ यद्वाहमभिदुद्रोह यद्वा शेप उतानृतम् ॥ २२ ॥ हविष्म ॥३१॥
तीरिमा आपो हविष्मा आविवासति ॥ हविष्मान्देवो अध्वरो ह
विष्मा अस्तु सूर्यः ॥ २३ ॥ अग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य सदसि सादयामि ॥
इंद्राग्न्योर्भागधेयी स्थ मित्रावरुणयोर्भागधेयी स्थ ॥ विश्वेषां

देवानां भागधेयी स्थ ॥ २४ ॥ अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह ॥ ता
नो हिन्वंत्वध्वरम् ॥ २५ ॥ हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वा ॥ ऊर्ध्वो
अध्वरं दिवि देवेषु होत्रा यच्छ ॥ २६ ॥ सोम राजन्विश्वास्त्वं प्रजा उपा
वरोह ॥ विश्वास्त्वां प्रजा उपावरोहंतु ॥ २७ ॥ शृणोत्वग्निः समिधा हवं
मे शृण्वंत्वापो धिषणाश्च देवीः ॥ श्रोता ग्रावाणो विदुषो न यज्ञं शृणो
तु देवः सविता हवं मे स्वाहा ॥ २८ ॥ देवीरापो अपां नपाद्यो व ऊर्मिर्हवि
ष्य इंद्रियावान्मदिंतमः ॥ २९ ॥ तं देवेभ्यो देवत्रा दत्त शुक्रपेभ्यः ॥ ये

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सां भाग स्थः स्वाहा॥१०॥ कार्षिरसि समुद्रस्य त्वाक्षित्या उन्न
यामि॥ समापो अद्भिरग्मत समोषधीभिरोषधीः॥११॥ यमग्ने
पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यं जुनाः॥ स यंता शश्वतीरिष स्वाहा॥१२॥
॥४०॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्॥ आददे
रावासि गभीरमिममध्वरं कृधींद्राय सुषूतमम्॥ उत्तमेन प ॥४०॥
विनोर्जस्वंतं मधुमंतं पयस्वंतम्॥ निग्राभ्यास्थ देवश्रुतस्तर्पय
त मा॥१३॥ मनो मे तर्पयत वाचं मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयत चक्षु
मे।

मे तर्पयत श्रोत्रं मे तर्पयत॥ आत्मानं मे तर्पयत प्रजां मे तर्पयत
२५ पशून्मे तर्पयत गणान्मे तर्पयत गणा मे मा वितृषन्॥१४॥ इंद्राय त्वा व
सुमते रुद्रवते इंद्राय त्वादित्यवते॥ इंद्राय त्वाभिमातिघ्ने श्ये
नाय त्वा सोमभृते अग्नये त्वा रायस्पोषदे॥१५॥ यत्ते सोम दिवि ज्यो
तिर्यत्पृथिव्यां यदुरावंतरिक्षे॥ तेनास्मै यजमानायोरु
राये कृध्यधि दात्रे वोचः॥१६॥ श्वात्रा स्थ। वृत्रतूरो राधोगूर्ता
अमृतस्य पत्नीः॥ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं नयतोपहूताः सोमस्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पिबत॥ ४४॥ ना ने मा सं विक्थ्या॥ ९ दुर्ज्ञौ घस्वधि परोवीड्वी सुती
वीळ्येथाम् ऊर्जं दधाथाम्॥ पा प्या हुतो नसोमः॥ ४५॥ प्रागपा॥
गुदंगधुराक्स्सर्वते स्वाहिद्या आधावंतु॥ अंबुनिष्पर स्सनुरा॥ बिंदा
॥५१॥ मू॥ ४६॥ त्वमंगप्रशंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम्॥ न त्वदन्यो मघ ॥५॥
वन्नास्ति मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः॥ ५०॥ धा॥ ६॥

५

व

॥ श्री॥ हरिः ॐ म॥ वाचस्पतये पवस्व ...॥ अंशुभ्यां गभस्ति
पूतः॥ देवो देवेभ्यः पवस्व एषां भागो सि मधुमतीर्न इषः
स्कृधि॥ १॥ यत्ते सोमादाभ्यन्नाम जागृवि तस्मै ते सोम सो
माय स्वाहा॥ स्वाहोर्वन्तरिक्षमन्वेमि स्वांकृतो सि विश्वेभ्य
इंद्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यः॥ २॥ मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा
स्वभवः सूर्याय॥ देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्यो देवांशो यस्मै
त्वेळे॥ तत्सत्यमुपरिप्रुता भंगेन हतो सौ फट्॥ प्राणाय त्वा
व्यानाय त्वा॥ ३॥ उपयामगृहीतोस्यंतर्यच्छ मघवं पाहि सो
मं॥ उरुष्य रायो वेषो यजस्व॥ ४॥ अंतस्ते द्यावापृथि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥४२॥ वीद्ध्याम्यंतर्दधाम्युर्वंतरिक्षम् ॥ सजूर्देवेभिरवरैः प
रैश्चांतर्यामे मघवं मादयस्व ॥५॥ स्वाहोर्वंतरिक्षमन्वेमि
स्वांकृतोसि विश्वेभ्य इंद्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यः ॥ म
नस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा सुभव सूर्याय ॥ देवेभ्यस्त्वा मरीचिभ्य पे
उदानाय त्वा ॥६॥ आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रंते नि
युतो विश्ववारा ॥ उपो ते अंधो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे
पूर्वपेयं वायवे त्वा ॥७॥ इंद्रवायू इमे सुता उप प्रयोभि
रागतं ॥ इंदवो वामुशंति ॥८॥ उपयामगृहीतोसि वाय
व इंद्रवायुभ्यां त्वैष ते योनिः सजोषोभ्यां त्वा ॥९॥ अयं ॥४२॥

५

वां मित्रावरुणा सुतः सोम ऋतावृधा ॥ ममेदिह श्रुतꣳ ह
वम् ॥ उपयामगृहीतोसि मित्रावरुणाभ्यां त्वा ॥१॥ राया वय
ꣳ ससवाꣳसो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः ॥ तां धेनुं मित्रा
वरुणा युवं नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरंतीम् ॥ एष ते योनि
रृतायुभ्यां त्वा ॥१०॥ या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती ॥
तया यज्ञं मिमिक्षतम् ॥ उपयामगृहीतोस्यश्विभ्यां त्वैष ते
योनिर्माध्वीभ्यां त्वा ॥११॥ तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्ये
ष्ठतातिं बर्हिषदꣳ स्वर्विदम् ॥ प्रतीचीनं वृजनं दोहसे धुनिमा
शुं जयंतमनु यासु वर्धसे ॥ उपयामगृहीतोसि शंडाय त्वा ॥१२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

एषतेयोनिर्वीरतांपाह्यपमृष्टःशंडोदेवास्त्वाशुक्रपाःप्र
॥७२॥ णयंत्वनाधृष्टासि॥ सुवीरोवीरान्प्रजनयंपरिह्यभिरायः
स्पोषेणयजमानम्॥ संजग्मानोदिवापृथिव्याशुक्रःशुक्र
शोचिषानिरस्तःशंडःशुक्रस्याधिष्ठानमसि॥१३॥ अच्छि
५म न्नस्यतेदेवसोमसुवीर्यस्यरायस्पोषस्यदृदितारस्याम॥ सा
प्रथमासंस्कृतिर्विश्ववारासप्रथमोवरुणोमित्रोअग्निः॥१४॥
सप्रथमोबृहस्पतिश्चिकित्वांस्तस्माऽइंद्रायसुतमाजुहोत
स्वाहा॥ तृंपंतुहोत्रामध्वोर्यास्विष्टय्याःसुभृतंयत्स्वाहा॥१५॥ ॥७२॥

अयंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भाज्योतिर्जरायुरजसोविमाने॥
इममपांसंगमेसूर्यस्यशिशुंनविप्रामतिभिरिहंति॥
उपयामगृहीतोसिमर्कायत्वा॥१६॥ मनोनयेषुहवनेषुति
५ ग्मंविप्राच्यावनुधोदुवंता॥ आयःशर्याभिस्तुविनृम्णोऽ
अस्याःश्रीणीतादिशंगभस्तौ॥१७॥ एषतेयोनिःप्रजाः
पाह्यपमृष्टोमर्कोदेवास्त्वामंथिपाःप्रणयंत्वनाधृष्टासि॥
सुप्रजाःप्रजाःप्रजनयन्परिह्यभिरायस्पोषेणयजमा
नम्॥ संजग्मानोदिवापृथिव्यामंथीमंथिशोचिषानिर

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥——॥ स्तोमपृष्ठो मन्थिनोऽधिष्ठानमसि ॥१८॥ अच्छिन्नस्य ते देव सोम
सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य ददितारः स्याम ॥ सा प्रथमा संस्कृ-
तिर्विश्ववारा स प्रथमो वरुणो मित्रो अग्निः ॥ स प्रथमो
बृहस्पतिश्चिकित्वांस्तस्मा इन्द्राय सुतमाजुहोत स्वाहा ॥
तृंपंतु होत्रा मध्वो यः स्विष्टं यत्स्वाहा ॥१९॥ छ ॥
ये देवासो दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ ॥ अप्सु-
क्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम् ॥२०॥
उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणः ॥ पाहि यज्ञं पाहि ॥——॥

यज्ञपतिम् ॥२१॥ विष्णुस्त्वामिन्द्रियेण पातु विष्णुं त्वं पाह्य-
भि सवनानि पाहि ॥ सोमः पवते सोमः पवते सोमः पवते ॥२२॥
अस्मै ब्रह्मणे पवतेऽस्मै क्षत्राय पवतेऽस्मै सुन्वते यजमानाय प-
वते ॥ इष ऊर्जे पवतेऽद्भ्य ओषधीभ्यः पवते द्यावापृथिवीभ्यां प-
वते सुभूताय पवते ब्रह्मवर्चसाय पवते ॥ विश्वेभ्यस्त्वा देवे-
भ्य एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥२३॥ उपयामगृहीतो-
सीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उक्थायुवं गृह्णामि ॥ यत्त इन्द्र
बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनिरुक्थेभ्यस्त्वा ॥२४॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥२५॥ देवेभ्यस्त्वादेवायुवंगृह्णामियज्ञस्यायुषे मित्रावरुणाभ्यांत्वा
देवायुवंगृह्णामियज्ञस्यायुषे॥ इन्द्रायत्वादेवायुवंगृह्णामि
यज्ञस्यायुषऽइन्द्राग्निभ्यांत्वादेवायुवंगृह्णामियज्ञस्यायुषे॥
इन्द्रायत्वादेवायुवंगृह्णामियज्ञस्यायुषइन्द्रावरुणाभ्यांत्वा
ज्ञ देवायुवंगृह्णामियज्ञस्यायुषे॥ इन्द्राबृहस्पतिभ्यांत्वादेवायुवं
प गृह्णामियज्ञस्यायुषइन्द्राविष्णुभ्यांत्वादेवायुवंगृह्णामियज्ञ
स्यायुषे॥२५॥ मूर्धानंदिवोअरतिंपृथिव्यावैश्वानरमृत
आजातमग्निम्॥ कविꣳसम्राजमतिथिंजनानामासन्नो ॥२५॥

पावकंजनयन्तदेवाः॥२६॥उपयामगृहीतोसिध्रुवोसिध्रुव
क्षितिर्ध्रुवाणांध्रुवतमोच्युतानामच्युतक्षित्तमः॥एषते
योनिर्वैश्वानरायत्वा॥२७॥ध्रुवंध्रुवेणमनसावाचासोममवनया
मि॥अथानइन्द्रइद्विशोःसपत्नाःसमनस्करत्॥२८॥यस्तेद्रप्स स
कन्दतियस्तेअꣳशुर्ग्रावच्युतोधिषणयोरुपस्थात्॥अध्वर्योर्वा परिवा
यःपवित्रात्तंतेजुहोमिमनसावषट्कृतꣳस्वाहादेवानामुत्क्रम
णमसि॥२९॥उपयामगृहीतोसिमधवेत्वोपयामगृहीतोसिमा
धवायत्वा॥उपयामगृहीतोसिशुक्रायत्वोपयामगृहीतोसि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥४७॥ योनिरिन्द्रायत्वामरुत्वते॥३५॥ मरुत्वंतंवृषभंवावृधानमक
कवारिंदिव्यꣳशासमिन्द्रम्॥ विश्वासाहमवसेनूतनायोग्रꣳ
सहोदामिहतꣳहुवेम॥ उपयामगृहीतोसिमरुतामोजसेत्वा॥३६॥
सजोषाइन्द्रसगणोमरुद्भिःसोमंपिबवृत्रहाशूरविद्वांजहिश
त्रूꣳरपमृधोनुदस्वाथाभयंकृणुहिविश्वतोनः॥ उपयामगृही
तोसिमहेन्द्रायत्वैषतेयोनिर्महेन्द्रायत्वा॥३७॥ महाꣳइन्द्रो
नृवदाचर्षणिप्राऽउतद्विबर्हाअमिनःसहोभिः॥ अस्मद्र्य
ग्वावृधेवीर्यायोरुःपृथुःसुकृतःकर्तृभिर्भूत्॥ उपयामगृ ॥४७॥

हीतोसीन्द्रायत्वामत्वैषतेयोनिमहेन्द्रायत्वा॥३८॥ महाꣳइ
न्द्रोयओजसापर्जन्योवृष्टिमांऽइव॥ स्तोमैर्वत्सस्यवावृधे॥
उपयामगृहीतोसिमहेन्द्रायत्वैषतेयोनिमहेन्द्रायत्वा॥३९॥
॥ॐ इतिसंहितापाठेसप्तमोध्यायः॥७॥ हरिः ॐ॥
॥ॐ कदाचनस्तरीरसिनेन्द्रसश्चसिदाशुषे॥ उपोपेन्नुमघवन्भू
यऽइन्नुतेदानंदेवस्यपृच्यतऽआदित्येभ्यस्त्वा॥१॥ कदाचनप्रयु
च्छस्युभेनिपासिजन्मनि॥ तुरीयादित्यसवनंतऽइन्द्रियमातस्था
अमृतंदिव्यादित्येभ्यस्त्वा॥२॥ यज्ञोदेवानांप्रत्येतिसुम्नमादि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ति

॥४८॥ सासो भवताम्वृष्टयंतः॥ आवोर्वाचीसुमतिर्ववृत्याद् ऌहोश्चिद्या
वरिवो वित्तरासदादित्येभ्यस्त्वा॥ विवस्वऽआदित्यैषते सो
मपीथः तस्मिन्मत्स्व॥३॥ श्रदस्मै नरो वचसे दधातन यदाशी
र्दादंपती वाममश्नुतः॥ पुमान्पुत्रो जायते विंदते वस्वधा विश्वाहा
रपऽएधते गृहे॥४॥ वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवे दिवे वा
ममस्मभ्यं सावीः॥ वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरया धिया वाम
भाजः स्याम॥५॥ उपयामगृहीतोसि सावित्रोसि चनोधाश्चनो
मयि धेहि॥ जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिं भगाय सवित्रे त्वा॥६॥ ॥४९॥

उपयामगृहीतोसि सुशर्मासि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षाय नमः॥ विश्वे
भ्यस्त्वा देवेभ्यऽएषते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥७॥ उपयामगृ
हीतोसि बृहस्पतिसुतस्य ते देव सोम॥ इन्दऽइन्द्रियावतः पत्नी
मु वतो ग्रहाँ२ऽऋध्यासम्॥८॥ अहं परस्तादहमवस्ताद्यदंतरिक्षं
तदु मे पितासीत्॥ अहꣳसूर्यमुभयतो ददर्शाहं देवानां परमं गुहा
यत्॥९॥ अग्नावाक्पत्नि सजूर्देवेन त्वष्ट्रा॥ सोमं पिब स्वाहा॥१०॥
प्रजापतिर्वृषासि रेतोधा रेतो मयि धेहि॥ प्रजापतेस्ते वृष्णो रे
तोधसो रेतोधामशीय॥११॥ उपयामगृहीतोसि हरिरसि
हारियोजनो हरिभ्यां त्वा॥ हर्योर्धाना स्थ सहसोमाऽइन्द्राय॥१२॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ ३॥ यत्तेदेवसामाश्वसनिर्भ्योगोसनिः ॥ तस्यत ऽ इष्टयजुषस्तु
तस्तोमस्य शस्तोक्थस्योपहूत ऽ उपहूतस्य भक्षयामि ॥१३॥
युक्ष्वाहिकेशिना हरीवृषणा कक्ष्यप्रा ॥ अथान ऽ इन्द्र सोमपागि
रामुपश्रुतिं चर ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा षोडशिन ऽ
एषते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥१४॥ आतिष्ठ वृत्रहन्रथं
युक्तातेब्रह्मणाहरी ॥ आर्वाचीनं सुते मनो ग्रावा कृणोतु व
ग्नुना ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा षोडशिन ऽ एषते योनि
रिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥१५॥ इन्द्रमिद्धरी वहतो प्रतिधृष्टश ॥ ९॥

वसम् ॥ ऋषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम् ॥ उपयामगृ
हीतोसीन्द्राय त्वा षोडशिन ऽ एषते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिने ॥१६॥
अ यस्मान्न जातः परोन्यो ऽ अस्ति य आविवेश भुवनानि विश्वा ॥ प्र
जापतिः प्रजया सꣳरराणस्त्रीणि ज्योतीꣳषि सचते स षोड
शी ॥१७॥ इन्द्रश्च सम्राड्वरुणश्च राजा तौ ते भक्षं चक्रतु
रग्र एतम् ॥ तयोरहमनुभक्षं भक्षयामि वाग्देवी जुषाणा
सोमस्य तृप्यतु सह प्राणेन स्वाहा ॥१८॥ अग्ने पवस्व स्वपाः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्वं

।।५०।। वसुआ सुवोर्ज्जमिषंचनः ।। आरेबाधस्वदुछुनाम् ।। उपयाम
गृहीतोस्यग्नयेत्वावर्चसऽएषते योनि रिग्नयेत्वावर्चसे ।। अ
ग्नेवर्चस्वन्वर्चस्वा ऽ्ँ देवेष्वसि ।। वर्चस्वानहं मनुष्येषुभूया
सम् ।। १९ ।। अग्नेपवस्वस्वापाऽअस्मेवर्चः सुवीर्यम् ।। दधद्र
यिमयिपोषम् ।। उपयामगृहीतोस्यग्नयेत्वावर्चसऽएषते स्वं
योनिरग्नयेत्वावर्चसे ।। अग्नेवर्चस्वन्वर्चस्वा ऽ्ँ देवेष्वसि ।। छ
वर्चस्वानहं मनुष्येषुभूयासं ।। २० ।। उत्तिष्ठन्नोजसासहपी ।।५०।।
त्विशिप्रेऽअवेपयः ।। सोममिन्द्रचमूसुतम् ।। उपयामगृ

हीतोसीन्द्रायत्वौजसऽएषते योनिरिंद्रायत्वौजसे ।। इन्द्रौ
जः स्वंन्नोजस्वा ऽ्ँ स्त्वंन्देवेष्वसि ।। ओजस्वानहं मनुष्येषुभू
यासम् ।। २१ ।। अदृश्रमस्यकेतवोविरश्मयोजनांऽअनु ।। भ्रा
जन्तोऽअग्नयोयथा ।। उपायामगृहीतोसिसूर्यायत्वाभ्राजऽए
षतेयोनिःसूर्यायत्वाभ्राजे ।। सूर्यभ्राजस्वभ्राजस्वा ऽ्ँ स्त्वन्दे
वेष्वसि ।। भ्राजस्वानहंमनुष्येषुभूयासम् ।। २२ ।। उदुत्यंजा
तवेदसन्देवंवहंतिकेतवः ।। दृशेविश्वायसूर्यम् ।। उप

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५१॥ पामगृहीतोसिसूर्यायत्वाभ्राजऽएषतेयोनिरिसूर्यायत्वाभ्रा
जे॥सूर्यभ्राजस्वंभ्राजस्वाꣳस्त्वंदेवेष्वसि॥भ्राजस्वा
॥२३ न्हमनुष्येषुभूयासम्॥चित्रन्देवानामुदगादनीकं
चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः॥आप्राद्यावापृथिवीऽअं
तरिक्षꣳसूर्यऽआत्माजगतःतस्थुषश्च॥उपयामगृही
तोसिसूर्यायत्वाभ्राजऽएषतेयोनिःसूर्यायत्वाभ्राजे॥
सूर्यभ्राजस्वंभ्राजस्वाꣳस्त्वन्देवेष्वसि॥भ्राजस्वान्हम ॥५१॥

नुष्येषुभूयासम्॥२४॥चित्रन्ऽइन्द्रम्॥ओहनीचायच्छपत
न्यतः॥योऽअस्मांऽअभिदासस्पदंगमयातमः॥उपया
मगृहीतोसीन्द्रायत्वाविमृधऽएषतेयोनिरिन्द्रायत्वावि
मृधे॥२५॥वाचस्पतिंविश्वकर्माणमूतयेमनोयुजंवाजे
अद्याहुवेम॥सनोविश्वानिभुवनानिजोषद्विश्वशंभू
सा रवसेसाधुकर्मा॥उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वाविश्वकर्मण
एषतेयोनिरिन्द्रायत्वाविश्वकर्मणे॥२६॥विश्वकर्म

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५२॥ नहविषावावृधानः स्वयंयजस्वपृथिवीमुतद्याम्॥मु
ह्यंत्वन्येऽअभितःसपत्नाइहास्माकंमघवासूरिरस्तु॥उ
पयामगृहीतोसीन्द्रायत्वाविश्वकर्मणऽएषतेयोनिरिन्द्रायत्वावि
श्वकर्मणे॥२७॥विश्वकर्मन्हविषावर्धनेनत्रातारमिन्द्र
मकृणोरवध्यम्॥तस्मैविशःसमनमंतपूर्वीरयमुग्रोविह
व्योयथासत्॥२८॥उपयामगृहीतोस्यग्नयेत्वागायत्रछंदसं
गृह्णामीन्द्रायत्वात्रिष्टुप्छंदसंगृह्णामिविश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यो
जगच्छंदसंगृह्णाम्यनुष्टुप्तेभिगरः॥२९॥ब्रेषीनांत्वा ॥५२॥

पत्मन्नाधूनोमिकुकूननानांत्वापत्मन्नाधूनोमिभंदनानांत्वाप
त्मन्नाधूनोमिमदिंतमानांत्वापत्मन्नाधूनोमि॥शुक्रंत्वाशुक्रऽ
आधूनोम्यह्नोरूपेसूर्यस्यरश्मिषु॥३०॥ककुभंरूपंवृ
षभस्यरोचतेबृहत्सोमः सोमस्यपुरोगाः शुक्रः शुक्रस्यपुरो
गाः॥यत्तेसोमादाभ्यंनामजागृवितस्मैत्वागृह्णामित
स्मैतेसोमसोमायस्वाहा॥३१॥उशिक्त्वंदेवसोमाग्नेः
प्रियंपाथोपीहिवशीत्वंदेवसोमेन्द्रस्यप्रियंपाथोपीहि॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

।।५३।। अस्मत्सरवात्चंद्देवसोमविश्वेषांदेवानांप्रियंपाथोपीहि ।।२२।।

।। ५१।। ५१।। ५१।। इति संहितापाठे अष्ठमो

ध्याय: ।। ५१।। ५१।।

हरि: हि: ॐ म् ।। प्राणायमेवर्चोदावर्चसेपवस्वव्या

नायमेवर्चोदावर्चसेपवस्व ।। उदानायमेवर्चोदावर्चसे

पवस्ववाचेमेवर्चोदावर्चसेपवस्व ।।१।। क्रतूदक्षाभ्यांमे

वर्चोदावर्चसेपवस्वश्रोत्रायमेवर्चोदावर्चसेपवस्व ।। च

क्षुर्भ्यां मेवर्चोदसोवर्चसेपवेस्व ।।

थाम् ।।२।। आत्मने मेवर्चोदा वर्च

सेपव स्वौजसे मेवर्चे

र्चोदावर्चसेपवस्वायुषेमेवर्चोदावर्चसेपवस्व ।। विश्वाभ्योमेप्रजा

भ्योवर्चोदसौवर्चसेपवेथाम् ।।३।। कोसि कतमोसि कस्यासि कोना

मासि ।। यस्यतेनामामन्महि यंत्वासोमेनातीतृपाम ।। भूर्भुव:

स्व: सुप्रजा: प्रजया भूयासं ।। सुवीरोवीरै: सुपोष: पोषै: ।।५।। उदुत्यं

जातवेदसंदेवंवहंति केतव: ।।६।। विश्वायसूर्यं ।। चित्रंदेवा

नामुदगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्ने: ।। आप्राद्यावापृ

थिवीअंतरिक्षंसूर्य आत्माजगतस्तस्थुषश्च ।।७।। अग्नेन

यसुपथारायेअस्मान्विश्वानिदेवयुनानिविद्वान् ।। युयोध्यस्म

देव१

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५४॥ जुहुराणमेनोभूयिष्ठान्तेनमउक्तिंविधेम॥८॥अयन्नो॥अग्निर्वरिव
स्कृणोतु यंमृधः पुरएतु प्रभिदन्॥अयंवाजांजयतु वाजसातौ॥अयं
शत्रूंजयतु जर्हृषाणः स्वाहा॥९॥रूपेणवोरूपमभ्यागांतुथोवोविश्ववे
दाविभजतु॥ऋतस्यपथाप्रेतचंद्रदक्षिणाः॥१०॥विस्वःपश्यव्यंतरिक्षं ॥५४
यतस्वसदस्यैः॥ब्राह्मणमद्यविदेयंपितृमंतंपैतृमत्यमृषिमार्षेयं
सुधातुदक्षिणम्॥११॥अस्मद्राताद्देवत्रागच्छप्रदातारमा
विशत॥अग्नयेत्वामह्यंवरुणोददातुसोमृतत्वमश्यात॥१२
आयुर्दात्रएधिमयोमह्यंप्रतिग्रहीत्रे॥रुद्राय त्वामह्यं

वरुणोददातुसोमृतत्वमश्यात॥प्राणोदात्रएधिम
यामह्यंप्रतिग्रहीत्रे॥बृहस्पतयेत्वामह्यंवरुणोददातुसोमृ
तत्वमश्यात॥त्वग्दात्रएधिमयामह्यंप्रतिग्रहीत्रे॥यमाय
त्वामह्यंवरुणोददातुसोमृतत्वमश्यात॥वयोदात्रएधि
मयोमह्यंप्रतिग्रहीत्रे॥१३॥कोदात्कस्माअदात्कामोदा
त्कामायादात्॥कामोदाताकामःप्रतिग्रहीताकामैतत्तेत
वकामःसतापुनजामहे॥१४॥समिंद्रणोमनसानेषिगोभिः
संसूरिभिर्मघवन्संस्वस्त्या॥संब्रह्मणादेवकृतंयदस्ति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सन्देवानाꣳसुमतौयज्ञियानाम्॥१५॥ संवर्चसापयसासंतनूभिरगं ॥५५॥
न्महिमनसासꣳशिवेन॥ त्वष्टासुदत्रोविदधातुरायोनुमार्ष्टुत
न्वोयद्विलिष्टम्॥१६॥ धातारातिः सवितेदंजुषंतांप्रजापतिर्निधि
॥५५॥ पादेवोऽअग्निः॥ त्वष्टाविष्णुः प्रजयासꣳरराणोयजमानाय
द्रविणंदधातु॥१७॥ सुगावोदेवाः सदनाऽअकर्मयऽआजग्मे
दꣳसवनंजुषाणाः॥ भरमाणावहमानाहवीꣳष्यस्मेधत्तवस
वोवसूनि॥१८॥ यांऽआवहउशतोदेवदेवाꣳस्तान्प्रेरयस्वेग्ने

अग्नेसधस्थे॥ जक्षिवाꣳसः पपिवाꣳसश्चविश्वेसुंघर्मꣳ
५२ स्वरातिष्ठतानु॥१९॥ वयꣳहित्वाप्रयतियज्ञेअस्मिन्नग्नेहो
तारमवृणीमहीह॥ ऋधगयाऋधगुताशमिष्ठाः प्रजानन्य
ज्ञमुपयाहिविद्वान्॥२०॥ देवागातुविदोगातुंवित्त्वागातु
मित॥ मनसस्पतइमन्देवयज्ञꣳस्वाहावातेधाः॥२१॥
यज्ञंयज्ञंगच्छयज्ञपतिंगच्छस्वांयोनिंगच्छस्वाहा॥ एष
तेयज्ञोयज्ञपतेसहसूक्तवाकः सर्ववीरस्तंजुषस्वस्वाहा॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

माहिर्भूर्मा पृदाकुः॥२२॥ उरुꣳहि राजा वरुणश्चकार सूर्याय
पंथा मन्वेतवा उ॥ अपदे पादा प्रतिधातवेकरुतापव
क्ताहृदयाविधश्चित्॥ नमो वरुणायाभिष्ठितो वरुणस्य पा
॥५८॥ शः॥२३॥ अग्नेरनीकमप आविवेशापान्नपात्प्रतिरक्ष ॥५८॥
न्नसुर्यं॥ दमेदमे समिधं यक्ष्यग्ने प्रतिते जिह्वा घृतमुच्च
रण्यत्स्वाहा॥२४॥ समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः सं त्वा विशन्त्वो
षधीरुतापः॥ यज्ञस्य त्वा यज्ञपते सूक्तोक्तौ नमोवाके

विधेम यत्स्वाहा॥२५॥ देवीराप एष वो गर्भस्तꣳ सुप्रीतꣳ सु
भृतं बिभृत॥ देव सोमैष ते लोकः परि च वक्षि शं च वक्षि॥
अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः॥ अव देवैर्देव
कृतमेनो यासिषमव मर्त्यैर्मर्त्यकृतं पुरुराव्णो देव रिष
स्पाहि॥ देवानाꣳ समिदसि॥२६॥ एजतु दशमास्यो गर्भो
जरायुणा सह॥ यथायं वायुरेजति यथा समुद्र एजत्येवा
यं दशमास्यो अस्रज्जरायुणा सह॥२७॥ यस्यास्ते यज्ञि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

योगर्भो यस्या योनिर्हिरण्यी ।। अंगान्यहृता यस्य तं मात्रा सम जी
गमं स्वाहा ।।२८।। पुरुदस्मो विषुरूपं इंदुरंतर्महिमानमा
।।५७।। नंज धीरः ।। एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी मष्टापदी भु
वनानु प्रथंतां स्वाहा ।।२९।। मरुतो यस्य हि क्षये पाथा ।।५७।।
दिवो विमहसः ।। स सुगोपातमो जनः ।। ३० ।। मही द्यौः
पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षतां ।। पिपृतां नो भरीमभिः ।।३१।।
आजिघ्र कलशं मह्या त्वा विशंत्विंदवः ।। पुनरूर्जा
६

निवर्त्तस्व सा नः सहस्रं धुक्ष्वोरुधारा पयस्वती पुनर्मावि
शताद्रयिः ।। इडे रंते हव्ये काम्ये चंद्रे ज्योतेदिते सरस्व
ति महि विश्रुति ।। एता ते अघ्न्ये नामानि देवेभ्यो मा सुकृतं
ब्रूतात् ।।३३।। इह रतिरिह रमध्वमिह धृतिरिह स्वधृतिः रि४
स्वाहा ।। उपसृजं धरुणं मात्रे धरुणो मातरं धय
न्रायस्पोषमस्मासु दीधरत्स्वाहा ।।३४।। अगन्म ज्योति
रमृता अभूम दिवं पृथिव्या अध्यारुहाम ।। अविदाम दे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वान्स्वर्ज्योतिः ।।३५।। युवंतमिंद्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृत
न्यादपतंतमिद्धतं वज्रेणतंतंतमिद्धतं ।। दूरे चत्ताय छंत्सद्ग
हनं यदिनक्षदस्माकं शत्रून्परिशूर विश्वतोदर्मा दर्षीष्ट
।।३६।।
विश्वतः ।। भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजयाभूयासं ।। सुवीरो वी
।।५८।। रैः सुपोषः पोषैः ।।३७।। परमेष्ठ्यभिधीतः प्रजापतिर्वाचि
व्याहृतायामंधो अच्छेतः सविता सन्यां ।। विश्वकर्मा दीक्षा ।।५९।।
यां पूषा सोमक्रयण्यां ।।३८।। इन्द्रश्च मरुतश्च क्रयायोपोत्थि
तः ।। असुरः पण्यमानो मित्रः क्रीतः ।।३९।। विष्णुः शिपिविष्ट

ऊरा आसन्नो विष्णुर्नरंधिषः प्रोह्यमाणः ।। सोम आगतो व रु० १
ण आसंद्यामासन्नः ।।४०।। अग्निराग्नीध्र इन्द्रो हविर्धा
ने ।। अथर्वोपावह्रियमाणो विश्वेदेवा अंशुषु न्युप्यमाने
षु ।।४१।। विष्णुराप्रीतपा आप्याय्यमानो यमः सूयमानो
विष्णुः संभ्रियमाणः ।। वायुः पूयमानः शुक्रः पूतः ।।४२।। शुक्रः तत
क्षीरश्रीर्मन्थी सक्तुश्रीः ।। विश्वेदेवाश्चमसेषून्नीता असुर्हो
मायोद्यतः ।।४३।। रुद्रो हूयमानो वातोऽभ्यावृत्तो नृचक्षाः प्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रव्या॰९

तिष्ठौ तो गृह्यः पीतः पितरो नाराशंसाः सादयमानः ॥ सिं
धुरवभृथाया यतः समुद्रो भ्यवह्रीयमाणः सलिलप्र
प्लुतः ॥५८॥ मयो रोजसा स्कभिता राजांसि वीर्येभिर्वीर
(५७५ तमा शविष्ठा ॥ या पत्येते अप्रतीता सहोभिर्विष्णू अगन्व ॥५७॥
रुणा पूर्वहूतौ ॥५९॥ देवान्दिवमगन्यज्ञस्ततो मा द्रवि
ण णमष्टु मनुष्यानन्तरिक्षमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु ॥
पितॄन्पृथिवीमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु यं कं च लो

१ म॰ कमगन्यज्ञस्ततो मे भद्रमभूत् ॥६०॥ ॥८॥ इति शुक्लयजुर्वेद
संहितायां याज्ञवल्क्यां तरकाण्वि शाखाध्यायिने नमो
ध्यायः ॥८॥ ॥ श्री ॥० ५८ ॥
॥ हरिः ॐ ॥ देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगा
य ॥ दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतन्नः पुनातु वाचस्पति
र्वाचन्नः स्वदतु ॥१॥ ध्रुवसदं त्वा नृषदं मनःसदम
नःसदमुपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तेयोनिरिंद्रायत्वाजुष्टतमम्॥२॥अप्सुसदंत्वाघृतसदं
व्योमसदं॥उपयामगृहीतोसींद्रायत्वाजुष्टंगृण्हाम्येषते
योनिरिंद्रायत्वाजुष्टतमम्॥पृथिवीसदंत्वांतरिक्षसदंदि
॥५७॥ ६४ विसदंदेवसदंनाकसदं॥उपयामगृहीतोसींद्रायत्वाजुष्टंगृ
ण्हाम्येषतेयोनिरिंद्रायत्वाजुष्टतमम्॥३॥अपांरसमु ॥५०॥
द्वयसंसूर्येसंतंसमाहितम्॥अपांरसस्ययोरसस्तंवो
म२ गृण्हाम्युत्तमम्॥उपयामगृहीतोसींद्रायत्वाजुष्टंगृण्हाम्ये
षतेयोनिरिंद्रायत्वाजुष्टतमम्॥४॥ग्रहाऊर्जाहुतयो

व्यंतोविप्रायमतिम्॥तेषांविशिप्रियाणांवोहमिषमूर्जंसमग्र
भं॥उपयामगृहीतोसींद्रायत्वाजुष्टंगृण्हाम्येषतेयोनिरिं
द्रायत्वाजुष्टतमम्॥५॥संपृचस्थसम्माभद्रेणपृंक्त॥वि
पृचस्थविमापाप्मनापृंक्त॥६॥इंद्रस्यवज्रोसिवाजसास्त्वया
२५ यंवाजंसेत॥वाजस्यनुप्रसवेमातरंमहीमदितिंनामवच
साकरामहे॥यस्यामिदंविश्वंभुवनमाविवेशतस्यांनोदेवः
सविताधर्मसाविषत्॥७॥देवीरापोऽअपांनपाद्योऽऊ यो२
र्मिःप्रतूर्तिः॥ककुन्मान्वाजसास्तेनायंवाजंसेत॥८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अप्स्वंतरमृतमप्सुभेषजमपा॒मुत प्रशस्तिष्विः॥ अश्वाभ
वतवाजिनः॥ ९॥ वातोवामनोवागंधर्वास्स प्तविंशति
॥दि१॥ तिः॥ तेऽअग्रेश्वमयुंजंस्तेअस्मिन्जवमादधुः॥ १०॥ वात
रंहाभववाजिन्युज्यमानइंद्रस्येवदक्षिणः श्रियैधि॥ यु ॥दि१॥
जंतुत्वामरुतोविश्ववेदसऽआतेत्वष्टापत्सुजवंदधातु॥ ११॥
जवोयस्तेवाजिन्निहितोगुहायःश्येनेपरीत्तोअचरच्चवाते॥
तेननोवाजिंबलवान्बलेनवाजजिच्चभवसमनेचपार
यिष्णुः॥ १२॥ वाजिनोवाजजितोवाजंसरिष्यंतः॥ बृहस्पतेर्भा
गमवजिघ्रत॥ १३॥ देवस्याहंसवितुःसवेसत्यसवसः॥
बृहस्पतेरुत्तमंनाकंरुहेमेंद्रस्योत्तमन्नाकंरुहेम॥
देवस्यवयंसवितुःसवेसत्यसवसः॥ बृहस्पतेरुत्तमन्ना
कमरुहामेंद्रस्योत्तमन्नाकमरुहाम॥ १४॥ बृहस्पतेवाजं
जयबृहस्पतयेवाचंवदत॥ बृहस्पतिंवाजंजापयत॥ १५॥
इंद्रवाजंजयेंद्रायवाचंवदत॥ इंद्रंवाजंजापयत॥ १६॥
एषावस्सासत्यासंवागभूद्ययाबृहस्पतिंवाजमजी

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

जपतं अजीजपत बृहस्पतिं वाजं वनस्पतयो विमुच्यध्वम्॥
॥१७॥ देवस्याहꣳ सवितुः सवे सत्यसवसः॥ बृहस्पतेर्वा
॥६२॥ जजितो वाजं जेषम्॥१८॥ वाजिनो वाजजितोध्वनस्क
भ्नुवन्तः॥ योजना मिमानाः काष्ठां गच्छत॥१९॥ एष स्य वा ॥६२॥
जी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आस
नि॥ क्रतुं दधिक्रा अनु संतवीत्वत् पथामङ्कांस्यन्वापनी
फणत्॥२०॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनु वाजि

प्रगर्धिनः॥ श्येनस्येव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जो
तरित्रतः॥२१॥ शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मित
द्रवः स्वर्काः॥ जंभयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्म
द्युयवन्नमीवाः॥२२॥ ते नोऽर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृ
ण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः॥ सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवो महो ये
धनꣳ समिथेषु जभ्रिरे॥२३॥ वाजेवाजेवत वाजिनो नो धनेषु
विप्रा अमृता ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता या
त पथिभिर्देवयानैः॥२४॥ आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादेमे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

द्यावा॥ वापृथिवी विश्वरूपे॥ आमागंतंपितरामातरायुवमामासो

मोऽअमृतत्वेनगम्यात॥१८॥ वाजिनो वाजजितो वाजꣳससृवा

म ३ ꣳसः॥ बृहस्पतेर्भागमवजिघ्रतनिमृजानाः॥१९॥ आपयेस्वाहास्वा

पयेस्वाहापिजायस्वाहा क्रतवेस्वाहा॥ वसवेस्वाहाहर्पतयेस्वाहा॥

यदि ३॥ अन्हेमुग्धायस्वाहामुग्धायवैनꣳशिनायस्वाहाविनꣳशिन ॥दि ३॥

आंत्यायनायस्वाहांत्यायभौवनायस्वाहाभुवनस्यपतये स्वा

हाधिपतयेस्वाहा॥ आयुर्यज्ञेनकल्पतांप्राणोयज्ञेनकल्पतांच

क्षुर्यज्ञेनकल्पताꣳश्रोत्रंयज्ञेनकल्पतां॥ पृष्ठंयज्ञेनकल्प

तांयज्ञोयज्ञेनकल्पतां॥२०॥ जायऽएहिस्वोरोहाव॥ प्रजाप

तेःप्रजाअभूमस्वर्देवाऽअगन्मामृताऽअभूम॥२०॥ अस्मे

वोऽअस्त्विन्द्रियमस्मेनृम्णमुतक्रतुः॥ अस्मेवर्चाꣳसिसंत

वः॥३०॥ नमोमात्रेपृथिव्याऽइयंतेराड्यंतासियमनः॥ ध्रु

वोसिधरुणःकृष्यैक्षेमायरय्यैपोषाय॥३१॥ वाजस्येमंप्रसवः

+ रा ५ सुषुवेग्रेसोमꣳराजानमोषधीष्वप्सु॥ ताऽअस्मभ्यंमधु

मतीर्भवंतुवयꣳराष्ट्रेजागृयामपुरोहिताः॥३२॥ वाजस्येदंप्र

सवऽआबभूवेमाचविश्वाभुवनानिसर्वतः॥ सनेमिरा

जापरियातिविद्वान्रयिंपुष्टिंवर्धयमानोऽअस्मे॥३३॥ वाज

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्येपं प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट्॥ अदि
त्संतं दापयति प्रजानन्त्से नो रयिं सर्ववीरं नियच्छतु॥२४॥ अग्ने
॥६४॥ अच्छा वदेह नः प्रति नः सुमना भव॥ प्र नो यच्छ सहस्रजित्त्वं हि ध
नदाऽअसि॥२५॥ सोमं राजानमवसेऽग्निमन्वारभामहे॥ आ
दित्यान्विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिं॥२६॥ प्र नो यच्छत्वर्यमा ॥६४॥
प्र पूषा प्र सरस्वती॥ प्र वाग्देवी ददातु नः॥२७॥ अर्यमणं बृह
स्पतिमिंद्रं दानाय चोदय॥ वाचं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं

च वाजिनं॥२८॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो ह
स्ताभ्याम्॥ सरस्वत्यै वाचो यंतुर्यंत्रेयेण दधामि॥ बृहस्पतेष्ट्वा सा
म्राज्येनाभिषिंचाम्यसौ इंद्रस्य त्वा साम्राज्येनाभिषिंचामि॥२९॥
अग्निरेकाक्षरेण प्राणमुदजयत्तमुज्जेषमश्विनौ द्व्यक्षरेण
द्विपदो मनुष्यानुदजयतांस्तानुज्जेषम्॥ विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्री
निमाँल्लोकानुदजयत्तानुज्जेषं सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः
पशूनुदजयत्तानुज्जेषम्॥३०॥ पूषा पंचाक्षरेण पंच दिश
उदजयत्तानुज्जेषं सविता षळक्षरेण षळृतूनु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥६५॥ दजयत्तानुज्जेषम्॥मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तग्राम्यान्पशूनुदजय ॥६५॥
ꣳस्तानुज्जेषं बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयत्तानुज्जेष
म्॥४१॥मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतꣳस्तोममुदजयत्तमुज्जेषं व
रुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयत्तामुज्जेषम्॥इंद्र एकादशाक्ष
रेण त्रिष्टुभमुदजयत्तामुज्जेषं विश्वेदेवा द्वादशाक्षरेण जग
तीमुदजयꣳस्तामुज्जेषम्॥४२॥वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्र
योदशꣳस्तोममुदजयꣳस्तमुज्जेषꣳरुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण
चतुर्दशꣳस्तोममुदजयꣳस्तमुज्जेषम्॥आदित्याः पंचदशा

क्षरेण पंचदशꣳस्तोममुदजयꣳस्तमुज्जेषमदितिः षोड
शाक्षरेण षोडशꣳस्तोममुदजयत्तमुज्जेषम्॥प्राजापतिः
सप्तदशाक्षरेण सप्तदशꣳस्तोममुदजयत्तमुज्जेषम्॥४३॥ ॥

देवसवितः१ आपमे स्वाहा२ वाजस्येमं३ प्र नो यच्छत्वर्यमा४
देवस्य त्वा५ अग्निरेकाक्षरेण६ षष्ठानुवाकेषु॥ दशमोध्या
यः॥

॥६६॥ ॥ इति ईशद्वादशक समाप्तम् ॥ ॥६६॥

अथ द्वितीय दशक (पदपाठ)

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

१ ॥श्रीगणेशाय नमः॥ श्रीसरस्वतीय नमः॥ हरिः॥ ॐ म॥ एषः। ते। निर्ऋत इति निःऽ १
ऋते। भागः। तम्। जुषस्व। स्वाहा॥ अग्निनेत्रेभ्य इत्यग्निऽनेत्रेभ्यः। देवेभ्यः। पु
रस्सद्भ्य इति पुरःसत्ऽभ्यः। यमनेत्रेभ्य इति यमऽनेत्रेभ्यः। दक्षिणसद्भ्य इति
दक्षिणसत्ऽभ्यः। विश्वदेवनेत्रेभ्य इति विश्वदेवऽनेत्रेभ्यः। पश्चात्सद्भ्य इ
ति पश्चात्सत्ऽभ्यः। मित्रावरुणनेत्रेभ्य इति मित्रावरुणऽनेत्रेभ्यः। वा। मरुन्ने
त्रेभ्य इति मरुत्ऽनेत्रेभ्यः। वा। उत्तरसद्भ्य इत्युत्तरसत्ऽभ्यः। सोमनेत्रेभ्य
इति सोमऽनेत्रेभ्यः। देवेभ्यः। उपरिसद्भ्य इत्युपरिसत्ऽभ्यः। दुवस्वद्भ्य इति दु
वस्वत्ऽभ्यः। स्वाहा॥ ॥१॥ ये। देवाः। अग्निनेत्रा इत्यग्निऽनेत्राः। पुरस्सद इति

श्री पुरःऽसदः। यमनेत्रा इति यमऽनेत्राः। दक्षिणसद इति दक्षिणऽसदः। विश्वदेवनेत्रा इ
ति विश्वदेवऽनेत्राः। पश्चात्सद इति पश्चातऽसदः। मित्रावरुणनेत्रा इति मित्रावरु
णऽनेत्राः। वा। मरुन्नेत्र इति मरुतऽनेत्राः। वा। उत्तरसद इत्युत्तरऽसदः। सोमनेत्रा इति
सोमऽनेत्राः। उपरिसद इत्युपरिऽसदः। दुवस्वन्तः। तेभ्यः। स्वाहा॥ ॐ॥ २॥ अग्ने।
सहस्व। पृतनाः। अभिमातीरित्यभिऽमातीः। अप। अस्य। दुष्टरः। दुस्तर इति दुस्त
रः। तरन्। अरातीः। वर्चः। धाः। यज्ञवाहसीति यज्ञऽवाहसि॥ ॐ॥ ३॥ उपांशो
रित्युपऽअंशोः। वीर्येण। जुहोमि। हतम्। रक्षः। स्वाहा। रक्षसाम्। त्वा। वधाय। अ
वधिष्म। रक्षः। अमुष्य। त्वा। वधाय। अमुम्। अवधिष्म। जुषाणः। अप्तुः। आज्य
स्य। वेतु। स्वाहा॥ पा॥४॥ ६॥ ॥अपः। देवाः। मधुमतीरिति मधुऽमतीः। अगृभ्णन्।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ऊर्ज्जस्वतीः। राजस्वइति राजऽस्वः। चितानाः। याभिः। मित्रावरुणौ। अभि। असिञ्चन्। या
भिः। इन्द्रम्। अनयन्। अति। अरातीः। स्त्रैं॥१॥ वृष्णः। ऊर्म्मिः। असि। राष्ट्रदाइति रा
ष्ट्रऽदाः। राष्ट्रम्। मे। देहि। स्वाहा। वृष्णः। ऊर्म्मिः। असि। राष्ट्रदाइति राष्ट्रऽदाः। राष्ट्रम्।
२ अमुष्मै। देहि। वृषसेनइति वृषऽसेनः॥ ॥२॥ अर्थेतइत्यर्थऽइतः। ओजस्वतीः।
आपः। परिवाहिणीः। परिवाहिनीरिति परिऽवाहिनीः। अपाम्। पतिः। अपाम्। ग
र्भः। सूर्य्यवर्चसइति सूर्य्यऽवर्चसः। सूर्य्यत्वचइति सूर्य्यऽत्वचः। व्रजक्षित २
इति व्रजऽक्षितः। वाशाः। मांदाः। शक्करीः। जनभृतइति जनऽभृतः। विश्वभृ
तइति विश्वऽभृतः। शविष्ठाः। आपः। स्वाराज्ञीः। स्वराज्ञीरिति स्वऽराज्ञीः।
स्थ। राष्ट्रदाइति राष्ट्रऽदाः। राष्ट्रम्। अमुष्मै। दत्त॥ ईं॥३॥ सम्। मधुमतीरिति मधुऽ

मतीः। मधुमतीभिरिति मधुऽमतीभिः। पृच्यन्ताम्। महि। क्षत्रम्। क्षत्रियाय। वन्वा
नाः। अनाधृष्टाः। सीदत। सह। ओजसा। महि। क्षत्रम्। क्षत्रियाय। दधतीः॥ ॥४॥ छीं॥
॥ ॥सविता। त्वा। प्रसवानामिति प्रऽसवानाम्। सुवताम्। अग्निः। गृहपतीनामि
ति गृहऽपतीनाम्। सोमः। वनस्पतीनाम्। बृहस्पतिः। वाचः। इन्द्रः। ज्यैष्ठ्याय।
रुद्रः। पशूनाम्। मित्रः। सत्यः। वरुणः। धर्म्मपतीनामिति धर्म्मऽपतीनाम्॥ ॥
॥१॥ इमम्। देवाः। असपत्नम्। सुवध्वम्। महते। क्षत्राय। महते। ज्यैष्ठ्याय।
इमम्। अमुम्। अमुष्य। पुत्रम्। अमुष्यै। पुत्रम्। अस्यै। विशे॥ षं॥२॥
एषः। वः। कुरवः। राजा। एषः। वः। पञ्चालाः। राजा। सोमः। अस्माकम्। ब्रा
ह्मनाम्। राजा॥ प्रिं॥३॥ छीं॥ सोमस्य। त्विषिः। असि। अग्नये। स्वाहा। सो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मोया। सवित्रे। सरस्वत्यै। पूष्णे। बृहस्पतये॥ ॐ॥ १॥ इन्द्राय। अंशाय। श्लोका
य। घोषाय। भगाय। अर्यम्णे। अनिभृष्टमित्यनिऽभृष्टम्। असि। वाचः। बं
धुः। तपोजा इति तपःऽजाः। सोमस्य। दात्रम्। असि। स्वाहा। राजस्व इति
३ राजःऽस्व॥ ॐ॥ २॥ सधमाद इति सधऽमादः। द्युम्निनीः। आपः। एताः। अ ३
नाधृष्टाः। अपस्यः। वसानाः। पस्त्यासु। चक्रे। वरुणः। सधस्थमिति सधऽ
स्थम्। अपाम्। शिशुः। मातृतमास्विति मातृऽतमासु। अंतरित्यंतः॥ ॐ॥ ३॥
क्षत्रस्य। उल्बम्। जरायुञ्जाभिः। योनिः। इन्द्रस्य। वार्त्रघ्नमिति वार्त्रऽघ्नम्।
असि। त्वया। अयम्। वृत्रम्। वध्यात्। मित्रस्य। असि। वरुणस्य। असि॥ रेवं॥
॥ ४॥ रुजो। दृबा। क्षुपा। पात। एनम्। प्रांचम्। प्रत्यंचम्। तिर्यंचम्। दिगभ्य

इति दिक्ऽभ्यः। पात॥ ॐ॥ ५॥ आविः। मर्याः। आवित्त इत्याऽवित्तः। अग्निः। गृहप
तिरिति गृहऽपतिः। इन्द्रः। वृद्धश्रवा इति वृद्धऽश्रवाः। पूषा। विश्ववेदा इति विश्वऽ
वेदाः। आवित्ता इत्याऽवित्तौ। मित्रावरुणौ। धृतव्रता इति धृतऽव्रतौ। आवित्ते इ
त्याऽवित्ते। द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी। विश्वशंभू इति विश्वऽशंभू। आ
वित्तेत्याऽवित्ता। अदितिः। उरुशर्मेत्युरुऽशर्म्मा॥ ॐ॥ ६॥ द्याछि॥ ॥ अवेष्टा इत्य
वऽइष्टाः। दन्दशूकाः। प्राचीम्। आ। रोह। गायत्री। त्वा। अवतु। रथंतरमिति रथम्ऽ
तरम्। साम। त्रिवृदिति त्रिऽवृत्। स्तोमः। वसंतः। ऋतुः। ब्रह्म। द्रविणम्॥ ॐ॥ ७॥
दक्षिणाम्। आ। रोह। त्रिष्टुप्। त्रिस्तुबिति त्रिऽस्तुप्। त्वा। अवतु। बृहत्। साम। पंचद
श इति पंचऽदशः। स्तोमः। ग्रीष्मः। ऋतुः। क्षत्रम्। द्रविणम्॥ ॐ॥ ८॥ प्रतीचीम्।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

आ। रोह। जगती। त्वा। अवतु। वैरूपम्। साम। सप्तदश इति सप्तऽदशः। स्तोमः। वर्षाः।
ऋतुः। विट्। द्रविणम्॥ घं॥ उदीचीम्। आ। रोह। अनुष्टुप्। अनुस्तुबित्यनुऽस्तुप्।
त्वा। अवतु। वैराजम्। साम। एकविंश इत्येकऽविंशः। स्तोमः। शरत्। ऋतुः। फल
म्। द्रविणम्॥ जं॥ ५॥ ऊर्ध्वाम्। आ। रोह। पङ्क्तिः। त्वा। अवतु। शाक्वररैवते इति शाक्वर
॥४॥ रैवते। सामनी इति सामनी। त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ। त्रिनवत्रयस्त्रिंशा इति त्रिन ॥४॥
वत्रयस्त्रिंशौ। स्तोमौ। हेमंतशिशिरौ। ऋतू इति ऋतू। वर्चः। द्रविणम्। प्रत्यस्त
मिति प्रतिऽअस्तम्। नमुचेः। शिरः॥ भे॥ ६॥ सोमस्य। त्विषिः। असि। तवेवेति
तवऽइव। मे। त्विषिः। भूयात्। मृत्योः। पाहि। ओजः। सहः। अमृतम्। असि॥ क्षी॥ ७॥
हिरण्यरूपा इति हिरण्यऽरूपा। उषसः। विरोक इति विऽरोके। उभौ। इंद्रौ। उत्। इतः।

सूर्यः। च। आ। रोहतम्। वरुण। मित्र। गर्त्तम्। ततः। चक्षाथाम्। अदितिम्। दितिम्। च।
मित्रः। असि। वरुणः। असि॥ श्री॥ ७॥ छी॥ सोमस्य। त्वा। द्युम्नेन। अभि। सिंचा
मि। अग्नेः। भ्राजसा। सूर्यस्य। वर्चसा। इंद्रस्य। इंद्रियेण। मरुताम्। ओजसा। क्ष
त्राणाम्। क्षत्रपतिरिति क्षत्रऽपतिः। एधि। अति। दिद्यून्। पाहि। जानेराज्यायेति
जानेऽराज्याय॥ ॥९॥ इमं देवाः। ईत॥ १०॥ एष वः॥ ईतेः॥ प॥ ११॥ प्र। पर्वतस्य। वृ
षभस्य। पृष्ठात्। नावः। चरंति। स्वसिच इति स्वऽसिचः। इयानाः॥ ताः। आ। अ
ववृत्रन्। अधराक्। उदक्। ताः। अहिम्। बुध्न्यम्। अनु। रीयमाणाः। विष्णोः। वि
क्रमणमिति विऽक्रमणम्। विक्रांतमिति विऽक्रांतम्। क्रांतम्। असि॥ ॥४॥ प्रजा
पत इति प्रजाऽपते। न। त्वत्। एतानि। अन्यः। विश्वा। रूपाणि। परि। ता। बभूव।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यत्कामा इति यत्ऽकामाः। ते। जुहुमः। तत्। नः। अस्तु। वयम्। स्याम। पतयः। रयीणाम्॥ ॥५॥
रुद्र। यत्। ते। क्रिवि। परम्। नाम। तस्मै। हुतम्। असि। अमेष्टमित्यमाऽइष्टम्। असि।
स्वाहा॥ पिं॥ ध्या॥ इंद्रस्य। वज्रः। असि। मित्रावरुणयोः। त्वा। प्रशास्त्रोरिति प्रऽ
शास्त्रोः। प्रशिषेति प्रऽशिषा। युनज्मि। अव्यथायै। त्वा। स्वधायै। त्वा। अरिष्टः। फ ॥५॥
॥५॥ ल्गुनः। मरुताम्। प्रसवेनेति प्रऽसवेन। जय। आपाम। मनसा। सम्। इंद्रियेण। ण॥१॥
मा। तोहंद्रा। ते। वयम्। तुराषाट्। अयुक्तासः। अब्रह्मता। वि। दसाम। तिष्ठ। रथम्।
अधि। यत्। वज्रहस्तेति वज्रऽहस्त। आ। रश्मीन्। देव। युवसे। स्वश्वानिति सुऽ
अश्वान्॥ ...॥ २॥ अग्नये। गृहपतय इति गृहऽपतये। स्वाहा। सोमाय। वनस्पत
ये। इंद्रस्य। इंद्रियाय। मरुताम्। ओजसे। पृथिवि। मातः। मा। मा। हिंसीः। मो इति मो।

अहम्। त्वाम्। पिं॥ ३॥ हंसः। शुचिषत्। शुचिसदिति शुचिऽसत्। वसुः। अंतरिक्षस
दित्यंतरिक्षऽसत्। होता। वेदिसदिति वेदिऽसत्। अतिथिः। दुरोणसदिति दुरोणऽ
सत्। नृषत्। नृसदिति नृऽसत्। वरसदिति वरऽसत्। ऋतसदित्यृतऽसत्। व्यो
मसदिति व्योमऽसत्। अब्जा इत्यप्ऽजाः। गोजा इति गोऽजाः। ऋतजा इत्यृतऽजाः।
अद्रिजा इत्यद्रिऽजाः। ऋतम्। बृहत्॥ पिं॥ ३॥ ४॥ इयत्। असि। आयुः। असि। आ
युः। मे। देहि। युङ्। असि। वर्चः। असि। वर्चः। मे। देहि। ऊर्क्। असि। ऊर्जम्। मयि।
धेहि। इंद्रस्य। वाम्। बाहू इति बाहू। वीर्यकृता इति वीर्यऽकृतौ। उपावहरामीत्यु
पऽअवहरामि। दुः॥ ५॥ ६॥ ॥ स्योना। असि। सुषदा। सुसदेति सुऽसदा। क्षत्र
स्य। योनिः। असि। स्योनाम्। आ। सीद। सुषदाम्। सुसदामिति सुऽसदाम्। क्षत्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्स्य। योनिम्। आ। सीद॥ चुं॥१॥ नि। ससाद। धृतव्रत इति धृतऽव्रतः। वरुणः। पस्त्यासु।
आ। साम्राज्यायेति साम्ऽराज्याय। सुक्रतुरिति सुऽक्रतुः॥ डो॥२॥ अभिभूरित्यभिऽ
भूः। असि। अयानाम्। एताः। ते। पञ्च। दिशः। कल्पन्ताम्। ब्रह्मन्। त्वम्। ब्रह्मा।
॥६॥ असि॥ ष्पिं॥३॥ सविता। असि। सत्यप्रसव इति सत्यऽप्रसवः। वरुणः। सत्यौजा
इति सत्यऽओजाः। इन्द्रः। विशौजाः। रुद्रः। सुशेव इति सुऽशेवः॥ प्रो॥४॥ प्रियङ्करे ॥६॥
ति प्रियम्ऽकर। श्रेयस्कर। श्रेयःकरेति श्रेयःऽकर। भूयस्कर। भूयःकरेति
भूयःऽकर। इन्द्रस्य। वज्रः। असि। तेन। मे। रध्य॥ ॥५॥ अग्निः। पृथुः। धर्म्म
णः। पतिः। जुषाणः। अग्निः। पृथुः। धर्मणः। पतिः। आज्यस्य। हविषः। वेतु। स्वा
हा। स्वाहाकृता इति स्वाहाऽकृताः। सूर्य्यस्य। रश्मिभिरिति रश्मिऽभिः। यतध्वम्।

सजातानामिति सऽजातानाम्। मध्यमेष्ठ्याय। मध्यमेस्थ्यायेति मध्यमेऽस्थ्याय॥ पों॥६॥ ६॥
॥ सवित्रा। प्रसवित्रेति प्रऽसवित्रा। सरस्वत्या। वाचा। त्वष्ट्रा। रूपैः। पूष्णा। प
शुभिरिति पशुऽभिः। इन्द्रेण। अस्मे॥ छं॥१॥ बृहस्पतिना। ब्रह्मणा। वरुणेन।
ओजसा। अग्निना। तेजसा। सोमेन। राज्ञा। विष्णुना। देवतया। दशम्या। इमम्।
यज्ञम्। विष्णुम्। आप्नवानि॥ डुं॥२॥ अश्विभ्यामित्यश्विऽभ्याम्। पच्य
स्व। सरस्वत्यै। इन्द्राय। सुत्राम्ण इति सुऽत्राम्णे। पच्यस्व। वायोः। पूतः। पवि
त्रेण। प्रत्यङ्। सोमः। अतिस्रुत इत्यतिऽस्रुतः॥ इन्द्रस्य। युज्यः। सखा॥ णूं॥१॥
कुवित्। अङ्ग। यवमन्त इति यवऽमन्तः। यवम्। चित्। यथा। दान्ति। अनुपूर्वमि
त्यनुऽपूर्वम्। वियूयेति विऽयूय॥ इहेहेतीहऽइह। एषाम्। कृणुहि। भोजनानि।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ये। बृहिंषः॥ नमुक्तिमितिनमः॥उक्तिम्॥ना। अगमुः। अश्विभ्यामित्यश्विभ्याम।
त्वा। सरस्वत्यै॥ इंद्राय। सुत्राम्ण इतिसुऽत्राम्णे॥ ॥२॥ युवम्। सुरामम्। अश्विना। नमुचौ। आसुरे। सचा। विपिपानेति विऽपिपाना। शुभः। पती इतिपती। इंद्रम्।
कर्मस्वितिकर्मऽसु। आवतम्। टिं॥ ३॥ पुत्रमिवेतिपुत्रम्ऽइव। पितरौ। अश्विना।
॥८॥ उभा। इंद्र। आवथुः। काव्यैः। दंसनाभिः। यत्। सुरामम्। वि। अपिबः। शचीभिः।
सरस्वती। त्वा। मघवन्नितिमघऽवन्। अभिष्णक्॥ स्रौं॥ ४॥ छि॥ ॥एवते॥४॥ ॥८॥
अपोदेवा॥४॥ सविता त्वा॥३॥ सोमस्यत्विषि॥६॥ अवेष्टा॥७॥ सोमस्यत्वा॥६॥
इंद्रस्यवज्रो॥५॥ स्योनासि॥६॥ सविता॥२॥ अश्विभ्या॥४॥ ॥दशानुवा
केषुसप्तचत्वारिंशत्॥ एषतेतजोसि॥४७॥ अर्पेत॥ ऊर्जस्वतीरापः। अपा

म्पतिरस्यपाङ्क्तः। सूर्यवर्चसस्यसूर्यत्वचः। व्रजक्षितोवाशाः। मांदाः। शक्करीः। ज
नभृतोविश्वभृतः। रौद्राआपः॥ ॥द्वितिदशकप्रथमोध्यायः॥ [illegible] ॥ ओम्॥ युञ्जा
नः। प्रथमम्। मनः। तत्त्वाय। सविता। धियः। अग्नेः। ज्योतिः। निचाय्येति निऽचाय्य।
पृथिव्याः। अधि। आ। अभरत्॥ क्रौं॥ १॥ युक्तेन। मनसा। वयम्। देवस्य। सवितुः। स
वै। स्वर्ग्यायेति स्वःऽगेयाय। शक्त्या॥ रवौ॥ २॥ युक्त्वाय। सविता। देवान्। स्वः। यतः।
धिया। दिवम्॥ बृहत्। ज्योतिः। करिष्यतः। सविता। प्र। सुवाति। तान्॥ ह्यं॥ ३॥ युञ्जते
मनः॥ य॥ ई॥ ०॥ ५॥ युजे। वाम्। ब्रह्म। पूर्व्यम्। नमोभिरितिनमःऽभिः। वि। श्लोकः।
एतु। पथ्येवेतिपथ्याऽइव। सूरेः। शृण्वंतु। विश्वे। अमृतस्य। पुत्राः। आ। ये। धामा
नि। दिव्यानि। तस्थुः॥ ब्रैं॥ ५॥ यस्य। प्रयाणम्। प्रयानमितिप्रऽयानम्। अनु। अ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥८

अन्योइत्। ययुः। देवाः। देवस्य। महिमानम्। ओजसा॥ यः। पार्थिवानि। विममइति विऽ
ममे। सः। एतशः। रजांऽसि। देवः। सविता। महित्वनेति महिऽत्वना॥ द्रो॥ ६॥ देव। सवि
तरिति सवितः। प्रासुव। यज्ञम्। प्रासुव। यज्ञपतिमिति यज्ञऽपतिम्। भगायो॥ यज्ञऽ
पतिम्। भगाय॥ दिव्यः। गंधर्वः। केतपूरिति केतऽपूः। केतम्। नः। पुनातु। वाचः। पतिः।
वाचम्। नः। स्वदतु॥ त्राः॥ ७॥ इमम्। नः। देव। सवितः। यज्ञम्। प्रानय। देवाव्यमिति
देवऽअव्यम्। सखिविदमिति सखिऽविदम्। सत्राजितमिति सत्राऽजितम्। धन
जितमिति धनऽजितम्। स्वर्जितमिति स्वःऽजितम्। ऋचा। स्तोमम्। सम्। अर्द्ध
य। गायत्रेण। रथंतरमिति रथम्ऽतरम्। बृहत्। गायत्रवर्त्तनीति गायत्रऽवर्त्तनि।
स्वाहा॥ त्राः॥ ८॥ देवस्य। त्वा। आ। ई। अर्द्धर्चिगणंत॥ आ। ददे। गायत्रेण। छंदसा। अङ्गि

८

स्वत्। पृथिव्याः। सधस्थादिति सधऽस्थात्। अग्निम्। पुरीष्यम्। अङ्गिरस्वत्। आ। भर। त्रैष्टुभे
न। त्रैष्टुभेनेति त्रैस्तुभेन। छंदसा। अङ्गिरस्वत्॥ त्रा॥ ९॥ अभ्रिः। असि। नारी। असि। त्व
या। वयम्। अग्निम्। शकेम। खनितुम्। सधस्थ इति सधऽस्थे। आ। जागतेन। छंदसा।
अङ्गिरस्वत्॥ कं॥ १०॥ हस्ते। आधाय। आधायेत्याऽधाय। सविता। बिभ्रत्। अभ्रिम्। हिरण्य
यीम्॥ अग्नेः। ज्योतिः। निचाय्येति निऽचाय्य। पृथिव्याः। अधि। आ। अभरत्। आ
नुष्टुभेन। आनुष्टुभेनेत्यानुऽस्तुभेन। छंदसा। अङ्गिरस्वत्॥ ङि॥ ११॥ छि॥ ॥
प्रतूर्त्तमिति प्रऽतूर्त्तम्। वाजिन्। आ। द्रव। वरिष्ठाम्। अनु। संवतमिति समऽवतम्॥
दिवि। ते। जन्म। परमम्। अंतरिक्षे। तव। नाभिः। पृथिव्याम्। अधि। योनिः। इत्॥
॥ द्रो॥ १॥ युञ्जाथाम्। रासभम्। युवम्। अस्मिन्। यामे। वृषण्वसू इति वृषण्ऽवसू

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वसु॥ अग्निम्। भरंतम्। अस्मयुमित्यस्मऽयुम्। चो॥ ३॥ योगेयोग इति योगेऽयोगे। त
वस्तरमिति तवःऽतरम्। वाजेवाज इति वाजेऽवाजे। हवामहे॥ सखायः। इंद्रम्। ऊतये। ठे॥ ३॥
प्रतूर्वन्निति प्रऽतूर्वन्। आ। इहि। अवक्रामन्नित्यवऽक्रामन्। अशस्तीः। रुद्रस्य।
गाणपत्यमिति गाणऽपत्यम्। मयोभूरिति मयःऽभूः। आ। इहि। उरु। अंतरिक्षम्। वि।
॥ १ ॥ इहि। स्वस्तिगव्यूतिरिति स्वस्तिऽगव्यूतिः। अभयानि। कृण्वन्। पूष्णा। सयुजेति
सऽयुजा। सह॥ घ्नं॥ ४॥ पृथिव्याः। सधस्थादिति सधऽस्थात्। अग्निम्। पुरीष्यम्। ॥ १ ॥
अङ्गिरस्वत्। आ। भर। अग्निम्। भरिष्यामः॥ गं॥ ५॥ अनु। अग्निः। उषसाम्। अ
ग्रम्। अक्ख्यत्। अनु। अहानि। प्रथमः। जातवेदा इति जातऽवेदाः॥ अनु। सूर्यस्य।
पुरुत्रेति पुरुऽत्रा। रश्मीन्। अनु। द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी। आ। ततंथ॥ ओं॥ द्ध॥

आगत्येत्याऽगत्य। वाजी। अध्वानम्। सर्वाः। मृधः। वि। धूनुते॥ अग्निम्। सधस्थ इति स
धऽस्थे। महति। चक्षुषा। नि। चिकीषते॥ छी॥ ७॥ आक्रम्येत्याऽक्रम्य। वाजिन्। पृथि
वीम्। अग्निम्। इच्छ। रुचा। त्वम्॥ भूम्याः। वृत्वाय। नः। ब्रूहि। यतः। खनेम। तम्। वयम्॥
॥ यंग॥ ८॥ द्यौः। ते। पृष्ठम्। पृथिवी। सधस्थमिति सधऽस्थम्। आत्मा। अंतरिक्षम्। समु
द्रः। योनिः॥ विख्यायेति विऽख्याय। चक्षुषा। त्वम्। अभि। तिष्ठ। पृतन्यतः॥ सुं॥ ९॥
उत्। क्राम। महते। सौभगाय। अस्मात्। आस्थानादित्याऽस्थानात्। द्रविणोदा इति द्रवि
णःऽदाः। वाजिन्॥ वयम्। स्याम। सुमताविति सुऽमतौ। पृथिव्याः। अग्निम्। खनंतः। उप
स्थ इत्युपऽस्थे। अस्याः॥ न्ये॥ १०॥ उत्। अक्रमीत्। द्रविणोदा इति द्रविणःऽदाः। वाजी।
अर्वा। अकरित्यकः। सु। लोकम्। सुकृतमिति सुऽकृतम्। पृथिव्याम्॥ ततः। खनेम। सु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

प्रतीकमितिसुऽप्रतीकम्। अग्निम्। स्वरितिस्वः। रुहाणाः। अधि। नाकम्। उत्तममित्युत्ऽ
तमम्॥ क्रौं॥११॥ आ। त्वा। जिघर्मि। मनसा। घृतेन। प्रतिक्षियन्तमितिप्रतिऽक्षियन्तम्।
भुवनानि। विश्वा। पृथुम्। तिरश्चा। वयसा। बृहन्तम्। व्यचिष्ठम्। अन्नैः। रभसम्।
दृशानम्॥ किं॥१२॥ आ। विश्वतः। प्रत्यञ्चम्। जिघर्मि। अरक्षसा। मनसा। तत्। जु
॥१०॥ षेत॥ मर्यश्रीरिति मर्यऽश्रीः। स्पृहयद्वर्ण इति स्पृहयत्ऽवर्णः। अग्निः। न। अभि
मृशे इत्यभिऽमृशे। तन्वा। जर्भुराणः॥ णं॥१३॥ परि। वाजपतिरिति वाजऽपतिः। १०
कविः। अग्निः। हव्यानि। अक्रमीत्। दधत्। रत्नानि। दाशुषे॥ गो॥१४॥ परि। त्वा।
अग्ने। पुरम्। वयम्। विप्रम्। सहस्य। धीमहि। धृषद्वर्णमिति धृषत्ऽवर्णम्। दि
वेदिव इति दिवेऽदिवे। भेत्तारम्। भंगुरावताम्। भङ्गुरवतामिति भङ्गुरऽवताम्॥ लिं॥१५॥

त्वम्। अग्ने। द्युभिरिति द्युऽभिः। आशुशुक्षणिः। अद्भ्य इत्यत्ऽभ्यः। अश्मनः। परि। वनेभ्यः।
ओषधीभ्यः। नृणाम्। नृपत इति नृऽपते। जायसे। शुचिः॥ द्रं॥१६॥ छ॥ ॥ देवस्य त्वा॥
इत्यर्द्धर्चगणं त॥ पृथिव्याः। सधस्थादिति सधऽस्थात्। अग्निम्। पुरीष्यम्। अङ्गि
रस्वत्। खनामि। ज्योतिष्मन्तम्। त्वा। अग्ने। सुप्रतीकमिति सुऽप्रतीकम्। अजस्रे
ण। भानुना। दीद्यतम्॥ शिवम्। प्रजाभ्य इति प्रऽजाभ्यः। अहिंसन्तम्। पृथिव्याः।
सधस्थादिति सधऽस्थात्। अग्निम्। पुरीष्यम्। अङ्गिरस्वत्। खनामः॥ धिः॥१॥
अपाम्। पृष्ठम्। असि। योनिः। अग्नेः। समुद्रम्। अभितः। पिन्वमानम्। वर्द्धमानः।
महान्। आ। च। पुष्करे। दिवः। मात्रया। वरिम्णा। प्रथस्व॥ त्यैः॥२॥ शर्म। च। स्थः। व
र्म। च। स्थः। अछिद्रे इत्यछिद्रे। बहुले इति बहुलेऽउभे इत्युभे॥ व्यचस्वती इति व्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

-चस्वती।सम्।वसाथाम्।भृतमम्।अग्निम्।पुरीष्यम्॥पूं॥३॥सम्।वसाथाम्।स्वर्विदि
ति स्वः॒ऽविदा।समीचीइति समीची।उरसा।त्मना॥अग्निम्।अंतः।भरिष्यतीइति भरि
ष्यंती।ज्योतिष्मंतम्।अजस्रम्।इत्॥पुरीष्यः।असि।विश्वभराइति विश्वऽभराः।
अथर्वा।त्वा।प्रथमः।निः।अमन्थत्।अग्ने॥त्रीः॥४॥त्वाम्।अग्ने।पुष्करात्।अधि।अ
॥११॥ थर्वा।निः।अमंथत॥मूर्ध्नः।विश्वस्य।वाघतः॥सः॥घ्नातम्।उं॒ऽइं॒स्यूं।त्वा।दध्याङ्। ॥११॥
ऋषिः।पुत्रः।ईधे।अथर्वणः॥वृत्रहणम्।वृत्रहनमिति वृत्रऽहनम्।पुरंदरमिति पुर
म्ऽदरम्॥डं॥घ्नातम्।उंऽइंस्यूं।त्वा।पाथ्यः।वृषा।सम्।ईधे।दस्युहंतममिति दस्युह
न्ऽतमम्॥धनंजयमिति धनम्ऽजयम्।रणेरणइति रणेऽरणे॥तं॥७॥सीद।होत
रिति होतः।स्वे।उंऽइंसूं।लोके।चिकित्वान्।सादय।यज्ञम्।सुकृतस्येति सुऽकृतस्य।

योनौ॥देवावीरिति देवऽअवीः।देवान्।हविषा।यजासि।अग्ने।बृहत्।यजमाने।वयः।
धाः॥द्वौ॥८॥नि।होता।होतृषदने।होतृसदनइति होतृऽसदने।विदानः।त्वेषः।दीदि
वानिति दीदिऽवान्।असदत्।सुदक्षइति सुऽदक्षः।अदब्धव्रतप्रमतिरित्यदब्धव्रत
प्रमतिः।वसिष्ठः।सहस्रम्भरइति सहस्रम्ऽभरः।शुचिजिह्वइति शुचिऽजिह्वः।अग्निः॥
॥म्रीः॥९॥सम्।सीदस्व।महान्।असि।शोचस्व।देववीतमइति देवऽवीतमः॥वि।धू
मम्।अग्ने।अरुषम्।मियेध्य।सृज।प्रशस्तेति प्रऽशस्त।दर्शतम्॥च्युं॥१०॥छ॥ ॥
अपः।देवीः।उप।सृज।मधुमतीरिति मधुऽमतीः।अयक्ष्माय।प्रजाभ्यइति प्रऽजा
भ्यः।तासाम्।आस्थानात्।इति आऽस्थानात्।उत्।जिहताम्।ओषधयः।सुपिप्पलाइति
सुऽपिप्पलाः॥त्री॥११॥सम्।ते।वायुः।मातरिश्वा।दधातु।उत्तानायाः।हृदयम्।यत्।वि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कस्त्वमिति कऽस्त्वम्॥ यः। देवानाम्। चरसि। प्राणथेन। कस्मै। देव। वषट्। अस्तु। तुभ्यम्॥ गं॥ २॥
सुजात इति सुऽजातः। ज्योतिषा। सह। शर्म्म। वरूथम्। आ। असदत्। स्वरिति स्वः॥ वासः।
अग्ने। विश्वरूपमिति विश्वऽरूपम्। सम्। व्ययस्व। विभावसो इति विभाऽवसो॥ ठुं॥ ३॥
उत्। ऊं इति। तिष्ठ। सुअध्वरेति सुऽअध्वर। अव। नः। देव्या। धिया॥ दृशे। च। भासा। बृ
॥१२॥ हता। सुशुक्वनिरिति सुऽशुक्वनिः। आ। अग्ने। याहि। सुशस्तिभिरिति सुशस्तिऽ ॥१२॥
भिः॥ दें॥ ४॥ ऊर्ध्वः। ऊं इति। सु। नः। ऊतये। तिष्ठ। देवः। न। सविता। ऊर्ध्वः। वाजस्य। सनि
ता। यत्। अञ्जिभिरित्यञ्जिऽभिः। वाघद्भिरिति वाघत्ऽभिः। विह्वयामह इति वि
ह्वयामहे॥ त्रें॥ ५॥ सः। जातः। गर्भः। असि। रोदस्योः। अग्ने। चारुः। विभृत इति वि
भृतः। ओषधीषु। चित्रः। शिशुः। परि। तमांसि। अक्तून्। प्र। मातृभ्य इति मातृ

भ्यः। अधि। कनिक्रदत्। गाः॥ झौ॥ ६॥ स्थिरः। भव। वीड्वङ्ग इति वीडुऽअङ्गः। आशुः। भव। वाजी।
अर्वन्। पृथुः। भव। सुषदः। सुसद इति सुऽसदः। त्वम्। अग्नेः। पुरीषवाहणः। पुरीषवाह
न इति पुरीषऽवाहनः॥ ट्रीं॥ ७॥ शिवः। भव। प्रजाभ्य इति प्रऽजाभ्यः। मानुषीभ्यः।
त्वम्। अङ्गिरः॥ मा। द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी। अभि। शोचीः। मा। अन्तरिक्षम्।
मा। वनस्पतीन्॥ ञ्जुं॥ ८॥ प्र। एतु। वाजी। कनिक्रदत्। नानदत्। रासभः। पत्वा। भरन्।
अग्निम्। पुरीष्यम्। मा। पादि। आयुषः। पुरा॥ ष्पुं॥ ९॥ वृषा। अग्निम्। वृषणम्। भ
रन्। अपाम्। गर्भम्। समुद्रियम्। अग्ने। आ। याहि। वीतये॥ ऋतम्। सत्यम्। ऋत
म्। सत्यम्। अग्निम्। पुरीष्यम्। अङ्गिरस्वत्। भरामः॥ रेयों॥ १०॥ ओषधयः। प्रति। मो
दध्वम्। अग्निम्। एतम्। शिवम्। आयन्तमित्याऽयन्तम्। अभि। अत्र। युष्माः॥ व्यस्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नितिविऽअस्यन्॥ विश्वाः। अनिराः। अमीवाः। निषीदन्। निसीदन्निति निऽसीदन्। नः।
अप। दुर्म्मतिमिति दुःऽमतिम्। जहि॥ श्रौं॥११॥ ओषधयः। प्रति। गृभ्णीत। पुष्पवती
रिति पुष्पऽवतीः। सुपिप्पला इति सुऽपिप्पलाः। अयम्। वः। गर्भः। ऋत्वियः। प्रत्नम्।
सधस्थमिति सधऽस्थम्। आ। असदत्॥ द्री॥१२॥ विपाजसा। पृथुना। शोशुचानः।
॥१२ बाधस्व। द्विषः। रक्षसः। अमीवाः। सुशर्म्मण इति सुऽशर्म्मणः। बृहतः। शर्म्मणि। स्या ॥१२
म्। अग्नेः। अहम्। सुहवस्येति सुऽहवस्य। प्रणीतौ। प्रनीताविति प्रऽनीतौ॥ द्रं॥१३॥ छा। ॥
आपः। हि। स्थ। मयोभुव इति मयःऽभुवः। ताः। नः। ऊर्जे। दधातन। महे। रणाय। च
क्षसे॥ ङ्गां॥१॥ यः। वः। शिवतम इति शिवऽतमः। रसः। तस्य। भाजयत। इह। नः। उश
तीरिवेत्युशतीःऽइव। मातरः॥ छं॥२॥ तस्मै। अरम्। गमाम। वः। यस्य। क्षयाय। जिन्व

थ। आपः। जनयथ। च। नः॥ सां॥३॥ मित्रः। संसृज्येति सम्ऽसृज्य। पृथिवीम्। भू
मिम्। च। ज्योतिषा। सह। सुजातमिति सुऽजातम्। जातवेदसमिति जातऽवेदसम्।
अयक्ष्माय। त्वा। सम्। सृजामि। प्रजाभ्य इति प्रऽजाभ्यः॥ थुं॥४॥ रुद्राः। सं
सृज्येति सम्ऽसृज्य। पृथिवीम्। बृहत्। ज्योतिः। सम्। ईधिरे। तेषाम्। भानुः। अज
स्रः। इत्। शुक्रः। देवेषु। रोचते॥ हुं॥५॥ संसृष्टामिति सम्ऽसृष्टाम्। वसुभिरिति
वसुऽभिः। रुद्रैः। धीरैः। कर्म्मण्याम्। मृदम्। हस्ताभ्याम्। मृद्वीम्। कृत्वा। सिनीवा
ली। कृणोतु। ताम्॥ जिं॥६॥ सिनीवाली। सुकपर्देति सुऽकपर्दा। सुकुरीरेति सुऽकुरी
रा। स्वौपशेति सुऽओपशा। सा। तुभ्यम्। अदिते। महि। आ। उखाम्। दधातु। हस्तयोः॥
॥टिं॥७॥ उखाम्। कृणोतु। शक्त्या। बाहुभ्यामिति बाहुऽभ्याम्। अदितिः। धिया॥ माता।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पुत्रम्।यथा।उपस्थ इत्युपऽस्थे।सा।अग्निम्।बिभर्तु।गर्भे।आ।।चूं।।८।।मखस्य।शिरः।
असि।वसवः।त्वा।कृण्वंतु।गायत्रेण।छंदसा।अंगिरस्वत्।ध्रुवा।असि।पृथिवी।अ
सि।धारय।मयि।प्रजामिति प्रऽजाम्।रायः।पोषम्।गौपत्यम्।सुवीर्यमिति सुऽवी
र्यम्।सजातानिति सऽजातान्।यजमानाय।रुद्राः।त्रैष्टुभेन।त्रैस्तुभेनेति त्रैस्तुभेन।
१४ अंतरिक्षम्।आदित्याः।जागतेन।द्यौः।विश्वे।त्वा।देवाः।वैश्वानराः।कृण्वंतु।आ १४
नुष्टुभेन।आनुस्तुभेनेत्यानुऽस्तुभेन।छंदसा।अंगिरस्वत्।ध्रुवा।असि।दिशः।
असि।अदित्यै।रास्ना।असि।अदितिः।ते।बिलम्।गृभ्णातु।।मे।।९।।कृत्वाय।सा।
महीम्।उखाम्।मृन्मयीमिति मृत्ऽमयीम्।योनिम्।अग्नये।पुत्रेभ्यः।प्र।अयच्छत्।
अदितिः।श्रपयान्।इति।।खं।।१०।।वसवः।त्वा।धूपयंतु।गायत्रेण।छंदसा।अंगिर

स्वत्।रुद्राः।त्रैष्टुभेन।त्रैस्तुभेनेति त्रैस्तुभेन।आदित्याः।जागतेन।विश्वे।त्वा।देवाः।वै
श्वानराः।धूपयंतु।आनुष्टुभेन।आनुस्तुभेनेत्यानुऽस्तुभेन।छंदसा।अंगिरस्वत्।
इंद्रः।वरुणः।विष्णुः।त्वा।धूपयतु।।प्रीः।।११।।छ।। ।।अदितिः।त्वा।देवी।विश्वदेव्यव
ती।विश्वदेव्यवतीति विश्वदेव्यऽवती।पृथिव्याः।सधस्थ इति सधऽस्थे।अंगि
रस्वत्।खनतु।अवट।।श्छौ।।१।।देवानाम्।त्वा।पत्नीः।देवीः।विश्वदेव्यावतीः।विश्व
देव्यवतीरिति विश्वदेव्यऽवतीः।पृथिव्याः।सधस्थ इति सधऽस्थे।अंगिरस्वत्।द
धतु।उखे।धिषणाः।अमि।इंधताम्।वरूत्रीः।श्रपयंतु।ग्नाः।पचंतु।जनयः।अछिन्न
पत्रा इत्यछिन्नऽपत्राः।द्रौं।।२।।मित्रस्य।चर्षणीधृतः।चर्षणिधृत इति चर्षणिऽधृ
तः।अवः।देवस्य।सानसि।द्युम्नम्।चित्रश्रवस्तममिति चित्रश्रवःऽतमम्।जे।।३।।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

देवः। त्वा। सविता। उत्। वपतु। सुपाणिरिति सुऽपाणिः। स्वङ्गुरिरिति सुऽअङ्गुरिः। सुबाहुरि
ति सुऽबाहुः। उत। शक्त्या॥ अव्यथमाना। पृथिव्याम्। आशाः। दिशः। आ। पृण॥ द्रं॥४॥
उत्थाय। बृहती। भव। उत। ऊँ इँ स्थाँ। तिष्ठ। ध्रुवा। त्वम्॥ मित्र। एताम्। ते। उख्याम्। परि। ददा
मि। अभित्यै। एषा। मा। भेदि॥ वसवः। त्वा। आ। छृन्दन्तु॥ किः॥५॥ छं॥ ॥आकूतिमित्याऽ
॥१५॥ कूतिम्। अग्निम्। प्रयुजमिति प्रऽयुजम्। स्वाहा॥ मनः। मेधाम्। चित्तम्। विज्ञातमिति ॥१५॥
विऽज्ञातम्। वाचः। विधृतिमिति विऽधृतिम्। अग्निम्। प्रयुजमिति प्रऽयुजम्। स्वाहा।
प्रजापतय इति प्रजाऽपतये। मनवे। अग्नये। वैश्वानराय। रैं॥१॥ विश्वो देवस्य॥
ईतः॥ रामा। सुमित्र्याः। मा। सुरिषः। अम्बी। धृष्णु। वीरयस्व। अग्निः। च। इदम्। करिष्य
थः। हुं॥ आ। दृंहस्व। देवि। पृथिवि। स्वस्तये। आसुरी। माया। स्वधया। कृता। असि। जुष्टम्।

देवेभ्यः। इदम्। अस्तु। हव्यम्। अरिष्टा। त्वम्। उत्। इहि। यज्ञे। अस्मिन्॥ त्यः॥४॥ द्रुन्न इति द्रु
ऽअन्नः। सर्पिरासुतिरिति सर्पिःऽआसुतिः। प्रत्नः। होता। वरेण्यः॥ सहसः। पुत्रः। अद्भुतः॥
॥प्नो॥५॥ परस्याः। अधि। संवत इति सम्ऽवतः। अवरान्। अभि। आ। तर॥ यत्र। अहम्।
अस्मि। तान्। अव॥ क्लिं॥६॥ परमस्याः। परावत इति पराऽवतः। रोहिदश्व इति रोहितऽअश्वः।
इह। आ। गहि। पुरीष्यः। पुरुप्रिय इति पुरुऽप्रियः। अग्ने। त्वम्। तर। मृधः॥ द्रिः॥७॥ यत्।
अग्ने। कानि। कानि। चित्। आ। ते। दारूणि। दध्मसि॥ सर्वम्। तत्। अस्तु। ते। घृतम्। तत्।
जुषस्व। यविष्ठ्य॥ रिं॥८॥ यत्। अत्ति। उपजिह्विकेत्युपऽजिह्विका। यत्। वम्रः। अतिस
र्पतीत्यतिऽसर्पति। सर्वम्। तत्। अस्तु। ते। घृतम्। तत्। जुषस्व। यविष्ठ्य॥ चुं॥९॥ अहरह
रित्यहःऽअहः। अप्रयावमित्यप्रऽयावम्। भरन्तः। अश्वायेवेत्यश्वायऽइव। तिष्ठ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ते। घासमूं। अस्मै। रायः। पोषेण। इषाम्। अदंतः। अग्ने। मा। ते। प्रतिवेशा इति प्रतिऽवेशाः। रिषाम्।
॥ त्रैं॥ १०॥ नाभा। पृथिव्याः। समिधानमिति समऽइधाने। अग्नौ। रायः। पोषाय। बृहते। हवा
महे॥ इरम्मदमितीरम्ऽमदम्। बृहदुक्थमिति बृहतऽउक्थम्। यजत्रम्। जेतारम्। अ
ग्निम्। पृतनासु। सासहिम्। ससहिमिति ससहिम्॥ पुं॥ ११॥ याः। सेनाः। अभीत्वरी
१६ रित्यभिऽइत्वरीः। आव्याधिनीरित्याऽव्याधिनीः। उगणाः। उत। ये। स्तेनाः। ये। च। तस्क १६
राः। तान्। ते। अग्ने। अपि। दधामि। आस्ये॥ ध्रैं॥ १२॥ दंष्ट्राभ्याम्। मलिम्लून्। जं
भ्यैः। तस्करान्। उत। हनुभ्यामिति हनुऽभ्याम्। स्तेनान्। भगवइति भगऽवः। तान्।
त्वम्। खाद। सुखादितानिति सुऽखादितान्॥ ङ्ठिं॥ १३॥ ये। जनेषु। मलिम्लवः। स्तेनो
सः। तस्कराः। वने। ये। कक्षेषु। अघायवः। अघयवइत्यघऽयवः। तान्। ते। दधामि। जंभयोः॥

॥ ङ्वी॥ १४॥ यः। अस्मभ्यम्। अरातीयात्। अरातियादित्यरातिऽयात्। यः। च। नः। द्वेषते।
जनः॥ निंदात्। यः। अस्मान्। धिप्सात्। च। सर्वम्। तम्। मस्मसा। कुरु॥ ङ्घैं॥ १५॥ स
ꣳशितमिति सम्ऽशितम्। मे। ब्रह्म। सꣳशितमिति सम्ऽशितम्। वीर्यम्। बलम्॥
सꣳशितमिति सम्ऽशितम्। क्षत्रम्। जिष्णु। यस्य। अहम्। अस्मि। पुरोहितइति पुरःऽ
हितः॥ थी॥ १६॥ उत्। एषाम्। बाहूइति बाहू। अतिरम्। उत्। वर्चः। अथोइत्यथो। बल
म्। क्षिणोमि। ब्रह्मणा। अमित्रान्। उत्। नयामि। स्वान्। अहम्॥ चूं॥ १७॥ अन्नप
तइत्यन्नऽपते। अन्नस्य। नः। देहि। अनमीवस्य। शुष्मिणः॥ प्रप्रेति प्रऽप्र। दातारं
म्। तारिषः। ऊर्जम्। नः। धेहि। द्विपदइति द्विऽपदे। चतुष्पदे। चतुःपदइति चतुःऽपदे॥ वि
श्वकर्म्मणइति विश्वऽकर्म्मणे। स्वाहा॥ प्रैं॥ १८॥ पुनरिति पुनः। त्वा। आदित्याः। रुद्राः।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वसवः।सम्।इद्धम्।घृताम्।पुनः।ब्रह्मणः।वसुनीथेति वसुऽनीथा।यज्ञैः।घृतेन।त्वम्।
तन्वम्।वर्द्धयस्व।सत्याः।संतु।यजमानस्य।कामाः।स्वाहा॥झ्रः॥१९॥छि॥ ॥यु
ञ्जानेकां॥११॥प्रतूर्त्तं वाजि॥१६॥देवस्य त्वा॥१०॥अपो देवी॥१३॥आपो ह्ये॥११॥
अदितिष्ट्वा॥५॥आकूतिमे॥१९॥ ॥सप्तानुवाकेषु पञ्चा त्रीणि॥युंजानम्प्रे जाता
१७ न्पंचाशीति॥८५॥२॥इति द्वितीयो दशकः द्वितीयोऽध्यायः॥[illegible]॥ॐ मूः॥दृशानः। ।१७
रुक्मः।उर्व्या।वि।अद्यौत्।दुर्मर्षमिति दुःऽमर्षम्।आयुः।श्रिये।रुचानः।अ
ग्निः।अमृतः।अभवत्।वयोभिरिति वयःऽभिः।यत्।एनम्।द्यौः।अजनयत्।
सुरेता इति सुऽरेताः॥रीं॥१॥नक्तोषासा।नक्तोषसेति नक्तोषसा।समनसेति सऽ
मनसा।विरूपे इति विऽरूपे।धापयेते इति धापयेते।शिशुम्।एकम्।समीची इ

ति सम्ऽईची॥द्यावाक्षामा।रुक्मः।अंतः।वि।भाति।देवाः।अग्निम्।धारयन्।द्रवि
णोदा इति द्रविणःऽदाः॥ईं॥२॥विश्वा।रूपाणि।प्रति।मुञ्चते।कविः।प्र।असावीत्।
भद्रम्।द्विपद इति द्विऽपदे।चतुष्पदे।चतुःपद इति चतुःऽपदे॥वि।नाकम्।अख्य
त्।सविता।वरेण्यः।अनु।प्रयाणम्।प्रयानमिति प्रऽयानम्।उषसः।वि।राजति॥
॥टः॥३॥सुपर्ण इति सुऽपर्णः।असि।गरुत्मान्।त्रिवृदिति त्रिऽवृत्।ते।शिरः।गायत्र
म्।चक्षुः।बृहद्रथंतरे इति बृहत्ऽरथंतरे।पक्षौ॥ढ्यं॥४॥स्तोमः।आत्मा।छंदांसि।
अङ्गानि।यजूंषि।नाम।साम।ते।तनूः।वामदेव्यमिति वामऽदेव्यम्।यज्ञाय
ज्ञियमिति यज्ञाऽयज्ञियम्।पुच्छम्।धिष्ण्याः।शफाः॥झुं॥५॥सुपर्ण इति सुऽप
र्णः।असि।गरुत्मान्।दिवम्।गच्छ।स्वरिति स्वः।पत।विष्णोः।क्रमः।असि।सप

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

त्नहेति सपत्नऽहा। गायत्रम्। छंदः। आ। रोह। पृथिवीम्। अनु। वि। क्रमस्व। अभिमातिहेत्य
भिमातिऽहा। त्रैष्टुभम्। त्रैस्तुभमिति त्रैस्तुभम्। अंतरिक्षम्। अरातीयतः। अरातियत
इत्यरातिऽयतः। हंता। जागतम्। दिवम्। शत्रूयतः। शत्रूयत इति शत्रुऽयतः। हंता। आनु
१८ ष्टुभम्। आनुस्तुभमित्यानुऽस्तुभम्। छंदः। आ। रोह। दिशः। अनु। वि। क्रमस्व। द्विं॥८॥द्ध॥
अक्रंदत्। अग्निः। स्तनयन्निवेति स्तनयन्ऽइव। द्यौः। क्षामा। रेरिहत्। वीरुधः। समं १८
ऽअन्निति सम्ऽअंजन्। सद्यः। जज्ञानः। वि। हि। ईम्। इद्धः। अख्यत्। आ। रोदसीइ
ति रोदसी। भानुना। भाति। अंतरिस्यंतः॥ थूं॥७॥ अग्ने। अभ्यावर्त्तिन्नित्यभिऽ
आवर्त्तिन्। अभि। मा। नि। वर्त्तस्व। आयुषा। वर्चसा। प्रजयेति प्रऽजया। धने
ना। सन्या। मेधया। रय्या। पोषेण॥ धुं॥८॥ अग्ने। अंगिरः। शतम्। ते। संतु। आवृत

इत्याऽवृतः। सहस्रम्। ते। उपावृत इत्युपऽआवृतः॥ अधा। पोषस्य। पोषेण। पुनः। नः।
नष्टम्। आ। कृधि। पुनः। नः। रयिम्। आ। कृधि॥ धिः॥९॥ पुनः। ऊर्जा। नि। वर्त्तस्व।
पुनः। अग्ने। इषा। आयुषा। पुनः। नः। पाहि। अंहसः॥ लिं॥१०॥ सह। रय्या। नि।
वर्त्तस्व। अग्ने। पिन्वस्व। धारया॥ विश्वप्स्न्येति विश्वऽप्स्न्या। विश्वतः। प
रि॥ कं॥११॥ आ। त्वा। अहार्षम्। अंतः। अभूः। ध्रुवः। तिष्ठ। अविचाचलिरित्यविऽ
चाचलिः॥ विशः। त्वा। सर्वाः। वांछंतु। मा। त्वत्। राष्ट्रम्। अधि। भ्रशत्॥ क्रें॥१२॥
उत्। उत्तममित्युत्ऽतमम्। वरुण। पाशम्। अस्मत्। अव। अधमम्। वि। मध्यम
म्। श्रथाय। श्रथयेति श्रथय॥ अथ। वयम्। आदित्य। व्रते। तव। अनागसः। अ
दितये। स्याम॥ चों॥१३॥ अग्ने। बृहन्। उषसाम्। ऊर्ध्वः। अस्थात्। निर्जगन्वा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नितिनिःऽजगन्वान्।तमसः।ज्योतिषा।आ।अगात्॥अग्निः।भानुना।रुशता।स्वङ्ग इति
सुऽअङ्गः।आ।जातः।विश्वा।सद्मानि।अप्राः॥ ज्ञौं॥१४॥ हꣳसः।शुचिषत्॥ईत
०॥सा॥ १५॥सीद।त्वम्।मातुः।अस्याः।उपस्थ इत्युपऽस्थे।विश्वानि।अग्ने।वयु
नानि।विद्वान्।मा।एनाम्।तपसा।मा।अर्चिषा।अभि।शोचीः।अन्तः।अस्याम्। ॥१९॥
॥१९॥ शुक्रज्योतिरिति शुक्रऽज्योतिः।वि।भाहि॥स्या॥१६॥अन्तः।अग्ने।रुचा।त्वम्।
उखायाः।सदने।स्वे॥तस्याः।त्वम्।हरसा।तपन्।जातवेद इति जातऽवेदः।शि
वः।भव॥ ङ्गं॥१७॥ शिवः।भूत्वा।मह्यम्।अग्ने।अथो इत्यथो।सीद।शिंदां।शि
वः।त्वम्।शिवाः।कृत्वा।दिशः।सर्वाः।स्वम्।योनिम्।इह।आ।असदः॥ क्रें॥१८॥
र्षं॥ ॥दिवः।परि।प्रथमम्।जज्ञे।अग्निः।अस्मत्।द्वितीयम्।परि।जातवेदाः

इति जातऽवेदाः॥तृतीयम्।अप्स्वित्यप्ऽसु।नृमणाः।नृमणा इति नृऽमनाः।अज
स्रम्।इन्धानः।एनम्।जरते।स्वाधीरिति सुऽआधीः॥ त्रैं॥१॥ विद्म।ते।अग्ने।त्रेधा।
त्रयाणि।विद्म।ते।धाम।विभृतेति विऽभृता।पुरुत्रेति पुरुऽत्रा॥विद्म।ते।नाम।परम्।
गुहा।यत्।विद्म।तम्।उत्सम्।यतः।आजगन्थेत्याऽजगन्थ॥ टाः॥२॥ समुद्रे।त्वा।नृम
णाः।नृमणा इति नृऽमनाः।अप्स्वित्यप्ऽसु।अन्तः।नृचक्षा इति नृऽचक्षाः।ईधे।दिवः।
अग्ने।ऊधन्।तृतीये।त्वा।रजसि।तस्थिवांसमिति तस्थिऽवांसम्।अपाम्।उ
पस्थ इत्युपऽस्थे।महिषाः।अवर्द्धन्॥ म्लीं॥३॥ अक्रन्दत्।अग्निः॥ईत०॥सा॥४॥ श्रीणा
म्।उदार इत्युत्ऽआरः।धरुणः।रयीणाम्।मनीषाणाम्।प्रार्प्पण इति प्रऽअर्प्पणः।
सोमगोपा इति सोमऽगोपाः॥वसुः।सूनुः।सहसः।अप्स्वित्यप्ऽसु।राजा।वि।भाति।अ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ग्ने। उष सोम। इध्यानः॥ द्रैं॥ ५॥ विश्वस्य। केतुः। भुवनस्य। गर्भः। आ। रोदसी इति रोद
सी। अपृणात्। जायमानः॥ वीळुम्। चित्। अद्रिम्। अभिनत्। परायन्निति पराऽयन्।
जनाः। यत्। अग्निम्। अयजंत। पंच॥ झं॥ उशिक्। पावकः। अरतिः। सुमेधा इ
ति सुऽमेधाः। मर्तेषु। अग्निः। अमृतः। नि। धायि। इयर्ति। धूमम्। अरुषम्। भरि
॥२०॥ भ्रत्। उत्। शुक्रेण। शोचिषा। द्याम्। इनक्षन्॥ झं॥ ७॥ दृशानो रुक्मः॥ ईतः॥ पा॥ ८॥ ॥२०॥
यः। ति। अद्य। कृणवत्। भद्रशोच इति भद्रऽशोचे। अपूपम्। देव। घृतवंतमिति घृतऽवं
तम्। अग्ने। प्र। तम्। नय। प्रतरमिति प्रऽतरम्। वस्यः। अच्छ। अभि। सुम्नम्। दे
वभक्तमिति देवऽभक्तम्। यविष्ठ॥ धों॥ ९॥ आ। तम्। भज। सौश्रवसेषु। अग्ने। उ
क्थऽउक्थ इत्युक्थेऽउक्थे। आ। भज। शस्यमाने॥ प्रियः। सूर्ये। प्रियः। अग्ना। भ

वाति। उत्। जातेन। भिनदत्। उत्। जनित्वैरिति जनिऽत्वैः॥ जों॥ १०॥ त्वाम्। अग्ने। यजमा
नाः। अनु। द्यून्। विश्वा। वसु। दधिरे। वार्याणि॥ त्वया। सह। द्रविणम्। इच्छमानाः।
व्रजम्। गोमंतमिति गोऽमंतम्। उशिजः। वि। वव्रुः॥ घों॥ ११॥ अस्तावि। अग्निः।
नराम्। सुशेव इति सुऽशेवः। वैश्वानरः। ऋषि[illegible]भिरिति ऋषिऽभिः। सोमगोपा
इति सोमऽगोपाः॥ अद्वेषे इत्यद्वेषे। द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी। हुवेम। देवाः।
धत्त। रयिम्। अस्मे इत्यस्मे। सुवीरमिति सुऽवीरम्॥ त्रं॥ १२॥ ७॥ ॥ समिधा। अग्नि
म्॥ ईतः॥ आ॥ १॥ उत्। उ इत्यूं। त्वा। विश्वे। देवाः। अग्ने। भरंतु। चित्तिभिरिति चित्तिऽ
भिः॥ सः। नः। भव। शिवः। त्वम्। सुप्रतीक इति सुऽप्रतीकः। विभावसुरिति विभाऽ
वसुः॥ श्रृं॥ २॥ प्र। इत्। अग्ने। ज्योतिष्मान्। याहि। शिवेभिः। अर्चिभिरित्यर्चिऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भिः। त्वम्॥ बृहद्भिरिति बृहत्ऽभिः। भानुभिरिति भानुऽभिः। भासन्। मा। हिंसीः। तन्वा।
प्रजा इति प्रऽजाः॥ क्रुं॥ ३॥ अक्रंदत्। अग्निः॥ ई तः॥ प॥ ४॥ वप्रेति वप्रऽप्रा। अयम्। अग्निः। पु
रुतस्य। शू एवा। वियता। सूर्यः। न। रोचते। बृहत्। भाः॥ अभि। यः। पूरुम्। पृतनासु।
२९ तस्थौ॥ दीदाय। दैव्यः। अतिथिः। शिवः। नः॥ गिः॥ ५॥ आपः। देवीः। प्रति। गृभ्णीत। २९
भस्म। एतत्। स्योने। कृणुध्वम्। सुरभौ। उं इ। स्यूं। लोके॥ तस्मै। नमंताम्। जनयः।
सुपत्नीरिति सुऽपत्नीः। मातेवेति माताऽइव। पुत्रम्। बिभृत। अप्स्वित्यप्ऽसु। एनत्॥
॥ ध्यः॥ ६॥ अप्स्वित्यप्ऽसु। अग्ने। सधिः। तव। सः। ओषधीः। अनु। रुध्यसे। गर्भे।
सन्। जायसे। पुनरिति पुनः॥ ध्रिं॥ ७॥ गर्भः। असि। ओषधीनाम्। गर्भः। वनस्प
तीनाम्। गर्भः। विश्वस्य। भूतस्य। अग्ने। गर्भः। अपाम्। असि॥ हिं॥ ८॥ प्रस

ह्येति प्रऽसह्य। भस्मना। योनिम्। अपः। च। पृथिवीम्। अग्ने॥ संसृज्येति सम्ऽ
सृज्य। मातृभिरिति मातृऽभिः। त्वम्। ज्योतिष्मान्। पुनः। आ। असदः॥ युं॥ ९॥ पु
नः। आसद्येत्याऽसद्य। सदनम्। अपः। च। पृथिवीम्। अग्ने। शेषे। मातुः। यथा। उपस्थ
इत्युपऽस्थे। अंतः। अस्याम्। शिवतम इति शिवऽतमः॥ णं॥ १०॥ पुनरूर्जा॥ ई तः॥ से॥
॥ ११॥ सहरय्या॥ ई तः॥ व॥ १२॥ बोधा। मे। अस्य। वचसः। यविष्ठ। मंहिष्ठस्य। प्र
भृतस्येति प्रऽभृतस्य। स्वधाव इति स्वधाऽवः॥ पीयति। त्वः। अनु। त्वः। गृणाति।
वंदारुः। ते। तन्वम्। वंदे। अग्ने॥ ग्नें॥ १३॥ सः। बोधि। सूरिः। मघवेति मघऽवा। व
सुपत इति वसुऽपते। वसुदावन्निति वसुऽदावन्॥ युयोधि। अस्मत्। द्वेषांसि॥ द्वे॥ १४॥
पुनस्त्वा॥ ई तः॥ अ॥ १५॥ ॐ॥ ॥ अपाऽइता। विऽइता। वि। च। सर्पत। अतः। ये। अत्र। स्थ।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पुराणाः। ये। च। नूतनाः॥ अदात्। यमः। अवसानमित्यवऽसानम्। पृथिव्याः। अक्रन्। इम
म्। पितरः। लोकम्। अस्मै॥ त्र्ययुः॥१॥ संज्ञानमिति सम्ऽज्ञानम्। असि। कामधरणमि
ति कामऽधरणम्। मयि। ते। कामधरणमिति कामऽधरणम्। भूयात्। अग्नेः। भस्म। अ
सि। अग्नेः। पुरीषम्। असि॥ चितः। स्थ। परिचित इति परिऽचितः। ऊर्ध्वचित इत्यूर्ध्वऽ
२२ चितः। श्रयध्वम्॥ मो॥२॥ अयम्। सः। अग्निः। यस्मिन्। सोमम्। इन्द्रः। सुतम्। दधे। ज २२
ठरे। वावशानः॥ सहस्रियम्। वाजम्। अत्यम्। न। सप्तिम्। ससवानिति ससऽवा
न्। सन्। स्तूयसे। जातवेद इति जातऽवेदः॥ श्रौं॥३॥ अग्ने। यत्। ते। दिवि। वर्चः। पृ
थिव्याम्। यत्। ओषधीषु। अप्स्वित्यप्ऽसु। आ। यजत्र॥ येन। अन्तरिक्षम्। उरु।
आततन्थेत्याऽततन्थ। त्वेषः। सः। भानुः। अर्णवः। नृचक्षा इति नृऽचक्षाः॥ द्व॥४॥ अ

ग्ने। दिवः। अर्णम्। अच्छ। जिगासि। अच्छ। देवान्। ऊचिषे। धिष्ण्याः। ये॥ याः। रोचने।
परस्तात्। सूर्यस्य। याः। च। अवस्तात्। उपतिष्ठन्त इत्युपऽतिष्ठन्ते। आपः॥ इज्यौ॥५॥
पुरीष्यासः। अग्नयः। प्रावणेभिः। प्रवणेभिरिति प्रऽवणेभिः। सजोषस इति सऽ
जोषसः॥ जुषन्ताम्। यज्ञम्। अद्रुहः। अनमीवाः। इषः। महीः॥ प्रां॥६॥ इडाम्। अ
ग्ने। पुरुदंसमिति पुरुऽदंसम्। सनिम्। गोः। शश्वत्तममिति शश्वत्ऽतमम्।
हवमानाय। साध॥ स्यात्। नः। सूनुः। तनयः। विजावेति विऽजावा। अग्ने। सा। ते। सु
मतिरिति सुऽमतिः। भूतु। अस्मे इत्यस्मे॥ मौं॥७॥ अयंतेर्ऋत०॥ च॥८॥ चित्। अ
सि। तया। देवतया। अङ्गिरस्वत्। ध्रुवा। सीद। परिचिदिति परिऽचित्। असि। तया।
देवतया। अङ्गिरस्वत्। ध्रुवा। सीद॥ युं॥९॥ लोकम्। पृण। छिद्रम्। पृण। अथो इत्यथो।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सीद। ध्रुवा। त्वम्। इन्द्राग्नी इतीन्द्राग्नी॥ त्वा। बृहस्पतिः। अस्मिन्। योनौ। असीषदन्। सीसीसदन्नि
-ति सीसीसदन्। दुं॥१०॥ ना॥ अस्य। सूददोहस इति सूदऽदोहसः। सोमम्। श्रीणन्ति। पृश्न
यः॥ जन्मन्। देवानाम्। विशः। त्रिषु। आ। रोचने। दिवः॥ द्वी॥११॥ इन्द्रम्। विश्वाः। अवीवृ
धन्। समुद्रव्यचसमिति समुद्रऽव्यचसम्। गिरः। रथीतमम्। रथितमम् [illegible] थिऽतममिति र २४
२३ म्। रथीनाम्। रथिनामिति रथिनाम्। वाजानाम्। सत्पतिमिति सतऽपतिम्। पतिम्॥ २३
॥ध्यं॥१२॥ समात्। उतम्। समूत्कल्पेथाम्। संप्रियाविति समऽप्रियौ। रोचिष्णु इति रो
चिष्णू। सुमनस्यमानाविति सुऽमनस्यमानौ॥ इषम्। ऊर्जम्। अभि। संवसानाविति
इति समऽवसानौ॥ तां॥१३॥ समा। वाम्। मनांसि। सम्। व्रता। सम्। ऊं इति। चित्तानि।
आ। अकरम्। अग्ने। पुरीष्य। अधिपा इत्यधिऽपाः। भव। त्वम्। नः। इषम्। ऊर्जम्।

यजमानाय। धेहि॥ धः॥१४॥ अग्ने। त्वम्। पुरीष्यः। रयिमानिति रयिऽमान्। पुष्टि
मानिति पुष्टिऽमान्। असि॥ शिवाः। कृत्वा। दिशः। सर्वाः। स्वम्। योनिम्। इह। आ।
असदः॥ स्तूं॥१५॥ भवतम्। नः॥ ईन्॰॥ म॥१६॥ मातेवेति माताऽइव। पुत्रम्। पृथिवी। पुरी
ष्यम्। अग्निम्। स्वे। योनौ। अभाः। उखा॥ ताम्। विश्वैः। देवैः। ऋतुभिरित्यृतुऽभिः। सं
विदान इति समऽविदानः। प्रजापतिरिति प्रजाऽपतिः। विश्वकर्मेति विश्वऽकर्मा।
वि। मुञ्चतु॥ प्रो॥१७॥ ॥ ॥ असुन्वन्तम्। अयजमानम्। इच्छ। स्तेनस्य। इत्याम्।
अनु। इहि। तस्करस्य॥ अन्यम्। अस्मत्। इच्छ। सा। ते। इत्या। नमः। देवि। निर्ऋत इ
ति निःऽऋते। तुभ्यम्। अस्तु॥ स्वैं॥१॥ नमः। सु। ते। निर्ऋत इति निःऽऋते। तिग्मतेज
इति तिग्मऽतेजः। अयस्मयम्। वि। चृत। बन्धम्। एतम्। यमेन। त्वम्। यम्या। संविदा

नेति सम्ऽविदाना। उत्तमम्। इत्युत्ऽतमे। नाके। अधि। रोहय। एनम्॥ द्वौं॥२॥ यस्याः। ते। घोरे।
आसन्। जुहोमि। एषाम्। बंधानाम्। अवसर्ज्जनायेत्यवऽसर्ज्जनाय॥ याम्। त्वा। जनाः।
भूमिः। इति। प्रमंदत इति प्रऽमंदते। निर्ऋतिमिति निःऽऋतिम्। त्वा। अहम्। परि। वेद। वि
श्वतः॥ एषः॥३॥ अयम्। ते। देवी। निर्ऋत इति निःऽऋतिः। आबबंधेत्याऽबबंध। पाशम्।
२४ ग्रीवासु। अविचर्त्यमित्यविऽचर्त्यम्॥ तम्। ते। विस्यामि। आयुषः। न। मध्यात्। अ २४
थ। एतम्। पितुम्। अद्धि। प्रसूत इति प्रऽसूतः। नमः। भूत्यै। या। इदम्। चकार॥ नूः॥५॥
निवेशन इति निऽवेशनः। संगमन इति सम्ऽगमनः। वसूनाम्। विश्वा। रूपा। अभि।
चष्टे। शचीभिः। देव इवेति देवःऽइव। सविता। सत्यधर्मेति सत्यऽधर्मा। इंद्रः। न। तस्थौ।
समर इति समऽअरे। पथीनाम्॥ मे॥५॥ सीरा। युंजंति। कवयः। युगा। वि। तन्वते। पृ

थक्॥ धीराः। देवेषु। सुम्नयेति सुम्नऽया॥ खं॥६॥ युनक्त। सीरा। वि। युगा। तनुध्वम्। कृते।
योनौ। वपत। इह। बीजम्॥ गिरा। च। श्रुष्टिः। सभरा इति सऽभराः। असत्। नः। नेदीयः।
इत्। सृण्यः। पक्वम्। आ। इयात्॥ ङ्गिः॥७॥ शुनम्। सुफालाः। विकृषंतु। भूमिम्। शुन
म्। कीनाशाः। अभि। यंतु। वाहैः॥ शुनासीरा। हविषा। तोशमाना। सुपिप्पला इति सुऽपि
प्पलाः। ओषधीः। कर्त्तम्। अस्मै इत्यस्मै॥ भें॥८॥ घृतेन। सीता। मधुना। सम्। अज्य
तांम्। विश्वैः। देवैः। अनुमतेत्यनुऽमता। मरुद्भिरिति मरुत्ऽभिः॥ ऊर्ज्जस्वती। पय
सा। पिन्वमाना। अस्मान्। सीते। पयसा। अभि। आऽववृत्स्व॥ ज्यों॥९॥ लांगलम्।
पवीरवत्। सुशेवमिति सुऽशेवम्। सोमपित्सर्विति सोमपिऽत्सरु। तत्। उत्। वपतु। गा
म्। अविम्। प्रफर्व्यमिति प्रऽफर्व्यम्। च। पीवरीम्। प्रस्थावदिति प्रस्थाऽवत्। रथवाह
णम्। रथवाहनमिति रथऽवाहनम्॥ क्षें॥१०॥ कामम्। कामदुघ इति कामऽदुघे। धुक्ष्व।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मित्राय।वरुणाय।च।इंद्राय।अश्विभ्यामित्यश्विऽभ्याम्।पूष्णे।प्रजाभ्य इति प्रऽजाभ्यः।
ओषधीभ्यः॥ठं॥११॥विमुच्यध्वम्।अघ्न्याः।देवयाना इति देवऽयानाः।अगन्म।तम
सः।पारम्।अस्य।ज्योतिः।आपाम॥ग्धं॥१२॥सजूरिति सऽजूः।अब्दः।अयवोभिरि
त्ययवःऽभिः।उषाः।अरुणीभिः।सजोषसाविति सऽजोषसौ।अश्विना।दंसोभिरि
॥२५॥ ति दंसःऽभिः।सूरः।एतशेन।वैश्वानरः।इडया।घृतेन।स्वाहा॥जुं॥१३॥ङो॥ ॥याः। ॥२५॥
ओषधीः।पूर्वाः।जाताः।देवेभ्यः।त्रियुगमिति त्रिऽयुगम्।पुरा॥मनै।नु।बभ्रूणाम्।अ
हम्।शतम्।धामानि।सप्त।च॥द्रूः॥१॥शतम्।वः।अम्ब।धामानि।सहस्रम्।उत।वः।
रुहः॥अधा।शतक्रत्व इति शतऽक्रत्वः।यूयम्।इमम्।मे।अगदम्।कृत॥वं॥२॥ओषधीः।
प्रति।गृभ्णीत।पुष्पवतीरिति पुष्पऽवतीः।प्रसूवरीरिति प्रऽसूवरीः।अश्वाइवेत्यश्वाः
इव।सजित्वरीरिति सऽजित्वरीः।वीरुधः।पारयिष्ण्वः॥प्रो॥३॥ओषधीः।इति।मातरः।

तत्।वः।देवीः।उप।ब्रुवे॥सनेयम्।अश्वम्।गाम्।वासः।आत्मानम्।तव।पूरुष।पूरुषेति
पुरुष॥कु॥४॥अश्वत्थे।वः।निषदनम्।निसदनमिति निऽसदनम्।पर्णे।वः।वसतिः।
कृता॥गोभाज इति गोऽभाजः।इत्।किल।असथ।यत्।सनवथ।पूरुषम्।पुरुषमिति
पुरुषम्॥दुं॥५॥यत्र।ओषधीः।समग्मतेति सम्ऽअग्मत।राजानः।समिताविवेति
समितौऽइव॥विप्रः।सः।उच्यते।भिषक्।रक्षोहेति रक्षःऽहा।अमीवचातन इत्यमी
वऽचातनः॥त्रीं॥६॥अश्वावतीम्।अश्ववतीमित्यश्वऽवतीम्।सोमावतीम्।सोम
वतीमिति सोमऽवतीम्।ऊर्जयन्तीम्।उदोजसमित्युत्ऽओजसम्॥आ।अवित्सि।स
र्वाः।ओषधीः।अस्मै।अरिष्टतातय इत्यरिष्टऽतातये॥पं॥७॥उत्।शुष्माः।ओषधी
नाम्।गावः।गोष्ठादिव।गोस्थादिवेति गोस्थात्ऽइव।ईरते॥धनम्।सनिष्यन्तीनाम्।आ
त्मानम्।तव।पूरुष।पूरुषेति पुरुष॥कं॥८॥इष्कृतिः।नाम।वः।माता।अथो इत्यथो।यूयम्।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्या॥ निष्कृतीः। नः। ऽदेतीरिति निःऽदेतीः॥ सीराः। पतत्रिणीः। स्थन। यत्। आमयति॥ निः। कृ
थ॥ ऋं॥९॥ अति। विश्वाः। परिष्ठाः। परिस्था इति परिऽस्थाः। स्तेनइवेति स्तेनःऽइव।
व्रजम्। अक्रमुः॥ ओषधीः। प्र। अचुच्यवुः। यत्। किम्। च। तन्वः। रपः॥ त्रं॥१०॥
यत्। इमाः। वाजयन्। अहम्। ओषधीः। हस्ते। आदध इत्याऽदधे॥ आत्मा। यक्ष्म
१२६ स्य। नश्यति। पुरा। जीवगृभ इति जीवऽगृभः। यथा॥ ज्यं॥११॥ यस्य। ओषधीः। २६
प्रसर्पथेति प्रऽसर्पथ। अङ्गमङ्गमित्यङ्गम्ऽअङ्गम्। परुष्परुः। परुःपरुरिति परुःऽ
परुः॥ ततः। यक्ष्मम्। वि। बाधध्वे। उग्रः। मध्यमशीरिवेति मध्यमशीःऽइव॥ ध्रं॥
॥१२॥ साकम्। यक्ष्म। प्र। पत। चाषेण। किकिदीविना॥ साकम्। वातस्य। ध्राज्या।
साकम्। नश्य। निहाकयेति निऽहाकया॥ थं॥१३॥ अन्या। वः। अन्याम्। अवतु।
अन्या। अन्यस्याः। उप। अवत॥ ताः। सर्वाः। संविदाना इति सम्ऽविदानाः। इदम्।

मे। प्र। अवत। वचः॥ क्रिं॥१४॥ याः। फलिनीः। अफलाः। अपुष्पाः। याः। च। पुष्पिणीः॥ बृ
हस्पतिप्रसूता इति बृहस्पतिऽप्रसूताः। नः। मुञ्चन्तु। अंहसः॥ ह्रिं॥१५॥ मुञ्चन्तु।
मा। शपथ्यात्। अथो इत्यथो। वरुण्यात्। उत। अथो इत्यथो। यमस्य। पड्वीशात्। स
र्वस्मात्। देवकिल्बिषादिति देवऽकिल्बिषात्॥ लं॥१६॥ अवपतन्तीरित्यवऽपतन्तीः।
सम्। अवदन्। दिवः। ओषधयः। परि॥ यम्। जीवम्। अश्नवामहै। न। सः। रिष्या
ति। पूरुषः। पुरुष इति पुरुषः॥ अं॥१७॥ याः। ओषधीः। सोमराज्ञीरिति सोमऽराज्ञीः।
बह्वीः। शतविचक्षणा इति शतऽविचक्षणाः॥ तासाम्। असि। त्वम्। उत्तमेत्युत्ऽत
मा। अरम्। कामाय। शम्। हृदे॥ ली॥१८॥ विष्ठिताः। विस्थिता इति विऽस्थिताः। पृथि
वीम्। अनु॥ बृहस्पतिप्रसूता इति बृहस्पतिऽप्रसूताः। अस्यै। सम्। दत्त। वीर्यम्॥
॥ यं॥१९॥ याः। च। इदम्। उपशृण्वन्तीत्युपऽशृण्वन्ति। याः। च। दूरम्। परागता इति पराऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

गताः॥ सर्वाः। सङ्कृत्येति सम्ऽकृत्य। वीरुधः। अस्यै। सम्। दत्त। वीर्य्यम्॥ २०॥ नाशयि
त्री। बलासस्य। अर्शसः। उपचिताम्। इत्युपऽचिताम्। असि। अथो इति। शतस्य।
यक्ष्माणाम्। पाकारोरिति पाकऽअरोः। असि। नाशनी॥ २१॥ मा। वः। रिषत्। ख
निता। यस्मै। च। अहम्। खनामि। वः। द्विपदिति द्विऽपत्। चतुष्पत्। चतुःपदिति
२७ तुःऽपत्। अस्माकम्। सर्वम्। अस्तु। अनातुरम्॥ २२॥ ओषधयः। सम्। वद २७
न्ते। सोमेन। सह। राज्ञा। यस्मै। कृणोति। ब्राह्मणः। तम्। राजन्। पारयामसि॥
२३॥ त्वाम्। गन्धर्वाः। अखनन्। त्वाम्। इन्द्रः। त्वाम्। बृहस्पतिः। त्वाम्। ओषधे। सोमः।
राजा। विद्वान्। यक्ष्मात्। अमुच्यत॥ २४॥ त्वम्। उत्तमेत्युत्ऽतमा। असि। ओष
धे। तव। वृक्षाः। उपस्तयः। उपस्तिः। अस्तु। सः। अस्माकम्। यः। अस्मान्। अ

भिदासतीत्यभिऽदासति॥ मा॥ २५॥ ॥ मा। मा। हिंसीत्। जनिता। यः। पृथिव्याः।
यः। वा। दिवम्। सत्यधर्मेति सत्यऽधर्मा। वि। आनट्॥ यः। च। अपः। चन्द्राः। प्रथमः।
जजान। कस्मै। देवाय। हविषा। विधेम॥ १॥ अभि। आ। वर्त्तस्व। पृथिवि। य
ज्ञेन। पयसा। सह। वपाम्। ते। अग्निः। इषितः। अरोहत्॥ २॥ अग्ने। यत्। ते।
शुक्रम्। चन्द्रम्। पूतम्। च। यज्ञियम्। तत्। देवेभ्यः। भरामसि॥ ३॥ इषम्। ऊर्ज
म्। अहम्। इतः। आ। ददे। ऋतस्य। योनिम्। महिषस्य। धाराम्॥ आ। मा। गोषु। वि
शतु। आ। तनूषु। जहामि। सेदिम्। अनिराम्। अमीवाम्॥ ४॥ अग्ने। तव। श्रवः।
वयः। महि। भ्राजन्ते। अर्चयः। विभावसो इति विभाऽवसो॥ बृहद्भानो इति बृहत्ऽभा
नो। शवसा। वाजम्। उक्थ्यम्। दधासि। दाशुषे। कवे॥ ५॥ पावकवर्च्चा इति पावकऽ
वर्च्चाः। शुक्रवर्च्चा इति शुक्रऽवर्च्चाः। अनूनवर्च्चा इत्यनूनऽवर्च्चाः। उत्। इयर्षि। भानुना॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पुत्रः। मातरा। विचरन्निति विऽचरन्। उप। अवसि। पृणक्षि। रोदसी इति रोदसी। उभे इत्युभे।। घ्रं।। द्वा
उर्जः। नपात। जातवेद इति जातऽवेदः। सुशस्तिभिरिति सुशस्तिऽभिः। मंदस्व। धीतिभिरिति
धीतिऽभिः। हितः।। त्वे इति त्वे। इषः। सम्। दधुः। भूरिवर्पस इति भूरिऽवर्पसः। चित्रोतय इति
चित्रऽउतयः। वामजाता इति वामऽजाताः।। ज्रुं।। ७।। इरज्यन्। अग्ने। प्रथयस्व। जंतुभिरि
२९ ति जंतुऽभिः। अस्मे इत्यस्मे। रायः। अमर्त्य। सः। दर्शतस्य। वपुषः। वि। राजसि। पृणक्षि
सानसिम्। क्रतुम्।। स्युं।। ८।। इष्कर्तारम्। अध्वरस्य। प्रचेतसमिति प्रऽचेतसम्। क्षयंतम्। २९
राधसः। महः।। रातिम्। वामस्य। सुभगामिति सुऽभगाम्। महीम्। इषम्। दधासि। सानसि
म्। रयिम्।। क्षुं।। ९।। ऋतावानम्। ऋतावानमिति ऋतऽवानम्। महिषम्। विश्वदर्शतमिति
विश्वऽदर्शतम्। अग्निम्। सुम्नाय। दधिरे। पुरः। जनाः।। श्रुत्कर्णमिति श्रुतऽकर्णम्।
सप्रथस्तममिति सप्रथःऽतमम्। त्वा। गिरा। दैव्यम्। मानुषा। युगा।। डुं।। १०।। आप्याय

स्व। सम्। एतु। ते। विश्वतः। सोम। वृष्ण्यम्।। भव। वाजस्य। संगथ इति सम्ऽगथे।। कां।। ११।। सम्।
ते। पयांसि। सम्। ऊं इत्यूं। यंतु। वाजाः। सम्। वृष्ण्यानि। अभिमातिषाहः। अभिमातिसह इ
त्यभिमातिऽसहः।। आप्यायमान इत्याऽप्यायमानः। अमृताय। सोम। दिवि। श्रवांसि।
उत्तमानीत्युत्ऽतमानि। धिष्व।। दें।। १२।। आ। प्यायस्व। मदिंतम इति मदिन्ऽतम। सोम। विश्वे
भिः। अंशुभिरित्यंशुऽभिः।। भव। नः। सप्रथस्तम इति सप्रथःऽतमः। सखा। वृधे।। एयां।। १३।।
आ। ते। वत्सः। मनः। यमत्। परमात्। चित्। सधस्थादिति सधऽस्थात्। अग्ने। त्वाङ्कामयेति त्वा
म्ऽकामया। गिरा।। छां।। १४।। तुभ्यम्। ताः। अंगिरस्तमेत्यंगिरःऽतम। विश्वाः। सुक्षितय इ
ति सुऽक्षितयः। पृथक्।। अग्ने। कामाय। येमिरे।। झो।। १५।। अग्निः। प्रियेषु। धामस्विति धा
मऽसु। कामः। भूतस्य। भव्यस्य।। सम्राडिति सम्ऽराट्। एकः। वि। राजति।। जं।। १६।। ७।। ।।
दशानीष्टारत्ना।। १८।। दिवस्परि।। १२।। समिधाग्नि।। १५।। अपेत।। ७।। अनुं चंत।। १३।। याओषधीः।। २५।।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मामाषो॥१६॥सप्तानुवाकेषुषो ऽ शोत्तरं शतम्॥११६॥इतिद्वितियारण्यकु त्रितियोध्यायः॥३॥
॥ॐ॥मयीगृह्णामि।अग्रे।अग्निम्।रायः।पोषाय।सुप्रजा स्त्वायेति सुप्रजाः ऽत्वाय।सु
वीर्यायेति सुऽवीर्य्याय॥मामुं इत्यादेवताः सचंताम्॥ॐ॥१॥अपांमुष्ठम्॥ईत॥२॥ब॥ब्र
ह्मा।जज्ञानम्।प्रथमम्।पुरस्तात्।वि।सीमतः।सुरुच इति सुऽरुचः।वेनः।आवरित्यावः॥सः
॥२१॥ बुध्न्याः।उपमा इत्युपऽमाः।अस्य।विष्ठाः।विस्था इति विऽस्थाः।सतः।च।योनिम्।असतः।
च।वि।वरिति वः॥पाः॥३॥हिरण्यगर्भ इतिहिरण्यऽगर्भः।सम्।अवर्त्तत।अग्रे।भूतस्य। ॥२१॥
जातः।पतिः।एकः।आसीत्॥सः।दाधार।पृथिवीम्।द्याम्।उत।इमाम्।कस्मै।देवाय।हवि
षा।विधेम॥ॐ॥४॥द्रप्सः।चस्कंद।पृथिवीम्।अनु।याम्।इमम्।च।योनिम्।अनु।यः।
च।पूर्वः॥समानम्।योनिम्।अनु।सञ्चरंतमिति समूऽचरंतम्।द्रप्सम्।जुहोमि।अ
नु।सप्त।होत्राः॥पाः॥५॥नमः।अस्तु।सर्पेभ्यः।ये।के।च।पृथिवीम्।अनु॥ये।अंतरि

क्षे।ये।दिवि।तेभ्यः।सर्प्पेभ्यः।नमः॥ॐ॥६॥याः।इषवः।यातुधानानामिति यातुऽधानानाम्।
ये।वा।वनस्पतीन्।अनु॥ये।वा।अवटेषु।शेरते।तेभ्यः।सर्प्पेभ्यः।नमः॥ॐ॥७॥ये।वा।
अमीइत्यमी।रोचने।दिवः।ये।वा।सूर्य्यस्य।रश्मिषु॥येषाम्।अप्सु।सदः।
कृतम्।तेभ्यः।सर्पेभ्यः।नमः॥ॐ॥८॥कृणुष्व।पाजः।प्रसितिमिति प्रऽसितिम्।न।
पृथ्वीम्।याहि।राजाऽइव।अमवानित्यमऽवान्।इभेन॥तृष्वीम्।अनु।प्रसि
तिमिति प्रऽसितिम्।द्रूणानः।अस्ता।असि।विध्य।रक्षसः।तपिष्ठैः॥ॐ॥९॥तव।भ्रमा
सः।आशुया।पतंति।अनु।स्पृश।धृषता।शोशुचानः॥तपूंषि।अग्ने।जुह्वा।
स पतंगान्।असंदित इत्यम्ऽदितः।वि।सृज।विष्वक्।उल्काः॥ॐ॥१०॥प्रति।स्पशः।वि
सृज।तूर्णितम इति तूर्णिऽतमः।भव।पायुः।विशः।अस्याः।अदब्धः॥यः।नः।दूरे।अघ
शंसः।यः।अंति।अग्ने।माकिः।ते।व्यथिः।आ।दधर्षीत्॥ॐ॥११॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मे उत। अग्ने। तिग्म। प्रति। आ। तनुष्व। नि। अमित्रान्। ओषतात्। तिग्महेत इति तिग्मऽहेते॥ यः। नः।
अरातिम्। समिधानेति सम्ऽइधान। चक्रे। नीचा। तम्। धक्षि। अतसम्। न। शुष्कम्॥
॥१२॥ ऊर्ध्वः। भव। प्रति। विध्य। अधि। अस्मत्। आविः। कृणुष्व। दैव्यानि। अग्ने॥ अव। स्थि-
रा। तनुहि। यातुजूनामिति यातुऽजूनाम्। जामिम्। अजामिम्। प्र। मृणीहि। शत्रून्॥ रैध्यां॥ पृ
३० ॥१३॥ अग्नेः। त्वा। तेजसा। सादयामि॥ इन्द्रस्य। त्वा। ओजसा। सादयामि॥ ले॥ १४॥ भुवः। ३०
यज्ञस्य। रजसः। च। नेता। यत्र। नियुद्भिरिति नियुत्ऽभिः। सचसे। शिवाभिः॥ दिवि। मू-
र्धानम्। दधिषे। स्वर्षाम्। स्वर्षामिति स्वःऽसाम्। जिह्वाम्। अग्ने। चकृषे। हव्यवाहमि-
ति हव्यऽवाहम्॥ ो॥ १५॥ क्षं॥ ध्रुवा। असि। धरुणा। आस्तृतेत्याऽस्तृता। विश्व-
कर्म्मणेति विश्वऽकर्म्मणा। मा। त्वा। समुद्रः। उत्। वधीत्। मा। सुपर्ण इति सुऽपर्णः। अव्य-
थमाना। पृथिवीम्। दृंह॥ ठुं॥ १॥ प्रजापतिरिति प्रजाऽपतिः। त्वा। सादयतु। अपाम्।

पृष्ठे। समुद्रस्य। एमन्। व्यचस्वतीम्। प्रथस्वतीम्। प्रथस्व। पृथिवी। असि॥ क्षिं॥ २॥ भूः।
भूमिः। अदितिः। विश्वधाया इति विश्वऽधायाः। विश्वस्य। भुवनस्य। धर्त्री। पृथिवीम्।
यच्छ। पृथिवीम्। दृंह। पृथिवीम्। मा। हिंसीः॥ ठुं॥ ३॥ विश्वस्मै। प्राणाय। अपानायेत्यप-
ऽआनाय। व्यानायेति विऽआनाय। उदानायेत्युत्ऽआनाय। प्रतिष्ठायै। प्रतिस्थाया इति
प्रतिऽस्थायै। चरित्राय। अग्निः। त्वा। अभि। पातु। मह्या। स्वस्त्या। छर्दिषा। शंतमेनेति
शम्ऽतमेन। तया। देवतया। अङ्गिरस्वत्। ध्रुवा। सीद॥ पं॥ ४॥ काण्डात्काण्डादिति का-
ण्डात्ऽकाण्डात्। प्ररोहन्तीति प्रऽरोहन्ती। परुषःपरुष इति परुषःऽपरुषः। परि। एव। नः। दू-
र्वे। प्र। तनु। सहस्रेण। शतेन। च॥ ठिं॥ ५॥ या। शतेन। प्रतनोषीति प्रऽतनोषि। सहस्रेण। वि-
रोहसीति विऽरोहसि। तस्याः। ते। देवि। इष्टके। विधेम। हविषा। वयम्॥ वि॥ ध॥ याः। ते। अग्ने।
सूर्ये। रुचः। दिवम्। आतन्वन्तीत्याऽतन्वन्ति। रश्मिभिरिति रश्मिऽभिः। ताभिः। नः। अद्य।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सर्वाभिः। रुचा। जनाय। नः। कृधि॥ ष्टं॥ ७॥ याः। वः। देवाः। सूर्ये। रुचः। गोषु। अश्वेषु। याः। रु-
चः॥ इंद्राग्नी इतींद्राग्नी। ताभिः। सर्वाभिः। रुचम्। नः। धत्त। बृहस्पते॥ घं॥ ८॥ विराडि-
ति विऽराट्। ज्योतिः। अधारयत्। स्वराडिति स्वऽराट्। ज्योतिः। अधारयत्। प्रजापतिरि- २
ति प्रजाऽपतिः। त्वा। सादयतु। पृष्ठे। पृथिव्याः। ज्योतिष्मतीम्॥ टं॥ ९॥ विश्वस्मै। प्राणा-
य। अपानायेत्यपऽआनाय। व्यानायेति विऽआनाय। विश्वम्। ज्योतिः। यच्छ। अग्निः। ते।
३१ अधिपतिरित्यधिऽपतिः। तया। देवतया। अङ्गिरस्वत्। ध्रुवा। सीद॥ डं॥ १०॥ मधुः। च। ३१
माधवः। च। वासंतिकौ। ऋतू इत्यृतू। अग्नेः। अन्तःश्लेष इत्यन्तःऽश्लेषः। असि। कल्पेताम्।
द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी। कल्पन्ताम्। आपः। ओषधयः। कल्पन्ताम्। अग्नयः।
पृथक्। मम। ज्यैष्ठ्याय। सव्रता इति सऽव्रताः। ये। अग्नयः। समनस इति सऽमनसः।
अन्तरा। द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी। इमे इतीमे। वासंतिकौ। ऋतू इत्यृतू। अभि-

कल्पमाना इत्यभिऽकल्पमानाः। इन्द्रमिवेतीन्द्रम्ऽइव। देवाः। अभिसंविशन्त्वित्यभिऽसं-
विशन्तु। तया। देवतया। अङ्गिरस्वत्। ध्रुवे इति ध्रुवे। सीदतम्॥ ध्रु॥ ११॥ अषाढा। असि।
सहमाना। सहस्व। अरातीः। सहस्व। पृतनायत इति पृतनाऽयतः॥ सहस्रवीर्येति सह-
स्रऽवीर्या। असि। सा। मा। जिन्व॥ ढिं॥ १२॥ सहस्व। इमाः। अभिमातीरित्यभिऽमातीः। सहस्व।
पृतनायत इति पृतनाऽयतः॥ सहस्व। सर्वम्। पाप्मानम्। सहमानः। असि। ओषधे॥ णं॥
॥ १३॥ ७॥ ॥ मधु। वाताः। ऋतायते। ऋतयत इत्यृतऽयते। मधु। क्षरन्ति। सिन्धवः॥ माध्वीः। नः।
संतु। ओषधीः॥ कं॥ १॥ मधु। नक्तम्। उत। उषसः। मधुमदिति मधुऽमत्। पार्थिवम्। रजः॥ म-
धु। द्यौः। अस्तु। नः। पिता॥ खिं॥ २॥ मधुमानिति मधुऽमान्। नः। वनस्पतिः। मधुमानिति म-
धुऽमान्। अस्तु। सूर्यः॥ माध्वीः। गावः। भवन्तु। नः॥ धं॥ ३॥ अपाम्। गम्भन्। सीद। मा। त्वा। सू-
र्यः। अभि। ताप्सीत्। मा। अग्निः। वैश्वानरः॥ अच्छिन्नपत्रा इत्यच्छिन्नऽपत्राः। प्रजा इति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

३२ प्रऽजाः। अनुवीक्षस्वेत्यनुऽवीक्षस्व। अनु। त्वा। दिव्या। वृष्टिः। सचताम्॥ ज्रौं॥३॥ त्रीन्। ३२
समुद्रान्। सम्। असृपत्। स्वर्गानिति स्वःऽगान्। अपाम्। पतिः। वृषभः। इष्टकानाम्॥ पु
रीषम्। वसानः। सुकृतस्येति सुऽकृतस्य। लोके। तत्र। गच्छ। यत्र। पूर्वे। परेता इति पराऽइताः
॥ णों॥५॥ मही द्यौः॥ वा॥ ईतः॥ ६॥ विश्वकर्मा॥ णि॥ य॥ ईतः॥ ७॥ ध्रुवा। असि। धरुणा। इतः। जज्ञे।
प्रथमम्। एभ्यः। योनिभ्य इति योनिऽभ्यः। अधि। जातवेदा इति जातऽवेदाः। सः। गायत्र्या।
त्रिष्टुभा। त्रिस्तुभेति त्रिऽस्तुभा। अनुष्टुभा। अनुस्तुभेत्यनुऽस्तुभा। च। देवेभ्यः। हव्यम्।
वहतु। प्रजानन्निति प्रऽजानन्॥ ष्वे॥ ८॥ इषे। राये। रमस्व। सहसे। द्युम्ने। ऊर्जे। अपत्याय॥
सम्राडिति सम्ऽराट्। असि। स्वराडिति स्वऽराट्। असि। सारस्वतौ। त्वा। उत्सौ। प्र। अवताम्॥
॥ रें॥९॥ अग्ने। युक्ष्व। हि। ये। तव। अश्वासः। देव। साधवः। अरम्। वहन्ति। मन्यवे॥
॥ षां॥१०॥ युक्ष्व। हि। देवहूतमानिति देवऽहूतमान्। अश्वान्। अग्ने। रथीरिवेति रथीःऽ

इव॥ नि। होता। पूर्व्यः। सदः॥ त्र॥११॥ ७॥ ॥ सम्यक्। स्रवन्ति। सरितः। न। धेनाः। अन्तः। हृ
दा। मनसा। पूयमानाः॥ घृतस्य। धाराः। अभि। चाकशीमि। हिरण्ययः। वेतसः। मध्ये। अ
ग्नेः॥ स्यैं॥१२॥ ऋचे। त्वा। रुचे। त्वा। भासे। ज्योतिषे। त्वा॥ अभूत्। इदम्। विश्वस्य। भुवनस्य।
वाजिनम्। अग्नेः। वैश्वानरस्य। च॥ शुं॥१३॥ अग्निः। ज्योतिषा। ज्योतिष्मान्। रुक्मः।
वर्चसा। वर्चस्वान्॥ सहस्रदा इति सहस्रऽदाः। असि। सहस्राय। त्वा॥ ग्लं॥१४॥ आदि
त्यम्। गर्भम्। पयसा। सम्। अङ्धि। सहस्रस्य। प्रतिमामिति प्रतिऽमाम्। विश्वरूप
मिति विश्वऽरूपम्। परि। वृङ्धि। हरसा। मा। अभि। मꣳस्थाः। शतायुषमिति शतऽआ
युषम्। कृणुहि। चीयमानः॥ वैं॥१५॥ वातस्य। जूतिम्। वरुणस्य। नाभिम्। अश्वम्।
जज्ञानम्। सरिरस्य। मध्ये॥ शिशुम्। नदीनाम्। हरिम्। अद्रिबुध्नमित्यद्रिऽबुध्न
म्। अग्ने। मा। हिꣳसीः। परमे। व्योमन्निति विऽओमन्॥ च्यैं॥१६॥ अजस्रम्। इन्दुम्। अ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

३३

रूषम्। मुरण्युम्। अग्निम्। ईडे। पूर्वचित्तिमिति पूर्वऽचित्तिम्। नमोभिरिति नमःऽभिः॥ सः।
पर्वभिरिति पर्वऽभिः। ऋतुश इत्यृतुऽशः। कल्पमानः। माम्। मा। हिंसीः। अदितिम्। विरा
जमिति विऽराजम्॥ क्रें॥ वरूत्रीम्। त्वष्टुः। वरुणस्य। नाभिम्। अविम्। जज्ञानाम्। र
जसः। परस्मात्। महीम्। साहस्रीम्। असुरस्य। मायाम्। अग्ने। मा। हिंसीः। परमे
व्योमन्निति विऽओमन्॥ ग्यें॥ ७॥ यः। अग्निः। अग्नेः। अधि। अजायत। शोकात्। पृथि
व्याः। उत। वा। दिवः। परि॥ येन। प्रजा इति प्रऽजाः। विश्वकर्मेति विश्वऽकर्म्मा। जजा
न। तम्। अग्ने। हेडः। परि। ते। वृणक्तु॥ प्रा॥ ८॥ चित्रं देवानाम्॥ ईतः॥ ई॥ २॥ छ॥ ॥
इमम्। मा। हिंसीः। द्विपादमिति द्विऽपादम्। पशुम्। सहस्राक्षेति सहस्रऽअक्ष। मेधा
य। चीयमानः। मयुम्। पशुम्। मेधम्। अग्ने। जुषस्व। तेन। चिन्वानः। तन्वः। नि। सी
द॥ मयुम्। ते। शुक्। ऋच्छतु। यम्। द्विष्मः। तम्। ते। शुक्। ऋच्छतु॥ मों॥ १॥ एकशफमिति ए ३३

कऽशफम्। पशुम्। कनिक्रदत्। वाजिनम्। वाजिनेषु॥ गौरम्। आरण्यम्। अनु। ते। दिशा
मि॥ यं॥ २॥ साहस्रम्। शतधारमिति शतऽधारम्। उत्सम्। व्यच्यमानमिति विऽअच्य
मानम्। सरिरस्य। मध्ये॥ घृतम्। दुहानाम्। अदितिम्। जनाय॥ गवयम्॥ रं॥ ऊ
र्णायुम्। वरुणस्य। नाभिम्। त्वचम्। पशूनाम्। द्विपदामिति द्विऽपदाम्। चतुष्पदाम्।
चतुःपदामिति चतुःऽपदाम्। त्वष्टुः। प्रजानामिति प्रऽजानाम्। प्रथमम्। जनित्रम्॥
उष्ट्रम्॥ ह्विं॥ ४॥ अजः। हि। अग्नेः। अजनिष्ट। शोकात्। सः। अपश्यत्। जनितारम्।
अग्ने। तेन। देवाः। देवताम्। अग्रम्। आयन्। तेन। रोहम्। आयन्। उप। मेध्यासः॥
शरभम्॥ ल्पः॥ पा॥ त्वम्। यविष्ठ। दाशुषः। नॄन्। पाहि। शृणुधि। गिरः॥ रक्ष। तोकम्।
उत। त्मना॥ यां॥ ध्रा॥ छ॥ ॥ अपाम्। त्वा। एमन्। सादयामि। ओद्मन्। भस्मन्। ज्योति
षि। अयने। अर्णवे। समुद्रे। सरिरे। क्षये। सधिषि। सदने। सधस्थ इति सधऽस्थे। यो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नौ॥ पुरीषे। पाथसि। गायत्रेण। त्रैष्टुभेन। त्रैस्तुभेनेति त्रैस्तुभेन। जागतेन। आनुष्टुभेन। आ
नुस्तुभेनेत्यानुःस्तुभेन। पाङ्क्तेन। त्वा। छंदसा। सादयामि॥ त्वोः॥१॥ ॥ ॥अयम्। पुरः।
भुवः। तस्य। प्राणः। भौवायन इति भौवःआयनः। वसंतः। प्राणायन इति प्राणःअयनः। गा
यत्री। वासंती॥ [redacted] त्रं॥१॥ गायत्र्यै। गायत्रम्। गायत्रात् उपांशुः। उपांशुरित्युपःअंशुः। उपां
शोरित्युपःअंशोः। त्रिवृदिति त्रिःवृत्। त्रिवृत इति त्रिःवृतः। रथंतरमिति रथम्ःतरम्।
॥३४॥ वसिष्ठः। ऋषिः। प्रजापतिगृहीतयेति प्रजापतिःगृहीतया। त्वया। प्राणम्। गृह्णामि। प्र ॥३४॥
जाभ्य इति प्रःजाभ्यः॥ चं॥२॥ अयम्। दक्षिणा। विश्वकर्मेति विश्वःकर्मा। तस्य।
मनः। वैश्वकर्मणमिति वैश्वःकर्मणम्। ग्रीष्मः। मानसः। त्रिष्टुप्। त्रिस्तुबिति त्रिः
स्तुप्। ग्रैष्मी॥ ङं॥३॥ त्रिष्टुभः। त्रिस्तुभ इति त्रिःस्तुभः। स्वारम्। स्वारात्। अंतर्याम
इत्यंतःयामः। अंतर्यामादित्यंतःयामात्। पंचदश इति पंचःदशः। पंचदशादिति

पंचःदशात्। बृहत्। भरद्वाज इति भरतःवाजः। ऋषिः। प्रजापतिगृहीतयेति प्रजाप
तिःगृहीतया। त्वया। मनः। गृह्णामि। प्रजाभ्य इति प्रःजाभ्यः॥ दं॥४॥ अयम्। पश्चात्।
विश्वव्यचा इति विश्वःव्यचाः। तस्य। चक्षुः। वैश्वव्यचसमिति वैश्वःव्यचस
म्। वर्षाः। चाक्षुष्यः। जगती। वार्षी॥ झं॥५॥ जगत्याः। ऋक्सममित्यृक्ःसमम्। ऋ
क्समादित्यृक्ःसमात्। शुक्रः। शुक्रात्। सप्तदश इति सप्तःदशः। सप्तदशादिति स
प्तःदशात्। वैरूपम्। जमदग्निरिति जमत्ःअग्निः। ऋषिः। प्रजापतिगृहीतयेति प्र
जापतिःगृहीतया। त्वया। चक्षुः। गृह्णामि। प्रजाभ्य इति प्रःजाभ्यः॥ टं॥६॥ इदम्। उत्त
रात्। स्वरिति स्वः। तस्य। श्रोत्रम्। सौवम्। शरत्। श्रौत्री। अनुष्टुप्। अनुस्तुबित्यनुः
स्तुप्। शारदी॥ चं॥७॥ अनुष्टुभः। अनुस्तुभ इत्यनुःस्तुभः। ऐडम्। ऐडात्। मंथी। मंथि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नः।एकविꣳशाइत्येकऽविꣳशाः।एकविꣳशादित्येकऽविꣳशात्।वैराजम्।विश्वामित्रः।ऋ
षिः।प्रजापतिगृहीतयेति प्रजापतिऽगृहीतया।त्वया।श्रोत्रम्।गृह्णामि।प्रजाभ्य इति प्रऽजा
भ्यः।।सृं।।२।।इयम्।उपरि।मतिः।तस्यै।वाक्।माता।हेमंतः।वाच्यः।पङ्क्तिः।हैमंती।।हं।।१।।
पंक्त्यै।निधनवदिति निधनऽवत्।निधनवत इति निधनऽवतः।आग्रयणः।आग्रयणा
।।३५।। त्।त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ।त्रिनवत्रयस्त्रिꣳशाइति त्रिनवत्रयस्त्रिꣳशौ।त्रिनवत्रयस्त्रिꣳ
शाभ्याम्।त्रिनवत्रयस्त्रिꣳशाभ्यामिति त्रिनवत्रयस्त्रिꣳशाभ्याम्।शाक्वररैवतेइति ।।३५।।
शाक्वररैवते।विश्वकर्मेति विश्वऽकर्मा।ऋषिः।प्रजापतिगृहीतयेति प्रजापतिऽगृ
हीतया।त्वया।वाचम्।गृह्णामि।प्रजाभ्य इति प्रऽजाभ्यः।।लोकम्।पृण।ताः।अस्य।
इदम्।विश्वाः।।द्रीं।।१०।।५।। आ।मयि गृह्णामि।।१५।।ध्रुवासि।।१३।।मधुवाता।।११।।सम्यक्स्र
वंति।।९।।इमं मा।।८।।अपां।।७।।अयम्पुरो।।१०।।सप्तानुवाकेषु।।८५।।मयुक्ष्मी रङ्ग वयम्।उद्ग्रार

मम्।।इतिद्वितीयदशकेऽष्टमोध्यायः।।८।।४।। ।।ॐ ध्रुवक्षितिरिति ध्रुवऽक्षितिः।ध्रुव
योनिरिति ध्रुवऽयोनिः।ध्रुवा।असि।असि।ध्रुवम्।योनिम्।आ।सीद।साधुयेति साधु
३ स्य या।उख्यस्य।केतुम्।प्रथमम्।जुषाणा।अश्विना।अध्वर्यू इत्यध्वर्यू।सादयताम्।इ
ह।त्वा।।धं।।१।।कुलायिनी।घृतवतीति घृतऽवती।पुरंधिरिति पुरम्ऽधिः।स्योना।सीद।
सदने।पृथिव्याः।अभि।त्वा।रुद्राः।वसवः।गृणंतु।इमा।ब्रह्म।पीपिहि।सौभगाय।।सं।।२।।
स्वैः।दक्षैः।दक्षपितेति दक्षऽपिता।इह।सीद।देवानाम्।सुम्नं।बृहते।रणाय।।पितेवेति
पिताऽइव।एधि।सूनवे।आ।सुशेवेति सुशेवा।स्वावेशेति सुऽआवेशा।तन्वा।सम्।
विशस्व।।धें।।३।।पृथिव्याः।पुरीषम्।असि।अप्सः।नाम।ताम्।त्वा।विश्वे।अभि।
गृणंतु।देवाः।।सोमपृष्ठेति सोमऽपृष्ठा।घृतवतीति घृतऽवती।इह।सीद।प्रजावदिति
प्रजाऽवत्।अस्मे इत्यस्मे।द्रविणा।आ।यजस्व।।दः।।४।।अदित्याः।त्वा।पृष्ठे।सा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दृयाभि। अंतरिक्षस्स्य। धर्त्रीम्। विष्टंभनीम्। दिशाम्। अधिपत्नीमित्यधिऽपत्नीम्। भुवना
म्। ऊर्मिः। द्रप्सः। अपाम्। असि। विश्वकर्मेति विश्वऽकर्मा। ते। ऋषिः। शुक्रः। शु
चिः। ग्रैष्मौ। ऋतूइत्यृतू॥ द्राः॥ प्र॥ ६॥ ॥ सजूरिति सऽजूः। ऋतुभिरित्यृतुऽभिः। विधा
भिरिति विऽधाभिः। देवैः। देवैः। वयोनाधैरिति वयःऽनाधैः। अग्नये। त्वा। वैश्वान
३६ राय। वसुभिरिति वसुऽभिः। रुद्रैः। आदित्यैः। विश्वैः। देवैः॥ पृं॥ १॥ प्राणम्। मे। पा
हि। अपानमित्यपऽआनम्। व्यानमिति विऽआनम्। चक्षुः। मे। उर्व्या। विभाहि। ३६
श्रोत्रम्। मे। श्लोकय॥ ची॥ २॥ अपः। पिन्व। ओषधीः। जिन्व। द्विपादिति द्विऽपात्।
अव। चतुष्पात्। चतुःपादिति चतुःऽपात्। पाहि। दिवः। वृष्टिम्। आ। ईरय॥ ज्ञि॥ ३॥
॥ छी॥ ॥ मूर्द्धा। वयः। प्रजापतिरिति प्रजाऽपतिः। छंदः। क्षत्रम्। मयंदम्। विष्टम्भः। अ
धिपतिरित्यधिऽपतिः। विश्वकर्मेति विश्वऽकर्मा। परमेष्ठी। परमेस्थीति प

रमेऽस्थी॥ न॥ १॥ बस्तः। विबलमिति विऽबलम्। वृष्णिः। विशालमिति विऽशालम्। पुरु
षः। तंद्रम्। व्याघ्रः। अनाधृष्टम्॥ ज्ञो॥ २॥ सिंहः। छदिः। पष्ठवाडिति पष्ठऽवाट्। बृहती।
३ति उक्षा। ककुप्। ऋषभः। सतोबृहती सतःऽबृहती॥ मो॥ ३॥ अनड्वान्। पङ्क्तिः। धेनुः। जग
ती। त्र्यविरिति त्रिऽअविः। त्रिष्टुप्। त्रिस्तुबिति त्रिऽस्तुप्। दित्यवाडिति दित्यऽवाट्। वि
राडिति विऽराट्॥ घो॥ ४॥ पञ्चाविरिति पञ्चऽअविः। गायत्री। त्रिवत्स इति त्रिऽवत्सः।
उष्णिक्। तुर्य्यवाडिति तुर्य्यऽवाट्। अनुष्टुप्। अनुस्तुबित्यनुऽस्तुप्। छंदः॥ दे॥ ५॥
॥ छी॥ ॥ इंद्राग्नी इतींद्राग्नी। अव्यथमानाम्। इष्टकाम्। दृंहतम्। युवम्। पृष्ठेन। द्या
वापृथिवी इति द्यावापृथिवी। अंतरिक्षम्। च। वि। बाधसे॥ वां॥ १॥ विश्वकर्मेति वि
श्वऽकर्मा। त्वा। सादयतु। अंतरिक्षस्य। अंतरिक्षम्। वायुः॥ के॥ २॥ राज्ञी। असि।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

प्राचीदिक्॥ विराळितिविऽराट्॥ दक्षिणा॥ सम्राळितिसम्ऽराट्॥ प्रतीची॥ स्वराळितिस्वऽ
राट्॥ उदीची॥ अधिपत्नीत्यधिऽपत्नी॥ असि॥ बृहती॥ दिक्॥ नभः॥ नभस्यः॥ वार्षिकौ॥
इषः॥ ऊर्जः॥ शारदौ॥ ऋतूइत्यृतू॥ भाः॥ १३॥ ६॥ ॥ आयुः॥ मे॥ पाहि॥ प्राणम्॥ अपानमि
त्यपऽआनम्॥ व्यानमितिविऽआनम्॥ चक्षुः॥ श्रोत्रम्॥ वाचम्॥ पिन्व॥ मनः॥ जिन्व॥
३७ आत्मानम्॥ पाहि॥ ज्योतिः॥ मे॥ यच्छ॥ झैं॥ १॥ मा॥ छंदः॥ प्रमेतिप्रऽमा॥ प्रतिमेतिप्रतिऽ ३७
मा॥ अस्त्रीवयः॥ पंक्तिः॥ उष्णिक्॥ जै॥ २॥ बृहती॥ अनुष्टुप्॥ अनुस्तुबित्यनुऽस्तुप्॥
विराळितिविऽराट्॥ गायत्री॥ त्रिष्टुप्॥ त्रिस्तुबितित्रिऽस्तुप्॥ जगती॥ ले॥ ३॥ पृथि
वी॥ अंतरिक्षम्॥ द्यौः॥ समाः॥ नक्षत्राणि॥ वाक्॥ षे॥ ४॥ मनः॥ कृषिः॥ हिरण्यम्॥
गौः॥ अजा॥ अश्वः॥ छंदः॥ ले॥ ५॥ अग्निः॥ देवता॥ वातः॥ सूर्यः॥ चंद्रमाः॥ वसवः॥

रुद्राः॥ आदित्याः॥ मरुतः॥ विश्वेदेवाः॥ बृहस्पतिः॥ इंद्रः॥ वरुणः॥ देवता॥ बुं॥ ६॥ ६॥ ॥
मूर्धा॥ असि॥ राट्॥ ध्रुवा॥ धरुणा॥ धर्त्री॥ धरणी॥ आयुषे॥ वर्चसे॥ कृष्यै॥ क्षेमाय॥ ओं॥
॥ १॥ यंत्री॥ राट्॥ यंत्री॥ यमनी॥ ध्रुवा॥ धरित्री॥ इषे॥ ऊर्जे॥ रय्यै॥ पोषाय॥ त्वा॥ ओं॥ २॥ ६॥ ॥
आशुः॥ त्रिवृदितित्रिऽवृत्॥ भांतः॥ पंचदश इतिपंचऽदशः॥ व्योमेतिविऽओम॥ स
प्तदश इतिसप्तऽदशः॥ धरुणः॥ एकविंश इत्येकऽविंशः॥ प्रतूर्त्तिरितिप्रऽतूर्त्तिः॥
अष्टादश इत्यष्टाऽदशः॥ तपः॥ नवदश इतिनवऽदशः॥ अभीवर्तः॥ अभिवर्त इत्यभिऽ
वर्त्तः॥ सविंश इतिसऽविंशः॥ वर्चः॥ द्वाविंशः॥ संभरण इतिसम्ऽभरणः॥ त्रयो
विंश इतित्रयःऽविंशः॥ योनिः॥ चतुर्विंश इतिचतुःऽविंशः॥ एतः॥ १॥ गर्भाः॥
पंचविंश इतिपंचऽविंशः॥ ओजः॥ त्रिणवः॥ त्रिनव इतित्रिऽनवः॥ क्रतुः॥ एकत्रिंश

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

शा इत्येकऽत्रिꣳशाः । प्रतिष्ठा । प्रतिस्थेति प्रतिऽस्था । त्रयस्त्रिꣳशा इति त्रयःऽत्रिꣳशाः । ब्रध्न
स्य । विष्टपम् । चतुस्त्रिꣳशा इति चतुःऽत्रिꣳशाः । नाकः । षट्त्रिꣳशा इति षट्ऽत्रिꣳशाः । वि
वर्त इति विऽवर्तः । अष्टाचत्वारिꣳशा इत्यष्टाऽचत्वारिꣳशाः । धर्त्रम् । चतुष्टोमः । चतु
स्तोम इति चतुःऽस्तोमः ॥ प्रि ॥ २ ॥ ७ ॥ ॥ अग्नेः । भागः । असि । दीक्षायाः । आधिपत्यमित्या
३८ धिऽपत्यम् । ब्रह्म । स्पृतम् । त्रिवृदिति त्रिऽवृत् । स्तोमः । इन्द्रस्य । भागः । असि । विष्णोः । ३८
आधिपत्यमित्याधिऽपत्यम् । क्षत्रम् । स्पृतम् । पञ्चदश इति पञ्चऽदशः । स्तोमः ॥ त्रैं
॥ १ ॥ नृचक्षसामिति नृऽचक्षसाम् । भागः । असि । धातुः । आधिपत्यमित्याधिऽप
त्यम् । जनित्रम् । स्पृतम् । सप्तदश इति सप्तऽदशः । स्तोमः । मित्रस्य । भागः । असि ।
वरुणस्य । आधिपत्यमित्याधिऽपत्यम् । दिवः । वृष्टिः । वाताः । स्पृताः । एकविꣳश इत्ये

कऽविꣳशः । स्तोमः ॥ पः ॥ २ ॥ वसूनाम् । भागः । असि । रुद्राणाम् । आधिपत्यमित्याधिऽ
पत्यम् । चतुष्पात् । चतुःपादिति चतुःऽपात् । स्पृतम् । चतुर्विꣳश इति चतुःऽविꣳशः । स्तो
मः । आदित्यानाम् । भागः । असि । मरुताम् । आधिपत्यमित्याधिऽपत्यम् । गर्भाः । स्पृ
ताः । पञ्चविꣳश इति पञ्चऽविꣳशः । स्तोमः ॥ पो ॥ ३ ॥ अदितेः । भागः । असि । पूष्णः ।
आधिपत्यमित्याधिऽपत्यम् । ओजः । स्पृतम् । त्रिणवः । त्रिनव इति त्रिऽनवः । स्तो
मः । देवस्य । सवितुः । भागः । असि । बृहस्पतेः । आधिपत्यमित्याधिऽपत्यम् । समी
चीः । दिशः । स्पृताः । चतुष्टोमः । चतुस्तोम इति चतुःऽस्तोमः । स्तोमः ॥ नः ॥ ४ ॥ यवानाम् ।
भागः । असि । अयवानाम् । आधिपत्यमित्याधिऽपत्यम् । प्रजा इति प्रऽजाः । स्पृताः ।
चतुश्चत्वारिꣳश इति चतुःऽचत्वारिꣳशः । स्तोमः । ऋभूणाम् । भागः । असि । विश्वे

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

षाम्।देवानाम्।आधिपत्यमित्याधिऽपत्यम्।भूतम्।स्पृतम्।त्रयस्त्रिंश इति त्रयःऽत्रिं
शः।स्तोमः।सहः।सहस्यः।हैमंतिकौ।ऋतू इत्यृतू॥ रवीः॥ ५॥ ६॥ ॥एकया।अ
स्तुवत।प्रजा इति प्रऽजाः।अधीयंत।प्रजापतिरिति प्रजाऽपतिः।अधिपतिरित्यधिऽ
पतिः।आसीत्।तिसृभिरिति तिसृऽभिः।अस्तुवत।ब्रह्म।असृज्यत।ब्रह्मणः।प
३१ तिः।अधिपतिरित्यधिऽपतिः।आसीत्।पंचभिरिति पंचऽभिः।अस्तुवत।भूतानि। ३१
असृज्यंत।भूतानाम्।पतिः।अधिपतिरित्यधिऽपतिः।आसीत्।सप्तभिरिति स
प्तऽभिः।अस्तुवत।सप्तऋषय इति सप्तऽऋषयः।असृज्यंत।धाता।अधिप
तिरित्यधिऽपतिः।आसीत्॥ बं॥ १॥ नवभिरिति नवऽभिः।अस्तुवत।पितरः।असृ
ज्यंत।अदितिः।अधिपत्नीत्यधिऽपत्नी।आसीत्।एकादशभिरित्येकादशऽभिः।

अस्तुवत।ऋतवः।असृज्यंत।आर्तवाः।अधिपतय इत्यधिऽपतयः।आसन्।त्रयो
दशभिरिति त्रयोदशऽभिः।अस्तुवत।मासाः।असृज्यंत।संवत्सरः।अधिपतिरित्य
धिऽपतिः।आसीत्।पंचदशभिरिति पंचदशऽभिः।अस्तुवत।क्षत्रम्।असृज्यत।
इंद्रः।अधिपतिरित्यधिऽपतिः।आसीत्॥ द्यौः॥ २॥ सप्तदशभिरिति सप्तदशऽभिः।अ
स्तुवत।ग्राम्याः।पशवः।असृज्यंत।बृहस्पतिः।अधिपतिरित्यधिऽपतिः।आसीत्।
नवदशभिरिति नवदशऽभिः।अस्तुवत।शूद्रार्यौ।असृज्येताम्।अहोरात्रे इत्यहो
रात्रे।अधिपत्नी इत्यधिऽपत्नी।आस्ताम्।एकविंशत्येत्येकऽविंशत्या।अस्तुवत।ए
कशफा इत्येकऽशफाः।पशवः।असृज्यंत।वरुणः।अधिपतिरित्यधिऽपतिः।आसी
त्।त्रयोविंशत्येति त्रयःऽविंशत्या।अस्तुवत।क्षुद्राः।पशवः।असृज्यंत।पूषा।
अधिपतिरित्यधिऽपतिः।आसीत्॥ र्भा॥ ३॥ पंचविंशत्येति पंचऽविंशत्या।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अस्तुवत। आरण्याः। पशवः। असृज्यंत। वायुः। अधिपतिरित्यधिऽपतिः। आसीत्। सप्त
विंशत्येति सप्तऽविंशत्या। अस्तुवत। द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी। वि। ऐताम्।
वसवः। रुद्राः। आदित्याः। अनु। व्यायन्नित्यनुऽव्यायन्। तेषाम्। आधिपत्यमित्याधि
पतयः। आसन्। नवविंशत्येति नवऽविंशत्या। अस्तुवत। वनस्पतयः। असृज्यंत।
४० सोमः। अधिपतिरित्यधिऽपतिः। आसीत्। एकत्रिंशतेत्येकऽत्रिंशता। अस्तुवत। ४०
प्रजा इति प्रऽजाः। असृज्यंत। यवाः। च। अयवाः। च। आधिपत्यमित्याधिऽप
तयः। आसन्। त्रयस्त्रिंशतेति त्रयःऽत्रिंशता। अस्तुवत। भूतानि। अशाम्यन्। प्रजा
पतिरिति प्रजाऽपतिः। परमेष्ठी। परमेस्थीति परमेऽस्थी। अधिपतिरित्यधिऽपतिः।
आसीत्॥ बें॥ ७॥ ६॥ आशुः त्रिवृदिति॥ ५॥ सजूः ऋतुभिः॥ ३॥ भूः द्वीवयः॥ ५॥ इंद्राग्नी॥ २॥
आयुर्मे॥ ८॥ मूर्द्धासि॥ ३॥ आशुः द्रू॥ २॥ अग्नेर्भागः॥ ५॥ एका याच॥ ७॥ नवानुवाकेषु॥

पंचत्रिंशत्॥ ३५॥ इति द्वितीये दशकं पंचमोध्यायः॥ ५॥ [illegible]॥ ॐ॥ अग्ने। जातान्। प्र
नुद। नः। सपत्नानिति सऽपत्नान्। प्रति। अजातान्। जातवेद इति जातऽवेदः। नुदस्व। अ
धि। नः। ब्रूहि। सुमना इति सुऽमनाः। अहेडन्। तव। स्याम। शर्मन्। त्रिवरूथ इति त्रिऽव
रूथे। उद्भाइत्युत्ऽभौ॥ [illegible]॥ १॥ सहसा। जातान्। प्र। नुद। नः। सपत्नानिति सऽपत्नान्।
प्रति। अजातान्। नुद। जातवेद इति जातऽवेदः। अधि। नः। ब्रूहि। सुमनस्यमान इति सुऽ
मनस्यमानः। वयम्। स्याम। प्र। नुद। नः। सपत्नानिति सऽपत्नान्॥ बो ब्रशी। स्तोमः।
ओजः। द्रविणम्। चतुश्चत्वारिंशा इति चतुःऽचत्वारिंशः। स्तोमः। वर्चः। द्रविणम्॥
॥ पो॥ २॥ अग्नेः। पुरीषम्। असि। अप्सः। नाम। ताम्। त्वा। विश्वे। अभि। गृणंतु। देवाः॥
स्तोमपृष्ठेति स्तोमऽपृष्ठा। घृतवतीति घृतऽवती। इह। सीद। प्रजावदिति प्रजाऽवत्। अस्मे
इत्यस्मे। द्रविणा। आ। यजस्व॥ रः॥ ३॥ एवः। छंदः। वरिवः। शंभूरिति शंऽभूः। परिभूरि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तिपरिऽभूः॥ आऽछदित्याऽछत्। मनः। व्यचः॥ द्रो॥५॥ सिंधुः। समुद्रः। सरिरम्। ककुप्। त्रि
ककुबितित्रिऽककुप्। काव्यम्। अङ्कुपम्॥ स्त्रो॥प॥ अक्षरपङ्क्तिरित्यक्षरऽपङ्क्तिः।
पदपङ्क्तिरितिपदऽपङ्क्तिः। विष्टारपङ्क्तिः। विस्तारपङ्क्तिरितिविस्तारऽपङ्क्तिः॥ क्षुरः
भ्राजः। आछदित्याऽछत्। प्रछदितिप्रऽछत्। संयदितिसम्ऽयत्। वियदितिवि
४१ यत्॥ चै॥ ध॥ बृहत्। रथंतरमितिरथम्ऽतरम्। निकाय इतिनिऽकायः। विवध ४१
प: इतिविऽवधः। गिरः। भ्राजः। संस्तुबितिसम्ऽस्तुप्। अनुष्टुप्। अनुष्टुबि
त्यनुऽस्तुप्॥ भो॥७॥ एवः। वरिवः। वयः। वयस्कृत्। वयःकृदितिवयःऽकृत्। वि
ष्पर्द्धाः। विस्पर्द्धा इतिविऽस्पर्द्धाः। विशालमितिविऽशालम्। छदिः। दुरोहण
मितिदुःऽरोहणम्। तंद्रम्। अङ्काङ्कमित्यङ्कऽअङ्कम्। छंदः॥ ब्रा॥ द॥ र्दै॥ ६॥ रश्मि

ना। सत्याय। सत्यम्। जिन्व। प्रेतिनेतिप्रऽइतिना। धर्म्मणा। धर्म्मम्। अन्वित्येत्यनुऽ
इत्या। दिवा। दिवम्। संधिनेतिसम्ऽधिना। अंतरिक्षेण। अंतरिक्षम्॥ जी॥ १॥ प्र
तिधिनेतिप्रतिऽधिना। पृथिव्या। पृथिवीम्। विष्टम्भेन। वृष्ट्या। वृष्टिम्। प्रवयेति
प्रऽवया। अह्ना। अहः। अनुयेत्यनुऽया। रात्र्या। रात्रीम्॥ टि॥ २॥ उशिजा। वसुभ्य
इतिवसुऽभ्यः। वसून्। प्रकेतेनेतिप्रऽकेतेन। आदित्येभ्यः। आदित्यान्। तंतुना।
रायः। पोषेण। रायः। पोषम्। संसर्पेणेतिसम्ऽसर्पेण। श्रुताय। श्रुतम्॥ दं॥ ३॥
ऐडेन। ओषधीभिः। ओषधीः। उत्तमेनेत्युत्ऽतमेन। तनूभिः। तनूः। वयोधसे
सा तिवयःऽधसा। आधीतेनेत्याऽधीतेन। आधीतमित्याऽधीतम्। अभिजितेत्य
भिऽजिता। तेजसा। तेजः। जिन्व॥ श्री॥ ४॥ प्रतिपदितिप्रतिऽपत्। असि। प्रतिप

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

द इति प्रतिऽपदे। त्वा। अनुपदित्यनुऽपत्। अनुपदय इत्यनुऽपदे। सम्पदिति सम्ऽपत्। स
म्पद इति सम्ऽपदे। तेजः। तेजसे॥ कं॥ प॥ त्रिवृदिति त्रिऽवृत्। त्रिवृत इति त्रिऽवृते। प्रवृ
दिति प्रऽवृत्। प्रवृत इति प्रऽवृते। विवृदिति विऽवृत्। विवृत इति विऽवृते। सवृदिति स
वृत्। सवृत इति सऽवृते॥ ले॥ ६॥ आक्रम इत्याऽक्रमः। आक्रमायेत्याऽक्रमाय। स
४२ ङ्क्रम इति सम्ऽक्रमः। संक्रमायेति सम्ऽक्रमाय। उत्क्रम इत्युत्ऽक्रमः। उत्क्रमायेत्यु ४२
त्ऽक्रमाय। उत्क्रांतिरित्युत्ऽक्रांतिः। उत्क्रांत्या इत्युत्ऽक्रांत्यै। त्वा। अधिपतिनेत्य
धिऽपतिना। ऊर्जा। ऊर्जम्। वेषश्रीरिति वेषऽश्रीः। क्षत्त्रीया। क्षत्त्रम्। जिन्व॥ मि॥
॥७॥ छ॥ ७॥ राज्ञी। असि। प्राची। दिक्। वसवः। ते। देवाः। अधिपतय इत्यधि
पतयः। अग्निः। हेतीनाम्। प्रतिधर्त्तेति प्रतिऽधर्त्ता॥ भां॥ १॥ त्रिवृदिति त्रिऽवृत्।

त्वा। स्तोमः। पृथिव्याम्। श्रयतु। आज्यम्। उक्थम्। अव्यथायै। स्तभ्नातु। रथंत
रमिति रथम्ऽतरम्। साम। प्रतिष्ठित्यै। प्रतिस्थित्या इति प्रतिऽस्थित्यै। अंतरिक्षे॥ टी॥
॥२॥ ऋषयः। त्वा। प्रथमजा इति प्रथमऽजाः। देवेषु। दिवः। मात्रया। वरिम्णा। प्रथं
तु। विधर्त्तेति विऽधर्त्ता। च। अयम्। अधिपतिरित्यधिऽपतिः। च। ते। त्वा। सर्वे। सं
विदाना इति सम्ऽविदानाः। नाकस्य। पृष्ठे। स्वर्ग इति स्वःऽगे। लोके। यजमानम्।
च। सादयंतु॥ प्रं॥ ३॥ विराडिति विऽराट्। असि। दक्षिणा। दिक्। रुद्राः। ते। देवाः। अ
धिपतय इत्यधिऽपतयः। इंद्रः। हेतीनाम्। प्रतिधर्त्तेति प्रतिऽधर्त्ता॥ टं॥ ४॥ पञ्च
दश इति पञ्चऽदशः। त्वा। स्तोमः। पृथिव्याम्। श्रयतु। प्रउगम्। उक्थम्। अव्यथा
यै। स्तभ्नातु। बृहत्। साम। प्रतिष्ठित्यै। प्रतिस्थित्या इति प्रतिऽस्थित्यै। अंतरिक्षे॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥पं॥५॥ ऋषयस्त्वा॥६॥सम्म्राळिति सम्ऽराट्।असि।प्रतीची।दिक्।आदित्याः।ते।दे
वाः।अधिपतयइत्यधिऽपतयः।वरुणः।हेतीनाम्।प्रतिधर्त्तेतिप्रतिऽधर्त्ता॥ठं॥७॥
सप्तदशइति सप्तऽदशः।त्वा।स्तोमः।पृथिव्याम्।श्रयतु।मरुत्वतीयम्।उक्थम्।
अव्यथायै।स्तभ्नातु।वैरूपम्।साम।प्रतिष्ठित्यै।प्रतिस्थित्या इति प्रतिऽस्थित्यै।
४३ अंतरिक्षे॥छी॥८॥ऋषयस्त्वा॥सा॥९॥स्वराळिति स्वऽराट्।असि।उदीची।दिक्। ४३
मरुतः।ते।देवाः।अधिपतयइत्यधिऽपतयः।सोमः।हेतीनाम्।प्रतिधर्त्तेतिप्रतिऽ
धर्त्ता॥ठं॥१०॥एकविंशइत्येकऽविंशः।त्वा।स्तोमः।पृथिव्याम्।श्रयतु।नि
ष्केवल्यम्।निःकेवल्यमितिनिःऽकेवल्यम्।उक्थम्।अव्यथायै।स्तभ्नातु।
वैराजम्।साम।प्रतिष्ठित्यै।प्रतिस्थित्या इति प्रतिऽस्थित्यै।अंतरिक्षे॥डी॥११॥

ऋषयस्त्वा॥आ॥१२॥अधिपत्नीत्यधिऽपत्नी।असि।बृहती।दिक्।विश्वे।ते।देवाः।
अधिपतयइत्यधिऽपतयः।बृहस्पतिः।हेतीनाम्।प्रतिधर्त्तेतिप्रतिऽधर्त्ता॥ठं॥
॥१३॥त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ।त्रिनवत्रयस्त्रिंशा इति त्रिनवत्रयस्त्रिंशौ।त्वा।
स्तोमौ।पृथिव्याम्।श्रयताम्।वैश्वदेवाग्निमारुते इति वैश्वदेवाग्निमारुते।उ
क्थे इत्युक्थे।अव्यथायै।स्तभ्नीताम्।शाक्वररैवते इति शाक्वररैवते।सामनी
इति सामनी।प्रतिष्ठित्यै।प्रतिस्थित्या इति प्रतिऽस्थित्यै।अंतरिक्षे॥यी॥१४॥ऋ
षयस्त्वा॥आ॥१५॥ ॥अयम्।पुरः।हरिकेश इति हरिऽकेशः।सूर्यरश्मिरि
ति सूर्यऽरश्मिः।तस्य।रथगृत्स इति रथऽगृत्सः।च।रथौजा इति रथऽओजाः।
च।सेनानीग्रामण्यौ।सेनानीग्रामण्याविति सेनानीग्रामण्यौ।पुञ्जिकस्थले

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

५५ तिपुञ्जिकऽस्थला। च। क्रतुस्थलेति क्रतुऽस्थला। च। अप्सरसौ। दङ्क्ष्णवः। पशवः। हेतिः।
पौरुषेयः। वधः। प्रहेतिरिति प्रऽहेतिः॥ र्ग॥१॥ तेभ्यः। नमः। अस्तु। ते। नः। मृडयन्तु।
ते। नः। अवन्तु। ते। यम्। द्विष्मः। यः। च। नः। द्वेष्टि। तम्। एषाम्। जम्भे। दध्मः॥ स्र॥२॥
अयम्। दक्षिणा। विश्वकर्मेति विश्वऽकर्मा। तस्य। रथस्वन इति रथऽस्वनः।
रथेचित्र इति रथेऽचित्रः। मेनका। सहजन्येति सहऽजन्या। अप्सरसौ। यातुधा ५६
नाः इति यातुऽधानाः। हेतिः। रक्षांसि। प्रहेतिरिति प्रऽहेतिः॥ द्री॥३॥ तेभ्यो
नमः॥४॥ अयम्। पश्चात्। विश्वव्यचा इति विश्वऽव्यचाः। तस्य। रथप्रोत
इति रथऽप्रोतः। असमरथ इत्यसमऽरथः। प्रम्लोचन्तीति प्रऽम्लोचन्ती। अनु
म्लोचन्तीत्यनुऽम्लोचन्ती। अप्सरसौ। व्याघ्राः। हेतिः। सर्पाः। प्रहेतिरिति प्र॥

हेतिः॥ रवं॥५॥ तेभ्यो नमः॥६॥ अयम्। उत्तरात्। संयद्वसुरिति संयत्ऽवसुः। तस्य।
तार्क्ष्यः। अरिष्टनेमिरित्यरिष्टऽनेमिः। विश्वाची। घृताची। अप्सरसौ। आपः।
श्री हेतिः। वातः। प्रहेतिरिति प्रऽहेतिः॥ ँ॥७॥ तेभ्यो नमः॥ आ॥८॥ अयम्। उपरि। अर्वा
ग्वसुरित्यर्वाक्ऽवसुः। तस्य। सेनजिदिति सेनऽजित्। सुषेणः। सुषेण इति सुऽसे
नः। उर्वशी। पूर्वचित्तिरिति पूर्वऽचित्तिः। अप्सरसौ। अवस्फूर्जन्नित्यवऽस्फूर्ज
न्। हेतिः। विद्युदिति विऽद्युत्। प्रहेतिरिति प्रऽहेतिः॥ र्यी॥९॥ तेभ्यो नमः॥१०॥
॥६॥ ॥अग्निर्मूर्द्धा॥१॥ अयम्। अग्निः। सहस्रिणः। वाजस्य। शतिनः। पतिः॥
मूर्द्धा। कविः। रयीणाम्॥ लो॥२॥ त्वाम्। अग्ने। पुष्करात्॥ भ॥३॥ भुवः। यज्ञस्य॥ अ॥४॥
अबोधि। अग्निः। समिधेति सम्ऽइधा। जनानाम्। प्रति। धेनुमिवेति धेनुम्ऽइ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वा। आऽयतीमित्याऽयतीम्। उषासम्। उषसमित्युषसम्॥ यह्वाःऽइवेति यह्वाःऽइव। प्र। वयाम्।
उज्जिहाना इत्युत्ऽजिहानाः। प्र। भानवः। सिस्रते। नाकम्। अच्छ॥ धै॥ प॥ अवोचाम।
कवये। मेध्याय। वचः। वन्दारु। वृषभाय। वृष्णे॥ गविष्ठिरः। नमसा। स्तोमम्। अग्नौ।
दिवीवेति दिविऽइव। रुक्मम्। उरुव्यञ्चमित्युरुऽव्यञ्चम्। अश्रेत्॥ दं॥ ध्रा॥ अयमि
४५ ह॥ जा॥ ७॥ जनस्य। गोपाः। अजनिष्ट। जागृविः। अग्निः। सुदक्ष इति सुऽदक्षः। सु ४५
यो विताय। नव्यसे। घृतप्रतीक इति घृतऽप्रतीकः। बृहता। दिविस्पृशेति दिविऽस्पृशा।
द्युमदिति द्युऽमत्। वि। भाति। भरतेभ्यः। शुचिः॥ धै॥ १॥ त्वाम्। अग्ने। अङ्गिरसः।
गुहा। हितम्। अनु। अविन्दन्। शिश्रियाणम्। वनेवन इति वनेऽवने॥ सः। जाय
से। मथ्यमानः। सहः। महत्। त्वाम्। आहुः। सहसः। पुत्रम्। अङ्गिरः॥ रवै॥ ६॥

सखायः। सम्। वः। सम्यञ्चम्। इषम्। स्तोमम्। च। अग्नये॥ वर्षिष्ठाय। क्षितीनाम्।
ऊर्जः। नप्त्रे। सहस्वते॥ सी॥ १०॥ सम्ऽसमिति सम्ऽसम्। इत्। युवसे। वृषन्। अ
ग्ने। विश्वानि। अर्यः। आ। इळः। पदे। सम्। इध्यसे। सः। नः। वसूनि। आ। भर॥
ध्यै॥ ११॥ त्वाम्। अग्ने। हविष्मन्तः। देवम्। मर्तासः। ईळते॥ मन्ये। त्वा। जातवेदसमिति
जातऽवेदसम्। सः। हव्या। वक्षि। आनुषक्॥ गी॥ १२॥ त्वाम्। चित्रश्रवस्तमेति चि
त्रश्रवःऽतम। हवन्ते। विक्षु। जन्तवः। शोचिष्केशम्। शोचिष्केशमिति शोचिःऽके
शम्। पुरुप्रियेति पुरुऽप्रिय। अग्ने। हव्याय। वोळ्हवे॥ ऊं॥ १३॥ एना। वः। अग्निम्। न
मसा। ऊर्जः। नपातम्। आ। हुवे। प्रियम्। चेतिष्ठम्। अरतिम्। स्वध्वरमिति सुऽअ
ध्वरम्। विश्वस्य। दूतम्। अमृतम्॥ सं॥ १४॥ विश्वस्य। दूतम्। अमृतम्॥ सः। यो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

जते। अरुषा। विश्वभोजसेति विश्वऽभोजसा। सः। दुद्रवत्। स्वाहुत इति सुऽआहुतः॥ जं॥
॥१५॥ सः। दुद्रवत्। स्वाहुत इति सुऽआहुतः॥ सुब्रह्मेति सुऽब्रह्मा। यज्ञः। सुशमीति सुऽ
शमी। वसूनाम्। देवम्। राधः। जनानाम्॥ ढ॥१६॥ अग्ने। वाजस्य। गोमत इति गोऽम
तः। ईशानः। सहसः। यहो इति यहो॥ अस्मे इत्यस्मे। धेहि। जातवेद इति जातऽवेदः। म
॥४६॥ हि। श्रवः॥ नं॥१७॥ सः। इधानः। वसुः। कविः। अग्निः। ईळेन्यः। गिरा। रेवत्। अस्मा
भ्यम्। पुर्वणीक। पुर्वनीकेति पुरुऽअनीक। दीदिहि॥ क्रां॥१८॥ क्षपः। राजन्। उत। ४६
त्मना। अग्ने। वस्तोः। उत। उषसः। सः। तिग्मजम्भेति तिग्मऽजम्भ। रक्षसः। दह। प्रति॥
कृ॥१९॥ भद्रः। नः। अग्निः। आहुत इत्याऽहुतः। भद्रा। रातिः। सुभगेति सुऽभग।
भद्रः। अध्वरः॥ भद्राः। उत। प्रशस्तय इति प्रऽशस्तयः॥ द्रिं॥७॥ भद्राः। उत। प्रश

य स्तयै इति प्रऽशस्तयः॥ द्रिं॥२०॥ भद्राः। उत। प्रशस्तय इति प्रऽशस्तयः। भद्रम्। मनः। कृ
णुष्व। वृत्रतूर्ये इति वृत्रऽतूर्ये॥ येन। समत्स्विति समत्ऽसु। सासहः। सस्सह इति स
सहः॥ चं॥२१॥ येन। समत्स्विति समत्ऽसु। सासहः। ससह इति ससहः। अव। स्थिरा।
तनुहि। भूरि। शर्धताम्॥ वनेम। ते। अभिष्टिभिरित्यभिष्टिऽभिः॥ ठी॥२२॥ अग्निम्।
तम्। मन्ये। यः। वसुः। अस्तम्। यम्। यन्ति। धेनवः॥ अस्तम्। अर्वन्तः। आशवः। अ
स्तम्। नित्यासः। वाजिनः। इषम्। स्तोतृभ्य इति स्तोतृऽभ्यः। आ। भर॥ मिं॥२३॥
सः। अग्निः। यः। वसुः। गृणे। सम्। यम्। आयन्तीत्याऽयन्ति। धेनवः॥ सम्। अर्वन्तः।
रघुद्रुव इति रघुऽद्रुवः। सम्। सुजातास इति सुऽजातासः। सूरयः। इषम्। स्तोतृभ्य
इति स्तोतृऽभ्यः। आ। भर॥ नौ॥२४॥ उभे इत्युभे। सुश्चंद्र। सुचंद्रेति सुऽचंद्र। सर्पि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वः । दर्वी इति दर्वी । श्रीणीषे । आसनि । उतो इति । नः । उत् । पुपूर्य्याः । उक्थेषु । शवसः । प
ते । इषम् । स्तोतृभ्य इति स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ मै ॥ २५ ॥ अग्ने । तम् । अद्य । अश्वम् । न ।
स्तोमैः । क्रतुम् । न । भद्रम् । हृदिस्पृशमिति हृदिऽस्पृशम् ॥ ऋध्याम । ते । ओहैः ॥ रंवी ॥
॥ २६ ॥ अध । हि । अग्ने । क्रतोः । भद्रस्य । दक्षस्य । साधोः ॥ रथीः । ऋतस्य । बृहतः ।
॥ ४७ ॥ बभूथ ॥ हां ॥ २७ ॥ एभिः । नः । अर्कैः । भव । नः । अर्वाङ् । स्वः । न । ज्योतिः । अग्ने । विश्वे ॥ ४७ ॥
भिः । सुमना इति सुऽमनाः । अनीकैः ॥ प्री ॥ २८ ॥ अग्निम् । होतारम् । मन्ये । दास्वं
तम् । वसुम् । सूनुम् । सहसः । जातवेदसमिति जातऽवेदसम् । विप्रम् । न । जात
वेदसमिति जातऽवेदसम् ॥ यः । ऊर्ध्वया । स्वध्वर इति सुऽअध्वरः । देवः । देवाच्या ॥ त्व
कृपा ॥ घृतस्य । विभ्राष्टिमिति विऽभ्राष्टिम् । अनु । वष्टि । शोचिषा । आजुह्वा
नस्य । आऽजुह्वानस्य । सर्पिषः ॥ मु ॥ २९ ॥ अग्ने । त्वम् । वसुः । अग्निः । तत्वा ॥ त्रिर

धीरिर्गणाः ॥ या ॥ ३० ॥ ॐ ॥ ॥ येन । ऋषयः । तपसा । सत्रम् । आयन् । इन्धानाः । अग्निम् ।
इ स्वः । आभरन्तः । आऽभरन्तः ॥ तस्मिन् । अहम् । नि । दधे । नाके । अग्निम् । यम् । आहुः ।
मनवः । स्तीर्णबर्हिषमिति स्तीर्णऽबर्हिषम् ॥ ओं ॥ १ ॥ तम् । पत्नीभिः । अनु । गच्छेम । दे
वाः । पुत्रैः । भ्रातृभिरिति भ्रातृऽभिः । उत । वा । हिरण्यैः ॥ नाकम् । गृभ्णानाः । सुकृ
तस्येति सुऽकृतस्य । लोके । तृतीये । पृष्ठे । अधि । रोचने । दिवः ॥ द्रौं ॥ २ ॥ आ । वाचः ।
ञ्च मध्यम् । अरुहत् । भुरण्युः । अयम् । अग्निः । सत्पतिरिति सत्ऽपतिः । चेकितानः ॥
पृष्ठे । पृथिव्याः । निहित इति निऽहितः । दविद्युतत् । अधस्पदम् । अधःऽपदमित्य
धःऽपदम् । कृणुताम् । ये । पृतन्यवः ॥ ऐं ॥ ३ ॥ अयम् । अग्निः । वीरतम इति वीरऽत
मः । वयोधा इति वयःऽधाः । सहस्रियः । द्योतताम् । अप्रयुच्छन् । नित्यप्रऽयुच्छन् ॥
विभ्राजमान इति विऽभ्राजमानः । सरिरस्य । मध्ये । उप । प्र । याहि । दिव्यानि । धा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मा॥ त्र्युं॥४॥ सम्प्रच्यवध्वमिति सम्ऽप्रच्यवध्वम्। उप। सम्प्रयातेति सम्ऽप्रयात। अग्ने।
पथः। देवयानानिति देवऽयानान्। कृणुध्वम्॥ पुनरिति पुनः। कृण्वाना। पितरा। युवा
ना। अन्वाताꣳसीदित्यनुऽआताꣳसीत्। त्वयि। तंतुम्। एतम्॥ स॥५॥ उत्। बुध्यस्व।
अग्ने। प्रति। जागृहि। त्वम्। इष्टापूर्तेइतीष्टाऽपूर्ते। सम्। सृजेथाम्। अयम्। च॥ अस्मिन्
४८ न्। सधस्थ इति सधऽस्थे। अधि। उत्तरस्मिन्नित्युत्ऽतरस्मिन्। विश्वे। देवाः। यज
मानः। च। सीदत॥ दृ॥ ६॥ येन। वहसि। सहस्रम्। येन। अग्ने। सर्ववेदसमिति सर्व॰
वेदसम्। तेन। इमम्। यज्ञम्। नः। नय। स्वः। देवेषु। गंतवे॥ स्व॥ ७॥ अयं ते॥ ईतः॥ त॥ दा
॥ ८॥ ॥ तपः। तपस्स्यः। त्रेशिरो। परमेष्ठी। परमेस्थीति परमेऽस्थी। दिवः। सूर्यः॥ ४८
॥ घे॥ १॥ लोकम्पृण। ईतः॥ ता॥ २॥ ता। अस्य। ईतः॥ इ॥ ३॥ इंद्रं विश्वाः॥ ईतः॥ प्र॥ ४॥
प्रोथत्। अश्वः। न। यवसे। अविष्यन्। यदा। महः। संवरणादिति सम्ऽवरणात्।

वि। अस्यात्॥ आत्। अस्य। वातः। अनु। वाति। शोचिः। अध। स्म। ते। व्रजनम्। कृष्णम्।
अस्ति॥ घ्निं॥ ५॥ आयोः। त्वा। सदने। सादयामि। अवतः। छायायाम्। समुद्रस्य। हृ
दये॥ रश्मीवतीम्। रश्मिवतीमिति रश्मिऽवतीम्। भास्वतीम्। आ। या। द्याम्। भासि। आ।
पृथिवीम्। आ। उरु। अंतरिक्षम्॥ दिवम्॥ ख॥ ६॥ सहस्रस्य। प्रमेति प्रऽमा। प्रतिमेति प्रति॰
मा। उन्मेत्युत्ऽमा। साहस्रः। असि। सहस्राय। त्वा॥ ये॥ ७॥ ठी॥ ७॥ अग्ने जातान् प्र॥ ८॥
रश्मिना सत्याय सप्त॥ ७॥ राज्ञ्यसि॥ १५॥ अयम्पुरो॥ १०॥ अग्निर्मूर्धा २०॥ येन ऋ
षयः॥ ८॥ तपश्या॥ ७॥ सप्तानु वाकेषु॥ ८५॥ युंजानं ग्ने जातान्पंच ऋषीति॥ अग्निर्हेती
नाम। इंद्रो हेतीनाम। वरुणो हेतीनाम। सोमो हेतीनाम॥ बृहस्पतिर्हेतीनाम॥ आज्यमग्नौ ग
मरुत्वतीयं निष्केवल्यम्॥ रथंतरꣳ साम। बृहत्साम वैरूपꣳ साम वैराजꣳ साम शा
क्वर रैवते साम। पुनश्चिकरद्रुमे न कृष्णाने। प्रम्लोचंती च्यग्नौ। विश्वाची आपः। उ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

धिस्त्रय व स्फूर्जन्॥ इति षष्ठमोध्यायः॥ ॐ नमः॥ या द त्रं पुस्त॥ ७३॥ ८९॥ ॐ नमः॥ नमः। ते।
रुद्र। मन्यवे। उतो इत्युतो। ते। इषवे। नमः॥ बाहुभ्यामिति बाहुऽभ्याम्। उत। ते। नमः॥ जिं॥
॥१॥ या। ते। रुद्र। शिवा। तनूः। अघोरा। अपापकाशिनीत्यपापऽकाशिनी॥ तया। नः।
तन्वा। शंतमयेति शम्ऽतमया। गिरिशंतेति गिरिऽशंत। अभि। चाकशीहि॥ हुं॥
याम्। इषुम्। गिरिशंतेति गिरिऽशंत। हस्ते। बिभर्षि। अस्तवे॥ शिवाम्। गिरित्रेति गि-
॥४९॥ रिऽत्र। ताम्। कुरु। मा। हिंसीः। पुरुषम्। जगत्॥ चुं॥ २॥ शिवेन। वचसा। त्वा। गि- ॥४९॥
रिशेति गिरिऽश। अच्छ। वदामसि। यथा। नः। सर्वम्। इत्। जगत्। अयक्ष्मम्। सुम-
अधि ना इति सुऽमनाः। असत्॥ ठुं॥ ४॥ अवोचत्। अधिवक्तेत्यधिऽवक्ता। प्रथमः। दै-
व्यः। भिषक्॥ अहीन्। च। सर्वान्। जंभयन्। सर्वाः। च। यातुधान्य इति यातुऽधा-
न्यः। अधराचीः। परा। सुव॥ ओं॥ ५॥ असौ। यः। ताम्रः। अरुणः। उत। बभ्रुः। सुम-

ङ्गल इति सुऽमङ्गलः। ये। च। एनम्। रुद्राः। अभितः। दिक्षु। श्रिताः। सहस्रश इति सह-
स्रऽशः। अव। एषाम्। हेडः। ईमहे॥ श्रौं॥ ६॥ असौ। यः। अवसर्पतीत्यवऽसर्पति।
नीलग्रीव इति नीलऽग्रीवः। विलोहित इति विऽलोहितः। उत। एनम्। गोपाः। अदृश्र-
न्। अदृश्रन्। उदहार्य्य इत्युदऽहार्य्यः। सः। दृष्टः। मृडयाति। नः॥ दुं॥ ७॥ नमः।
अस्तु। नीलग्रीवायेति नीलऽग्रीवाय। सहस्राक्षायेति सहस्रऽअक्षाय। मी-
ढुषे॥ अथो इत्यथो। ये। अस्य। सत्वानः। अहम्। तेभ्यः। अकरम्। नमः॥ टी॥ ८॥
प्र। मुंच। धन्वनः। त्वम्। उभयोः। आर्त्न्योः। ज्याम्॥ याः। च। ते। हस्ते। इषवः। परा।
ताः। भगव इति भगऽवः। वप॥ रत्रे॥ ९॥ विज्यमिति विऽज्यम्। धनुः। कपर्दिनः। विश-
ल्य इति विऽशल्यः। बाणवानिति बाणऽवान्। उत। अनेशन्। अस्य। याः। इषवः।
आभुः। अस्य। निषंगधिरिति निषङ्गऽधिः॥ ध्रें॥ १०॥ परि। ते। धन्वनः। हेतिः। अ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्मान्। हरण्ऽत्नुः। विश्वतः॥ अभीऽइत्यपी। यः। इषुधिरितीषुऽधिः। तव। आरे। अस्म
त्। नि। धेहि। तम्॥ न्ते॥ ११॥ या। ते। हेतिः। मीढुष्टम। मीढुस्तमेति मीढुःऽतम। हस्ते।
बभूव। ते। धनुः॥ तया। अस्मान्। विश्वतः। त्वम्। अयक्ष्मया। परि। भुज॥ घ्यं॥ १२॥
अवतत्येत्यवऽतत्य। धनुः। त्वम्। सहस्राक्षेति सहस्रऽअक्ष। शतेषुध इति शतेऽ
५० इषुधे। निशीर्येति निऽशीर्य। शल्यानाम्। मुखा। शिवः। नः। सुमना इति सुऽमनाः। ५०
भव॥ भिं॥ १३॥ नमः। ते। आयुधाय। अनातताय। धृष्णवे। उभाभ्याम्। उत। ते। नमः।
बाहुभ्यामिति बाहुऽभ्याम्। तव। धन्वने॥ रिवं॥ १४॥ मा। नः। महान्तम्। उत। मा। नः।
अर्भकम्। मा। नः। उक्षन्तम्। उत। मा। नः। उक्षितम्॥ मा। नः। वधीः। पितरम्। मा। उ
त। मातरम्। मा। नः। प्रियाः। तन्वः। रुद्र। रीरिषः। रिरिष इति रिरिषः॥ डैः॥ १५॥ तो
के। तनये। आयुषि। गोषु। अश्वेषु। रीरिषः। रिरिष इति रिरिषः॥ वीरान्। रुद्र। भामि

नः। वधीः। हविष्मन्तः। सदम्। इत्। त्वा। हवामहे॥ घ्युं॥ १६॥ ॥ हिरण्यबाहव इति हि
रण्यऽबाहवे। सेनान्य इति सेनाऽन्ये। दिशाम्। च। पतये। नमः। नमः। वृक्षेभ्यः। ह
रिकेशेभ्य इति हरिऽकेशेभ्यः। पशूनाम्। शष्पिञ्जराय। त्विषीमते। त्विषिमत इति
त्विषिऽमते। पथीनाम्। हरिकेशायेति हरिऽकेशाय। उपवीतिन इत्युपऽवीतिने। पुष्टा
नाम्॥ पैं॥ बभ्लुशाय। आव्याधिन इत्याऽव्याधिने। अन्नानाम्। भवस्य। हेत्यै।
जगताम्। रुद्राय। आततायिन इत्याऽततायिने। क्षेत्राणाम्। सूताय। अहन्त्यै।
वनानाम्॥ रिं॥ २॥ रोहिताय। स्थपतये। वृक्षाणाम्। भुवन्तये। वारिवस्कृताय। वारि
वःकृतायेति वारिवःऽकृताय। ओषधीनाम्। मन्त्रिणे। वाणिजाय। कक्षाणाम्। उच्चै
र्घोषायेत्युच्चैःऽघोषाय। आक्रन्दयते इत्याऽक्रन्दयते। पत्तीनाम्॥ डुं॥ ३॥ कृत्स्नायता
येति कृत्स्नऽआयताय। धावते। सत्वनाम्। सहमानाय। निव्याधिन इति निऽव्या

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ध्विनो। आ। व्याध्विनीनामित्या॰ व्याध्विनीनाम्। कुकुभाय। निषङ्गिणे। स्तेनानाम्। निचेरव इति
नि॰चेरवे। परिचरायेति परि॰चराय। अरण्यानाम्। वञ्चते। परिवञ्चत इति परि॰वञ्च
ते। स्तायूनाम्। निषङ्गिण इषुधिमत इती षुधि॰मते। तस्कराणाम्। सृकायिभ्य इति सृ
५१ कायि॰भ्यः। जिघांसद्भ्य इति जिघांसत्॰भ्यः। मुष्णताम्। असिमद्भ्य इत्यसिम ५१
त्॰भ्यः। नक्तम्। चरद्भ्य इति चरत्॰भ्यः। विकृन्तानामिति वि॰कृन्तानाम्॥ श्री॥ प॥ ●॥ ॥
उष्णीषिणे। गिरिचरायेति गिरि॰चराय। कुलुञ्चानाम्। इषुमद्भ्य इती षुमत्॰भ्यः।
धन्वायिभ्य इति धन्वायि॰भ्यः। च। वः। आतन्वानेभ्य इत्या॰तन्वानेभ्यः। प्रति
दधानेभ्य इति प्रति॰दधानेभ्यः। आयच्छद्भ्य इत्यायच्छत्॰भ्यः। अस्यद्भ्य इत्य
स्यत्॰भ्यः॥ श्री॥ १॥ विसृजद्भ्य इति विसृजत्॰भ्यः। विध्यद्भ्य इति विध्यत्॰भ्यः।
स्वपद्भ्य इति स्वपत्॰भ्यः। जाग्रद्भ्य इति जाग्रत्॰भ्यः। शयानेभ्यः। आसीनेभ्यः। ति

उगणाभ्यः। तृंहतीभ्यः। गणेभ्यः। ३
ष्ठद्भ्य इति तिष्ठत्॰भ्यः। धावद्भ्य इति धावत्॰भ्यः॥ श्री॥ २॥ सभाभ्यः। सभापतिभ्य इति सभा
पति॰भ्यः। अश्वेभ्यः। अश्वपतिभ्य इत्यश्वपति॰भ्यः। आव्याध्विनीभ्य इत्या॰
व्याध्विनीभ्यः। विविध्यन्तीभ्य इति वि॰विध्यन्तीभ्यः। गणपतिभ्य इति गणपति॰भ्यः।
व्रातेभ्यः। व्रातपतिभ्य इति व्रातपति॰भ्यः। गृत्सेभ्यः। गृत्सपतिभ्य इति गृत्सपति॰
भ्यः। विरूपेभ्य इति वि॰रूपेभ्यः। विश्वरूपेभ्य इति विश्व॰रूपेभ्यः॥ श्री॥ ४॥
सेनाभ्यः। सेनानिभ्य इति सेनानि॰भ्यः। रथिभ्य इति रथि॰भ्यः। अरथेभ्यः। क्ष
श्री त्तृभ्य इति क्षत्तृ॰भ्यः। सङ्ग्रहीतृभ्य इति सङ्ग्रहीतृ॰भ्यः। महद्भ्य इति महत्॰भ्यः। अ
र्भकेभ्यः॥ श्री॥ ५॥ ●॥ तक्षभ्य इति तक्ष॰भ्यः। रथकारेभ्य इति रथ॰कारे
भ्य इति रथ॰कारेभ्यः। कुलालेभ्यः। कर्मारेभ्यः। निषादेभ्यः। निषादेभ्य इति नि॰षा
रेभ्यः। पुञ्जिष्टेभ्यः। श्वनिभ्य इति श्व॰निभ्यः। मृगयुभ्य इति मृग॰युभ्यः॥ श्री॥ ६॥ श्व

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

५२

भ्य इति श्वऽभ्यः। श्वपतिभ्य इति श्वपतिऽभ्यः। भवाय। रुद्राय। शर्वाय। पशुपतय
इति पशुऽपतये। नीलग्रीवायेति नीलऽग्रीवाय। शितिकण्ठायेति शितिऽकण्ठाय॥ श्रो॥
॥२॥ कपर्दिने। व्युप्तकेशायेति व्युप्तऽकेशाय। सहस्राक्षायेति सहस्रऽअक्षाय।
शतधन्वन इति शतऽधन्वने। गिरिशायायेति गिरिऽशायाय। शिपिविष्टायेति शि
पिऽविष्टाय। मीढुष्टमाय। मीढुस्तमायेति मीढुःऽतमाय। इषुमत इतीषुऽमते॥ चै॥
ह्रस्वाय। वामनाय। बृहते। वर्षीयसे। वृद्धाय। संवृध्व इति सम्ऽवृध्वे। अग्र्याय। प्रथमा
य॥ यो॥ ४॥ आशवे। अजिराय। शीघ्र्याय। शीभ्याय। ऊर्म्याय। अवस्वन्यायेत्य
वऽस्वन्याय। नादेयाय। द्वीप्याय॥ यो॥ ५॥ [illegible] ॥ ज्येष्ठाय। कनिष्ठाय। पूर्वजाये
ति पूर्वऽजाय। अपरजायेत्यपरऽजाय। मध्यमाय। अपगल्भायेत्यपऽगल्भाय।
जघन्याय। बुध्न्याय॥ लो॥ १॥ सोभ्याय। प्रतिसर्यायेति प्रतिऽसर्याय। याम्याय। ५२

क्षेम्याय। श्लोक्याय। अवसान्यायेत्यवऽसान्याय। उर्वर्याय। खल्याय॥ रो॥ वन्या
य। कक्ष्याय। श्रवाय। प्रतिश्रवायेति प्रतिऽश्रवाय। आशुषेणाय। आशुसेनायेत्याशु
सेनाय। आशुरथायेत्याशुऽरथाय। शूराय। अवभेदिन इत्यवऽभेदिने॥ वो॥ ३॥ बि
ल्मिने। कवचिने। वर्मिणे। वरूथिने। श्रुताय। श्रुतसेनायेति श्रुतऽसेनाय। दुन्दुभ्या
य। आहनन्यायेत्याऽहनन्याय॥ रो॥ ४॥ धृष्णवे। प्रमृशायेति प्रऽमृशाय॥ निषंगि
ने। इषुधिमत इतीषुधिऽमते। तीक्ष्णेषव इति तीक्ष्णऽइषवे। आयुधिने। स्वायुधाये
ति सुऽआयुधाय। सुधन्वन इति सुऽधन्वने॥ क्षो॥ प्रा॥ ६॥ ॥ स्रुत्याय। पथ्याय। का
ट्याय। नीप्याय। कुल्याय। सरस्याय। नादेयाय। वैशन्ताय॥ ऊ॥ १॥ कूप्याय। अ
वट्याय। ईध्र्याय। आतप्यायेत्याऽतप्याय। मेघ्याय। विद्युत्यायेति विऽद्युत्या
य। वर्ष्याय। अवर्ष्याय॥ रो॥ २॥ वात्याय। रेष्म्याय। वास्तव्याय। वास्तुपायेति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

५२ वास्तुऽपाय। सोमाय। रुद्राय। ताम्राय। अरुणाय॥ यो॥ ३॥ शङ्गव इति शम्ऽगवे। पशुपतय
इति पशुऽपतये। उग्राय। भीमाय। अग्रेवधायेत्यग्रेऽवधाय। दूरेवधायेति दूरेऽवधाय।
हन्त्रे। हनीयसे॥ वो॥ ४॥ वृक्षेभ्यः। हरिकेशेभ्य इति हरिऽकेशेभ्यः। ताराय। शम्भव इति श
म्ऽभवे। मयोभव इति मयःऽभवे। शङ्करायेति शम्ऽकराय। मयस्कराय। मयःक
रायेति मयःऽकराय। शिवाय। शिवतरायेति शिवऽतराय॥ यो॥ ५॥ ६॥ पार्याय। अ
वार्याय। प्रतरणायेति प्रऽतरणाय। उत्तरणायेत्युत्ऽतरणाय। तीर्थ्याय। कूल्याय। ५२
शष्प्याय। फेन्याय॥ रो॥ १॥ सिकत्याय। प्रवाह्यायेति प्रऽवाह्याय। किꣳशिलाय।
क्षयणाय। कपर्दिने। पुलस्तये। इरिण्याय। प्रपथ्यायेति प्रऽपथ्याय॥ रो॥ २॥ व्रज्या
य। गोष्ठ्याय। गोस्थ्यायेति गोऽस्थ्याय। तल्प्याय। गेह्याय। हृदय्याय। निवेष्प्यायेति नि
ऽवेष्प्याय। काट्याय। गह्वरेष्ठाय। गह्वरेस्थायेति गह्वरेऽस्थाय॥ रो॥ ३॥ शुष्क्याय।

हरित्याय। पांसव्याय। रजस्याय। लोप्याय। उलप्याय। ऊर्व्याय। सूर्व्यायेति सुऽऊर्व्या
य॥ पो॥ ४॥ पर्ण्याय। पर्णशदायेति पर्णऽशदाय। उद्गुरमाणायेत्युत्ऽगुरमाणाय। अभिघ्न
त इत्यभिऽघ्नते। आखिदत इत्याऽखिदते। प्रखिदत इति प्रऽखिदते। इषुकृद्भ्य इतीषु
कृत्ऽभ्यः। धनुष्कृद्भ्यः। धनुःकृद्भ्य इति धनुःकृत्ऽभ्यः। च। वः। किरिकेभ्यः। देवानाम्।
हृदयेभ्यः। विचिन्वत्केभ्य इति विऽचिन्वत्केभ्यः। विक्षिणत्केभ्य इति विऽक्षिण
त्केभ्यः। आनिर्हतेभ्य इत्यानिःऽहतेभ्यः॥ क्षै॥ ५॥ ६॥ ॥ द्रापे। अन्धसः। पते। दरि
नी द्र। नीललोहितेति नीलऽलोहित॥ आसाम्। प्रजानामिति प्रऽजानाम्। एषाम्। पशू
नाम्। मा। भेः। मा। रोक्। मो इति मो। च। नः। किम्। चन। आममत्॥ दों॥ १॥ इमाः॥
रुद्राय। तवसे। कपर्दिने। क्षयद्वीरायेति क्षयत्ऽवीराय। प्र। भरामहे। मतीः॥ यथा। श
म्। असत्। द्विपद इति द्विऽपदे। चतुष्पदे। चतुष्पद इति चतुःऽपदे। विश्वम्। पुष्टम्। ग्रा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मे। अस्मिन्। अनातुरम्॥२॥ या। ते। रुद्र। शिवा। तनूः। शिवा। विश्वाहा। भेष
जी। शिवा। रुतस्य। भेषजी। तया। नः। मृळ। जीवसे॥३॥ परि। नः। हेतिः।
रुद्रस्य। वृज्यात्। परि। त्वेषस्य। दुर्मतिरिति दुःऽमतिः। मही। गात्। अव।
५४
स्थिरा। मघवद्भ्य इति मघवत्ऽभ्यः। तनुष्व। मीढ्वः। तोकाय। तनयाय। मृळ॥४॥
मीढुष्टम। मीढुस्तमेति मीढुःऽतम। शिवतमेति शिवऽतमः। शिवः। नः। सु
मना इति सुऽमनाः। भव। परमे। वृक्षे। आयुधम्। निधायेति निऽधाय। कृत्तिम्।
वसानः। आ। चर। पिनाकम्। बिभ्रत्। आ। गहि॥५॥ विकिरिद्रेति विऽकिरिद्र।
विलोहितेति विऽलोहित। नमः। ते। अस्तु। भगव इति भगऽवः। याः। ते। स
हस्रम्। हेतवः। अन्यम्। अस्मत्। नि। वपंतु। ताः॥६॥ सहस्राणि। सहस्रशा
इति सहस्रऽशाः। बाह्वोः। तव। हेतयः। तासाम्। ईशानः। भगव इति भगऽवः।

पराचीना। मुखा। कृधि॥७॥ असंख्याता इत्यसम्ऽख्याता। सहस्राणि। ये। रुद्राः।
अधि। भूम्याम्। तेषाम्। सहस्रयोजन इति सहस्रयोजने। अव। धन्वा। नि।
तन्मसि॥८॥ अस्मिन्। महति। अर्णवे। अंतरिक्षे। भवाः। अधि॥९॥ नी
लग्रीवा इति नीलऽग्रीवाः॥ शितिकंठा इति शितिऽकंठाः। दिवम्। रुद्राः। उप
श्रिता इत्युपऽश्रिताः॥१०॥ शर्वाः। अधः। क्षमाचरा इति क्षमाऽचराः॥११॥
वृक्षेषु। शष्पिंजराः। नीलग्रीवा इति नीलऽग्रीवाः। विलोहिता इति विऽलो
हिताः॥१२॥ भूतानाम्। अधिपतय इत्यधिऽपतयः। विशिखास इति विऽशि
खासः। कपर्द्दिनः॥१३॥ पथाम्। पथिरक्षिण इति पथिऽरक्षिणः। ऐलबृ
दाः। आयुर्युध इत्यायुःऽयुधः॥१४॥ तीर्थानि। प्रचरंतीति प्रऽचरंति।
सृकाहस्ता इति सृकाऽहस्ताः। निषङ्गिणः॥१५॥ अन्नेषु। विविध्यंतीति विऽविध्यंति। अन्नेषु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ध्वयंति। पात्रेषु। पिबतः। जनान्॥१६॥ एतावन्तः। च। भूयाꣳसः। च। दिशः। रुद्राः।
वितस्थिर इति वि॒ऽतस्थिरे॥१७॥ नमः। अस्तु। रुद्रेभ्यः। ये। दिवि। येषाम्। व
र्षम्। इषवः। तेभ्यः। दश। प्राचीः। दक्षिणा। प्रतीचीः। उदीचीः। ऊर्ध्वाः। अंत
रिक्षे। वातः। पृथिव्याम्। अन्नम्॥१८॥ ॥१७॥ इति शुक्लयजुः काण्वपदसंहि
५५ तायां सप्तदशोध्यायः॥१७॥ ॥हरिः ॐम्॥ अश्मन्। ऊर्जम्। पर्वते। शिश्रि
याणाम्। अद्भ्य इत्यत्ऽभ्यः। ओषधीभ्यः। वनस्पतिभ्य इति वनस्पतिऽभ्यः।
अधि। संभृतमिति सम्ऽभृतम्। पयः। ताम्। नः। इषम्। ऊर्जम्। धत्त। मरु
तः। संरराणा इति सम्ऽरराणाः। अश्मन्। ते। क्षुत्। मयि। ते। ऊक्। यम्।
द्विष्मः। तम्। ते। शुक्। ऋच्छतु॥१॥ इमाः। मे। अग्ने। इष्टकाः। धेनवः। सन्तु। ए
का। च। दश। शतम्। सहस्रम्। अयुतम्। नियुतमिति निऽयुतम्॥२॥ अ
र्बुदम्। न्यर्बुदमिति निऽअर्बुदम्। समुद्रः। मध्यम्। अन्तः। परार्द्ध इति प

राऽअर्द्धः। एताः। मे। अग्ने। इष्टकाः। धेनवः। सन्तु। अमुत्र। अमुष्मिन्। लोके॥३॥
ऋतवः। स्थ। ऋतावृधः। ऋतवृध इत्यृतऽवृधः। ऋतुष्ठाः। ऋतुस्था इत्यृतु
ऽस्थाः। स्थ। ऋतावृधः। ऋतवृध इत्यृतऽवृधः। घृतश्चुत इति घृतऽश्चुतः।
मधुश्चुत इति मधुऽश्चुतः। विराज इति विऽराजः। नाम। कामदुघा इति का
मऽदुघाः। अक्षीयमाणाः॥४॥ समुद्रस्य। त्वा। अवकया। अग्ने। परि। व्ययामसि
मसि। पावकः। अस्मभ्यम्। शिवः। भव॥५॥ हिमस्य। त्वा। जरायुणा। अग्ने।
परि। व्ययामसि। पावकः। अस्मभ्यम्। शिवः। भव॥६॥ उप। ज्मन्। उप। वेत
सि। अव। तर। नदीषु। आ। अग्ने। पित्तम्। अपाम्। असि। मण्डूकि। ताभिः।
आ। गहि। सा। इमम्। नः। यज्ञम्। पावकवर्णमिति पावकऽवर्णम्। शिवम्।
कृधि। स्वीः॥७॥ अपाम्। इदम्। न्ययनमिति निऽअयनम्। समुद्रस्य। नि
वेशनमिति निऽवेशनम्। अन्यान्। ते। अस्मत्। तपन्तु। हेतयः। पावकः। अ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्मभ्यम्। शिवः। भव। त्वं॥८॥ अग्ने। पावक। रोचिषा। मन्द्रया। देव। जिह्वया॥ आ। देवान्।
वक्षि। यक्षि। च। वक्षि॥९॥ सः। नः। पावक। दीदिव इति दीदिऽवः। अग्ने। देवान्। इह।
आ। वह। उप। यज्ञम्। हविः। च। नः। दु॥१०॥ पावकया। यः। चितयन्त्या। कृपा। क्षा
मन्। रुरुचे। उषसः। न। भानुना। तूर्वन्। न। यामन्। एतशस्य। नु। रणे। आ। यः।
५९ घृणे। न। ततृषाणः। अजरः॥११॥ नमः। ते। हरसे। शोचिषे। नमः। ते। अस्तु। अर्चि
षे। अन्यान्। ते। अस्मत्। तपन्तु। हेतयः। पावकः। अस्मभ्यम्। शिवः। भव॥ नृषदे।
नृसद इति नृऽसदे। वेट्। अप्सुषदे। अप्सुसद इत्यप्सुऽसदे। बर्हिषदे। बर्हिस
द इति बर्हिःऽसदे। वनसद इति वनऽसदे। स्वर्विद इति स्वःऽविदे। वेट्॥१२॥ ये।
देवाः। देवानाम्। यज्ञियाः। यज्ञियानाम्। संवत्सरीणम्। उप। भागम्। आस ५९
ते। अहुताद इत्यहुतऽअदः। हविषः। यज्ञे। अस्मिन्। स्वयम्। पिबन्तु। मधुनः।
घृतस्य॥१३॥ ये। देवाः। देवेषु। अधि। देवत्वमिति देवऽत्वम्। आयन्। ये। ब्र

ह्मणः। पुरएतार इति पुरःऽएतारः। अस्य। येभ्यः। न। ऋते। पवते। धाम। किम्। चन।
न। ते। दिवः। न। पृथिव्याः। अधि। स्नुषु॥१४॥ प्राणदा इति प्राणऽदाः। अपान
दा इत्यपानऽदाः। व्यानदा इति व्यानऽदाः। वर्चोदा इति वर्चःऽदाः। वरिवो
दा इति वरिवःऽदाः। अन्यान्। ते। अस्मत्। तपन्तु। हेतयः। पावकः। अस्मभ्य
म्। शिवः। भव॥१५॥ अग्निः। तिग्मेन। शोचिषा। यासत्। विश्वम्। नि। अत्रि
णम्। अग्निः। नः। वनुते। रयिम्॥१६॥ यः। इमा। विश्वा। भुवनानि। जुह्वत्। ऋ
षिः। होता। नि। असीदत्। पिता। नः। सः। आशिषेत्याऽशिषा। द्रविणम्। इच्छ
मानः। प्रथमच्छदिति प्रथमऽछत्। अवरान्। आ। वि। वेश॥१७॥ किम्। स्वित्।
आसीत्। अधिष्ठानम्। अधिस्थानमित्यधिऽस्थानम्। आरंभणमित्याऽरं
भणम्। कतमत्। स्वित्। कथा। आसीत्। यतः। भूमिम्। जनयन्। विश्वकर्मा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ति विश्वऽकर्मा। वि। धाम्। और्णोत्। महिना। विश्वचक्षा ऽ इति विश्वऽचक्षाः॥१८॥
विश्वतश्चक्षुरिति विश्वतःऽचक्षुः। उत। विश्वतोमुख इति विश्वतःऽमुखः। विश्व
तोबाहुरिति विश्वतःऽबाहुः। उत। विश्वतस्पात्। विश्वतःपादिति विश्वतःऽपा
त्। सम्। बाहुभ्यामिति बाहुऽभ्याम्। धमति। सम्। पतत्रैः। द्यावाभूमी इति
५८ द्यावाभूमी। जनयन्। देवः। एकः॥१९॥ किम्। स्वित्। वनम्। कः। ऊँ इत्यूँ। सः।
वृक्षः। आस। यतः। द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी। निष्टतक्षुः। निस्तत
क्षुरिति निःऽतक्षुः। मनीषिणः। मनसा। पृच्छत। इत्। ऊँ इत्यूँ। तत्। यत्। अ
ध्यतिष्ठदित्यधिऽअतिष्ठत्। भुवनानि। धारयन्॥२०॥ या। ते। धामानि।
परमाणि। या। अवमा। या। मध्यमा। विश्वकर्मन्निति विश्वऽकर्मन्। उत। इ
मा। शिक्ष। सखिभ्य इति सखिऽभ्यः। हविषि। स्वधाव इति स्वधाऽवः। स्वयम्।
यजस्व। तन्वम्। वृधानः॥२१॥ चक्षुषः। पिता। मनसा। हि। धीरः। घृतम्।

एने इत्येने। अजनत्। नम्नमाने इति नम्नमाने। यदा। इत्। अन्ताः। अददृहंत। पूर्वे।
आत्। इत्। द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी। अप्रथेताम्॥२२॥ विश्वकर्मेति वि
श्वऽकर्मा। विमना इति विऽमनाः। आत्। विहाया इति विऽहायाः। धाता। विधाते
ति विऽधाता। परमा। उत। सन्दृगिति सम्ऽदृक्। तेषाम्। इष्टानि। सम्। इषा।
मदन्ति। यत्र। सप्तऋषीनिति सप्तऽऋषीन्। परः। एकम्। आहुः॥२३॥ यः।
नः। पिता। जनिता। यः। विधातेति विऽधाता। धामानि। वेद। भुवनानि। वि
श्वा। यः। देवानाम्। नामधा इति नामऽधाः। एकः। एव। तम्। सम्प्रश्नमिति
सम्ऽप्रश्नम्। भुवना। यन्ति। अन्या॥२४॥ ते। आ। अयजन्त। द्रविणम्।
सम्। अस्मै। ऋषयः। पूर्वे। जरितारः। न। भूना। असूर्त्ते। सूर्ते। रजसि।
निषत्ते। निसत्त इति निऽसत्ते। ये। भूतानि। समकृण्वन्निति समऽअकृ
ण्वन्। इमानि॥२५॥ परः। दिवा। परः। एना। पृथिव्या। परः। देवेभिः। असु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रैः। यत्। अस्ति। कम्। स्वित्। गर्भम्। प्रथमम्। दध्रे। आपः। यत्र। देवाः। समप
श्यन्तेति सम्ऽअपश्यन्त। पूर्वे॥ २६॥ तम्। इत्। गर्भम्। प्रथमम्। दध्रे। आ
५८ पः। यत्र। देवाः। समगच्छन्तेति सम्ऽअगच्छन्त। विश्वे। अजस्य। नाभौ।
अधि। एकम्। अर्पितम्। यस्मिन्। विश्वानि। भुवनानि। तस्थुः॥ २७॥
न। तम्। विदाथ। यः। इमा। जजान। अन्यत्। युष्माकम्। अन्तरम्। बभू ५८
व। नीहारेण। प्रावृताः। जल्प्या। च। असुतृप इत्यसुऽतृपः। उक्थशासः।
उक्थशास इत्युक्थऽशासः। चरन्ति॥ २८॥ विश्वकर्मेति विश्वऽकर्मा। हि।
अजनिष्ट। देवः। आत्। इत्। गन्धर्वः। अभवत्। द्वितीयः। तृतीयः। पिता।
जनिता। ओषधीनाम्। अपाम्। गर्भम्। वि। अदधात्। पुरुत्रेति पु
रुऽत्रा॥ २९॥ ७॥ आशुः। शिशानः। वृषभः। न। भीमः। घनाघनः।

क्षोभणः। चर्षणीनाम्। संक्रन्दन इति सम्ऽक्रन्दनः। अनिमिष इत्यनि
मिषः। एकवीर इत्येकऽवीरः। शतम्। सेनाः। अजयत्। साकम्। इन्द्रः॥ ३०॥
संक्रन्दनेनेति सम्ऽक्रन्दनेन। अनिमिषेणेत्यनिऽमिषेण। जिष्णुना।
युत्कारेणेति युत्ऽकारेण। दुश्च्यवनेनेति दुःऽच्यवनेन। धृष्णुना। तत्।
इन्द्रेण। जयत। तत्। सहध्वम्। युधः। नरः। इषुहस्तेनेतीषुऽहस्तेन।
वृष्णा॥ ३१॥ सः। इषुहस्तैरितीषुऽहस्तैः। सः। निषङ्गिभिरिति निष
ङ्गिऽभिः। वशी। संस्रष्टेति सम्ऽस्रष्टा। सः। युधः। इन्द्रः। गणेन। स
ंसृष्टजिदिति संसृष्टऽजित्। सोमपा इति सोमऽपाः। बाहुशर्द्धीति
बाहुऽशर्द्धी। उग्रधन्वेत्युग्रऽधन्वा। प्रतिहिताभिरिति प्रतिऽहिताभिः।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अस्तां॥३२॥ बृहस्पते। परि। दीय। रथेन। रक्षोहेति रक्षःऽहा। अमित्रान्। अपबा
धमानइत्यपऽबाधमानः। प्रभञ्जन्निति प्रऽभञ्जन्। सेनाः। प्रमृण इति प्रऽ
मृणः। युधा। जयन्। अस्माकम्। एधि। अविता। रथानाम्॥३३॥ बलविज्ञा
५१ यइति बलऽविज्ञायः। स्थविरः। प्रवीर इति प्रऽवीरः। सहस्वान्। वाजी। स
हमानः। उग्रः। अभिवीर इत्यभिऽवीरः। अभिसत्वेत्यभिऽसत्वा। सहोजा
इति सहःऽजाः। जैत्रम्। इन्द्र। रथम्। आ। तिष्ठ। गोविदिति गोऽवित्॥३४॥ ५१
गोत्रभिदमिति गोत्रऽभिदम्। गोविदमिति गोऽविदम्। वज्रबाहुमिति
वज्रऽबाहुम्। जयन्तम्। अज्म। प्रमृणन्तमिति प्रऽमृणन्तम्। ओजसा।
इमम्। सजाता इति सऽजाताः। अनु। वीरयध्वम्। इन्द्रम्। सखायः।
अनु। सम्। रभध्वम्॥३५॥ अभि। गोत्राणि। सहसा। गाहमानः। अदयः।

वीरः। शतमन्युरिति शतऽमन्युः। इन्द्रः। दुश्च्यवन इति दुःऽच्यवनः। पृतना
षाट्। अयुध्यः। अस्माकम्। सेनाः। अवतु। प्र। युत्स्विति युत्ऽसु॥३६॥ इ
न्द्रः। आसाम्। नेता। बृहस्पतिः। दक्षिणा। यज्ञः। पुरः। एतु। सोमः। देवसे
नानामिति देवऽसेनानाम्। अभिभञ्जतीनामित्यभिऽभञ्जतीनाम्। ज
यन्तीनाम्। मरुतः। यन्तु। अग्रम्॥३७॥ इन्द्रस्य। वृष्णः। वरुणस्य। राज्ञः।
आदित्यानाम्। मरुताम्। शर्धः। उग्रम्। महामनसामिति महाऽमनसाम्।
भुवनच्यवानामिति भुवनऽच्यवानाम्। घोषः। देवानाम्। जयताम्। उत्।
अस्थात्॥३८॥ उत्। हर्षय। मघवन्निति मघऽवन्। आयुधानि। उत्। सत्व
नाम्। मामकानाम्। मनांसि। उत्। वृत्रहन्निति वृत्रऽहन्। वाजिनाम्। वा
जिनानि। उत्। रथानाम्। जयताम्। यन्तु। घोषाः॥३९॥ अस्माकम्। इन्द्रः।
समृतेष्विति सम्ऽऋतेषु। ध्वजेषु। अस्माकम्। याः। इषवः। ताः। जयन्तु॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अस्माकम्। वीराः। उत्तरऽइत्युत्ऽतरे। भवन्तु। अस्मान्। ऊँऽइति। देवाः। अवत।
हवेषु॥४०॥ अमीषाम्। चित्तम्। प्रतिलोभयन्तीति प्रतिऽलोभयन्ती। गृहा
ण। अङ्गानि। अप्वे। परा। इहि। अभि। प्र। इहि। निः। दह। हृत्स्विति हृत्ऽसु। शो
६० कैः। अन्धेन। अमित्राः। तमसा। सचन्ताम्॥४१॥ अवसृष्टेत्यवऽसृष्टा। प
रा। पत। शरव्ये। ब्रह्मसंशितेति ब्रह्मऽसंशिते। गच्छ। अमित्रान्। प्र। प्र
पद्यस्व। मा। अमीषाम्। कम्। चन। उत्। शिषः॥४२॥ प्र। इत। जयत। नरः।
इन्द्रः। वः। शर्म। यच्छतु। उग्राः। वः। सन्तु। बाहवः। अनाधृष्याः। यथा। अ
सथ॥४३॥ असौ। या। सेना। मरुतः। परेषाम्। अभि। आ। एति। नः। ओ
जसा। स्पर्धमाना। ताम्। गूहत। तमसा। अपव्रतेनेत्यपऽव्रतेन। यथा।
अमी इत्यमी। अन्यः। अन्यम्। न। जानन्॥४४॥ यत्र। बाणाः। संपतन्तीति
सम्ऽपतन्ति। कुमाराः। विशिखा इवेति विशिखाःऽइव। तत्र। नः। इन्द्रः। बृह
स्पतिः। अदितिः। शर्म। यच्छतु। विश्वहा। शर्म। यच्छतु॥४५॥ मर्माणि। ते। वर्मणा।
छादयामि। सोमः। त्वा। राजा। अमृतेन। अनु। वस्ताम्। उरोः। वरीयः। वरुणः। ते।
कृणोतु। जयन्तम्। त्वा। अनु। देवाः। मदन्तु॥४५॥६॥ उत्। एनम्। उत्तरामित्युत्
ऽतराम्। नय। अग्ने। घृतेन। आहुतेत्याऽहुत॥ रायः। पोषेण। सम्। सृज। प्र
जयेति प्रऽजया। च। बहुम्। कृधि॥४६॥ इन्द्र। इमम्। प्रतरामिति प्रऽतराम्।
नय। सजातानामिति सऽजातानाम्। असत्। वशी। सम्। एनम्। वर्चसा। सृ
ज। देवानाम्। भागदा इति भागऽदाः। असत्॥४७॥ यस्य। कुर्मः। गृहे। हविः।
तम्। अग्ने। वर्धय। त्वम्। तस्मै। देवाः। ब्रुवन्। अयम्। च। ब्रह्मणः। पतिः॥४८॥
पञ्च। दिशः। दैवीः। यज्ञम्। अवन्तु। देवीः। अप। अमतिम्। दुर्मतिमिति दुः
ऽमतिम्। बाधमानाः। रायः। पोषे। यज्ञपतिमिति यज्ञऽपतिम्। आभजन्तीरि
त्याऽभजन्तीः। रायः। पोषे। अधि। यज्ञः। अस्थात्॥४९॥ समिद्ध इति समऽइद्धे।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अग्नेः। अधि। मामहानः। ममहान इति ममहानः। उक्थपत्र इत्युक्थऽपत्रः। ईड्यः।
गृभीतः। तप्तम्। घर्मम्। परिगृह्येति परिऽगृह्य। अयजन्त। ऊर्जा। यत्। यज्ञ
म्। अयजन्त। देवाः॥५०॥ दैव्याय। धर्त्रे। जोष्ट्रे। देवश्रीरिति देवऽश्रीः। श्री
६१ मनाः। श्रीमना इति श्रीऽमनाः। शतपया इति शतऽपयाः॥ परिगृह्येति परि
गृह्य। देवाः। यज्ञम्। आयन्। देवाः। देवेभ्यः। अध्वर्यन्तः। अस्थुः॥५१॥ वीत
म्। हविः। शमितम्। शमिता। यजध्यै। तुरीयः। यज्ञः। यत्र। हव्यम्। एति। ६१
ततः। पाकाः। आशिष इत्याऽशिषः। नः। जुषन्ताम्॥५२॥ सूर्यरश्मिरिति सू
र्यऽरश्मिः। हरिकेश इति हरिऽकेशः। पुरस्तात्। सविता। ज्योतिः। उत्। अया
न्। अजस्रम्। तस्य। पूषा। प्रसव इति प्रऽसवे। याति। विद्वान्। सम्पश्यन्नि
ति सम्ऽपश्यन्। विश्वा। भुवनानि। गोपाः॥५३॥ विमान इति विऽमानः।

एषः। दिवः। मध्ये। आस्ते। आपप्रिवानित्याऽपप्रिऽवान्। रोदसी इति रोदसी। अ
न्तरिक्षम्। सः। विश्वाचीः। अभि। चष्टे। घृताचीः। अन्तरा। पूर्वम्। अपरम्।
च। केतुम्॥५४॥ उक्षा। समुद्रः। अरुणः। सुपर्ण इति सुऽपर्णः। पूर्वस्य। योनि
म्। पितुः। आ। विवेश। मध्ये। दिवः। निहित इति निऽहितः। पृश्निः। अश्मा।
वि। चक्रमे। रजसः। पाति। अन्तौ॥५५॥ देवहूरिति देवऽहूः। यज्ञः। आ। च।
वक्षत्। सुम्नहूरिति सुम्नऽहूः। यज्ञः। आ। च। वक्षत्। अग्निः। देवः। देवान्। यक्षत्
आ। च। वक्षत्॥५६॥ वाजस्य। मा। प्रसव इति प्रऽसवः। उद्ग्राभेणेत्युत्ऽग्रा
भेण। उत्। अग्रभीत्। अथ। सपत्नानिति सऽपत्नान्। इन्द्रः। मे। निग्राभे
णेति निऽग्राभेण। अधरान्। अकरित्यकः॥५७॥ उद्ग्राभमित्युत्ऽग्रा
भम्। च। निग्राभमिति निऽग्राभम्। च। ब्रह्म। देवाः। अवीवृधन्। अध।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सपत्नानितिसऽसपत्नान्।इन्द्राग्नीइतीन्द्राग्नी।मे।विषूचीनान्।वि।अस्य
ताम्॥५८॥क्रमध्वम्।अग्निना।नाकम्।उख्यम्।हस्तेषु।बिभ्रतः।दि
वः।स्पृष्ठम्।स्वः।गत्वा।मिश्राः।देवेभिः।आ।ध्वम्॥५९॥प्राचीम्।अ
६२ नु।प्रदिशमितिप्रऽदिशम्।प्र।इहि।विद्वान्।अग्नेः।अग्ने।पुरः।अ
ग्निरितिपुरःऽअग्निः।भव।इह।विश्वाः।आशाः।दीद्यानः।वि।भा
हि।ऊर्जम्।नः।धेहि।द्विपदइतिद्विऽपदे।चतुष्पदे।चतुःपदइति ६२
चतुःपदे॥६०॥पृथिव्याः।अहम्।उत्।अन्तरिक्षम्।आ।अरुहम्।अन्त
रिक्षात्।दिवम्।आ।अरुहम्।दिवः।नाकस्य।पृष्ठात्।स्वः।ज्योतिः।आ
गाम्।अहम्॥६१॥स्वः।यन्तः।न।अप।ईक्षन्ते।आ।द्याम्।रोहन्ति।
रोदसीइतिरोदसी।यज्ञम्।ये।विश्वतोधारमितिविश्वतःऽधारम्।सु

विद्वांसइतिसुऽविद्वांसः।वितेनिरइतिविऽतेनिरे॥६२॥अग्ने।प्र।इहि।प्र
थमः।देवयतामितिदेवऽयताम्।चक्षुः।देवानाम्।उत।मर्त्यानाम्।इयक्ष
माणाः।भृगुभिरितिभृगुऽभिः।सजोषाइतिसऽजोषाः।स्वः।यन्तु।यज
मानाः।स्वस्ति॥६३॥अग्ने।सहस्राक्षेतिसहस्रऽअक्ष।शतमूर्द्धन्नितिशत
ऽमूर्द्धन्।शतम्।ते।प्राणाः।सहस्रम्।व्यानाइतिविऽआनाः।त्वम्।स
हस्रस्य।रायः।ईशिषे।तस्मै।ते।विधेम।वाजाय।स्वाहा॥६४॥सुपर्णइ
तिसुऽपर्णः।असि।गरुत्मान्।पृष्ठे।पृथिव्याः।सीद।भासा।अन्तरिक्षं।
आ।पृण।ज्योतिषा।दिवम्।उत्।स्तभान।तेजसा।दिशः।उत्।दृंह॥६५॥
आजुह्वानइत्याऽजुह्वानः।सुप्रतीकइतिसुऽप्रतीकः।पुरस्तात्।अग्ने।
स्वम्।योनिम्।आ।सीद।साधुयेतिसाधुऽया॥६६॥ताम्।सवितुः।वरे
ण्यस्य।चित्राम्।आ।अहम्।वृणे।सुमतिमितिसुऽमतिम्।विश्वजन्याम्

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मितिविश्वऽजंन्याम्। याम्। अस्य। कण्वः। अदुहत्। प्रपीनामितिप्रऽपीना
म्। सहस्रधारामितिसहस्रऽधाराम्। पयसा। महीम्। गाम्॥७७॥ विधे
म। ते। परमे। जन्मन्। अग्ने। विधेम। स्तोमैः। अवरे। सधस्थइतिसधऽ
स्थे। यस्मात्। योनेः। उदारिथेत्युत्ऽआरिथ। यजे। तम्। प्र। त्वेइतित्वे।
६३ हवींषि। जुहुरे। समिद्धइतिसम्ऽइद्धे॥७८॥ प्रेद्धइतिप्रऽइद्धः। अ
ग्ने। दीदिहि। पुरः। नः। अजस्रया। सूर्म्या। यविष्ठ। त्वाम्। शश्वंतः। उप। ६३
यन्ति। वाजाः॥७९॥ चित्तिम्। जुहोमि। मनसा। घृतेन। यथा। देवाः। इह।
आगमन्नित्याऽगमन्। वीतिहोत्राइतिवीतिऽहोत्राः। ऋतावृधः। ऋतवृ
धइत्यृतऽवृधः। पत्ये। विश्वस्य। भूमनः। जुहोमि। विश्वकर्मणइतिवि
श्वऽकर्मणे। विश्वाहा। अदाभ्यम्। हविः॥८०॥ सप्त। ते। अग्ने। समि
धइतिसम्ऽइधः। सप्त। जिह्वाः। सप्त। ऋषयः। सप्त। धाम। प्रियाणि। स

प्त। होत्राः। सप्तधा। त्वा। यजन्ति। सप्त। योनीः। आ। पृणस्व। घृतेन। स्वाहा॥८१॥
शुक्रज्योतिरितिशुक्रऽज्योतिः। च। चित्रज्योतिरितिचित्रऽज्योतिः। सत्यज्यो
तिरितिसत्यऽज्योतिः। ज्योतिष्मान्। शुक्रः। ऋतपाइत्यृतऽपाः। अत्यंहा
इत्यतिऽअंहाः॥८२॥ ईदृङ्। अन्यादृङ्। सदृङितिसऽदृङ्। प्रतिसदृङि
तिप्रतिऽसदृङ्। मितः। संमितइतिसंऽमितः। सभराइतिसऽभराः॥८३॥
ऋतजिदित्यृतऽजित्। सत्यजिदितिसत्यऽजित्। सेनजिदितिसेनऽजित्।
सुषेणः। सुसेनइतिसुऽसेनः। अन्तिमित्रइत्यन्तिऽमित्रः। दूरेअमित्रइ
तिदूरेऽअमित्रः। गणः॥८४॥ ऋतः। सत्यः। ध्रुवः। धरुणः। धर्ता। विधर्तेति
विऽधर्ता। विधारयइतिविऽधारयः॥८५॥ ईदृक्षासः। एतादृक्षासः।
ऊंइत्यूं। सु। नः। सदृक्षासइतिसऽदृक्षासः। प्रतिसदृक्षासइतिप्रतिऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सहक्षासः। आ। इतन। मितासः। सम्मितास इति सम्ऽमितासः। नः। अद्य। सभ
रस इति सऽभरसः। मरुतः। यस्ते। अस्मिन्॥८६॥ स्वतवानिति स्वऽतवान्।
प्रघासीति प्रऽघासी। सान्तपन इति साम्ऽतपनः। गृहमेधीति गृहऽमेधी। क्री
ळी। शाकी। उज्जेषीत्युत्ऽजेषी॥७॥ इन्द्रम्। दैवीः। विशः। मरुतः। अनुवर्त्मा
६४ न इत्यनुऽवर्त्मानः। अभवन्। यथा। इन्द्रम्। दैवीः। विशः। मरुतः। अनुवर्त्मा
न इत्यनुऽवर्त्मानः। अभवन्। एवम्। इमम्। यजमानं। दैवीः। च। विशः। मा ६४
नुषीः। च। अनुवर्त्मान इत्यनुऽवर्त्मानः। भूयासुः॥८८॥८७॥९८॥ इति शुक्ल
यजुः काण्वपदसंहितायां सप्तदशोऽध्यायः॥१७॥ ॥हरिः ॐ॥ इमम्।
स्तनम्। ऊर्जस्वन्तम्। धय। अपाम्। प्रपीनमिति प्रऽपीनम्। अग्ने। स
रिरस्य। मध्ये। उत्सम्। जुषस्व। शतधारमिति शतऽधारम्। अर्वन्। स

मुद्रियम्। सदनम्। आ। विशस्व॥१॥ घृतम्। मिमिक्षे। घृतम्। अस्य। यो
निः। घृते। श्रितः। घृतम्। उँ इत्यूँ। अस्य। धाम। अनुष्वधम्। अनुस्वधमि
त्यनुऽस्वधम्। आ। वह। मादयस्व। स्वाहाकृतमिति स्वाहाऽकृतम्। वृष
भ। वक्षि। हव्यम्॥२॥ समुद्रात्। ऊर्मिः। मधुमानिति मधुऽमान्। उत्।
आरत्। उप। अंशुना। सम्। अमृतत्वमित्यमृतऽत्वम्। आनट्। घृतस्य।
नाम। गुह्यम्। यत्। अस्ति। जिह्वा। देवानाम्। अमृतस्य। नाभिः॥३॥ वयम्। नाम।
प्र। ब्रवाम। घृतस्य। अस्मिन्। यज्ञे। धारयाम। नमोभिरिति नमःऽभिः। उप।
ब्रह्मा। शृणवत्। शस्यमानम्। चतुःशृङ्ग इति चतुःऽशृङ्गः। अवमीत्। गौ
रः। एतत्॥४॥ चत्वारि। शृङ्गा। त्रयः। अस्य। पादाः। द्वे इति द्वे। शीर्षे इति शी

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

षे। सप्त। हस्तांसः। अस्य। त्रिधा। बद्धः। वृषभः। रोरवीति। महः। देवः। मर्त्यान्।
आ। विवेश॥५॥ त्रिधा। हितम्। पणिभिरिति पणिऽभिः। गुह्यमानम्। गवि।
देवासः। घृतम्। अनु। अविन्दन्। इन्द्रः। एकम्। सूर्यः। एकम्। जजान। वे
नात्। एकम्। स्वधया। निः। ततक्षुः॥६॥ एताः। अर्षन्ति। हृद्यात्। समुद्रा
त्। शतव्रजा इति शतऽव्रजाः। रिपुणा। न। अवचक्ष इत्यवऽचक्षे। घृतस्य।
६५ धाराः। अभि। च। कुशीमि। हिरण्ययः। वेतसः। मध्ये। आसाम्। एते। अर्ष ६५
न्ति। ऊर्मयः। घृतस्य। मृगा इवेति मृगाःऽइव। क्षिपणोः। ईषमाणाः॥७॥
अ सिन्धोरिवेति सिन्धोःऽइव। प्राध्वन इति प्रऽअध्वने। शूघनासः। वातप्रमि
य इति वातऽप्रमियः। पतयन्ति। यह्वाः। घृतस्य। धाराः। अरुषः। न। वा
भि जी। काष्ठाः। भिन्दन्। ऊर्मिभिरित्यूर्मिऽभिः। पिन्वमानः॥८॥ अभि। प्रवन्त।

समनेवेति समनाःऽइव। योषाः। कल्याण्यः। स्मयमा।ना।सः। अग्निम्। घृतस्य।
धाराः। समिध इति सम्ऽइधः। नसन्त। ताः। जुषाणः। हर्यति। जातवेदा इ
ति जातऽवेदाः॥९॥ कन्या इवेति कन्याःऽइव। वहतुम्। एतवै। ऊँ इत्यूँ। अञ्जि।
अञ्जानाः। अभि। चाकशीमि। यत्र। सोमः। सूयते। यत्र। यज्ञः। घृतस्य।
धाराः। अभि। तत्। पवन्ते॥१०॥ अभि। अर्षत। सुष्टुतिम्। सुस्तुमिति सुऽस्तु
तिम्। गव्यम्। आजिम्। अस्मासु। भद्रा। द्रविणानि। धत्त। इमम्। यज्ञम्।
नयत। देवता। नः। घृतस्य। धाराः। मधुमदिति मधुऽमत्। पवन्ते॥११॥ धा
मन्। ते। विश्वम्। भुवनम्। अधि। श्रितम्। अन्तरिंतः। समुद्रे। हृदि।
अन्तः। आयुषि। अपाम्। अनीके। समिथ इति सम्ऽइथे। यः। आभृ
त इत्याऽभृतः। तम्। अश्याम। मधुमन्तमिति मधुऽमन्तम्। ते। ऊर्मिम्॥१२॥५॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वाजः। च। मे। प्रसव इति प्रऽसवः। प्रयतिरिति प्रऽयतिः। प्रसितिरिति प्रऽसि
तिः। धीतिः। क्रतुः। स्वरः। श्लोकः। श्रावः। श्रुतिः। ज्योतिः। सुवरिति सुवः। च। मे।
यज्ञेन। कल्पन्ताम्॥१३॥ प्राणः। अपान इत्यपऽआनः। व्यान इति विऽआनः।
६६ असुः। चित्तम्। आधीतमित्याऽधीतम्। वाक्। मनः। चक्षुः। श्रोत्रम्। दक्षः।
बलम्॥१४॥ ओजः। सहः। आत्मा। तनूः। शर्म। वर्म। अङ्गानि। अस्थीनि।
परूंषि। शरीराणि। आयुः। जरा॥१५॥ ज्यैष्ठ्यम्। आधिपत्यमित्याधिऽप ६६
त्यम्। मन्युः। भामः। अमः। अम्भः। जेमा। महिमा। वरिमा। प्रथिमा। वर्षि
मा। द्राघिमा। वृद्धम्। वृद्धिः॥१६॥ सत्यम्। श्रद्धा। जगत्। धनम्। विश्वम्।
महः। क्रीडा। मोदः। जातम्। जनिष्यमाणम्। सूक्तमिति सुऽउक्तम्। सु
कृतमिति सुऽकृतम्॥१७॥ वित्तम्। वेद्यम्। भूतम्। भविष्यत्। सुगमि

तिसुऽगम्। सुपथ्यमिति सुऽपथ्यम्। ऋद्धम्। ऋद्धिः। क्लृप्तम्। क्लृप्तिः। म
तिः। सुमतिरिति सुऽमतिः॥१८॥ यन्ता। धर्ता। क्षेमः। धृतिः। विश्वम्। महः।
संविदिति सम्ऽवित्। ज्ञात्रम्। सीरम्। लयः। सूः। प्रसूरिति प्रऽसूः॥१९॥
शम्। मयः। प्रियम्। अनुकाम इत्यनुऽकामः। कामः। सौमनसः। भगः।
द्रविणम्। भद्रम्। श्रेयः। वसीयः। यशः॥२०॥ ऊर्क्। सूनृता। पयः। रसः।
घृतम्। मधु। सग्धिः। सपीतिरिति सऽपीतिः। कृषिः। वृष्टिः। जैत्रम्।
औद्भिद्यमित्यौत्ऽभिद्यम्॥२१॥ ऋतम्। अमृतम्। अयक्ष्मम्। अना
मयत्। जीवातुः। दीर्घायुत्वमिति दीर्घायुऽत्वम्। अनमित्रम्। अभय
म्। सुगमिति सुऽगम्। शयनम्। सूषा इति सुऽउषाः। सुदिनमिति सुऽ
दिनम्॥२२॥ रयिः। रायः। पुष्टम्। पुष्टिः। विभ्विति विऽभु। प्रभ्विति प्रऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सु। पूर्णम्। पूर्णतरमिति पूर्णऽतरम्। कुयवम्। अक्षितम्। अन्नम्।
अक्षुत्॥२३॥ व्रीहयः। यवाः। माषाः। तिलाः। मुद्गाः। खल्वाः। प्रि
यङ्गवः। अणवः। श्यामाकाः। नीवाराः। गोधूमाः। मसूराः॥२४॥ अ
श्मा। मृत्तिका। गिरयः। पर्वताः। सिकताः। वनस्पतयः। हिरण्यम्।
६७ अयः। सीसम्। त्रपु। श्यामम्। लोहम्॥२५॥ अग्निः। आपः। वीरुधः। ६७
ओषधयः। कृष्टपच्या इति कृष्टऽपच्याः। अकृष्टपच्या इत्यकृष्टऽ
पच्याः। ग्राम्याः। पशवः। आरण्याः। वित्तम्। वित्तिः। भूतम्। भूतिः॥
॥२६॥ वसु। वसतिः। कर्म्म। शक्तिः। अर्थः। यामः। इत्या। गतिः॥२७॥
अग्निः। इन्द्रः। सोमः। सविता। सरस्वती। पूषा। बृहस्पतिः॥२८॥
मित्रः। वरुणः। धाता। त्वष्टा। मरुतः। विश्वे। देवाः॥२९॥ पृथिवी।

अंतरिक्षम्। द्यौः। समाः। नक्षत्राणि। दिशः। इन्द्रः॥३०॥ अंशुः। रश्मिः।
अदाभ्यः। अधिपतिरित्यधिऽपतिः। उपांशुरित्युपऽअंशुः। अन्त
र्याम इत्यन्तःऽयामः। ऐन्द्रवायवः। मैत्रावरुणः। आश्विनः। प्रतिप्रस्था
न इति प्रतिऽप्रस्थानः। शुक्रः। मन्थी॥३१॥ आग्रयणः। वैश्वदेव इति वै
श्वऽदेवः। ध्रुवः। वैश्वानरः। ऐन्द्राग्नः। महावैश्वदेव इति महाऽवैश्व
देवः। मरुत्वतीयाः। निष्केवल्यः। निःकेवल्य इति निःऽकेवल्यः। सा
वित्रः। सारस्वतः। पात्नीवत इति पात्नीऽवतः। हारियोजन इति हारि
योजनः॥३२॥ स्रुचः। चमसाः। वायव्यानि। द्रोणकलश इति द्रोणऽ
कलशः। ग्रावाणः। अधिषवणे। अधिसवने इत्यधिऽसवने। पूत
भृदिति पूतऽभृत्। आधवनीय इत्याऽधवनीयः। वेदिः। बर्हिः। स्रु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

गाकार इति स्वगाऽकारः। अवभृथ इत्यवऽभृतः॥२३॥ अग्निः। घर्मः।
अर्कः। सूर्यः। प्राणः। अश्वमेध इत्यश्वऽमेधः। पृथिवी। अ
दितिः। दितिः। द्यौः। अङ्गुलयः। शक्वरयः। दिशः॥२४॥ व्रतम्।
ऋतवः। संवत्सरः। तपः। अहोरात्रे इत्यहोरात्रे॥ ऊर्वष्ठीवे इ
६८ त्यूर्वष्ठीवे। बृहद्रथन्तरे इति बृहत्ऽरथन्तरे॥२५॥ एका। तिस्रः।
पञ्च। सप्त। नव। एकादश। त्रयोदशेति त्रयःऽदश। पञ्चद ६८
शेति पञ्चऽदश। सप्तदशेति सप्तऽदश। नवदशेति नवऽदश।
एकविंशतिरित्येकऽविंशतिः। त्रयोविंशतिरिति त्रयःऽवि
ंशतिः। पञ्चविंशतिरिति पञ्चऽविंशतिः। सप्तविंशतिरि
ति सप्तऽविंशतिः। नवविंशतिरिति नवऽविंशतिः। एकत्रि

ंशदित्येकऽत्रिंशत्। त्रयस्त्रिंशदिति त्रयःऽत्रिंशत्॥२६॥ चत
स्रः। अष्टौ। द्वादश। षोडश। विंशतिः। चतुर्विंशतिरिति चतुःऽ
विंशतिः। अष्टाविंशतिरित्यष्टाऽविंशतिः। द्वात्रिंशत्। षट्त्रिं
शदिति षट्ऽत्रिंशत्। चत्वारिंशत्। चतुश्चत्वारिंशदिति चतुः
चत्वारिंशत्। अष्टाचत्वारिंशदित्यष्टाऽचत्वारिंशत्॥२७॥
त्र्यविरिति त्रिऽअविः। त्र्यवीति त्रिऽअवी। दित्यवाडिति दित्यऽवाट्।
दित्यौही। पंचाविरिति पंचऽअविः। पंचावीति पंचऽअवी। त्रिवत्स
इति त्रिऽवत्सः। त्रिवत्सेति त्रिऽवत्सा। तुर्यवाडिति तुर्यऽवाट्। तुर्यौही।
॥२८॥ पष्ठवाडिति पष्ठऽवाट्। पष्ठौही। उक्षा। वशा। ऋषभः। वेहत्।
अनड्वान्। धेनुः। आयुः। यज्ञेन। कल्पन्ताम्॥२९॥ वाजाय। स्वाहा।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

प्रसुवायेतिप्रऽसवाय।अपिजायेत्यपिऽजाय।क्रतवे।वसवे।अहर्प
तये।अहः।पतयइत्यहःऽपतये।अन्हे।मुग्धाय।मुग्धाय।वैनं
शिनाय।विनंशिनइतिविऽनंशिने।आन्त्यायनायेत्यान्त्यऽआयना सा
य।आन्त्याय।भौवनाय।भुवनस्य।पतये।अधिपतयइत्यधिऽप ६९
६९ पतये।प्रजापतयइतिप्रजाऽपतये॥४०॥इयम्।ते।राट्।मित्राय।
यन्ता।असि।यमनः।ऊर्जे।त्वा।वृष्ट्यै।त्वा।प्रजानामितिप्रऽजानाम्।
त्वा।आधिपत्यायेत्याधिऽपत्याय॥४१॥आयुः।यज्ञेन।कल्पतां।
प्राणः।चक्षुः।श्रोत्रम्।वाक्।मनः।आत्मा।पृष्ठम्।ब्रह्म।यज्ञः।
ज्योतिः।स्वः।यज्ञेन।कल्पताम्॥४२॥स्तोमः।यजुः।ऋक्।साम।
बृहत्।रथन्तरमितिरथम्ऽतरम्।च।स्वः।देवाः।अगन्म।अमृ

ताः।अभूम।प्रजापतेरितिप्रजाऽपतेः॥प्रजा इतिप्रऽजाः।अभूम।वे
ट्।स्वाहा॥४३॥८९॥ ॥इतिशुक्लयजुःकाण्वपदमेकोनविंशतितमोऽध्या
यः॥१९॥ ॥हरिःओम्॥वाजस्य॥१॥विश्वे।अद्य।मरुतः।विश्वे।
ऊती।विश्वे।भवन्तु।अग्नयः।समिद्धइतिसम्ऽइद्धाः।विश्वे।नः।
देवाः।अवसा।आ।गमन्तु।विश्वम्।अस्तु।द्रविणम्।वाजः।अस्मेइ
त्यस्मे॥२॥वाजः।नः।सप्त।प्रदिशइतिप्रऽदिशः।चतस्रः।वा।पराव
तइतिपराऽवतः।वाजः।नः।विश्वैः।देवैः।धनसाताइतिधनऽस
तौ।इह।अवतु॥३॥वाजः।नः।अद्य।प्र।सुवाति।दानम्।वाजः।
देवान्।ऋतुभिरित्यृतुऽभिः।कल्पयाति।वाजः।हि।मा।सर्ववी
रमितिसर्वऽवीरम्।चकार।सर्वाः।आशाः।वाजपतिरितिवाजऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पतिः। भवेयम्॥४॥ वाजः। पुरस्तात्। उत। मध्यतः। नः। वाजः। देवान्। ह
विषा। वर्द्धयाति। वाजः। हि। मा। सर्ववीरमितिसर्वऽवीरम्। चकार। वि
श्वाः। आशाः। वाजपतिरितिवाजऽपतिः। जयेयम्॥५॥ सम्। मा। सृ
जामि। पयसा। पृथिव्याः। सम्। मा। सृजामि। अत्ऽभिरित्यत्ऽभिः। ओ
७० षधीभिः। सः। अहम्। वाजम्। सनेयम्। अग्ने॥६॥ पयः। पृथिव्या
म्। पयः। ओषधीषु। पयः। दिवि। अन्तरिक्षे। पयः। धाः। पयस्वतीः। ७०
प्रदिश इतिप्रऽदिशः। सन्तु। मह्यम्। सरस्वत्यै। वाचः। यन्तुः। यन्त्रेण।
अग्नेः। साम्राज्येनेतिसाम्ऽराज्येन। अभि। सिंचामि॥७॥७॥ ऋता
षाट्। ऋतधामेत्यृतऽधामा। अग्निः। गंधर्वः। तस्य। ओषधयः।
अप्सरसः। मुदः। नाम। सः। नः। इदम्। ब्रह्म। क्षत्रम्। पातु। तस्मै।
स्वाहा। वाट्। ताभ्यः। स्वाहा॥८॥ संहित इतिसम्ऽहितः। विश्वसा

मेतिविश्वऽसामा। सूर्यः। गन्धर्वः। तस्य। मरीचयः। अप्सरसः। आयुवः।
नाम॥९॥ सुषुम्णः। सुसुम्न इति। सुऽसुम्नः। सूर्यरश्मिरितिसूर्यऽर
श्मिः। चन्द्रमाः। गन्धर्वः। तस्य। नक्षत्राणि। अप्सरसः। भेकुरयः।
नाम॥१०॥ इषिरः। विश्वव्यचा इति विश्वऽव्यचाः। वातः। गन्धर्वः।
तस्य। आपः। अप्सरसः। ऊर्जः। नाम॥११॥ भुज्युः। सुपर्ण इतिसुऽ
पर्णः। यज्ञः। गन्धर्वः। तस्य। दक्षिणाः। अप्सरसः। स्तावाः। नाम।
॥१२॥ प्रजापतिरितिप्रजाऽपतिः। विश्वकर्मेति विश्वऽकर्मा। मनः।
गन्धर्वः। तस्य। ऋक्सामानीत्यृक्ऽसामानि। अप्सरसः। एष्टयइ
साऽइष्टयः। नाम॥१३॥ सः। नः। भुवनस्य। पते। प्रजापत इतिप्रऽ
जापते। यस्य। ते। उपरि। गृहाः। यस्य। वा। इह। अस्मै। ब्रह्मणे। क्ष

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

जाय। महि। शर्म। यच्छ। स्वाहा॥१४॥ समुद्रः। असि। नभस्वान्। आर्द्र
दानुरित्यार्द्रऽदानुः। शंभूरिति शम्ऽभूः। मयोभूरिति मयःऽभूः। अ
भि। मा। वाहि। स्वाहा। मारुतः। मरुताम्। गणः। अवस्यूः। दुवस्वान्॥१५॥
रुचम्। नः। धेहि। ब्राह्मणेषु। रुचम्। राजस्विति राजऽसु। नः। कृधि।
रुचम्। विश्येषु। शूद्रेषु। मयि। धेहि। रुचा। रुचम्॥१६॥ तत्। त्वा।
७१ यामि। ब्रह्मणा। वन्दमानः। तत्। आ। शास्ते। यजमानः। हविर्भि ७१
रिति हविःऽभिः॥ अहेडमानः। वरुणः। इह। बोधि। उरुशंसेत्यु
रुऽशंस। मा। नः। आयुः। प्र। मोषीः॥१७॥ स्वः। नः। घर्मः। अर्कः।
शुक्रः। ज्योतिः। सूर्यः। स्वाहा॥१८॥ अग्निम्। युनज्मि। शवसा।
घृतेन। दिव्यम्। सुपर्णमिति सुऽपर्णम्। वयसा। बृहन्तम्।

तेन। गमेम। ब्रध्नस्य। विष्टपम्। स्वरिति स्वः। रुहाणाः। अधि। नाकम्।
उत्तममित्युत्ऽतमम्॥१९॥ इमौ। ते। पक्षौ। अजरौ। पतत्रिणः। याभ्या
म्। रक्षांसि। अपहंसीत्यपऽहंसि। अग्ने। ताभ्याम्। पतेम। सुकृ
तामिति सुऽकृताम्। उँइत्यूँ। लोकम्। यत्र। ऋषयः। जग्मुः। प्रथम
जाइति प्रथमऽजाः। पुराणाः॥२०॥ इन्दुः। दक्षः। श्येनः। ऋतावा। ऋ
तवेत्यृतऽवा। हिरण्यपक्ष इति हिरण्यऽपक्षः। शकुनः। भुरण्युः।
महान्। सधस्थ इति सधऽस्थे। ध्रुवः। आ। निषत्तः। निसत्त इति निऽ
सत्तः। नमः। ते। अस्तु। मा। मा। हिंसीः॥२१॥ दिवः। मूर्धा। असि।
पृथिव्याः। नाभिः। ऊर्क्। अपाम्। ओषधीनाम्। विश्वायुरिति वि
श्वऽआयुः। शर्म। सप्रथा इति सऽप्रथाः। नमः। पथे॥२२॥ विश्व

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्य । मूर्धन् । अधि । तिष्ठसि । श्रितः । समुद्रे । ते । हृदयम् । अप्सियप्सु ।
आयुः । अपः । दत्त । उदधिमित्युदऽधिम् । भित्त । दिवः । पर्जन्या
त् । अन्तरिक्षात् । पृथिव्याः । ततः । नः । वृष्ट्या । अव ॥२३॥ इष्टः । यज्ञः ।
७२ भृगुभिरिति भृगुऽभिः । आशीर्दा इत्याशीःऽदाः । वसुभिरिति वसुऽभिः ।
तस्य । नः । इष्टस्य । प्रीतस्य । द्रविण । इह । आ । गमेः ॥२४॥ इष्टः । अ
ग्निः । आहुत इत्याऽहुतः । पिपर्तु । नः । इष्टम् । हविः । स्वगेति स्वऽगा । इ
दम् । देवेभ्यः । नमः ॥२५॥ यत् । आकूतादित्याऽकूतात् । समसुस्रो ७२
दिति सम्ऽअसुस्रोत् । हृदः । वा । मनसः । वा । संभृतमिति सम्ऽभृ
तम् । चक्षुषः । वा । तत् । अनुप्रेतेत्यनुऽप्रेत । सुकृतामिति सुऽ
कृताम् । ऊँ इत्यूँ । लोकम् । यत्र । ऋषयः । जग्मुः । प्रथमजा इति प्रथ

मऽजाः । पुराणाः ॥२६॥ एतम् । सधस्थेति सधऽस्था । परि । ते । ददामि ।
यत् । आवहादित्याऽवहात् । शेवधिमिति शेवऽधिम् । जातवेदा इति
जातऽवेदाः । अन्वागन्तेत्यनुऽआगन्ता । यज्ञपतिरिति यज्ञऽपतिः ।
वः । अत्र । तम् । स्म । जानीत । परमे । व्योमन्निति विऽओमन् ॥२७॥ एत
म् । जानाथ । परमे । व्योमन्निति विऽओमन् । देवाः । सधस्था इति स
धऽस्थाः । विद । रूपम् । अस्य ॥ यत् । आगच्छादित्याऽगच्छात् । पथि
भिरिति पथिऽभिः । देवयानैरिति देवऽयानैः । इष्टापूर्ते इतीष्टाऽपूर्ते ।
कृणवाथ । आविः । अस्मै ॥२८॥ प्रस्तरेणेति प्रऽस्तरेण । परिधिनेति प
रिऽधिना । स्रुचा । वेद्या । च । बर्हिषा । ऋचा । इमम् । यज्ञम् । नः । न
य । स्वः । देवेषु । गन्तवे ॥२९॥ यत् । दत्तम् । यत् । परादानमिति पराऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दानम्। यत्। पूर्त्तम्। याः। च। दक्षिणाः। तत्। अग्निः। वैश्वकर्मणइति
वैश्वऽकर्मणः। स्वः। देवेषु। नः। दधत्। ३०॥ यत्र। धाराः। अनपेता
इत्यनपऽइताः। मधोः। घृतस्य। च। याः। तत्। अग्निः। वैश्वकर्मण
इति वैश्वऽकर्मणः। स्वः। देवेषु। नः। दधत्। ३१॥ ये। अग्ने। यः। पांच
७३ जन्याइतिपांचऽजन्यः। अस्याम्। पृथिव्याम्। अधि। तेषाम्। असि।
त्वम्। उत्तमइत्युत्ऽतमः। प्र। नः। जीवातवे। सुव। ३२॥ वार्त्रहत्याये ७३
तिवार्त्रऽहत्याय। शवसे। पृतनाषाह्याय। पृतनासह्यायेतिपृतना
सह्याय। च। इन्द्र। त्वा। आ। वर्त्तयामसि। ३३॥ सहदानुमितिसह
दानुम्। पुरुहूतेतिपुरुऽहूत। क्षियन्तम्। अहस्तम्। इन्द्र। सम्। पि
णक्। कुणारुम्। अभि। वृत्रम्। वर्धमानम्। पियारुम्। अपादम्।

इन्द्र। तवसा। जघन्थ। ३४॥ मृगः। न। भीमः। कुचरः। गिरिष्ठाः। गिरि
स्थाइतिगिरिऽस्थाः। परावतइतिपराऽवतः। आ। जगंथ। परस्याः।
सृकम्। संशायेतिसम्ऽशाय। पविम्। इन्द्र। तिग्मम्। वि। शत्रून्।
ताढि। वि। मृधः। नुदस्व। ३५॥ वैश्वानरः। नः। ऊतये। आ। प्र। यातु।
परावतइतिपराऽवतः। अग्निः। नः। सुष्टुतीः। सुस्तुतीरितिसुऽस्तु
तीः। ३६॥ पृष्टः। दिवि। पृष्टः। अग्निः। पृथिव्याम्। पृष्टः। विश्वाः। ओष
धीः। आ। विवेश। वैश्वानरः। सहसा। पृष्टः। अग्निः। सः। नः। दिवा।
सः। रिषः। पातु। नक्तम्। ३७॥ अश्याम। तम्। कामम्। अग्ने। तव। ऊ
ती। अश्याम। रयिम्। रयिवइतिरयिऽवः। सुवीरमितिसुऽवीरम्। अ
श्याम। वाजम्। अभि। वाजयन्तः। अश्याम। द्युम्नम्। अजर। अजरम्।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ते॥३८॥ वयम्। ते। अद्य। ररिम्। हि। कामम्। उत्तानहस्ताः इत्युत्तानऽहस्ताः। नमसा। उपसद्येत्युपऽसद्य। यजिष्ठेन। मनसा। यक्षि। देवान्। अस्त्रेधत्ता। मन्मना। विप्रः। अग्ने॥३९॥ धामछदिति धामऽछत्।
७४ अग्निः। इन्द्रः। ब्रह्मा। देवः। बृहस्पतिः। सचेतस इति सऽचेतसः। विश्वे। देवाः। यज्ञम्। प्र। अवन्तु। नः। शुभे॥४०॥७॥ वाजस्यनुः। ७ ऋताषाट्॥१३॥ अग्निं युनज्मि॥७॥ इति शुक्लयजुःकाण्वपदसंहितायां विंशतिमोध्यायः॥२०॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥
इदं पुस्तकं भटजी सूतेन खवन गाईस्फपनामक सीवराम जोसि डेहनकरेण परोपकारार्थं परपुस्तकं लिखितं॥ शुभं भवतु॥ श्रीकाशीविश्वेश्वरार्पणमस्तु॥ शाके १७७९ सन् १८४७ दुर्मतिनामाब्दे उत्तरायणे वसंतऋतौ चैत्रशुक्लपंचम्यां गुरुवारे समाप्तं॥ शुभं भवतु॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ तेऽपत्तकल्पतेदन्ताका-चीवदृपाठेलक्ष्मणपाध्येनालिख्यते ॥

पद

स्वाद्वीन्द्वादशक तृतीयः

तृतीय दशक प्रारंभः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ष॥ श्रीगणेशायनमः॥ हरिः ॐ॥ स्वाद्वीम्। त्वा। स्वादुना। तीव्राम्। तीव्रेण। ॥८
अमृताम्। अमृतेन॥ मधुमतीमितिमधुऽमतीम्। मधुमतेतिमधुऽ
मता। सृजामि। सम्। सोमेन॥ सोमः। असि। अश्विभ्यामित्यश्विऽभ्या
॥१॥ म्। पच्यस्व। सरस्वत्यै। इंद्राय। सुत्राम्णइतिसुऽत्राम्णे। पच्यस्व॥१॥ ॥१॥
परि। इतः। सिंचत। सुतम्। सोमः। यः। उत्तममित्युत्ऽतमम्। हविः। म
दधन्वान्। यः। नर्यः। अप्स्वित्यप्ऽसु। अंतः। आ। सुषाव। सुसावे
तिसुसाव। सोमम्। अद्रिभिरित्यद्रिऽभिः॥२॥ वायोः। पूतः।
पवित्रेण। प्राङ्। सोमः। अतिद्रुतइत्यतिऽद्रुतः॥ प्रत्यङ्। सोमः।

अतिद्रुतइत्यतिऽद्रुतः॥ इंद्रस्य। युज्यः। सखा॥३॥ पुनाति। ते। परिस्रुत
मितिपरिऽस्रुतम्। सोमम्। सूर्यस्य। दुहिता॥ वारेण। शश्वता।
तना॥४॥ ब्रह्मक्षत्रम्। पवते। तेजः। इंद्रियम्। सुरया। सोमः। सुतः।
आसुतइत्याऽसुतः। मदाय॥ शुक्रेण। देव। देवताः। पिपृग्धि। रसे
न। अन्नम्। यजमानाय। धेहि॥ तेजसे। वीर्याय। बलाय। हो॥
॥५॥ नाना। हि। वाम्। देवहितमितिदेवऽहितम्। सदः। कृतम्। मा॥
सम्। सृक्षाथाम्। परमे। व्योमन्नितिविऽओमन्॥ सुरा। त्वम्।
असि। शुष्मिणी। सोमः। एषः। मा। मा। हिंसीः। स्वाम्। योनिम्। आ।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥

॥२॥ विभ्रांता। स्याऽ विभ्रांता॥६॥ अश्विनम्। तेजः। सारस्वतं। वीर्यम्। ऐं ॥६॥

द्रम्। बलम्॥ मोदाय। आनंदाय। स्याऽ नंदाय। महसे। त्वा॥७॥ ते

असितेऽजः॥ जः। मयि। धेहि। वीर्यम्। बलम्। ओजः॥ मन्युः। मन्युम्। सहः। अ ॥२॥

सि। सहः। मयि। धेहि॥८॥ या। व्याघ्रं। विषूचिका। उभौ। वृकम्।

च। रक्षति॥ श्येनम्। पतत्रिणम्। सिंहम्। सा। इमम्। पातु। अं

हसः॥९॥ यत्। आपिपेषेत्याऽ पिपेष। मातरम्। पुत्रः। प्रमुदि

तइतिप्रऽमुदितः। धयन्। एतत्। तत्। अग्ने। अनृणः। भवा

मि। अहतौ। पितरौ। मया॥१०॥ धीः। दिवाः। यज्ञम्। अतन्वत।

भेषजं। भिषजा। अश्विना॥ वाचा। सरस्वती। भिषक्। इंद्राय। इं

द्रियाणि। दधतः॥११॥ दीक्षायै। रूपम्। शष्पाणि। प्रायणीयस्य।

प्रायनीयस्येति प्रा अयनीयस्य। तोक्मानि॥ क्रयस्य। रूपम्। सो

मस्य। लाजाः। सोमांशव इति सोमऽअंशवः। मधु॥१२॥ आ

तिथ्यरूपमित्यातिथ्यऽरूपम्। मासरम्। महावीरस्येति महा॥

वीरस्य। नग्नहुः। रूपम्। उपसदामित्युपऽसदाम्। एतत्। ति

स्रः। रात्रीः। सुरा। आसुतेत्याऽसुता॥१३॥ सोमस्य। रूपम्। क्री

तस्य। परिस्रुदिति परिऽस्रुत्। परि। सिच्यते। अश्विभ्यामि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५६॥

॥श्री॥

स्वश्विऽअश्व्या। दुग्धम्। भेषजम्। इंद्राय। ऐंद्रम्। सरस्वत्या॥ १४॥ आ
संदद्याऽसंदध्या। रूपम्। राजा। संध्या इति राजा। आसंद्यै। वेद्यै। कुंभी।
सुराध्यानीतिसुराऽध्यानी॥ अंतरः। उत्तरवेद्याः। उत्तरऽवेद्याः
रूपम्। कारोत्तरः। भिषक्॥ १५॥ वेद्या। वेदिः। सं। आप्यते। बर्हि ॥श्री॥
षा। बर्हिः। इंद्रियम्॥ यूपेन। यूपः। आप्यते। प्रणीतः। प्रणीतइ
तिप्रऽनीतः। अग्निः। अग्निना॥ १६॥ हविर्धानमितिहविःऽधा
नं। यत्। अश्विना। आग्नीध्रम्। यत्। सरस्वती॥ इंद्राय। ऐं
द्रम्। सदः। छतम्। पत्नीशालमितिपत्नीऽशालं। गार्हपत्यइति

गार्हऽपत्यः॥ १७॥ प्रैषेभिरितिप्रऽएषेभिः। प्रैषानितिप्रऽएषान्। आ
प्नोति। आप्रीभिरित्याऽप्रीभिः। आप्रीरित्याऽप्रीः। यज्ञस्य॥ प्रया
जेभिरितिप्रऽयाजेभिः। अनुयाजानित्यनुऽयाजान्। वषट्कारे
भिरितिवषट्ऽकारेभिः। आहुतीरित्याऽहुतीः॥ १८॥ पशुभिरि
तिपशुऽभिः। पशून्। आप्नोति। पुरोडाशैः। हवींषि। आ॥
छंदोभिरितिछंदःऽभिः। सामिधेनीरितिसामिऽधेनीः। या
ज्याभिः। वषट्कारानितिवषट्ऽकारान्॥ १९॥ धानाः। करंभः।
सक्तवः। परीवापः। परिवापइतिपरिऽवापः। पयः। दधि।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ ।सोमस्य।रूपम्।हविषः।आमिक्षा।वाजिनं।मधु॥२०॥धाना ॥६॥
नां।रूपम्।कुवलं।परीवापस्य।परिवापस्येति परिऽवापस्य।गो
॥४॥ धूमाः॥सक्तूनाम्।रूपम्।बदरम्।उपवाकाः।इत्युपऽवाकाः।क ॥४॥
रंभस्य॥२१॥पयसः।रूपम्।यत्।यवाः।दध्नः।रूपम्।कर्कंधू
नि॥सोमस्य।रूपम्।वाजिनम्।सौम्यस्य।रूपम्।आमिक्षा॥२२॥
आश्रावयेति।स्तोत्रियः।प्रत्याश्रावइति प्रतिऽआश्रावः।
अनुरूपः।स्तनुऽरूपः।यजेति।धाय्या।रूपमिति धाय्याऽ
रूपम्।प्रगाथाइति प्रऽगाथाः।येयजामहाइति येऽयजामहाः॥२३॥

अर्द्धऋचैरित्यर्द्धऽऋचैः।उक्थानाम्।रूपम्।पदैः।आप्नोति।निवि
दइति निऽविदः॥प्रणवैः।प्रनवैरिति प्रऽनवैः।शस्त्राणां।रूपम्।प
यसा।सोमः।आप्यते॥२४॥अश्विभ्यामित्यश्विऽभ्याम्।प्रातः
सवनमिति प्रातःसवनम्।इंद्रेण।ऐंद्रम्।माध्यंदिनं।वैश्वदे
वमिति वैश्वऽदेवम्।सरस्वत्या।तृतीयम्।आप्तम्।सवनम्।
॥२५॥वायव्यैः।वायव्यानि।आप्नोति।सतेन।द्रोणकलशमिति
द्रोणऽकलशम्।कुंभीभ्याम्।अंभृणौ।सुते।स्थालीभिः।
स्थालीः।आप्नोति॥२६॥यजुर्भिरिति यजुःऽभिः।आप्यंते।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

५८
५

ग्रहैः। ग्रहैः। स्तोमाः। च। विष्टुतीः। विस्तुतीरिति विऽस्तुतीः। छंदोभि
रिति छंदःऽभिः। उक्थाशस्त्राणि। उक्थशस्त्राणीत्युक्थऽ
शस्त्राणि। साम्ना। अवभृथ इत्यवऽभृथः। आप्यते॥२७॥
इडाभिः। भक्षान्। आप्नोति। सूक्तवाकेनेति सूक्तऽवाकेन।
आशिष इत्याऽशिषः। शंयुनेति शम्ऽयुना। पत्नीसंयाजानि
ति पत्नीऽसंयाजान्। समिष्टयजुषेति समिष्टऽयजुषा। सं
स्थामिति सम्ऽस्थाम्॥२८॥ व्रतेन। दीक्षाम्। आप्नोति। दीक्ष
या। आप्नोति। दक्षिणाम्। दक्षिणा। श्रद्धाम्। आप्नोति। श्रद्धया। ५

सत्यम्। आप्यते॥२९॥ एतावत्। रूपम्। यज्ञस्य। यत्। देवैः। ब्रह्मणा। कृत
म्। तत्। एतत्। सर्वम्। आप्नोति। यज्ञे। सौत्रामणी। सुते॥३०॥ सु
रावंतमिति सुराऽवंतम्। बर्हिषदम्। बर्हिसदमिति बर्हिऽसदम्। सुवी
रमिति सुऽवीरम्। यज्ञम्। हिन्वंति। महिषाः। नमोभिरिति नमःऽभिः।
दधानाः। सोमम्। दिवि। देवतासु। मदेम। इंद्रम्। यजमानाः। स्वर्का
इति सुऽअर्काः॥३१॥ यः। ते। रसः। संभृत इति सम्ऽभृतः। ओषधीषु।
सोमस्य। शुष्मः। सुरया। सुतस्य। तेन। जिन्व। यजमानम्। मदेन। सरस्व
तीम्। अश्विनौ। इंद्रम्। अग्निम्॥३२॥ यम्। अश्विना। नमुचेः। आसु
रात्। अधि। सरस्वती। असुनोत्। इंद्रियाय॥ इमम्। तम्। शुक्रम्। मधु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्री

॥५॥ मंतमितिमधुऽमंतम्।इंदुम्।सोमम्।प्राज्ञानम्।इह।भक्षयामि॥३३॥य ॥८॥
॥६॥ त्।अत्र।रिप्तम्।रसिनः।सुतस्य।यत्।इंद्रः।अपिबत्।शचीभिः॥अ
हम्।तत्।अस्य।मनसा।शिवेन।सोमम्।राजानम्।इह।भक्षया ॥६॥
मि॥३४॥पितृभ्यइतिपितृऽभ्यः।स्वधायिभ्यइतिस्वधायिऽभ्यः।
स्वधा।नमः।पितामहेभ्यः।प्रपितामहेभ्यइतिप्रऽपितामहेभ्यः।
स्वधायिभ्यइतिस्वधायिऽभ्यः।स्वधा।नमः॥३५॥अक्षन्।
पितरः।अमीमदंत।अतीतृपंत।पितरः॥पितरः।शुंधध्वम्॥३६॥
पुनंतु।मा।पितरः।सोम्यासः।पुनंतु।मा।पितामहाः।पुनंतु।प्रपिता
महाइतिप्रऽपितामहाः।पवित्रेण।शतायुषेतिशतऽआयुषा॥३७॥

पुनंतु।मा।पितामहाः।पुनंतु।प्रपितामहाइतिप्रऽपितामहाः॥पवित्रेण।
शतायुषेतिशतऽआयुषा।विश्वम्।आयुः।वि।अश्नवै॥३८॥पुनंतु।
मा।देवजनाइतिदेवऽजनाः।पुनंतु।मनसा।धियः।पुनंतु।वि
श्वा।भूतानि।जातवेदइतिजातऽवेदः।पुनीहि॥३९॥पवित्रेण।
पुनीहि।मा।शुक्रेण।देव।दीद्यत्।अग्ने।क्रत्वा।क्रतून्।अनु। मा॥
॥४०॥यत्।ते।पवित्रम्।अर्चिषि।अग्ने।विततमितिविऽतत
म्।अंतरा।ब्रह्म।तेन।पुनातु।मा॥४१॥पवमानः।सः।अद्य।
नः।पवित्रेण।विचर्षणिरितिविऽचर्षणिः॥यः।पोता।सः।पुनातु।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ मा॥४२॥उभाभ्याम्।देव।सवितरितिसवितः।पवित्रेण।सवेन।च। ॥८॥
माम्।पुनीहि।विश्वतः॥४३॥वैश्वदेवीतिवैश्वऽदेवी।पुनती।दे
वी।आ।अगात्।यस्याम्।इमाः।बह्व्यः।तन्वः।वीतपृष्ठा इतिवीतऽ
॥७॥ पृष्ठाः।तया।मदन्तः।सधमादेष्विति सधऽमादेषु।वयम्।स्याम ७
पतयः।रयीणाम्॥४४॥ये।समानाः।समनस इतिसऽमन
सः।पितरः।यमराज्य इतियमऽराज्ये।तेषाम्।लोकः।स्वधा।
नमः।यज्ञः।देवेषु।कल्पताम्॥४५॥जीवाः।जीवेषु।मामकाः।ते
षाम्।श्रीः।मयि।कल्पतां।अस्मिन्।लोके।शतम्।समाः॥४६॥

द्वेइतिद्वे।सृतीइतिसृती।अशृणवम्।पितॄणाम्।अहम्।देवानाम्।उत।
नेम मर्त्यानाम्॥ताभ्याम्।इदम्।विश्वम्।एजत्।सम्।एति।यत्।अन्तरा।पि
तरम्।मातरम्।च॥४७॥इदम्।हविः।प्रजननमितिप्रऽजननं।
मे।अस्तु।दशवीरमितिदशऽवीरम्।सर्वगणमितिसर्वऽगणम्।स्व
स्तये।आत्मसनीत्यात्मऽसनि।प्रजासनीतिप्रजाऽसनि।पशुस
नीतिपशुऽसनि।लोकसनीतिलोकऽसनि।अभयसनीत्यभयऽ
सनि।अग्निः।प्रजामितिप्रऽजाम्।बहुलाम्।मे।करोतु।अन्नम्।प
यः।रेतः।अस्मासु।धत्त॥४८॥उत्।ईरताम्।अवरे।उत्।परासः।उ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ ॥६॥

॥८॥ त्।मध्यमाः।पितरः।सोम्यासः॥असुम्।ये।ईयुः।अवृकाः।ऋतज्ञा
इत्यृतऽज्ञाः।ते।नः।अवंतु।पितरः।हवेषु॥४९॥त्वम्।सोम।प्र।चिकि ॥८॥
तः।मनीषा।त्वम्।रजिष्ठम्।अनु।नेषि।पंथाम्॥तव।प्रणीती।
प्रनीतीति प्रऽनीती।पितरः।नः।इंदो इति।देवेषु।रत्नम्।अभजं
त।धीराः॥५०॥त्वया।हि।नः।पितरः।सोम।पूर्वे।कर्माणि।चक्रुः।
पवमान।धीराः।वन्वन्।अवातः।परिधीनीति परिऽधीन्।अप।
ऊर्णु।वीरेभिः।अश्वैः।मघवेति मघऽवा।भव।नः॥५१॥त्वम्।सो
म।पितृभिरिति पितृऽभिः।संविदान इति सम्ऽविदानः।अनु।द्या

वापृथिवी इति द्यावापृथिवी।आ।ततंथ।तस्मै।ते।इंदो इति।हविषा।वि
धेम।वयम्।स्याम।पतयः।रयीणाम्॥५२॥बर्हिषदः।बर्हिसद इति बर्हिऽ
सदः।पितरः।ऊती।अर्वाक्।इमा।वः।हव्या।चकृम।जुषध्वम्।ते।आ।ग
त।अवसा।शंतमेनेति शम्ऽतमेन।अथ।नः।शम्।योः।अरपः।दधात।
॥५३॥उपहूता इत्युपऽहूताः।पितरः।सोम्यासः।बर्हिष्येषु।निधिष्विति
ते। निऽधिषु।प्रियेषु।ते।आ।गमंतु।इह।श्रुवंतु।अधि।ब्रुवंतु।ते।अवं
तु।अस्मान्॥५४॥आ।अहम्।पितॄन्।सुविदत्रानिति सुऽविदत्रा
न्।अवित्सि।नपातम्।च।विक्रमणमिति विऽक्रमणम्।च।विष्णोः॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥ ॥६॥

॥६॥ बर्हिषदः। बर्हिसद इति बर्हिऽसदः। ये। स्वधया। सुतस्य। भजंत। पित्वः।
ता। इह। आगमिष्ठाः इत्याऽगमिष्ठाः॥ ५५॥ अग्निष्वात्ताः। अग्निस्वात्ता ॥६॥
त्ता इत्यग्निऽस्वात्ताः। पितरः। आ। इत। गच्छत। सदः सद इति सदः।
सदः। सदत। सुप्रणीतयः। सुप्रनीतय इति सुऽप्रनीतयः। अत्त। ह
विंषि। प्रयतानि। प्रयतानीति प्रऽयतानि। बर्हिषि। अथ। रयिम्। सर्ववीर
मिति सर्वऽवीरम्। दधात। न॥ ५६॥ आ। यंतु। नः। पितरः। सोम्यासः। अग्निष्वा
त्ताः। अग्निस्वात्ता इत्यग्निऽस्वात्ताः। पथिभिरिति पथिऽभिः। देवया
नैरिति देवऽयानैः। अस्मिन्। यज्ञे। स्वधया। मदंतः। अधि। ब्रुवंतु। ते।
अवंतु। अस्मान्॥ ५७॥ ये। अग्निष्वात्ताः। अग्निस्वात्ता इत्यग्निऽस्वा

त्ताः। ये। अनग्निष्वात्ताः। अनग्निस्वात्ता इत्यनग्निऽस्वात्ताः। मध्ये। दिवः। स्व
धया। मादयंते। तेभ्यः। स्वराडिति स्वऽराट्। असुनीतिमित्यसुऽनीतिम्। एता
म्। यथावशमिति यथाऽवशम्। तन्वम्। कल्पयाति॥ ५८॥ अग्निष्वात्तान्। अ
ग्निस्वात्तानित्यग्निऽस्वात्तान्। ऋतुमत इत्यृतुऽमतः। हवामहे। नाराशं
से। सोमपीथमिति सोमऽपीथम्। ये। आशुः। ते। नः। विप्रासः। सुहवा इति सुऽ
हवाः। भवंतु। वयम्। स्याम। पतयः। रयीणाम्॥ ५९॥ आच्येत्याऽअच्य। जा
नु। दक्षिणतः। निषद्य। निसद्येति निऽसद्य। इमम्। यज्ञम्। अभिगृ
णीत। विश्वे। मा। हिंसिष्ट। पितरः। केन। चित्। नः। यत्। वः। आगः। पु
रुषता। कराम॥ ६०॥ आसीनासः। अरुणीनाम्। उपस्थ इत्युपऽस्थे। र
यिम्। धत्त। दाशुषे। मर्त्याय। पुत्रेभ्यः। पितरः। तस्य। वस्वः। प्रयच्छत। ते।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१०॥ स्तुं।ऊर्जम्।दधात॥६४॥यम्।अग्ने।कव्यवाहनेतिकव्यऽवाहन।त्वम्।चित्। ॥१०॥
मन्यसे।रयिम्।तम्।नः।गीर्भिरितिगीःऽभिः।श्रवाय्यम्।देवत्रेतिदे
वऽत्रा।पनय।युजम्॥६५॥यः।अग्निः।कव्यवाहनइतिकव्यऽवाह
नः।पितॄन्।यक्षत्।ऋतावृधः।ऋतवृधइत्यृतऽवृधः।प्र।इत्।ऊं।उ
स्मं।हव्यानि।वोचति।देवेभ्यः।च।पितृभ्यइतिपितृऽभ्यः।आ॥६६॥
त्वम्।अग्ने।ईडितः।जातवेदइतिजातऽवेदः।अवाट्।हव्यानि।सु
रभीणि।कृत्वी।प्र।अदाः।पितृभ्यइतिपितृऽभ्यः।ते।अक्षन्।अद्धि ।सुधया।२
त्वम्।देव।प्रयतेतिप्रऽयता।हवींषि॥६७॥इदम्।पितृभ्यइतिपितृऽभ्यः।

नमः।अस्तु।अद्य।ये।पूर्वासः।ये।उपरासः।ईयुः।ये।पार्थिवे।रजसि।आ।नि
षत्ताः।निसत्ताइतिनिऽसत्ताः।ये।वा।नूनम्।सुवृजनास्वितिसुऽवृजना
सु।विक्षु॥६८॥ये।च।इह।पितरः।ये।च।न।इह।यान्।च।विद्म।यान्।ऊं।उ
इति।च।न।प्रविद्मेतिप्रऽविद्म।त्वम्।वेत्थ।यति।ते।जातवेदइतिजातऽ
वेदः।स्वधाभिः।यज्ञम्।सुकृतमितिसुऽकृतम्।जुषस्व॥६९॥अध।
यथा।नः।पितरः।परासः।प्रत्नासः।अग्ने।ऋतम्।आशुषाणाः॥शुचि।
उक्थशासः इत्।अयन्।दीधितिम्।उक्थशासइत्युक्थऽशासः।क्षाम।भिंदतः।अ
रुणीः।अप।व्रन्॥७०॥उशन्तः।त्वा।नि।धीमहि।उशन्तः।सम्।इधीम
हि।उशन्।उशतः।आ।वह।पितॄन्।हविषे।अत्तवे॥७१॥अपाम्।फेनेन।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

।।१।।

।।२।।

नमुचेः। शिरः। इन्द्र। उत्। अवर्त्तयः।। विश्वाः। यत्। अजयः। स्पृधः।। ६९।। ध
।।११।। सोमः। राजा। अमृतम्। सुतः। ऋजीषेण। अजहात्। मृत्युम्।। ऋ
तेन। सत्यम्। इन्द्रियम्। विपानमितिविऽपानम्। शुक्रम्। अन्धसः। इं ।।१२।।
द्रस्य। इन्द्रियम्। इदम्। पयः। अमृतम्। मधु।। ७०।। अद्भ्य इत्यत्ऽभ्यः।
क्षीरम्। वि। अपिबत्। क्रुङ्। आङ्गिरसः। धिया। सोमम्। अद्भ्य इत्यत्ऽभ्यः।
वि। अपिबत्। छन्दसा। हंसः। शुचिषत्। शुचिसदितिशु
चिऽसत्। अन्नात्। परिस्रुत इति परिऽस्रुतः। रसम्। ब्रह्मणा। वि। अ
पिबत्। क्षत्रम्। पयः। सोमम्। प्रजापतिरितिप्रजाऽपतिः।। ७१।।
रेतः। मूत्रम्। वि। जहाति। योनिम्। प्रविशदितिप्रऽविशत्। इन्द्रियं।

गर्भः। जरायुणा। आवृतः। उल्बम्। जहाति। जन्मना।। ७२।। दृष्ट्वा।
वि। रूपे इति रूपे। आ। अकरोत्। सत्यानृते इति सत्यानृते। प्रजापतिरितिप्र
जाऽपतिः। अश्रद्धाम्। अनृते। अदधात्। श्रद्धाम्। सत्ये। प्रजापतिरिति
प्रजाऽपतिः।। ७३।। वेदेन। रूपे इति रूपे। वि। अपिबत्। सुतासुतौ। प्रजा
पतिरितिप्रजाऽपतिः। दृष्ट्वा। परिस्रुत इति परिऽस्रुतः। रसम्। शु
क्रेण। शुक्रम्। वि। अपिबत्। पयः। सोमम्। प्रजापतिरितिप्रजाऽप
तिः।। ७४।। ध्या।। सीसेन। तन्त्रम्। मनीषिणः। ऊर्णासूत्रेणेत्यूर्णाऽसू मनसा ।२
त्रेण। कवयः। वयन्ति। अश्विना। यज्ञम्। सविता। सरस्वती। इन्द्रस्य।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ ॥६॥

॥१२॥ रूपम्।वरुणः।भिषज्यन्॥७५॥तत्।अस्य।रूपम्।अमृतम्।शची
भिः।तिस्रः।दधुः।देवताः।संरराणाइतिसम्ऽरराणाः।लोमानि।
शष्पैः।बहुधा।न।तोक्मभिरितितोक्मऽभिः।त्वक्।अस्य।मां
सम्।अभवत्।न।लाजाः॥७६॥तत्।अश्विना।भिषजा।
रुद्रवर्त्तनीतिरुद्रऽवर्त्तनी।सरस्वती।वयति।पेशः।अंतरम्॥
अस्थि।मज्जानम्।मासरैः।कारोतरेण।दधतः।गवाम्।त्व
चि॥७७॥सरस्वती।मनसा।पेशलम्।वसु।नासत्याभ्याम्। ॥१२॥
वयति।दर्शतम्।वपुः।रसम्।परिस्रुतेतिपरिऽस्रुता।न।रोहितं।

नग्नहुः।धीरः।तसरम्।न।वेम॥७८॥पयसा।शुक्रम्।अमृतं।
जनित्रम्।सुरया।मूत्रात्।जनयंत।रेतः।अप।अमतिम्।दु
र्मतिमितिदुःऽमतिम्।बाधमानाः।ऊवध्यम्।वातम्।सब्वं
म्।तत्।आरात्॥७९॥इंद्रः।सुत्रामेतिसुऽत्रामा।हृदयेन।स
त्यम्।पुरोडाशेन।सविता।जजान।यकृत्।क्लोमानम्।वरु
णः।भिषज्यन्।मतस्नेइतिमतस्ने।वायव्यैः।न।मिनाति।पि
त्तम्॥८०॥आंत्राणि।स्थालीः।मधु।पिन्वमानाः।गुदाः।प
त्राणि।सुदुघेतिसुऽदुघा।न।धेनुः।श्येनस्य।पत्रम्।न।प्लीहा।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥२॥

शचीभिः। आसंदीसाऽसंदी। नग्निः। उदरम्। न। माता॥८१॥ कुं ॥२॥
भः। वनिष्ठुः। जनिता। शचीभिः। यस्मिन्। अग्रे। योन्याम्। गर्भः।
॥१२॥ अंतरिसंतः। प्लाशिः। व्यक्तइतिविऽअक्तः। शतधारइतिशतऽधा
रः। उत्सः। दुहे। न। कुंभी। स्वधाम्। पितृभ्यइतिपितृऽभ्यः॥८२॥ मु
खम्। सत्। अस्य। शिरः। इत्। सतेन। जिह्वा। पवित्रम्। अश्विना। ॥१२॥
आसन्। सरस्वती॥ चप्यम्। न। पायुः। भिषक्। अस्य। वालः। वस्तिः।
न। शेपः। हरसा। तरस्वी॥८३॥ अश्विभ्यामित्यश्विऽभ्याम्। चक्षुः।
अमृतम्। ग्रहाभ्याम्। छागेन। तेजः। हविषा। शृतेन। पक्ष्माणि।
गोधूमैः। कुवलैः। उतानि। पेशः। न। शुक्रम्। असितम्। वसाते

इतिवसाते॥८४॥ अविः। न। मेषः। नसि। वीर्याय। प्राणस्य। पंथाः। अमृ
तः। ग्रहाभ्याम्। सरस्वती। उपवाकैरित्युपऽवाकैः। व्यानमितिविऽआ
नम्। नस्यानि। बर्हिः। बदरैः। जजान॥८५॥ इंद्रस्य। रूपम्। ऋषभः।
बलाय। कर्णाभ्याम्। श्रोत्रम्। अमृतम्। ग्रहाभ्याम्। यवाः। न। बर्हिः।
भ्रुवि। केसराणि। कर्कंधु। जज्ञे। मधु। सारघम्। मुखात्॥८६॥ आत्म
न्। उपस्थइत्युपऽस्थे। न। वृकस्य। लोम। मुखे। श्मश्रूणि। न। व्या
घ्रलोमेतिव्याघ्रऽलोम। केशाः। न। शीर्षन्। यशसे। श्रियै। शिखा।
सिंहस्य। लोम। त्विषिः। इंद्रियाणि॥८७॥ अंगानि। आत्मन्। भिषजा।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५६॥

तत्। अश्विना। आत्मानम्। अंगैः। सम्। अधात्। सरस्वती। इंद्रस्य। रू
पम्। शतमानमिति शत ऽ मानम्। आयुः। चंद्रेण। ज्योतिः। अमृतम्।
॥१९॥ दधानाः॥८८॥ सरस्वती। योन्याम्। गर्भम्। अंतः। अश्विभ्यामित्य
श्वि ऽ भ्याम्। पत्नी सुकृतमिति सु ऽ कृतम्। बिभर्ति। अपाम्। रसेन।
वरुणः। न। साम्ना। इंद्रम्। श्रियै। जनयन्। अप्स्वित्यप् ऽ सु। राजा॥८९॥
तेजः। पशूनाम्। हविः। इंद्रियावत्। इंद्रियवदितींद्रिय ऽ वत्। परि ॥५६॥
स्रुतेति परि ऽ स्रुता। पयसा। सारघम्। मधु। अश्विभ्यामित्य
श्वि ऽ भ्याम्। दुग्धम्। भिषजा। सरस्वत्या। सुतासुताभ्याम्। अ ॥१९॥
मृतः। सोमः। इंदुः॥९०॥॥१९॥ क्षत्रस्य। नाभिः। असि। क्षत्रस्य। योनिः।

असि। मा। त्वा। हिंसीत्। मा। मा। हिंसीः। मृत्योः। पाहि। विद्योदिति वि ऽ
द्योत्। पाहि॥१॥ अश्विनोः। भैषज्येन। तेजसे। ब्रह्मवर्चसायेति ब्र
ह्म ऽ वर्चसाय। अभि। सिंचामि। सरस्वत्यै। भैषज्येन। वीर्याय। अन्ना
द्यायेत्यन्न ऽ अद्याय। इंद्रस्य। इंद्रियेण। बलाय। श्रियै। यशसे। अभि।
सिंचामि॥२॥ कः। असि। कतमः। कस्मै। काय। त्वा। सुश्लोकेति सु ऽ
श्लोक। सुमंगलेति सु ऽ मंगल। सत्यराजन्निति सत्य ऽ राजन्॥
॥३॥ शिरः। मे। श्रीः। यशः। मुखम्। त्विषिः। केशाः। च। श्मश्रूणि। रा
जा। मे। प्राणः। अमृतम्। सम्राडिति सम् ऽ राट्। चक्षुः। विराडिति वि ऽ राट्।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१६॥ ॥१५॥ नामः

श्रोत्रम्॥९४॥ जिह्वा। मे। भद्रम्। वाक्। महः। मनः। मन्युः। स्वराडि
ति स्वऽराट्। मोदाः। प्रमोदा इति प्रऽमोदाः। अंगुलीः। अंगानि। मि
त्रम्। मे। सहः॥९५॥ बाहू इति बाहू। मे। बलम्। इंद्रियम्। हस्तौ॥
मे। कर्म। वीर्यम्। आत्मा। क्षत्रम्। उरः। मम॥९६॥ पृष्टीः। मे। राष्ट्र
म्। उदरम्। अंसौ। ग्रीवाः। च। श्रोणी इति श्रोणी। ऊरू इत्यू
रू। अरत्नी इत्यरत्नी। जानुनी इति जानुनी। विशः। मे। अंगानि। ॥१६॥
सर्वतः॥९७॥ नाभिः। मे। चित्तम्। विज्ञानमिति विऽज्ञानम्। मे। ॥१५॥

पायुः।

अपचितिरित्यपऽचितिः। भसत्। आनंदनंदौ। आंडौ। मे। भगः। सौभा
ग्यम्। पसः॥९८॥ जंघाभ्याम्। पद्भ्यामिति पत्ऽभ्याम्। धर्मः। अस्मि।
विशि। राजा। प्रतिष्ठितः। प्रतिस्थित इति प्रतिऽस्थितः। प्रति। क्षत्रे। प्रति ॥ ति
तिष्ठामि। राष्ट्रे। अश्वेषु। गोषु॥९९॥ अंगेषु। आत्मन्। प्राणेषु। पुष्टे। द्या
वापृथिव्योः। यज्ञे॥१००॥ त्रयाः। देवाः। एकादश। त्रयस्त्रिंशाः इति
त्रयःऽत्रिंशाः। सुराधस इति सुऽराधसः। बृहस्पतिपुरोहिता इति
बृहस्पतिऽपुरोहिताः। देवस्य। सवितुः। सवे। देवाः। देवैः। अवंतु।
मा॥१०१॥ प्रथमाः। द्वितीयैः। द्वितीयाः। तृतीयैः। तृतीयाः। सत्येन।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१६॥ ससम्। यज्ञेन। यज्ञः। यजुर्भिरिति यजुःऽभिः। यजूंषि। सामभि-
रिति सामऽभिः॥१०१॥ सामानि। ऋग्भिरित्यृक्ऽभिः। ऋचः॥
पुरोनुवाक्याभिरिति पुरःऽअनुवाक्याभिः। पुरोनुवाक्या इति
पुरःऽअनुवाक्याः। याज्याभिः। याज्याः। वषट्कारैरिति वषट्ऽ
कारैः। वषट्कारा इति वषट्ऽकाराः। आहुतिभिरित्याहुतिऽ
भिः॥ आहुतय इत्याऽहुतयः। मे। कामान्। सम्। अर्द्धयतु। भूः। ॥१६॥
स्वाहा॥१०२॥ लोमानि। प्रयतिरिति प्रऽयतिः। मम। त्वक्। मे। आ-

नतिरित्याऽनतिः। आगतिरित्याऽगतिः। मांसम्। मे। उपनतिरित्यु-
पऽनतिः। वसु। अस्थि। मज्जा॥ मे। आनतिरित्याऽनतिः॥ [illegible] ॥६४॥
इति शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहितापदपाठे एकविंशतितमोऽध्याय
समाप्तः॥६४॥ ॥६४॥२१॥ हरिः ॐ। यत्। देवाः। देवहेड-
नमिति देवऽहेडनम्। देवासः। चकृम। वयम्॥ अग्निः। मा। तस्मा-
त्। एनसः। विश्वात्। मुञ्चतु। अंहसः॥१॥ यदि। दिवा। यदि।
नक्तम्। एनांसि। चकृम। वयम्॥ वायुः। मा। तस्मात्। एनसः।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥९६॥

विश्वात्। मुञ्चतु। अंहसः॥ १६॥ यदि। जाग्रत्। यदि। स्वप्ने। एनांसि।
चकृम। वयम्। सूर्यः। मा। तस्मात्। एनसः। विश्वात्। मुंचतु।
॥१७॥ अंहसः॥ ३॥ शूद्रे। अर्ये। एकस्य। अधि। धर्मणि। तस्य। अव
यजनमित्यवऽयजनं। असि॥ यत्। आपः। एनः। अयाक्षि॥ ४॥
द्रुपदादिवेति द्रुपदात्ऽइव। मुमुचानः। स्विन्नः। स्नातः। मला ॥१७॥
दिवेति मलात्ऽइव। पूतम्। पवित्रेणेवेति पवित्रेणऽइव। आज्यं। ॥५६॥

आपः। शुन्धंतु। मा। एनसः॥ ५॥ उत्। वयम्। तमसः। परि। स्वरिति
स्वः। पश्यंतः। उत्तरमित्युत्ऽतरम्। देवम्। देवत्रेति देवऽत्रा। सूर्य
म्। अगन्म। ज्योतिः। उत्तममित्युत्ऽतमम्॥ ६॥ अपः। अद्य। अनु।
अचारिषम्। रसेन। सम्। असृक्ष्महि॥ पयस्वान्। अग्ने। आ। अ
गमम्। तम्। मा। सम्। सृज। वर्चसा। प्रजयेति प्रऽजया। च।
धनेन। च॥ एधः। असि। एधिषीमहि। समिदिति समऽइत्। असि।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पद
१९

तेनः। असि। तेजः। मयि। धेहि॥७॥ समाववर्त्तीति सम्। आ। ववर्त्ति। पृ
थिवी। सम्। उषाः। सम्। उं इत्यं। सूर्यः। सम्। उं इत्यं। विश्वं। इदम्। ज
तिरि गत्। वैश्वानरज्योतिरिति वैश्वानरऽज्योतिः। भूयाः। सम्। विभूनिति
विऽभून्। कामान्। वि। अश्नवै। भूः। स्वाहा॥८॥ अग्निं। आ। इ
ध्यामि। समिध्यमिति सम्। इध्यम्। अग्ने। व्रतप इति व्रतऽपते। त्व
यि। व्रतं। च। श्रद्धाम्। च। उप। एमि। इन्धे। त्वा। दीक्षितः। अहम्॥९॥

१९

यत्र। ब्रह्म। च। क्षत्रम्। च। सम्यञ्चौ। चरतः। सह। तम्। लोकम्। पुण्यम्।
प्र। ज्ञेषम्। यत्र। देवाः। सह। अग्निना॥१०॥ यत्र। इंद्रः। वायुः। च। स च
म्यंञ्चौ। चरतः। सह। तम्। लोकम्। पुण्यम्। प्र। ज्ञेषम्। यत्र। सेदिः। न।
विद्यते॥११॥ अंऽशुना। ते। अंऽशुः। पृच्यताम्। परुषा। परुः।
गंधः। ते। सोमम्। अवतु। मदाय। रसः। अच्युतः॥१२॥ सिंचंति।
परि। सिंचंति। उत्। सिंचन्ति। पुनन्ति। च। सुरायै। बभ्रवे। मदे। किं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

१८॥

॥१९॥ त्वः। वदन्ति। किं। त्वः॥१३॥ध्यानावंतमितिध्यानाऽवंतम्। कुरंगिण
म्। अपूपवंतमित्यपूपऽवंतम्। उक्थिनम्। इंद्र। प्रातः। जुषस्व।
नः॥१४॥ बृहत्। इंद्राय। गायत। मरुतः। वृत्रहंतममिति वृत्रहन्ऽ
तमम्। येन। ज्योतिः। अजनयन्। ऋतावृधः। ऋतऽवृध इत्यृतऽ
वृधः। देवम्। देवाय। जागृवि॥१५॥ अध्वर्यो इत्यध्वर्यो। अद्रिभि
रित्यद्रिऽभिः। सुतम्। सोमम्। पवित्रे। आ। नय। पुनीहि। इंद्राय। ॥१९॥

पातवे॥१६॥ यः। भूतानाम्। अधिपतिरित्यधिऽपतिः। यस्मिन्।
लोकाः। अधि। श्रिताः। यः। ईशे। महतः। महान्। तेन। गृह्णामि। त्वा
म्। अहम्। मयि। गृह्णामि। त्वाम्। अहम्॥१७॥ प्राणपा इति प्राणऽ
पाः। मे। अपानपा इत्यपानऽपाः। चक्षुष्पाः। चक्षुःपा इति चक्षुः
पाः। श्रोत्रपा इति श्रोत्रऽपाः। च। मे॥ वाचः। मे। विश्वभेषज इति वि
श्वऽभेषजः। मनसः। असि। विलायक इति विऽलायकः॥१८॥
अश्विनहस्तस्येत्यश्विनऽहस्तस्य। तो। सरस्वतिहस्तस्येति सरस्व

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥
॥१७६॥ तिऽदत्तस्य। इंद्रेण। सुत्राम्णेति सुऽत्राम्णा। दत्तस्य। उपहूत इत्युपऽ
हूतः। उपहूतस्येत्युपऽहूतस्य। भक्षयामि॥१९॥ समिद्ध इति स
मूऽइद्धः। इंद्रः। उषसाम्। अनीके। पुरोरुचेति पुरःऽरुचा। पूर्व
कृदिति पूर्वऽकृत्। वावृधानः। ववृधान इति ववृधानः। त्रि
भिरिति त्रिऽभिः। देवैः। त्रिंशता। वज्रबाहुरिति वज्रऽबाहुः।
जघान। वृत्रम्। वि। दुरः। ववार॥२०॥ नराशंसः। प्रति। य ॥सा॥
ज्ञस्य। धामा। गोभिः। वपावानिति वपाऽवान्। मधुना। समंजन् ॥१८॥
X [illegible]रः। मिमानः। तनूनपादिति तनूऽनपात्। प्रति।

तिसम्ऽअंजन्। अग्निः। हिरण्यैः। चंद्री। यजतिः। प्रचेता इति प्रऽचेताः॥२१॥
ईळितः। देवैः। हरिवानिति हरिऽवान्। अभिष्टिः। आजुह्वान इत्याऽ
जुह्वानः। हविषा। शर्धमानः। पुरंदर इति पुरम्ऽदरः। गोत्रभिदिति
गोत्रऽभित्। वज्रबाहुरिति वज्रऽबाहुः। आ। यातु। यज्ञम्। उप। नः।
जुषाणः॥२२॥ जुषाणः। बर्हिः। हरिवानिति हरिऽवान्। नः। इंद्रः। प्रा
चीनम्। सीदत्। प्रदिशेति प्रऽदिशा। पृथिव्याः। उरुप्रथा इत्युरुऽप्र
थाः। प्रथमानम्। स्योनम्। आदित्यैः। अक्तम्। वसुभिरिति वसुऽभिः। स

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५१॥ जोषाइतिसऽजोषाः॥ २३॥ इंद्रं। दुरः। कवष्यः। धावमानाः। वृषा
णं। यंतु। जनयः। सुपत्नीरितिसुऽपत्नीः। द्वारः। देवीः। अभितः। वि
॥२१॥ श्रयंतां। सुवीराइतिसुऽवीराः। वीरं। प्रथमानाः। महोभिरितिम
हःऽभिः॥ २४॥ उषासानक्ता। उषसानक्तेत्युषसानक्ता। बृहतीइ
तिबृहती। बृहंतं। पयस्वतीइतिपयस्वती। सुदुघेइतिसुऽदुघे। शू ॥५६॥
रं। इंद्रं। तंतुं। ततं। पेशसा। संवयंतीइतिसंऽवयंती। देवानां। देवं। य ॥२१॥
जतः। सुरुक्मेइतिसुऽरुक्मे॥ २५॥ दैव्या। मिमाना। मनुषः। पुरुत्रे

तिपुरुऽत्रा। होतारौ। इंद्रं। प्रथमा। सुवाचेतिसुऽवाचा। मूर्द्धन्। य
ज्ञस्य। मधुना। दधाना। प्राचीनं। ज्योतिः। हविषा। वृधातः॥ २६॥
तिस्रः। देवीः। हविषा। वर्द्धमानाः। इंद्रं। जुषाणाः। जनयः। न। प
त्नीः। अच्छिन्नं। तंतुं। पयसा। सरस्वती। इडा। देवी। भारती। विश्व
तूर्त्तिरितिविश्वऽतूर्त्तिः॥ २७॥ त्वष्टा। दधत्। शुष्मं। इंद्राय। वृष्णे।
अपाकः। अचिष्टुः। यशसे। पुरूणि। वृषा। यजन्। वृषणं। भू

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥

॥२२॥ रिरेताइति रिरिऽरेता:। मर्द्धेन्त्रा। यज्ञस्य। सं। अनक्तु। देवान्॥२८॥
वनस्पति:। अवसृष्टइत्यवऽसृष्ट:। न। पाशैः। त्मन्या। समंजन्निति सं ऽ ५६
अंजन्। शमिता। न। देव:। इंद्रस्य। हव्यै:। जठरं। पृणान:। स्वदु
ति। यज्ञं। मधुना। घृतेन॥२९॥ स्तोकानां। इंदुं। प्रति। शूर:। इं
द्र:। वृषायमाण:। वृषयमाणइति वृषऽयमाण:। वृषभ:। तु
राषाट्। घृतप्रुषेति घृतऽप्रुषा। मनसा। मोदमाना:। स्वाहा॥ ॥२२॥

देवा:। अमृता:। मादयंतां॥३०॥ आ। यातु। इंद्र:। अवसे। उप। न:।
इह। स्तुत:। सधमादिति सधऽमात्। अस्तु। शूर:। ववृधान:।
व ववृधानइति वऽवृधान:। तविषी:। यस्य। पूर्वी:। द्यौ:। न। क्षत्रं। अ
भिभूतीत्यभिऽभूति। पुष्यात्॥३१॥ आ। न:। इंद्र:। दूरात्। आ।
न:। आसात्। अभिष्टिकृदित्यभिष्टिऽकृत्। अवसे। यासत्।
उग्र:। ओजिष्ठेभि:। नृपतिरिति नृऽपति:। वज्रबाहुरिति व
ज्रऽबाहु:। संगइति संऽगे। समत्स्विति सऽमत्सु। तुर्वणि:। पृ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५३। तनूऽभिः॥१२॥ आ। नः। इंद्र। हरिभिरिति हरिऽभिः। याहि। अच्छ। अर्वा
ची। नः। अवसे। राधसे। च। तिष्ठाति। वज्री। मघवेति मघऽवा। विरप्शी
ति विऽरप्शी। इमम्। ऊं इति। नु। नः। वाजसाताविति वाजऽसातौ॥१३॥ त्रा
तारं। इंद्रं। अवितारं। इंद्रं। हवेहव इति हवेऽहवे। सुहवमिति सुऽ ह
हवं। शूरं। इंद्रं। ह्वयामि। शक्रं। पुरुहूतमिति पुरुऽहूतं। इंद्रं। स्वस्ति।
नः। मघवेति मघऽवा। धातु। इंद्रः॥१४॥ इंद्रः। सुत्रामेति सुऽत्रा
मा। स्ववानिति स्वऽवान्। अवोभिरित्यवःऽभिः। सुमृळीक इ ॥२३॥

ति सुऽमृळीकः। भवतु। विश्ववेदा इति विश्वऽवेदाः। बाधतां। द्वेषः।
अभयं। कृणोतु। सुवीर्यस्येति सुऽवीर्यस्य। पतयः। स्याम॥१५॥ त
स्य। वयं। सुमताविति सुऽमतौ। यज्ञियस्य। अपि। भद्रे। सौमनसे। स्या
म। सः। सुत्रामेति सुऽत्रामा। स्ववानिति स्वऽवान्। इंद्रः। अस्मे इ
त्यस्मे। आरात्। चित्। द्वेषः। सनुतः। युयोतु॥१६॥ आ। मंद्रैः। इंद्र।
हरिभिरिति हरिऽभिः। याहि। मयूररोमभिरिति मयूररोमऽभिः। मा।
त्वा। के। चित्। नि। यमन्। विं। न। पाशिनः। अति। धन्वेवेति धन्वऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥पद॥

॥पू॥

तान्। इह॥३७॥ एव। इन्द्रः। इन्द्रम्। वृषणम्। वज्रबाहुमिति वज्रऽबाहुम्। व
सिष्ठासः। अभि। अर्चन्ति। अर्कैः। सः। नः। स्तुतः। वीरवदिति वीरऽ
वत्। धातु। गोमदिति गोऽमत्। यूयम्। पात। स्वस्तिभिरिति स्वस्तिऽ
भिः। सदा। नः॥३८॥ समिद्ध इति सम्ऽइद्धः। अग्निः। अश्विना। तप्तः।
घर्मः। विराडिति विऽराट्। सुतः। दुहे। धेनुः। सरस्वती। सोमम्।
शुक्रम्। इह। इन्द्रियम्॥३९॥ तनूपेति तनूऽपा। भिषजा। सुते। अश्वि
ना। उभा। सरस्वती। मध्वा। रजांसि। इन्द्रियम्। इन्द्राय। पथिभिरि ॥२४॥

ति पथिऽभिः। वहान्॥४०॥ इन्द्राय। इन्दुम्। सरस्वती। नराशंसेन। नग्न
हुम्। अधाताम्। अश्विना। मधु। भेषजम्। भिषजा। सुते॥४१॥ आजुह्वा
नेत्याऽजुह्वाना। सरस्वती। इन्द्राय। इन्द्रियाणि। वीर्या। इळाभिः। अश्वि
नौ। इषम्। सम्। ऊर्जम्। सम्। रयिम्। दधुः॥४२॥ अश्विना। नमुचेः। सुतम्। सो
मम्। शुक्रम्। परिस्रुतेति परिऽस्रुता। सरस्वती। तम्। आ। अभरत्। ब
र्हिषा। इन्द्राय। पातवे॥४३॥ कवष्यः। न। व्यचस्वती। अश्विभ्याम्।

॥१॥ सश्विऽभ्यां। ना। दुरः। दिशः। इंद्रः। नारोदसी इति रोदसी। उभेइति सु ॥८॥
॥२५॥ घे। दुहे। कामान्। सरस्वती॥४४॥ उषासा। नक्तं। उषसानक्तमित्युषसा
नक्तं। अश्विना। दिवा। इंद्रं। सायं। इंद्रियैः। संजानाने इति संऽजानाने।
सुपेशसेति सुऽपेशसा। सं। अंजाते इत्यंजाते। सरस्वत्या॥४५॥ पा ॥२५॥
तं। नः। अश्विना। दिवा। पाहि। नक्तं। सरस्वति। दैव्या। होतारा। भि
षजा। पातं। इंद्रं। सचा। सुते॥४६॥ तिस्रः। त्रेधा। सरस्वती। अश्वि
ना। भारती। इडा। तीव्रं। परिस्रुतेति परिऽस्रुता। सोमं। इंद्राय। सुषुवुः।

सुषुवुरिति सुसुवुः। मदं॥४७॥ अश्विना। भेषजं। मधु। भेषजं। नः। स
रस्वती। इंद्रे। त्वष्टा। यशः। श्रियं। रूपंरूपमिति रूपंऽरूपं। अधुः।
सुते॥४८॥ ऋतुथेत्यृतुऽथा। इंद्रः। वनस्पतिः। शशमानः। परिस्रु
तेति परिऽस्रुता। कीलालं। अश्विभ्यामित्यश्विऽभ्यां। मधु। दु
हे। धेनुः। सरस्वती॥४९॥ गोभिः। न। सोमं। अश्विना। मास
रेण। परिस्रुतेति परिऽस्रुता। सं। अधातं। सरस्वत्या। स्वाहा।
इंद्रे। सुतं। मधु॥५०॥ अश्विना। हविः। इंद्रियं। नमुचेः। धिया।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सरस्वती। आ। शुक्रं। आसुरात्॥ वसु। मघं। इंद्राय। जभ्रिरे॥ ५१॥ यं।
अश्विना। सरस्वती। हविषा। इंद्र। अवर्धयन्। सः। बिभेद। बलं।
मघं। नमुचौ। आसुरे। सचा॥ ५२॥ तं। इंद्रं। पशवः। सचा। अश्वि
ना। उभा। सरस्वती। दधानाः। अभि। अनूषत। हविषा। यज्ञे।
इंद्रियैः॥ ५३॥ यः। इंद्रः। इंद्रियं। दधुः। सविता। वरुणः। दध्येत्। यज
मानाय। दाशुषे। आ। अदत्त। नमुचेः। वसु। सुत्रामेति सुऽत्रामा।
बलं। इंद्रियं॥ ५४॥ वरुणः। क्षत्रं। इंद्रियं। भगेन। सविता। श्रियं। सु
भगः। सः। सुत्रामेति सुऽत्रामा। हविष्पतिः। हविःपतिरिति हविःऽपतिः।
यजमानाय। सश्चत॥ ५५॥ सविता। वरुणः। +३

त्रामेति सुऽत्रामा। यशसा। बलं। दधानाः। यज्ञं। आशत॥ ५६॥ अश्विना।
गोभिः। इंद्रियं। अश्वेभिः। वीर्यं। बलं। हविषा। इंद्रं। सरस्वती। य
जमानं। अवर्धयन्॥ ५७॥ ता। नासत्या। सुपेशसेति सुऽपेशसा।
हिरण्यवर्त्तनी इति हिरण्यऽवर्तनी। नरा। सरस्वती। हविष्मती। इं
द्र। कर्मस्विति कर्मऽसु। नः। अवत॥ ५८॥ ता। भिषजा। सुकर्मणे
ति सुऽकर्मणा। सा। सुदुघेति सुऽदुघा। सरस्वती। सः। वृत्रहे
ति। वृत्रऽहा। शतक्रतुरिति शतऽक्रतुः। इंद्राय। दधुः। इंद्रियं॥ ५९॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥ युवं। सुरामं। अश्विना। नमुचौ। आसुरे। सचा॥ विपिपाना इति विऽ
पिपानाः। सरस्वति। इंद्रं। कर्मस्विति कर्मऽसु। आवत॥६०॥ पु
त्रमिव पितरौ॥६१॥ यस्मिन्। अश्वासः। ऋषभासः। उक्षणः। व
॥२६॥ शाः। मेषाः। अवसृष्टास इत्यवऽसृष्टासः। आहुता इत्याऽहुताः। की
लालप इति कीलालऽपे। सोमपृष्ठायेति सोमऽपृष्ठाय। वेधसे। ॥६॥
हृदा। मतिं। जनय। चारुं। अग्नये॥६२॥ अहावि। अग्ने। हविः। ॥२०॥
आस्ये। ते। स्रुचीवेति स्रुचिऽइव। घृतं। चम्वीवेति चम्वीऽइव।

सोमः। वाजसनिमिति वाजऽसनिं। रयिं। अस्मे इत्यस्मे। सु
वीरमिति सुऽवीरं। प्रशस्तमिति प्रऽशस्तं। धेहि। यशसं। बृ
हंतं॥६३॥ अश्विना। तेजसा। चक्षुः। प्राणेन। सरस्वती।
वीर्यं। वाचा। इंद्रः। बलेन। इंद्राय। दधुः। इंद्रियं॥६४॥ गो
मदिति गोऽमत्। ऊं इति। सु। नासत्या। अश्वावत्। अश्व
वदित्यश्वऽवत्। यातं। अश्विना। वर्तिः। रुद्रा। नृपाय्यमि
ति नृऽपाय्यं॥६५॥ न। यत्। परः। न। अंतरः। आदधर्षदित्याऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दुःधर्षत्।वृषण्वसू इति वृषण्ऽवसू।दुःशंसइति दुः।श
ंसः।मर्त्यः।रिपुः॥६६॥ता।नः।आ।वोल्हं।अश्विना।रयिं
पिशंगसंदृशमिति पिशंगऽसंदृशं।धिष्ण्या।वरिवोविद
मिति वरिवःऽविदं॥६७॥पावका।नः।सरस्वती।वाजे
भिः।वाजिनीवतीति वाजिनीऽवती।यज्ञं।वष्टु।धिया
वसुरिति धियाऽवसुः॥६८॥चोदयित्री।सूनृतानां।चे
तंती।सुमतीनामिति सुऽमतीनां।यज्ञं।दधे।सरस्वती॥६९॥

महः।अर्णः।सरस्वती।प्र।चेतयति।केतुना।धियः।विश्वाः।
वि।राजति॥६०॥इंद्र।आ।याहि।चित्रभानो इति चित्रऽभानो।सु
ताः।इमे।त्वायव इति त्वाऽयवः।अण्वीभिः।तना।पूतासः॥६१॥
धिया।इषितः।विप्रजूत इति विप्रऽजूतः।सुतावतः।सुतवत इ
ति सुतऽवतः।उप।ब्रह्माणि।वाघतः॥६२॥तूतुजानः।उप।ब्रह्मा
णि।हरिव इति हरिऽवः।सुते।दधिष्व।नः।चनः॥७३॥अश्वि
ना।पिबतं।मधु।सरस्वत्या।सजोषसेति सऽजोषसा।इंद्रः।सु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥

त्रामेतिसुऽत्रामा।वृत्रहेतिवृत्रऽहा।जुषंतां।सोम्यं।मधु॥७४॥५॥ ॥२॥
इतिसंहितापदपाठेद्वाविंशोध्यायः॥छ॥ ॥छ॥हरिः ॐ॥
इमं।मे।वरुण।श्रुधि।हवं।अद्य।च।मृळय।त्वां।अवस्युः।आ।
॥२९॥ चके॥१॥त्वं।नः।अग्ने।वरुणस्य।विद्वान्।देवस्य।हेळः।अव। ॥२९॥
यासिसीष्ठाः।यजिष्ठः।वह्नितमइतिवह्निऽतमः।शोशुचानः।
विश्वा।द्वेषांसि।प्र।मुमुग्धि।अस्मत्॥२॥सः।त्वं।नः।अ
ग्ने।अवमः।भव।ऊती।नेदिष्ठः।अस्याः।उषसः।व्युष्टाइतिवि

उष्टौ।अव।यक्ष्व।नः।वरुणं।रराणः।वीहि।मृळीकं।सुहवऽ
इतिसुऽहवः।नः।एधि॥३॥महीं।ऊंइति।सु।मातरं।सुव्रताना
मितिसुऽव्रतानां।ऋतस्य।पत्नीं।अवसे।हुवेम।तुविक्षत्रामि
तितुविऽक्षत्रां।अजरंतीं।उरूचीं।सुशर्माणमितिसुऽशर्मा
णं।अदितिं।सुप्रणीतिं।सुप्रनीतिमितिसुऽप्रनीतिं॥४॥सुत्रा
माणमितिसुऽत्रामाणं।पृथिवीं।द्यां।अनेहसं।सुशर्माण
मितिसुऽशर्माणं।अदितिं।सुप्रणीतिं।सुप्रनीतिमितिसुऽप्रनीतिं।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥३०॥ देवौ। नावं। स्वरित्रामितिसुऽअरित्रां। अनागसं। अस्रवंती। आ। रु
हेम। स्वस्तये॥ ५॥ सुनावमितिसुऽनावं। आ। रुहेमं। अस्रवंतां। अना
गसं। शतारित्रामितिशतऽअरित्रां। स्वस्तये॥ ६॥ आ। नः। मित्रावरु अ ३
णा। घृतैः। गव्यूतिं। उक्षतं। मध्वा। रजांसि। सुक्रतू इति सुऽक्र
तू॥ ७॥ प्र। बाहवा। सिसृतं। जीवसे। नः। आ। नः। गव्यूतिं। उक्षतं। ॥३०
घृतेन। आ। मा। जने। श्रवयतं। युवाना। श्रुतं। मे। मित्रावरुणा। हवा
इमा॥ ८॥ समिद्ध इति संऽइद्धः। अग्निः। समिधेति संऽइधा। सु
समिद्ध इति सुऽसमिद्धः। वरेण्यः। गायत्री। छंदः। इंद्रियं। त्र्यवि

रिति त्रिऽअविः। गौः। वयः। दधुः॥ ९॥ तनूनपादिति तनूऽनपात्।
शुचिव्रत इति शुचिऽव्रतः। तनूपा इति तनूऽपाः। च। सरस्वती।
उष्णिहा। छंदः। इंद्रियं। दित्यवाडिति दित्यऽवाट्। गौः। वयः। द
धुः॥ १०॥ इडाभिः। अग्निः। ईड्यः। सोमः। देवः। अमर्त्यः। अ
नुष्टुप्। अनुष्टुबित्यनुऽस्तुप्। छंदः। इंद्रियं। पंचाविरिति पं
चऽअविः। गौः। वयः। दधुः॥ ११॥ सुबर्हिरिति सुऽबर्हिः। अग्निः।
पूषण्वानिति पूषण्ऽवान्। स्तीर्णबर्हिरिति स्तीर्णऽबर्हिः। अम

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥ बृहती। छंदः। इंद्रियं। त्रिवत्सइतित्रिऽवत्सः। गौः। वयः। दधुः। ॥२॥
॥११॥ द्वुरः। देवीः। दिशः। महीः। ब्रह्मा। देवः। बृहस्पतिः। पं
॥३१॥ क्तिः। छंदः। इह। इंद्रियं। तुर्यवाडितितुर्यऽवाट्। गौः। वयः। ॥३१॥
दधुः॥१२॥ उषे इत्युषे। यह्वी इति यह्वी। सुपेशसेतिसुऽपेशसा।
विश्वे। देवाः। अमर्त्याः। त्रिष्टुप्। त्रिस्तुबितित्रिऽस्तुप्। छंदः।
इह। इंद्रियं। पष्ठवाडितिपष्ठऽवाट्। गौः। वयः। दधुः॥१३॥
दैव्या। होतारा। भिषजा। इंद्रेण। सयुजेतिसऽयुजा। जगती। युजा

छंदः। इंद्रियं। अनड्वान्। गौः। वयः। दधुः॥१४॥ तिस्रः। इडा। सरस्व
ती। भारती। मरुतः। विशः। विराडितिविऽराट्। छंदः। इह। इंद्रियं।
धेनुः। गौः। न। वयः। दधुः॥१५॥ त्वष्टा। तुरीपः। अद्भुतः। इंद्रा
ग्नी इतींद्राग्नी। पुष्टिवर्द्धनेतिपुष्टिऽवर्द्धना। द्विपदेतिद्विऽपदा।
छंदः। इंद्रियं। उक्षा। गौः। न। वयः। दधुः॥१६॥ शमिता। नः। व
नस्पतिः। सविता। प्रसुवन्नितिप्रऽसुवन्। भगं। ककुप्। छं
दः। इह। इंद्रियं। वशा। वेहत्। वयः। दधुः॥१७॥ स्वाहा। यज्ञं। व

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥३२॥

रुणाः। सुक्षत्र इति सुऽक्षत्रः। भिषजं। कुर्वत। अतिछंदा इत्यतिऽ
छंदाः। इंद्रियं। बृहत्। ऋषभः। गौः। वयः। दधुः॥१८॥ वसंतेन।
ऋतुना। देवाः। वसवः। त्रिवृतेति त्रिऽवृता। स्तुताः। रथंतरे
णेति रथंऽतरेण। तेजसा। हविः। इंद्रे। वयः। दधुः॥१९॥ ग्री
ष्मेण। ऋतुना। देवाः। रुद्राः। पंचदश इति पंचऽदशे। स्तुताः।
बृहता। यशसा। बलं। हविः। इंद्रे। वयः। दधुः॥२०॥ वर्षा
भिः। ऋतुना। आदित्याः। स्तोमे। सप्तदश इति सप्तऽदशे। स्तु
ताः। वैरूपेण। विशा। ओजसा। हविः। इंद्रे। वयः। दधुः॥२१॥

॥३२॥

शारदेन। ऋतुना। देवाः। एकविंश इत्येकऽविंशे। ऋभवः।
स्तुताः। वैराजेन। श्रिया। श्रियं। हविः। इंद्रे। वयः। दधुः॥२२॥ हेमं
तेन। ऋतुना। देवाः। त्रिनवे। त्रिनव इति त्रिऽनवे। मरुतः। स्तुताः।
बलेन। शक्वरीः। सहः। हविः। इंद्रे। वयः। दधुः॥२३॥ शैशिरेण।
ऋतुना। देवाः। त्रयस्त्रिंश इति त्रयःऽत्रिंशे। अमृताः। स्तु
ताः। सत्येन। रेवतीः। क्षत्रं। हविः। इंद्रे। वयः। दधुः॥२४॥ हो
ता। यक्षत्। समिध्येति सँइध्या। अग्निं। इडः। पदे। अश्विना।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥

इंद्रं। सरस्वती। अजः। धूम्रः। न। गोधूमैः। कुवलैः। भेषजं। ॥८॥
॥३२॥ मधु। शष्पैः। न। तेजः। इंद्रियं। पयः। सोमः। परिस्रुतेतिप
रिऽस्रुता। घृतं। मधु। व्यंतु। आज्यस्य। होतः। यज॥२५॥ त
नूनपात्। इति तनूऽनपात्। सरस्वती। अविः। मेषः। न। भे ॥२२॥
षजं। पथा। मधुमतेति मधुऽमता। भरन्। अश्विना। इंद्राय।
वीर्यं। बदरैः। उपवाकाभिरित्युपऽवाकाभिः। भेषजं। तो
क्माभिरिति तोक्मऽभिः। पयः॥२६॥ नराशंसं। न। नग्नहुं।

पतिं। सुरया। भेषजं। मेषः। सरस्वती। भिषक्। रथः। न। चंद्री। अश्विनोः।
वपाः। इंद्रस्य। वीर्यं। बदरैः। उपवाकाभिरित्युपऽवाकाभिः। भेषजं। तोक्म
भिरिति तोक्मऽभिः। पयः॥२७॥ इडा। ईडितः। आजुह्वानः इत्याऽजुह्वानः।
सरस्वती। इंद्रं। बलेन। वर्द्धयन्। ऋषभेण। गवा। इंद्रियं। अश्विना। इंद्राय।
भेषजं। यवैः। कर्कंधुभिरिति कर्कंधुऽभिः। मधु। लाजैः। न। मासरं। पयः॥२८॥
बर्हिः। ऊर्णम्रदा इत्यूर्णऽम्रदाः। भिषक्। नासत्या। भिषजा। अश्विना। अ
श्वा। शिशुमतीति शिशुऽमती। भिषक्। धेनुः। सरस्वती। भिषक्। दुहे।
इंद्राय। भेषजं। पयः॥२९॥ दुरः। दिशः। कवष्यः। न। व्यचस्वतीः। अश्विभ्यां।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥३०॥ ॥ मित्यश्विऽभ्याम्। न। दुरः। दिशः। इंद्रः। न। रोदसी इति रोदसी। दुघे इति दु
घे। दुहे। धेनुः। सरस्वती। अश्विना। इंद्राय। भेषजं। शुक्रं। न। ज्योतिः। इंद्रियं।
पयः॥ ३०॥ सुपेशसेति सुऽपेशसा। उषे इत्युषे। नक्तं। दिवा। अश्विना। सम्।
अंजाते इति संऽअंजाते। सरस्वत्या। त्विषिम्। इंद्रे। न। भेजम्। श्येनः। न। रजसा। ष
हृदा। श्रिया। न। मासरं। पयः॥ ३१॥ देव्या। होतारा। भिषजा। अश्विना। इंद्रम्।
न। जागृवि। दिवा। नक्तं। न। भेषजैः। शूषम्। सरस्वती। भिषक्। सीसेन। ॥३०॥
दुहे। इंद्रियं। पयः॥ ३२॥ तिस्रः। देवीः। न। भेषजं। त्रयः। त्रिधातव इति त्रिऽ
धातवः। अपसः। रूपं। इंद्रे। हिरण्ययं। अश्विना। इडा। न। भारती। वाचा।

सरस्वती। महः। इंद्राय। दुहे। इंद्रियं। पयः॥ ३३॥ सुरेतसमिति सुऽरेतसं। ऋ
षभम्। नर्यापसमिति नर्यऽअपसं। त्वष्टारम्। इंद्रं। अश्विना। भिषजं।
न। सरस्वतीम्। ओजः। न। जूतिः। इंद्रियं। वृकः। न। रभसः। भिषक्। य
शः। सुरया। भेषजम्। श्रिया। न। मासरं। पयः॥ ३४॥ वनस्पतिं। शमिता
रम्। शतक्रतुमिति शतऽक्रतुम्। भीमम्। न। मन्युम्। राजानम्। व्याघ्रम्।
नमसा। अश्विना। भामम्। सरस्वती। भिषक्। इंद्राय। दुहे। इंद्रियं।
पयः॥ ३५॥ अग्निं। स्वाहा। आज्यस्य। तोकानां। मेदसाम्। पृथक्। छा
गम्। अश्विभ्यामित्यश्विऽभ्याम्। मेषम्। सरस्वत्यै। ऋषभम्। इंद्राय। सिं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

इंद्राय। सहसे। इंद्रियम्। अतिम्। ना। मेषं जम्। सोमम्। इंद्रियं। इंद्रं। सुत्रामा
॥३५॥ णमितिसुऽत्रामाणं। सवितारं। वरुणम्। भिषजाम्। पतिं। वनस्पतिं। प्रि
यम्। पाथः। न। भेषजं। देवाः। आज्यपाइत्याज्यऽपाः। जुषाणः। अग्निः। भेषज ॥३५॥
म्। पयः। सोमः। परिस्रुतेतिपरिऽस्रुता। घृतं। मधु। व्यंतु। आज्यस्य। होतः। यज
अश्विनौ। छागस्य। वपायाः। मेदसः। जुषेताम्। हविः। होतः। यज। सरस्वतीम्। मे
षस्य। वपायाः। मेदसः। जुषताम्। हविः। होतः। यज। इंद्रम्। ऋषभस्य। वपायाः।
मेदसः। जुषतां। हविः। होतः। यज ॥३५॥ अश्विनौ। सरस्वतीम्। इंद्रं। सुत्रामाण
मितिसुऽत्रामाणं। इमे। सोमाः। सुरामाणः। छागैः। न। मेषैः। ऋषभैः। सुताः। शष्पैः।

न। तोक्मभिरितितोक्मऽभिः। लाजैः। महस्वंतः। मदाः। मासरेण। परिष्कृताः।
परिष्कृताइतिपरिऽस्कृताः। शुक्राः। पयस्वंतः। अमृताः। प्रस्थिताइतिप्रऽस्थि
ताः। वः। मधुश्चुतइतिमधुऽश्चुतः। तान्। अश्विना। सरस्वती। इंद्रः। सुत्रामे
तिसुऽत्रामा। वृत्रहेतिवृत्रऽहा। जुषंताम्। सोम्यम्। मधु। पिबंतु। मदंतु।
व्यंतु। होतः। यज ॥३७॥ अश्विनौ। छागस्य। हविषः। आत्ताम्। अद्य। मध्य
तः। मेदः। उद्भृतमित्युत्ऽभृतम्। पुरा। द्वेषोभ्यइतिद्वेषःऽभ्यः। पुरा। पौरुषे
य्याः। गृभः। घस्तां। नूनं। घासेअज्राणामितिघासेऽअज्राणां। यवस
प्रथमानामितियवसऽप्रथमानां। सुमत्क्षराणामितिसुमत्ऽक्षराणाम्।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥३६॥

ऋतव्द्रियाणामिति ऋतऽरुद्रियाणाम्।अग्निष्वात्तानां।अग्नि
ष्वात्तानामित्यग्निऽस्वात्तानाम्।पीवोपवसनानामितिपीवः।
उपवसनानाम्।पार्श्वतः।श्रोणितः।शितामतः।उत्सादतउ
त्सादतऽसादतः।अंगादंगादित्यंगात्।अवत्तानाम्।करतः।एवा
अश्विना।जुषेताम्।हविः।होतः।यज।सरस्वतीम्।मेषस्य।
हविषः।आवयत्।अद्यमसत्।करत्।एवम्।सरस्वती।जुषतां।
हविः।होतः।यज।इंद्र।ऋषभस्य।हविषः।आवयत्।अद्य
मसत्।करत्।एवंइंद्रः।जुषतां।हविः।होतः।यज॥३८॥वन

अंगात ॥३६॥

स्पतिम्।अग्निं।हि।पितमयेतिपिष्टऽतमया।रविष्ठया।रशनया।
अधित।यत्र।अश्विनोः।छागस्य।हविषः।प्रिया।धामानि।
सरस्वत्याः।मेषस्य।इंद्रस्य।ऋषभस्य।अग्नेः।सोमस्य।इंद्रस्य।
सुत्राम्णइतिसुऽत्राम्णः।सवितुः।वरुणस्य।वनस्पतेः।प्रिया।
पाथांसिदेवानाम्।आज्यपानामित्याज्यऽपानां।यत्र।अ
ग्नेः।होतुः।प्रिया।धामानि।तत्र।एतान्।प्रस्तुत्येवेतिप्र
स्तुत्याऽइव।उपस्तुत्येवेत्युपस्तुत्याऽइव।उपावस्रक्षदित्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥प॥ पऽअवस्य हृत्वा रभीयस इवेति रभीयसःऽइव । कृत्वी ॥ कृत्वं प८॥
॥२७॥ एवां देवः । वनस्पतिः । जुषतां । हविः । होतः । यज ॥ ३१ ॥ अग्निं ।
स्विष्टकृतमिति स्विष्टऽकृतं । अयाट् । अग्निः । यक्षत् । स्वं । ॥२७॥
महिमानं । आ । यजत् । एज्या इत्याऽइज्याः । इषः । कृणोतु ।
सः । अध्वरा । जातवेदा इति जातऽवेदाः । जुषतां । हविः । होतः ।
यज ॥ ३२ ॥ देवं । बर्हिः । सरस्वती । सुदेवमिति सुऽदेवं । इन्द्रे । अ
श्विना । तेजः । न । चक्षुः । अक्ष्योः । बर्हिषा । दधुः । इन्द्रियं । व
सुवन इति वसुऽवने । वसुधेयस्येति वसुऽधेयस्य । व्यन्तु । यज ॥ ३३ ॥

देवीः । द्वारः । अश्विना । भिषजा । इन्द्रे । सरस्वति । प्राणं । न । वीर्यं ।
नसि । द्वारः । दधुः । इन्द्रियं । वसुवन इति वसुऽवने ॥ ३४ ॥ देवी इ
ति देवी । उषासौ । उषसा इत्युषसौ । अश्विना । सुत्रामेति सुऽत्रा
मा । इन्द्रे । सरस्वती । बलं । न । वाचं । आस्ये । उषाभ्यां । दधुः ।
इन्द्रियं । वसुवन इति वसुऽवने ॥ ३५ ॥ देवी इति देवी । जोष्ट्री इ
ति जोष्ट्री । सरस्वती । अश्विना । इन्द्रं । अवर्द्धयन् । श्रोत्रं । न ।
कर्णयोः । यशः । जोष्ट्रीभ्यां । दधुः । इन्द्रियं । वसुवन इति व
सुऽवने ॥ ३६ ॥ देवी इति देवी । ऊर्जाहुती इत्यूर्जऽआहुती ।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

४ द देवीः। तिस्रः। तिस्रः। देवीः। अश्विना। इडा। सरस्वती। शूषं। न। मध्ये। नाभ्यां। इं
द्राय। दधुः। इंद्रियं। वसुवन इति वसुऽवने। ॥४४॥ ज्ञो धं ८ ४
दुघ इति दुघे। सुदुघेति सुऽदुघा। इंद्रं। सरस्वती। अश्विना। भि
षजा। अवतः। शुक्रं। न। ज्योतिः। स्तनयोः। आहुती इत्याऽहुती।
धत्तः। इंद्रियं। वसुवन इति वसुऽवने। ॥४५॥ देवा। देवानां। भिष
॥३८ जा। होतारौ। इंद्रं। अश्विना। वषट्कारैरिति वषट्ऽकारैः। सरस्व
ती। त्विषिं। न। हृदये। मतिं। होतृभ्यामिति होतृऽभ्यां। दधुः। इंद्रियम्।
वसुवन इति वसुऽवने। ॥४६॥ देवः। इंद्रः। नराशंसः। त्रिवरू ॥३८
थ इति त्रिऽवरूथः। सरस्वत्या। अश्विभ्यामित्यश्विऽभ्यां। इं
यते। रथः। रेतः। न। रूपं। अमृतं। जनित्रं। इंद्राय। त्वष्टा। द

धत्। इंद्रियाणि। वसुवन इति वसुऽवने। ॥४८॥ देवः। देवैः। वनस्पतिः।
हिरण्यपर्ण इति हिरण्यऽपर्णः। अश्विभ्यामित्यश्विऽभ्यां। सरस्वत्या।
सुपिप्पल इति सुऽपिप्पलः। इंद्राय। पच्यते। मधु। ओजः। न। जूतिः।
ऋषभः। न। भामं। वनस्पतिः। नः। दधत्। इंद्रियाणि। वसुवन इति
वसुऽवने। ॥४९॥ देवं। बर्हिः। वारितीनां। अध्वरे। स्तीर्णं। अश्विभ्या
मित्यश्विऽभ्यां। ऊर्णम्रदा इत्यूर्णऽम्रदाः। सरस्वत्या। स्योनं। इं
द्र। ते। सदः। ईशायै। मन्युं। राजानं। बर्हिषा। दधुः। इंद्रियं। वसु
वन इति वसुऽवने। ॥५०॥ देवः। अग्निः। स्विष्टकृदिति स्विष्टऽकृत्।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥

देवान्।यक्षत्।यथा।यथमितियथाऽयथं॥होतारः।इंद्रं।अश्विना। ॥६॥
॥२१॥ वाचा।वाचं।सरस्वती।अग्निं।सोमं।स्विष्टकृदितिस्विष्टऽकृ
त्।स्विष्ट इति सुऽइष्टः।इंद्रः।सुत्रामेति सुऽत्रामा।सविता।वरुणः ॥२१॥
भिषक्।इष्टः।देवः।वनस्पतिः।स्विष्टा इति सुऽइष्टाः।देवाः।आज्यपा
इत्याज्यऽपाः।स्विष्ट इति सुऽइष्टः।अग्निः।अग्निना।होत्रा।होत्रे।
स्विष्टकृदिति स्विष्टऽकृत्।यशः।न।दधत्।इंद्रियं।ऊर्जं।अप
चितिमित्यपऽचितिं।स्वधां।वसुवनइति वसुऽवने।वसुधेय
स्येति वसुऽधेयस्य।व्यंतु।यज॥४१॥अग्निं।अद्य।होतारं।अवृणी
त।अयं।यजमानः।पचन्।पक्तीः।पचन्।पुरोडाशान्।बध्नन्।अश्वि

भ्यामित्यश्विऽभ्यां।छागं।सरस्वत्यै।मेषं।इंद्राय।ऋषभं।सु
न्वन्।अश्विभ्यामित्यश्विऽभ्यां।सरस्वत्यै।इंद्राय।सुत्राम्ण इति
सुऽत्राम्णे।सुरासोमानिति सुराऽसोमान्॥४२॥सूपस्था इति सुऽ
उपस्थाः।अद्य।देवः।वनस्पतिः।अभवत्।अश्विभ्यामित्यश्विऽ
भ्यां।छागेन।सरस्वत्यै।मेषेण।इंद्राय।ऋषभेण।अक्षन्।ता
न्।मेदस्तः।प्रति।पचता।अग्रभीषत।अवीवृधंत।पुरोडाशैः।
अपुः।अश्विना।सरस्वती।इंद्रः।सुत्रामेति सुऽत्रामा।सुरासोमा
निति सुराऽसोमान्॥४३॥त्वाम्।अद्य।ऋषे।आर्षेय।ऋषीणां।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥

नपात्।अवृणीत।अयम्।बहुभ्य इति बहुऽभ्यः।आ।संगतेभ्य इ ॥३॥
॥४॥ ति सम्ऽगतेभ्यः।एषः।मे।देवेषु।वसु।वारि।आयक्ष्यते इति।ता।
या।देवाः।देवदानानि।अदुः।तानि।अस्मै।आ।च।शास्स्व।आ।च।
गुरस्व।इषितः।च।होतः।असि।भद्रवाच्याय इति भद्रऽवाच्या ॥४०॥
य।प्रेषित इति प्रऽइषितः।मानुषः।सूक्तवाकाय इति सूक्तऽवा
काय।सूक्ता इति सुऽउक्ता।ब्रूहि॥४४॥ ॥ ॥५॥५॥
॥इति पदपाठे त्रयोविंशतितमोध्यायः॥ ॥२३॥५॥५॥५॥

हरिः॥ॐम्॥तेजः।असि।शुक्रम्।अमृतम्।आयुष्पाः।आयुःपा इत्यायुःऽपाः।आ
युः।मे।पाहि।आ।ददे॥१॥इमाम्।अगृभ्णन्।रशनाम्।ऋतस्य।पूर्वे।आयुषि।
विदथेषु।कव्या।सा।नः।अस्मिन्।सुते।आ।बभूव।ऋतस्य।सामन्।सरम्।आ
रपन्ती।त्याऽरपन्ती॥२॥अभिधा इत्यभिऽधाः।असि।भुवनम्।यन्ता।धर्ता।सः।
त्वम्।अग्निम्।वैश्वानरम्।सप्रथसमिति सऽप्रथसम्।गच्छ।स्वाहाकृत इति स्वाहाऽ
कृतः।स्वगेति स्वऽगा।त्वा।देवेभ्यः॥३॥प्रजापतय इति प्रजाऽपतये।ब्रह्मन्।
अश्वम्।भन्त्स्यामि।देवेभ्यः।प्रजापतय इति प्रजाऽपतये।तेन।राध्यासम्।तम्।
बधान।देवेभ्यः।प्रजापतय इति प्रजाऽपतये।तेन।राध्नुहि।प्रजापतय इति

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥प॥
॥४२॥

प्रजाऽपतये। त्वा। जुष्टं। प्र। उक्षामि। इंद्राग्निभ्यामितींद्राग्निऽभ्यां। वायवे। वि
श्वेभ्यः। सर्वेभ्यः। त्वा। देवेभ्यः। जुष्टं। प्र। उक्षामि॥४॥ यः। अर्वंतं। जिघांसति। तं।
अभि। अमीति। वरुणः। परः। मर्तः। परः। श्वा॥५॥ अग्नये। स्वाहा। सोमाय।
अपाम्। मोदाय। सवित्रे। वायवे। विष्णवे। इंद्राय। बृहस्पतये। मित्राय। वरु
णाय॥६॥ हिंकारायेति हिं। काराय। हिंकृतायेति हिं। कृताय। क्रंदते। अ
वक्रंदायेत्यवऽक्रंदाय। प्रोथते। प्रप्रोथायेति प्रऽप्रोथाय। गंधाय। घ्राताय॥७॥
निविष्टायेति निऽविष्टाय। उपविष्टायेत्युपऽविष्टाय। संदितायेति सं। दिता
य। वल्गते। आसीनाय। शयानाय। स्वपते। जाग्रते॥८॥ कूजते। प्रबुद्धाये ॥ ८ ॥ ॥४२॥

ति प्र। बुद्धाय। विजृंभमाणायेति वि। जृंभमाणाय। विचृत्तायेति वि। चृत्ताय।
संहानायेति सम्। हानाय। उपस्थितायेत्युपऽस्थिताय। आयनायेत्याऽ
अयनाय। प्रायणाय। प्रायणायेति प्र। अयनाय॥९॥ यते। धावते। उद्द्र
वायेत्युत्ऽद्रवाय। उद्द्रुतायेत्युत्ऽद्रुताय। शूकाराय। शूकृताय। निष
ण्णाय। निसंनायेति नि। संनाय। उत्थिताय॥१०॥ जवाय। बलाय।
विवर्तमानायेति विऽवर्तमानाय। विवृत्तायेति विऽवृत्ताय। विधून्वा
नायेति विऽधून्वानाय। विधूतायेति विऽधूताय। शुश्रूषमाणाय।
शृण्वते॥११॥ ईक्षमाणाय। ईक्षिताय। वीक्षितायेति विऽईक्षिताय। निमेषा +ताय २
येति निऽमेषाय। यत्। अत्ति। तस्मै। पिबति। मूत्रं। करोति। कुर्वते।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ ॥४२॥

द्रन्ताय॥१२॥ तत्सवितुः॥१३॥ हिरण्यपाणिमिति हिरण्यऽपाणिं । ऊतये ।
सवितारं । उप । ह्वये । सः । चेत्ता । देवता । पदम् ॥१४॥ देवस्य । चेततः । मही
मू । प्र । सवितुः । हवामहे । सुमतिमिति सुऽमतिम् । सत्यराध्यसमिति सत्यऽ
राध्यसं ॥१५॥ सुष्टुतिम् । सुष्टुतिमिति सुऽस्तुतिं । सुमतीवृध्यः । सु
मतिवृध्य इति सुमतिऽवृध्यः । रातिं । सवितुः । ईमहे । प्र । देवाय । मती
विदे । मतिविद इति मतिऽविदे ॥१६॥ रातिम् । सत्पतिमिति सत्ऽ
पतिं । महे । सवितारं । उप । ह्वये । आसवमिति आऽसवं । देववीतय इति
देवऽवीतये ॥१७॥ देवस्य । सवितुः । मतिं । आसवमित्याऽसवं । विश्व
देव्यमिति विश्वऽदेव्यं । धिया । भगं । मनामहे ॥१८॥ अग्निं । स्तोमेन । बो ॥८॥

॥४२॥

धय । समिध्यानमिति सम्ऽइध्यानः । अमर्त्यम् । हव्या । देवेषु । नः । दधत् ॥१९॥
सः । हव्यवाळिति हव्यऽवाट् । अमर्त्यः । उशिक् । दूतः । चनोहित इति च
नःऽहितः । अग्निः । धिया । सम् । ऋण्वति ॥२०॥ तम् । त्वा । घृतस्नो इति घृतऽ
स्नो । ईमहे । चित्रभानो इति चित्रऽभानो । स्वर्विदमिति स्वःऽविदं । देवान्
आ । वीतये । वह ॥२१॥ अग्निं । दूतं । पुरः । दधे । हव्यवाहमिति हव्यऽ
वाहम् । उप । ब्रुवे । देवान् । आ । सादयात् । इह ॥२२॥ अजीजनः । हि । पव
मान । सूर्यम् । विधारे इति विऽधारे । शक्मना । पयः । गोजीरयेति गोऽ
जीरया । रंहमाणः । पुरंध्येति पुरंऽध्या ॥२३॥ विभ्वरिति विऽभ्वः । मात्रा ।
प्रभ्वरिति प्रऽभ्वः । पित्रा । अश्वः । असि । हयः । अत्यः । मयः । अर्वा । सप्तिः ।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ वाजी। वृषा। नृमणाः। नृमणा इति नृऽमनाः। ययुः। शिशुः। नाम। असि। आदित्यां। नाम्

॥४३॥ पत्वा। अनु। इहि ॥२४॥ देवाः। आशापाला इत्याशाऽपालाः। एतम्। देवेभ्यः। अश्वम्।

मेधाय। प्रोक्षितमिति प्रऽउक्षितम्। रक्षत। इह। रन्तिः। इह। रमताम्। इह। धृतिः। इ

ह। स्वधृतिरिति स्वऽधृतिः। स्वाहा ॥२५॥ काय। कस्मै। कतमस्मै। आधिमित्याऽधिं।

आधीतायेत्याऽधीताय। मनः। प्रजापतय इति प्रजाऽपतये। चित्तं। विज्ञातायेति विऽज्ञा

ताय ॥२६॥ अदित्यै। मह्यै। सुमृडीकाया इति सुऽमृडीकायै। सरस्वत्यै। पावकायै।

बृहत्यै ॥२७॥ पूष्णे। प्रपथ्यायेति प्रऽपथ्याय। नरंधिषाय। त्वष्ट्रे। तुरीपाय। पुरुरू

पायेति पुरुऽरूपाय। विष्णवे। निभूयपायेति निभूयऽपाय। शिपिविष्टायेति शि

पिऽविष्टाय ॥२८॥ विश्वो देवस्य ॥२९॥ आ। ब्रह्मन्। ब्राह्मणः। ब्रह्मवर्चसीति ब्र ॥८॥

॥४२॥

ह्मऽवर्चसी। जायतां। आ। राष्ट्रे। राजन्यः। शूरः। इषव्यः। अतिव्याधीत्यतिऽव्याधी। म

हारथ इति महाऽरथः। जायतां ॥३०॥ दोग्ध्री। धेनुः। वोढा। अनड्वान्। आशुः। सप्तिः। अ२

पुरंधिरिति पुरंऽधिः। योषा। जिष्णुः। रथेष्ठाः। रथेस्था इति रथेऽस्थाः। सभेयः। यु

वा। आ। अस्य। यजमानस्य। वीरः। जायतां ॥३१॥ निकामे निकाम इति निकामेऽ

निकामे। नः। पर्जन्यः। वर्षतु। फलवत्य इति फलऽवत्यः। नः। ओषधयः। पच्यन्ताम्।

योगक्षेम इति योगऽक्षेमः। नः। कल्पतां ॥३२॥ प्राणाय। अपानायेत्यपऽआना

य। व्यानायेति विऽआनाय। चक्षुषे। श्रोत्राय। वाचे। मनसे ॥३३॥ प्राच्यै। दिशे।

अर्वाच्यै। दक्षिणायै। प्रतीच्यै। उदीच्यै। ऊर्ध्वायै। अवाच्यै। अर्वाच्यै। दिशे ॥३४॥

अद्भ्य इत्यत्ऽभ्यः। वार्भ्य इति वाःऽभ्यः। उदकाय। तिष्ठन्तीभ्यः। स्रवन्तीभ्यः। स्यन्द

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥प॥
॥४४॥
मानाभ्यः। कूप्याभ्यः। सूद्याभ्यः। धार्याभ्यः। अर्णवाय। समुद्राय। सरिराय॥३५॥ वाता
या। धूमाय। अभ्राय। मेघाय। विद्योतमानायेति विऽद्योतमानाय। स्तनयते। अवस्फू
र्जत इत्यवऽस्फूर्जते। वर्षते। अववर्षत इत्यवऽवर्षते। उग्रं। शीघ्रं। उद्गृह्णत इत्युत्ऽगृ
ह्णते। उद्गृहीतायेत्युत्ऽगृहीताय। प्रुष्णते। शीकायते। प्रुष्वाभ्यः। ह्रादुनीभ्यः। नी
हाराय॥३६॥ अग्नये। सोमाय। इन्द्राय। पृथिव्यै। अन्तरिक्षाय। दिवे। दिग्भ्य इति
दिक्ऽभ्यः। आशाभ्यः। उर्व्यै। अर्वाच्यै। दिशे॥३७॥ नक्षत्रेभ्यः। नक्षत्रियेभ्यः। अहो
रात्रेभ्यः। अर्द्धमासेभ्य इत्यर्द्धऽमासेभ्यः। मासेभ्यः। ऋतुभ्य इत्यृतुऽभ्यः। आर्तवे
भ्यः। संवत्सराय। द्यावापृथिवीभ्याम्॥३८॥ चन्द्राय। सूर्याय। रश्मिभ्य इति रश्मिऽ
भ्यः। वसुभ्य इति वसुऽभ्यः। रुद्रेभ्यः। आदित्येभ्यः। मरुद्भ्य इति मरुत्ऽभ्यः। विश्वे ॥द॥
॥४४॥

भ्यः। देवेभ्यः॥३९॥ मूलेभ्यः। शाखाभ्यः। वनस्पतिभ्य इति वनस्पतिऽभ्यः।
पुष्पेभ्यः। फलेभ्यः। ओषधीभ्यः॥४०॥ पृथिव्यै। अन्तरिक्षाय। दिवे। सूर्याय।
चन्द्राय। नक्षत्रेभ्यः। अद्भ्य इत्यत्ऽभ्यः। ओषधीभ्यः। वनस्पतिभ्य इति वनस्पतिऽ
भ्यः। परिप्लवेभ्य इति परिऽप्लवेभ्यः। चराचरेभ्यः। सरीसृपेभ्यः॥४१॥ असवे।
वसवे। विभुव इति विऽभुवे। विवस्वते। गणश्रिय इति गणऽश्रिये। गणपत
य इति गणऽपतये। अभिभुव इत्यभिऽभुवे। अधिपतय इत्यधिऽपतये॥४२॥
शूषाय। संसर्पायेति सम्ऽसर्पाय। चन्द्राय। ज्योतिषे। मलिम्लुचाय। दि
वा। पतयते॥४३॥ मधवे। माधवाय। शुक्राय। शुचये। नभसे। नभस्याय।
इषाय। ऊर्जाय। सहसे। सहस्याय। तपसे। तपस्याय। अंहसस्पतये।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ प ॥ अंहसः पतय इत्यंहसः पतये ॥ ३० ॥ वाजाय । प्रसवायेति प्रऽसवाय । अ
॥ ४५ ॥ पिजायेत्यपिऽजाय । क्रतवे । स्वः । मूर्ध्ने । व्यश्नुविन इति विऽअश्नुविने । आंत्य
य । आंत्यायनायेत्यांत्यऽआयनाय । भौवनाय । भुवनस्य । पतये । अधिप
तय इत्यधिऽपतये । प्रजापतय इति प्रजाऽपतये ॥ ३२ ॥ आयुः । यज्ञेन । कल्प
तां । प्राणः । अपान इत्यपऽआनः । व्यान इति विऽआनः । उदान इत्युत्ऽआ
नः । समान इति सम्ऽआनः । चक्षुः । श्रोत्रं । वाक् । मनः । आत्मा । पृष्ठं । ब्र
ह्मा । यज्ञः । ज्योतिः । स्वः । यज्ञेन । कल्पतां ॥ ३३ ॥ एकस्मै । द्वाभ्यां । शताय । एक
शतायेत्येकऽशताय । व्युष्ट्या इति विऽउष्ट्यै । स्वर्गायेति स्वःऽगाय । ॥ ६ ॥
स्वाहा ॥ ३४ ॥ ॥ इति पदपाठे चतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ ॥ ४५ ॥

हरिः ॥ ॐ ॥ प्रजापतय इति प्रजाऽपतये । त्वा । जुष्टं । गृह्णामि । एषः । ते ।
योनिः । सूर्यः । ते । महिमा । यः । ते । अहन् । संवत्सरे । महिमा । संबभूवे
ति सम्ऽबभूव । वायौ । अंतरिक्षे । दिवि । सूर्ये । तस्मै । ते । महिम्ने । प्रजा
पतय इति प्रजाऽपतये । स्वाहा । देवेभ्यः ॥ १ ॥ यः । प्राणतः । निमिष
त इति निऽमिषतः । महित्वेति महिऽत्वा । एकः । इत् । राजा । जगतः ।
बभूव । यः । ईशे । अस्य । द्विपद इति द्विऽपदः । चतुष्पदः । चतुःपद
इति चतुःऽपदः । कस्मै । देवाय । हविषा । विधेम ॥ २ ॥ चंद्रमाः । ते । महि
मा । यः । ते । रात्रौ । संवत्सरे । महिमा । संबभूवेति सम्ऽबभूव । पृथिव्यां ।
अग्नौ । नक्षत्रेषु । चंद्रमसि । तस्मै । ते । महिम्ने । प्रजापतय इति प्रजाऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ पतये। देवेभ्यः। स्वाहा॥ ३॥ युंजंति। ब्रध्नम्। अरुषम्। चरंतम्। परि। त
॥४६॥ स्थुषः। रोचंते। रोचनाः। दिवि॥ ४॥ युंजंति। अस्य। काम्या। हरी इति। ह
री। विपक्षसेति विऽपक्षसा। रथे। शोणा। धृष्णू इति धृष्णू। नृवाहसेति
नृऽवाहसा॥ ५॥ यत्। वातः। अपः। अगनीगन्। प्रियाम्। इंद्रस्य। त
न्वां। ऋतम्। स्तोतः। अनेन। पथा। पुनः। अश्वं। आ। वर्त्तयासि। नः॥ ६॥
वसवः। त्वा। अंजंतु। गायत्रेण। छंदसा। रुद्राः। त्रैष्टुभेन। त्रैस्तुभेने
ति त्रैस्तुभेन। आदित्याः। जागतेन॥ ७॥ भूः। भुवः। स्वः। लाजी३न्। शा नू
चीन्। यव्ये। गव्ये। एतत्। अन्नम्। अत्त। देवाः। एतत्। अन्नम्। अद्धि। ॥८॥
प्रजापत इति प्रजाऽपते॥ ८॥ कः। स्वित्। एकाकी। चरति। कः। उं इति। स्वि ॥४६॥

त्। जायते। पुनरिति पुनः। किं। स्वित्। हिमस्य। भेषजम्। किम्। उं इति। आ
वपनमित्याऽवपनं। महत्॥ ९॥ सूर्यः। एकाकी। चरति। चंद्रमाः। जाय
ते। पुनरिति पुनः। अग्निः। हिमस्य। भेषजं। भूमिः। आवपनमि
त्याऽवपनम्। महत्॥ १०॥ का। स्वित्। आसीत्। पूर्वचित्तिरिति पू
र्वऽचित्तिः। किम्। स्वित्। आसीत्। बृहत्। वयः। का। स्वित्। आ
सीत्। पिलिप्पिला। का। स्वित्। आसीत्। पिशंगिला॥ ११॥ द्यौः।
आसीत्। पूर्वचित्तिरिति पूर्वऽचित्तिः। अश्वः। आसीत्। बृ
हत्। वयः। अविः। आसीत्। पिलिप्पिला। रात्रिः। आसीत्। पि
शंगिला॥ १२॥ वायुः। स्वा। पचतैः। अवतु। असितग्रीव इत्यसितऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥ म्री वह्नी । ष्या मैः ॥ न्यग्रोध्यं ः । धूमृसै । शूल्मलिः । वध्या ॥ १३ ॥ ८९ ः । स्धः । ॥२॥
राध्यः । वषा । पुञ्जिरिति पुञ्जः । भिः । चतुर्भिरिति चतुः भिः । आ ।
दूत । अगन् । ब्रह्मा । अरुक्षः । चानः । अवतु । नमः । अग्नये ॥ १ ॥
॥४७॥ सपूंशित इति सं । शितः । रश्मिना । रथः । सपूंशित इति सं । ॥५७॥
शितः । रश्मिना । हयः । सपूंशित इति सं । शितः । अप्सुप्सु ।
अप्सुजा इत्यप्सुऽजाः । ब्रह्मा । सोमपुरोगव इति सोमऽपुरो
गवः ॥ १५ ॥ स्वयम् । वाजिन् । तन्वं । कल्पयस्व । स्वयं । यजस्व ।
स्वयं । जुषस्व । महिमा । ते । अन्येन । ना । सन्नशे इति सं । नशे ॥
॥ १६ ॥ ना । वै । कुं इं स्कं । एतत् । म्रियसे । ना । रिष्यसि । देवान् । इत् ।

इषि । पृथिपथिभिरिति पथिऽभिः । सुगेभिरिति सुऽगेभिः । यत्र । आ
सते । सुकृत इति सुऽकृतः । यत्र । ते । ययुः । तत्र । त्वा । देवः । सविता । दधा
अपूर्णं त्र तु ॥ १७ ॥ अग्निः । पशुः । आसीत् । तेन । अयजन्त । सः । एतम् । लोकम् । अजयत् । य
स्मिन् । अग्निः । सः । ते । लोकः । भविष्यति । तम् । जेष्यसि । पिब । एताः ।
॥१८॥ अपः । वायुः । सूर्यः । अंबे । अंबिके । अंबालिके । ना । मा । नयति । कः ।
चन । ससस्ति । अश्वकः । सुभद्रिकामिति सुऽभद्रिकां । कांपीलवा
सिनीमिति कांपीलऽवासिनीं ॥ १९ ॥ गणानां । त्वा । गणपतिमिति
गणऽपतिम् । हवामहे । प्रियाणां । प्रियपतिमिति प्रियऽपतिं । निधी
नामिति निऽधीनाम् । निधिपतिमिति निधिऽपतिं । हवामहे । वसो

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥

॥४८॥ इति वसो। समा॥२०॥ आ। अहमूः। अजानि। गर्भ्यमिति। गर्भ। प्यमूः। आ। ॥२॥
त्वां। अजासि। गर्भप्यमिति गर्भऽप्यं। तो उ मो। चतुरः॥१६॥ संप्रस ॥४८॥
रयावेति संप्रसारयाव। स्वग इति स्वः। गि। लोके। प्राउर्व्वाणां। व
षा। वाजी। रेतोधा इति रेतः। धाः। रेतः। दधालु॥२१॥ उत्सक्थ्या
इस्कृतात्। सक्थ्याः। अव। गुदं। धेहि। सम्। अंजिं। चारय। वृषन्।
यः। स्त्रीणां। जीवभोजन इति जीवऽभोजनः॥२२॥ यका। असकौ। स
त्र कुंतिका। आहलक् इति। वंचेति। आहंति। गभे। पसः। निगल्गली
ति। धारका॥२३॥ यकः। असकौ। शकुंतकः। आहलक् इति। वंचेति।
विवक्षत इवेति विवक्षतः। इव। ते। मुखं। अध्वर्यो इति। सध्वर्यो। मा। नः।

त्वं। अभि। भाषथाः॥२४॥ माता। च। ते। पिता। च। ते। अग्रं। वृक्षस्य। रोहतः॥
प्रतिलामीति। ते। पिता। गभे। मुष्टिं। अतंसयत्॥२५॥ माता। च। ते। पिता।
च। ते। अग्रे। वृक्षस्य। क्रीडतः। विवक्षत इवेति विवक्षतः। इव। ते। मुखं।
ब्रह्मन्। मा। त्वं। वदः। बहु॥२६॥ ऊर्ध्वां। एनां। उत्। श्रापय। गिरौ। भारं। हर
न्निवेति हरन्ऽइव। अथ। अस्यै। मध्यं। एधतां। शीते। वाते। पुनन्निवेति पु
नन्ऽइव॥२७॥ ऊर्ध्वं। एनं। उत्। श्रयतात्। गिरौ। भारं। हरन्निवेति हरन्ऽइ
व। अथ। अस्य। मध्यं। एजतु। शीते। वाते। पुनन्निवेति पुनन्ऽइव॥२८॥
यत्। अस्याः। अंहुभेद्या इति अंहुऽभेद्याः। कृधु। स्थूलं। उपातसत्
ते रूप१५अ सत्। मुष्कौ। इत्। अस्याः। एजतः। गोशफ इति गोऽशफे। शकु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥४९॥
॥१॥ लाऽइवेतिगुलाऽकुलेवऽइवा॥१९॥ यत्। देवासः। ललामगुमितिललामऽगुं। प्र। ॥२॥
वि। छीमिनं। आविष्टुः। सक्थ्या। देदिश्यते। नारी। सत्यस्य। अक्षिभुव इ ॥४९॥
त्यक्षिऽभुवः। यथा॥२०॥ यत्। हरिणः। यवं। अत्ति। न। पुष्टं। पशु। मन्य
ते। शूद्रा। यत्। अर्यजारेत्यर्यऽजारा। न। पोषाय। धनायति॥२१॥ यत्।
हरिणः। यवं। अत्ति। न। पुष्टं। बहु। मन्यते॥ शूद्रा। यत्। अर्यायै। जारः।
न। पोषं। अनु। मन्यते॥२२॥ ॥ दधिक्राव्ण इति दधिऽक्राव्णः। अ
कारिषं। जिष्णोः। अश्वस्य। वाजिनः। सुरभि। नः। मुखा। करत्। प्र।
नः। आयूंषि। तारिषत्॥२३॥ गायत्री। त्रिष्टुप्। त्रिस्तुबिति त्रिऽस्तु
प्। जगती। अनुष्टुप्। अनुस्तुबित्यनुऽस्तुप्। पङ्क्त्या। सह। बृहती।

उष्णिहा। ककुप्। सूचीभिः। शम्यंतु। त्वा॥२४॥ द्विपदा इति द्विऽपदाः। याः। चतुष्प
दाः। चतुःपदा इति चतुःऽपदाः। त्रिपदा इति त्रिऽपदाः। याः। च। ष
ट्पदा इति षट्ऽपदाः। विछंदा इति विऽछंदाः। याः। च। सछंदा इति सऽछं
दाः। सूचीभिः। शम्यंतु। त्वा॥२५॥ महानाम्न्य इति महाऽनाम्न्यः। रेवत्यः।
विश्वाः। आशाः। प्रभूवरीरिति प्रऽभूवरीः। मेघीः। विद्युत इति विऽद्यु
तः। वाचः। सूचीभिः। शम्यंतु। त्वा॥२६॥ नार्यः। ते। पत्न्यः। लोम। वि।
चिन्वंतु। मनीषया। देवानां। पत्न्यः। दिशः। सूचीभिः। शम्यंतु। त्वा॥
॥२७॥ रजताः। हरिणीः। सीसाः। युजः। युज्यंते। कर्मभिरिति कर्मऽ
भिः। अश्वस्य। वाजिनः। त्वचि। सिमाः। शम्यंतु। शम्यंतीः॥२८॥ कुः।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥

॥२५॥ त्वा। आ। [ष्ठ्य]तिं। कः। त्वा। वि। शास्ति। कः। ते। गात्राणि। शम्यति। कः। उँ इत्यूँ। स्यः। ॥२॥
ते। शमिता। कविः॥३९॥ ऋतवः। ते। ऋतुथेत्यृतुऽथा। पर्व। शमितारः। ॥९०॥
वि। शासतु। संवत्सरस्य। तेजसा। शमीभिः। शम्यंतु। त्वा॥४०॥ अर्द्धमा
साः इत्यर्द्धऽमासाः। परूंषि। ते। मासाः। आ। छ्यंतु। शम्यंतः। अहोरा
त्राणि। मरुतः। विलिष्टमिति विऽलिष्टं। सूदयंतु। ते॥४१॥ दैव्याः। अध्व
र्यवः। त्वा। आ। छ्यंतु। वि। च। शासतु। गात्राणि। पर्वशः इति पर्वऽशः।
ते। सिमाः। कृण्वंतु। शम्यंती॥४२॥ द्यौः। ते। पृथिवी। अंतरिक्षं। वा
युः। छिद्रं। पृणातु। ते। सूर्यः। ते। नक्षत्रैः। सह। लोकं। कृणोतु। साधु
येति साधुऽया॥४३॥ शं। ते। परेभ्यः। गात्रेभ्यः। शं। अस्तु। अवरेभ्यः।

शं। अस्थभ्यः इत्यस्थऽभ्यः। मज्जभ्य इति मज्जऽभ्यः। शं। ऊँ इत्यूँ। अस्तु। त
सरः। न्वै। तव॥४४॥ किं। स्वित्। सूर्यसममिति सूर्यऽसमं। ज्योतिः। किं। समु
द्रसममिति समुद्रऽसमं। सरः। किं। स्वित्। पृथिव्यै। वर्षीयः। कस्य। मात्रा।
न। विद्यते॥४५॥ ब्रह्म। सूर्यसममिति सूर्यऽसमं। ज्योतिः। द्यौः। समु
द्रसममिति समुद्रऽसमं। सरः। इंद्रः। पृथिव्यै। वर्षीयान्। गोः। तु। मात्रा। न।
विद्यते॥४६॥ पृच्छामि। त्वा। चितये। देवसखेति देवऽसख। यदि। त्वं। अ
त्र। मनसा। जगंथ। येषु। विष्णुः। त्रिषु। पदेषु। एष्ट इत्याऽइष्टः। तेषु। वि
श्वं। भुवनं। आ। विवेश॥४७॥ अपि। तेषु। त्रिषु। पदेषु। अस्मि। येषु। वि
श्वं। भुवनं। आ। विवेशेत्याऽविवेश। सद्यः। परि। एमि। पृथिवीं। उत। द्यां।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥२१॥ ॥६॥ ८ पुरुषः। आ। विवेश। ना वि। अंत रिक्षंतः॥४

एकेन। अंगेन। ऋद्विवः। अस्य। एष॥४८॥ केषु। अंतरिक्षंतः। पुरुषः। आ। वि
वेश। कानि। अंतरिक्षंतः। पुरुषे। अर्पितानि। एतत्। ब्रह्मन्। उप। वल्हाम
सि। त्वा। किं। स्वित्। नः। प्रति। वोचासि। अत्र॥४९॥ पंचस्विति पंच। ऽसु।
अंतरिक्षंतः। पुरुषे। अर्पितानि। एतत्। त्वा। अत्र। प्रतिमन्वान इति
प्रति। मन्वानः। अस्मि। न। मायया। भवसि। उत्तरः। इत्। मत्। त्वत्। उत्तरः। म
त्॥५०॥ का। ईम्। अरे। पिशंगिला। का। ईम्। कुरुपिशंगिलेति कुरु।
पिशंगिला। कः। ईम्। आस्कंदमित्या। ऽस्कंदं। अर्षति। कः। ईम्। पंथां।
वि। सर्पति॥५१॥ अजा। अरे। पिशंगिला। श्वावित्। श्वविदिति श्व। ऽवित्।
कुरुपिशंगिलेति कुरु। ऽपिशंगिला। शशः। आस्कंदमित्या। ऽस्कंदं। अ

र्षति। अहिः। पंथां। वि। सर्पति॥५२॥ कति। अस्य। विष्ठाः। विस्था
इति वि। ऽस्थाः। कति। अक्षराणि। कति। होमासः। कतिधा। समि
द्धः इति सम्। ऽइद्धः। यज्ञ स्य। त्वा। विदथाः। पृच्छं। अत्र। कति।
होतारः। ऋतुशः इति ऋतु। ऽशः। यजंति॥५३॥ षट्। अस्य। विष्ठाः।
विस्था इति वि। ऽस्थाः। शतं। अक्षराणि। अशीतिः। होमाः। स
मिध इति सं। ऽइधः। ह। तिस्रः॥ यज्ञस्य। ते। विदथा। प्र। ब्रवीमि।
सप्त। होतारः। ऋतुशः इति ऋतु। ऽशः। यजंति॥५४॥ कः। अस्य। वेद।
भुवनस्य। नाभिं। कः। द्यावापृथिवी इति द्यावा। पृथिवी। अंत
रिक्षम्। कः। सूर्यस्य। वेद। बृहतः। जनित्रं। कः। वेद। चंद्रमसं। यतो जा इति

॥२१॥ ॥६॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥
॥५३॥

वेद

यतः। जाः॥५५॥ वेद। अहम्। अस्य। भुवनस्य। नाभिम्। द्यावापृथिवी इति
द्यावापृथिवी। अंतरिक्षम्। वेद। सूर्यस्य। बृहतः। जनित्रम्। अथो इत्यथो॥ ॥५३॥
वेद। चंद्रमसं। यतो जा इति यतः। जाः॥५६॥ पृच्छामि। त्वा। परम्। अंतं। पृथि
व्याः। पृच्छामि। यत्र। भुवनस्य। नाभिः। पृच्छामि। त्वा। वृष्णः। अश्वस्य। रेतः।
पृच्छामि। वाचः। परमं। व्योमेति विऽओम॥५७॥ इयं। वेदिः। परः। अंतः।
पृथिव्याः। अयं। यज्ञः। भुवनस्य। नाभिः। अयं। सोमः। वृष्णः। अश्वस्य।
रेतः। ब्रह्मा। अयं। वाचः। परमम्। व्योमेति विऽओम॥५८॥ सुभूरिति सुऽभूः।
स्वयंभूरिति स्वयंऽभूः। प्रथमः। अंतः। महति। अर्णवे। दध्ये। ह। गर्भं। ऋत्वि
१ आतः यं। यतः। प्रजापतिरिति प्रजाऽपतिः॥५९॥ होता। यक्षत्। प्रजापतिं। इति प्रजाऽ
मि

पतिम्। सोमस्य। महिम्नः। जुषतां। पिबतु। सोमं। होतः। यज॥६०॥ ॥ ॥ इति पंचविंश
तितमोऽध्यायः॥ ॥ ॥ ॥ ॥ हरिः ॐ॥ अश्वः। तूपरः। गोमृग इति गोऽमृ
गः। ते। प्राजापत्या इति प्राजाऽपत्याः। कृष्णग्रीव इति कृष्णऽग्रीवः। आग्नेयः। ररादे। पुर
स्तात्। सारस्वती। मेषी। अधस्तात्। हन्वोः॥१॥ आश्विनौ। अधोरामाविति अधःऽरामौ।
बाह्वोः। सोमापौष्णः। श्यामः। नाभ्यां। सौर्ययामौ। श्वेतः। च। कृष्णः। च। पार्श्वयोः॥२॥
त्वाष्ट्रौ। लोमशसक्थाविति लोमशऽसक्थौ। सक्थ्योः। वायव्यः। श्वेतः। पुच्छे। इंद्राय। स्व
पस्याय इति सुऽअपस्याय। वेहत्। वैष्णवः। वामनः॥ रोहितः। धूम्ररोहित इति धूम्रऽरो
हितः। कर्कंधुरोहित इति कर्कंधुऽरोहितः। ते। सौम्याः। बभ्रुः। अरुणबभ्रुरित्यरुणऽ
बभ्रुः। शुकबभ्रुरिति शुकऽबभ्रुः। ते। वारुणाः॥३॥ शितिरंध्र इति शितिऽरंध्रः। अन्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥ ॥५२॥

तःशितिरंध्र इत्यन्यतःऽशितिरंध्रः। समंतशितिरंध्र इति समंतऽशितिरंध्रः। ते। सा ॥२॥
वित्राः। शितिबाहुरिति शितिऽबाहुः। अन्यतःशितिबाहुरित्यन्यतःशितिबा ॥५३॥
हुः। समंतशितिबाहुरिति समंतऽशितिबाहुः। ते। बार्हस्पत्याः॥३॥ पृषती। क्षुद्रपृ
षतीति क्षुद्रऽपृषती। स्थूलपृषतीति स्थूलऽपृषती। ताः। मैत्रावरुण्यः॥४॥ शु
द्धवाल इति शुद्धऽवालः। सर्वशुद्धवाल इति सर्वऽशुद्धवालः। मणिवाल इति मणिऽ
वालः। ते। आश्विनाः॥ श्येतः। श्येताक्ष इति श्येतऽअक्षः। अरुणः। ते। रुद्राय। प
शुपतय इति पशुऽपतये। कर्णाः। यामाः॥५॥ अवलिप्ता इत्यवऽलिप्ताः। रौद्राः।
नभोरूपा इति नभःऽरूपाः। पार्जन्याः॥६॥ पृश्निः। तिरश्चीनपृश्निरिति तिरश्ची
नऽपृश्निः। ते। मारुताः॥ फल्गूः। लोहितोर्णीरिति लोहितऽऊर्णीः। पलक्षी। ताः।
ऊर्ध्वपृश्निरित्यूर्ध्वऽपृश्निः॥

अल्पांजिरित्यल्पऽअंजिः॥४

सारस्वत्यः॥ प्लीहाकर्ण इति प्लीहाऽकर्णः। शुंठाकर्ण इति शुंठाऽकर्णः। अध्यालोहक
र्ण इत्यध्यालोहऽकर्णः। ते। त्वाष्ट्राः॥७॥ कृष्णग्रीव इति कृष्णऽग्रीवः। शिति
कक्ष इति शितिऽकक्षः। अंजिसक्थ इत्यंजिऽसक्थः। ते। ऐंद्राग्नाः॥ कृष्णांजिरिति
कृष्णऽअंजिः। महांजिरिति महाऽअंजिः। ते। उषस्याः॥८॥ शिल्पाः। वैश्वदे
व्य इति वैश्वऽदेव्यः। रोहिण्यः। त्र्यवय इति त्रिऽअवयः। वाचे। अविज्ञाता इत्यविऽ
ज्ञाताः। अदित्यै। सरूपा इति सऽरूपाः। धात्रे। वत्सतर्यः। देवानाम्। पत्नीभ्यः॥
॥९॥ कृष्णग्रीवा इति कृष्णऽग्रीवाः। आग्नेयाः। शितिभ्रव इति शितिऽभ्र
वः। वसूनाम्। रोहिताः। रुद्राणाम्। श्वेताः। अवरोकिण इत्यवऽरोकिणः।
आदित्यानाम्। नभोरूपा इति नभःऽरूपाः। पार्जन्याः॥१०॥ उन्नत इत्युत्ऽन
तः। ऋषभः। वामनः। ते। ऐंद्रावैष्णवाः। उन्नत इत्युत्ऽनतः। शितिबाहु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥

॥५४॥ त्रितित्रितिऽवाहुः। त्रितिपृष्ठ इति त्रितिऽपृष्ठः। ते बार्हस्पत्याः। शुकरू ॥२॥
पा इति शुकऽरूपाः। वाजिनाः। कल्माषाः। आग्निमारुताः। श्यामाः। पौष्णाः।
॥११॥ एताः ऐन्द्राग्नाः। द्विरूपा इति द्विऽरूपाः। अग्नीषोमीयाः। वामनाः। अ ॥५४॥
नड्वाहः। आग्नावैष्णवाः। वशाः। मैत्रावरुण्यः। अन्यत एन्य इत्यन्यतःऽएन्यः। मै त
त्र्यः॥१२॥ कृष्णग्रीवा इति कृष्णऽग्रीवाः। आग्नेयाः। बभ्रवः। सौम्याः। श्वे
ताः। वायव्याः। अविज्ञाता इत्यविऽज्ञाताः। अदित्यै। सरूपा इति सऽरूपाः।
धात्रे। वत्सतर्यः। देवानाम्। पत्नीभ्यः॥१३॥ कृष्णाः। भौमाः। धूम्राः। आं
तरिक्षाः। बृहन्तः। दिव्याः। शबलाः। वैद्युताः। सिध्माः। तारकाः॥१४॥ धूम्रा
न्। वसन्ताय। आ। लभते। श्वेतान्। ग्रीष्माय। कृष्णान्। वर्षाभ्यः। अरुणान्। शरदे।

पृषतः। हेमन्ताय। पिशङ्गान्। शिशिराय॥१५॥ त्र्यवय इति त्रिऽअवयः। गायत्र्यै। पं
चावय इति पञ्चऽअवयः। त्रिष्टुभे। त्रिस्तुभ इति त्रिऽस्तुभे। दित्यवाह इति
दित्यऽवाहः। जगत्यै। त्रिवत्सा इति त्रिऽवत्साः। अनुष्टुभे। अनुस्तुभ
इत्यनुऽस्तुभे। तुर्यवाह इति तुर्यऽवाहः। उष्णिहे॥१६॥ पष्ठवाह इति पष्ठऽ
वाहः। विराज इति विऽराजे। उक्षाणः। बृहत्यै। ऋषभाः। ककुभे। अनड्वाहः।
पङ्क्त्यै। धेनवः। अतिछन्दस इत्यतिऽछन्दसे॥१७॥ कृष्णग्रीवा इति कृ ति
ष्णऽग्रीवाः। आग्नेयाः। बभ्रवः। सौम्याः। उपध्वस्ता इत्युपऽध्वस्ताः। सा
वित्राः। वत्सतर्यः। सारस्वत्यः। श्यामाः। पौष्णाः। पृश्नयः। मारुताः। बहुरूपा इ
ति बहुऽरूपाः। वैश्वदेवा इति वैश्वऽदेवाः। वशाः। द्यावापृथिवीयाः॥१८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥

॥५२॥ उक्ताः । संचरा इति सम्ऽचराः । एताः । ऐन्द्राग्नाः । कृष्णाः । वारुणाः । पृश्नयः । मारुताः । ॥२॥
कायाः । तूपराः ॥१९॥ अग्नये । अनीकवत इत्यनीकऽवते । प्रथमजानिति प्र-
थमऽजान् । आ । लभते । मरुद्भ्य इति मरुत्ऽभ्यः । सांतपनेभ्य इति साम्ऽतप- ॥५२॥
नेभ्यः । सवात्यानिति सऽवात्यान् । गृहमेधिभ्य इति गृहमेधिऽभ्यः । बष्कि-
हान् । क्रीडिभ्य इति क्रीडिऽभ्यः । संसृष्टानिति सम्ऽसृष्टान् । स्वतवद्भ्य इ-
ति स्वतवत्ऽभ्यः । अनुसृष्टानित्यनुऽसृष्टान् ॥२०॥ उक्ताः । संचरा इति सं-
चराः । एताः । ऐन्द्राग्नाः । प्राशृङ्गाः । प्रशृङ्गा इति प्रऽशृङ्गाः । माहेन्द्रा इति महाऽइ-
न्द्राः । बहुरूपा इति बहुऽरूपाः । वैश्वकर्मणा इति वैश्वऽकर्मणाः ॥२१॥ धू-
म्राः । बभ्रुनीकाशाः । बभ्रुनिकाशा इति बभ्रुऽनिकाशाः । पितृणाम् । सोम-

वतामिति सोमऽवताम् । बभ्रवः । धूम्रनीकाशाः । धूम्रनिकाशा इति धूम्रऽ-
निकाशाः । पितृणाम् । बर्हिषदाम् । बर्हिषदामिति बर्हिऽसदाम् । कृष्णाः । ब-
भ्रुनीकाशाः । बभ्रुनिकाशा इति बभ्रुऽनिकाशाः । पितृणाम् । अग्नि-
ष्वात्तानाम् । अग्निष्वात्तानामित्यग्निऽष्वात्तानाम् । कृष्णाः । पृषन्तः ।
त्रैयम्बकाः ॥२२॥ उक्ताः । संचरा इति सम्ऽचराः । एताः । शुनासीरीयाः ।
श्वेताः । वायव्याः । श्वेताः । सौर्याः ॥२३॥ वसन्ताय । कपिञ्जलान् । आ ।
लभते । ग्रीष्माय । कलविङ्कान् । वर्षाभ्यः । तित्तिरीन् । शरदे । वर्तिकाः ।
हेमन्ताय । ककरान् । शिशिराय । विककरानिति विऽककरान् ॥२४॥ समु-
द्राय । शिशुमारानिति शिशुऽमारान् । आ । लभते । पर्जन्याय । मण्डूकान् ।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥

॥५६॥ अप्सुद्रसत्। भ्यः। मत्स्यान्। मित्राय। कुलीपयान्। वरुणाय। नाक्रान्॥२५॥ ॥८॥
सोमाय। हंसान्। आ। लभते। वायवे। बलाकाः। इन्द्राग्निभ्यामितीन्द्रा ॥५६॥
ग्नि ऽ भ्याम्। क्रुञ्चान्। मित्राय। मद्गून्। वरुणाय। चक्रवाकानिति च
क्रवाकान्॥२६॥ अग्नये। कुटरून्। आ। लभते। वनस्पतिभ्य
इति वनस्पति ऽ भ्यः। उलूकान्। आ। ग्नीषोमाभ्याम्। चाषान्। अश्विभ्या
मित्यश्वि ऽ भ्याम्। मयूरान्। मित्रावरुणाभ्याम्। कपोतान्॥२७॥ सोमा
त्वष्ट्रे य। लबान्। आ। लभते। कौलीकान्। गोषादीः। गोषादीरिति गो ऽ षादीः।
देवानाम्। पत्नीभ्यः। कुलीकाः। देवजामिभ्य इति देवजामि ऽ भ्यः। अ
ग्नये। गृहपतय इति गृह ऽ पतये। पारुष्णान्॥२८॥ अह्ने। पारावतान्।

॥ आ लभते। रात्र्यै। सीचापूः। अहोरात्रयोः। सन्धिभ्य इति सन्धि ऽ भ्यः। जतूः। मासेभ्यः। दा
रभि त्यौहान्। संवत्सराय। महतः। सुपर्णानिति सु ऽ पर्णान्॥२९॥ भूम्यै। आखून्। आ।
लभते। अन्तरिक्षाय। पाङ्क्त्रान्। दिवे। कशान्। दिग्भ्य इति दिक् ऽ भ्यः। नकुला
न्। बभ्रुकान्। अवान्तरदिशाभ्य इत्यवान्तर ऽ दिशाभ्यः॥३०॥ वसुभ्य इति
वसु ऽ भ्यः। ऋश्यान्। आ। लभते। रुद्रेभ्यः। रुरून्। आदित्येभ्यः। न्यङ्कून्।
विश्वेभ्यः। देवेभ्यः। पृषतान्। साध्येभ्यः। कुलुङ्गान्॥३१॥ ईशानाय। पर
स्वतः। आ। लभते। मित्राय। गौरान्। वरुणाय। महिषान्। बृहस्पतये। गव
यान्। त्वष्ट्रे। उष्ट्रान्॥३२॥ प्रजापतय इति प्रजा ऽ पतये। पुरुषान्। हस्तिनः।
आ। लभते। वाचे। प्लुषीन्। चक्षुषे। मशकान्। श्रोत्राय। भृङ्गाः॥३३॥ प्रजा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥प॥ पतय इति प्रजाऽपतये। च। वायवे। वाचः। गोमृग इति गोऽमृगः। वरुणाय। आरण्यः। ॥२॥
॥५७॥ मेषः। यमाय। कृष्णः। मनुष्यराजायेति मनुष्यऽराजाय। मर्कटः॥ शार्दूला- ॥५७॥
य। रोहित्। ऋषभाय। गवयी। क्षिप्रश्येनायेति क्षिप्रऽश्येनाय। वर्तिका।
नीलंगोः। क्रिमिः। समुद्राय। शिशुमार इति शिशुऽमारः। हिमवते इति
हिमऽवते। हस्ती॥ ३०॥ मयुः। प्राजापत्य इति प्रजाऽपत्यः। उलः। हलिक्ष्णः।
वृषदंश इति वृषऽदंशः। ते। धात्रे। दिशाम्। कङ्कः। धुंक्षा। आग्नेयी। क-
लविङ्कः। लोहिताहिरिति लोहितऽअहिः। पुष्करसाद इति पुष्करऽसादः। ते।
त्वाष्ट्राः। वाचे। क्रुञ्चः॥ ३१॥ सोमाय। कुलुङ्गः। आरण्यः। अजः। नकुलः। शका।
ते। पौष्णाः। क्रोष्टा। मायोः। इन्द्रस्य। गौरमृग इति गौरऽमृगः। पिद्वः। न्यं-

कुः। कक्कटः। ते। अनुमत्या इत्यनुऽमत्यै। प्रतिश्रुत्काया इति प्रतिऽश्रुत्कायै। च-
क्रवाक इति चक्रऽवाकः॥ ३२॥ सौरी। बलाका। शार्गः। सृजयः। शयां-
डक इति शयाऽण्डकः। ते। मैत्राः। सरस्वत्यै। शारिः। पुरुषवागिति पुरु-
षऽवाक्। श्वावित्। श्वाविदिति श्वऽवित्। भौमी। शार्दूलः। वृकः। पृदाकुः।
ते। मन्यवे। सरस्वते। शुकः। पुरुषवागिति पुरुषऽवाक्॥ ३३॥ सुपर्ण इति
सुऽपर्णः। पार्जन्यः। आतिः। वाहसः। दार्विदा इति दार्विऽदा। ते। वायवे। बृह-
स्पतये। वाचः। पतये। पैङ्गराज इति पैङ्गऽराजः। अलजः। आन्तरिक्षः। प्लवः। म-
द्गुः। मत्स्यः। ते। नदीपतय इति नदीऽपतये। द्यावापृथिवीयः। कूर्मः॥ ३४॥ पु-
रुषमृग इति पुरुषऽमृगः। चन्द्रमसः। गोधा। कालका। दार्वाघाटः। ते। व-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥२॥

॥५८॥ प्यात इति द्रा ऽ आप्यातः। ते। वनस्पतीनाम्। वृकूवाकुरिति वृकू ऽ वाकुः। सावि ॥२॥
त्रः। ह पुंसः। वातस्य। नाक्रः। मकरः। कुलीपयः। ते। अकूपारस्य। ह्रियै। शल्यकः ॥५८॥
॥३९॥ एणी। अजहः। मंडूकः। मूषिका। तित्तिरिः। ते। सर्पाणां। लोपाशः। आ
श्विनः। ऋक्षः। रात्र्यै। कृष्णः। जतूः। सुषिलीकेति सुषि ऽ लीका। ते। इतर
जनानामिति इतर ऽ जनानाम्। जहका। वैश्ववी। ॥४०॥ अन्यवाप इति अन्य ऽ
वापः। अर्द्धमासानामिति अर्द्ध ऽ मासानाम्। कृष्णः। मयूरः। सुपर्ण इति सुऽप
र्णः। ते। गंधर्वाणाम्। अपाम्। उद्रः। मासाम्। कश्यपः। रोहित्। कुंडृणाची।
गोलत्तिका। ते। अप्सरसाम्। मत्स्यै। असितः। ॥४१॥ वर्षाहूरिति वर्षा ऽ आहूः।
ऋतूनाम्। आखुः। कशः। मांथालः। ते। पितृणां। बलाय। अजैः। गमः। वसूनाम्।
कपिंजलः। कपोतः। उलूकः। शशः। ते। निर्ऋत्यै। वरुणाय। आरण्यः। मेषः। ॥४२॥
श्रीसोऽइतिनिः१

श्वित्रः। आदित्यानाम्। उष्ट्रः। घृणीवान्। घृणिवानिति घृणि ऽ
वान्। वार्ध्रीनसः। ते। मत्यै। अरण्याय। सृमरः। रुरुः। रौ
द्रः। क्वयिः। कुटरुः। दात्योहः। ते। वाजिनाम्। कामाय। पि
कः। ॥४३॥ खड्गः। वैश्वदेव इति वैश्व ऽ देवः। श्वा। कृष्णः।
कर्णः। गर्दभः। तरक्षुः। ते। रक्षसाम्। इंद्राय। सूकरः। सिं
हः। मारुतः। कृकलासः। पिप्पका। शकुनिः। ते। श
रव्यायै। विश्वेषां। देवानाम्। पृषतः। ॥४४॥ ७॥ ॥७॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ ॥इति शुक्लयजुः काण्वपदसंहितायां षड्विंशतितमोऽध्यायः॥२६॥ ॥६॥
हरिः ॐ ॥ शादम् । दद्भिरिति दत्ऽभिः । अवकाम् । दन्तमूलैरि
॥५१॥ ति दन्तऽमूलैः । मृदम् । बर्स्वैः । तेगान् । दंष्ट्राभ्याम् । स ॥५१॥
रस्वत्यै । अग्रजिह्वमित्यग्रऽजिह्वम् । जिह्वायाः । उत्साद
मित्युत्ऽसादम् । अवक्रन्देनेत्यवऽक्रन्देन । तालु । वाजम् ।
हनुभ्यामिति हनुऽभ्याम् । अपः । आस्येन । वृ
षणम् । आण्डाभ्याम् ॥१॥ आदित्यान् । श्मश्रुभिरिति श्म

श्मऽश्रुभिः । पन्थानम् । भ्रूभ्याम् । द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी । वर्त्तोभ्यामिति
वर्त्तःऽभ्याम् । विद्युतमिति विऽद्युतम् । कनीनकाभ्याम् । शुक्लाय । स्वाहा । कृष्णा
य । स्वाहा । पार्य्याणि । पक्ष्माणि । अवार्याः । इक्षवः । अवार्याणि । पक्ष्माणि । पार्याः ।
इक्षवः ॥२॥ वातम् । प्राणेन । अपानेनेत्यपऽआनेन । नासिके इति नासिके । उपयाम
सतः५ मित्युपऽयामम् । अधरेण । ओष्ठेन । उत्तरेणेत्युत्ऽतरेण । प्रकाशेनेति प्रऽकाशेन ।
अन्तरम् । अन्वकाशेन । अनुकाशेनेत्यनुऽकाशेन । बाह्यम् । निवेष्यमिति निऽ
वेष्यम् । मूर्ध्ना । स्तनयित्नुम् । निर्बाधेनेति निःऽबाधेन । अशनिम् । मस्तिष्केण । विद्युतमि
ति विऽद्युतम् । कनीनकाभ्याम् ॥३॥ कर्णाभ्याम् । श्रोत्रम् । श्रोत्राभ्याम् । कर्णौ । तेद
नीम् । अधरकण्ठेनेत्यधरऽकण्ठेन । अपः । शुष्ककण्ठेनेति शुष्कऽकण्ठेन । चित्तम् । म

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥
॥६०॥

न्याभिः। अदितिम्। शीर्ष्णा। निर्ऋतिमिति निः ऋतिं। निर्जर्जल्पेनेति निः जर्जल्पेन। शीर्ष्णा। संक्रोशैरिति सम्ऽक्रोशैः। प्राणान्। रेष्माणम्। स्तुपेन॥४॥ मशकान्। केशैः। इंद्रं। स्वपसेति सुऽअपसा। वहेन। बृहस्पतिम्। शकुनिसादेनेति शकुनिऽसादेन। कूर्मान्। शफैः। आक्रमणमित्याऽक्रमणं। स्थूराभ्याम्। ऋक्षलाभिः। कपिंजलान्॥५॥ जवं। जंघाभ्याम्। अध्वानम्। बाहुभ्यामिति बाहुऽभ्यां। जांबीलेन। अरण्यम्। अग्निम्। अतिरुग्भ्यामित्यतिरुक्ऽभ्याम्। पूषणम्। दोर्भ्यामिति दोःऽभ्याम्। अश्विनौ। अंसाभ्याम्। रुद्रम्। रोराभ्यां॥६॥ अग्नेः। पक्षतिः। वायोः। निपक्षतिरिति निऽपक्षतिः। इंद्रस्य। तृतीया। अपां। चतुर्थी। अदित्यै। पंचमी। इंद्राण्यै। षष्ठी। मरुतां। सप्तमी। बृहस्पतेः। अष्टमी।

॥२॥
॥६०॥

मित्रस्य। तृतीया।

बृहस्पतेः। अष्टमी। अर्यम्णः। नवमी। धातुः। दशमी। इंद्रस्य। एकादशी। वरुणस्य। द्वादशी। यमस्य। त्रयोदशीति त्रयः। दशी॥७॥ इंद्राग्न्योः। पक्षतिः। सरस्वत्यै। निपक्षतिरिति निऽपक्षतिः। सोमस्य। चतुर्थी। निर्ऋत्या इति निः। ऋत्यै। पंचमी। अग्नीषोमयोः। षष्ठी। सर्पाणां। सप्तमी। विष्णोः। अष्टमी। पूष्णः। नवमी। त्वष्टुः। दशमी। इंद्रस्य। एकादशी। वरुणस्य। द्वादशी। यम्यै। त्रयोदशीति त्रयः। दशी। द्यावापृथिव्योः। दक्षिणम्। पार्श्वं। विश्वेषाम्। देवानाम्। उत्तरम्॥८॥ मरुतां। स्कंधाः। विश्वेषाम्। देवानां। प्रथमा। कीकसाः। रुद्राणां। द्वितीया। आदित्यानां। तृतीया। वायोः। पुच्छं। अग्नीषोमयोः। भासदौ। क्रुंचौ। श्रोणिभ्यामिति श्रोणिऽभ्यां। इंद्राबृहस्पती इतींद्राबृहस्पती। ऊरुभ्यामित्यूरुऽभ्यां। मित्रावरुणौ। अल्गाभ्यां॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥

॥६१॥ आक्रमणमित्याऽक्रमणं। [smudge] स्थूराभ्यां। बलं। कुष्ठाभ्याम्॥९॥ पूषणं। वनिष्ठुना। अं ॥८॥
धाहीनित्यंधऽअहीन्। स्थूलगुदयेति स्थूलऽगुदया। सर्पान्। गुदाभिः। विह्रुतऽ ॥६१॥
तिविऽह्रुतः। आंत्रैः। अपः। वस्तिना। वृषणं। आंडाभ्यां। वाजिनं। शेपेन। प्रजामि
तिप्रऽजां। रेतसा। चाषान्। पित्तेन। प्रदरानिति प्रऽदरान्। पायुना। कूश्मान्। नि ४
शकपिंडैरिति शकऽपिंडैः॥१०॥ इंद्रस्य। क्रोडः। अदित्यै। पाजस्यम्। दिशां।
जत्रवः। अदित्यै। भसत्। जीमूतान्। हृदयौपशेन। अंतरिक्षं। पुरीतता।
पुरीततेति पुरिऽतता॥११॥ नभः। उदर्येण। चक्रवाकाविति चक्रऽवाकौ।
मतस्नाभ्यां। दिवं। वृक्काभ्याम्। गिरीन्। प्लाशिभिरिति प्लाशिऽभिः। उपलान्
प्लीह्ना। वल्मीकान्। क्लोमभिरिति क्लोमऽभिः। ग्लौभिः। गुल्मान्। हिराभिः।

स्रवंतीः। ह्रदान्। कुक्षिभ्यामिति कुक्षिऽभ्यां। समुद्रम्। उदरेण। वैश्वानरं। भ
स्मना॥१२॥ विधृतिमिति विऽधृतिं। नाभ्या। घृतम्। रसेन। अपः। यूष्णा।
मरीचीः। विप्रुड्भिरिति विप्रुट्ऽभिः। नीहारं। ऊष्मणा। शीनं। वसया। प्रुष्वाः। अ
श्रुभिरित्यश्रुऽभिः। ह्रादुनीः। दूषीकाभिः। अस्ना। रक्षांसि। चित्राणि। अं
गैः। नक्षत्राणि। रूपेण। पृथिवीं। त्वचा। जुंबकाय। स्वाहा॥१३॥ यस्य। इमे। हि
मवंत इति हिमऽवंतः। महित्वेति महिऽत्वा। यस्य। समुद्रम्। रसया। सह। आ
हुः। यस्य। इमाः। प्रदिश इति प्रऽदिशः। यस्य। बाहू इति [illegible] बाहू। कस्मै। दे
वाय। हविषा। विधेम॥१४॥ यः। आत्मदा इत्यात्मऽदाः। बलदा इति ब

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥ ॥६२॥ लाऽदाः।यस्य।विश्वे।उपासत इत्युपऽआसते।प्रशिषमिति प्रऽशिषम्।यस्य। ॥२॥
देवाः।।यस्य।छाया।अमृतम्।यस्य।मृत्युः।कस्मै।देवाय।हविषा।विधेम। ॥६२॥
॥१५॥आ।नः।भद्राः।क्रतवः।यंतु।विश्वतः।अदब्धासः।अपरीतास इत्य
परिऽइतासः।उद्भिद इत्युत्ऽभिदः।देवाः।नः।यथा।सदम्।इत्।वृधे।अ
व:५ सन्।अप्रायुव इत्यप्रऽआयुवः।रक्षितारः।दिवेदिव इति दिवेऽदिवे॥१६॥
देवानाम्।भद्रा।सुमतिरिति सुऽमतिः।ऋजूयताम्।ऋजुयतामित्यृजुऽ
यताम्।देवानाम्।रातिः।अभि।नः।नि।वर्तताम्।देवानाम्।सख्यम्।उ
प।सेदिम।वयम्।देवाः।नः।आयुः।प्र।तिरंतु।जीवसे॥१७॥ तान्।पूर्वे
या।निविदेति निऽविदा।हूमहे।वयम्।भगम्।मित्रम्।अदितिम्।दक्षम्।अस्रिधम्।

अर्यमणम्।वरुणम्।सोमम्।अश्विना।सरस्वती।नः।सुभगेति सुऽभगा।मयः।क
रत्॥१८॥तत्।नः।वातः।मयोभ्विति मयःऽभु।वातु।भेषजम्।तत्।माता।पृथि
वी।तत्।पिता।द्यौः।तत्।ग्रावाणः।सोमसुत इति सोमऽसुतः।मयोभुव
इति मयःऽभुवः।तत्।अश्विना।शृणुतम्।धिष्ण्या।युवम्॥१९॥तम्।ईशानम्।
जगतः।तस्थुषः।पतिम्।धियंजिन्वमिति धियम्ऽजिन्वम्।अवसे।हूमहे।
वयम्।पूषा।नः।यथा।वेदसाम्।असत्।वृधे।रक्षिता।पायुः।अदब्धः।
स्वस्तये॥२०॥स्वस्ति।नः।इंद्रः।वृद्धश्रवा इति वृद्धऽश्रवाः।स्वस्ति।नः।पूषा।
विश्ववेदा इति विश्वऽवेदाः।स्वस्ति।नः।तार्क्ष्यः।अरिष्टनेमिरित्यरिष्टऽने
मिः।स्वस्ति।नः।बृहस्पतिः।दधातु॥२१॥६॥पृषदश्वा इति पृषत्ऽअश्वाः।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥

॥६३॥ मरुतः। पृश्निमातर इति पृश्निऽमातरः। शुभंयावान इति शुभम्ऽयावानः। ॥८॥
विदथेषु। जग्मयः। अग्निजिह्वा इत्यग्निऽजिह्वाः। मनवः। सूरचक्षस इति सूर ॥६६॥
ऽचक्षसः। विश्वे। नः। देवाः। अवसा। आ। गमन्। इह॥४॥ भद्रं। कर्णेभिः।
शृणुयाम। देवाः। भद्रं। पश्येम। अक्षभिरित्यक्षऽभिः। यजत्राः। स्थिरैः। अं
गैः। तुष्टुवांसः। तुष्टुवांस इति तुस्तुऽवांसः। तनूभिः। वि। अशेम।
देवहितमिति देवऽहितं। यत्। आयुः॥५॥ शतम्। इत्। नु। शरदः। अंति। देवाः।
यत्र। नः। चक्र। जरसं। तनूनां। पुत्रासः। यत्र। पितरः। भवंति। मा। नः। मध्या
रीरिषत। रीरिषतेति रिरिषत। आयुः। गंतोः॥६॥ अदितिः। द्यौः। अ
दितिः। अंतरिक्षं। अदितिः। माता। सः। पिता। सः। पुत्रः। विश्वे। देवाः। अदितिः।

अदितिः। पंच। जनाः। अदितिः। जातम्। अदितिः। जनित्वमिति जनि
त्वम्॥१०॥ मा। नः। मित्रः। वरुणः। अर्यमा। आयुः। इंद्रः। ऋभुक्षाः। मरुतः।
परिख्यन्। यत्। वाजिनः। देवजातस्येति देवऽजातस्य। सप्तेः। प्रवक्ष्याम
इति प्रऽवक्ष्यामः। विदथे। वीर्याणि॥१॥ यत्। निर्णिजा। निर्णिजेति निः।
निजा। रेक्णसा। प्रावृतस्य। रातिम्। गृभीताम्। मुखतः। नयंति। सुप्रा
ङिति सुऽप्राङ्। अजः। मेम्यत्। विश्वरूप इति विश्वऽरूपः। इंद्रापूष्णोः।
प्रियम्। अपि। एति। पाथः॥२॥ एषः। छागः। पुरः। अश्वेन। वाजिना।
पूष्णः। भागः। नीयते। विश्वदेव्य इति विश्वऽदेव्यः। अभिप्रियमित्यभि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१९॥ ॥२॥
॥ ॥ ॥दृ४॥

प्रियं।यत्।पुरोळाशं।अर्वता।त्वष्टा।इत्।एनम्।सौश्रवसाय।जिन्वति॥१९॥
यत्।हविष्यम्।ऋतुशः।इत्यृतुऽशः।देवयानमिति देवऽयानं।त्रिः।मानुषाः।प ति२
रि।अश्वं।नयंति।अत्र।पूष्णः।प्रथमः।भागः।एति।यज्ञं।देवेभ्यः।प्रतिवेद
यन्निति प्रति।वेदयन्।अजः॥२०॥ होता।अध्वर्युः।आवयाः।इत्याऽवयाः।
अग्निमिंध इत्यग्निऽइंधः।ग्रावग्राभ इति ग्रावऽग्राभः।उत।शंस्ता।
सुविप्र इति सुऽविप्रः।तेन।यज्ञेन।स्वरंकृतेनेति सुऽअरंकृतेन।स्विष्टे
नेति सुऽइष्टेन।वक्षणाः।आ।पृणध्वं॥२१॥ यूपव्रस्का इति यूपऽव्रस्काः।
उत।ये।यूपवाहा इति यूपऽवाहाः।चषालं।ये।अश्वयूपाय।इत्यश्वऽयूपाय।

तक्षति।ये।च।अर्वते।पचनं।संभरंतीति संऽभरंति।उतो इति।तेषाम्।
अभिगूर्तिरित्यभिऽगूर्तिः।नः।इन्वतु॥२२॥ उप।प्र।अगात्।सुमदिति
सुऽमत्।मे।अधायि।मन्म।देवानां।आशाः।उप।वीतपृष्ठ इति वीतऽपृष्ठः।
ऋषप॥ अनु।एनम्।विप्राः।मदंति।देवानां।पुष्टे।च।कृम।सुबंधुमिति सुऽबंधु
म्॥२३॥ यत्।वाजिनः।दाम।संदानमिति संऽदानं।अर्वतः।या।शीर्षण्या।
रशना।रज्जुः।अस्य।यत्।वा।घ।अस्य।प्रभृतमिति प्रऽभृतं।आस्ये।तृ
णं।सर्वा।ता।ते।अपि।देवेषु।अस्तु॥२४॥ यत्।अश्वस्य।क्रविषः।मक्षि
का।आश।यत्।वा।स्वरौ।[illegible]।स्वधिता इति स्वऽधितौ।रिप्तं।अस्ति।यत्।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥ ॥दूं५॥

हस्तयोः। शमितुः। यत्। नखेषु। सर्वा। ता। ते। अपि। देवेषु। अस्तु॥ ९॥ यत्। ऊवध्यं। उ
दरस्य। अपवातीत्यपऽवाति। यः। आमस्य। क्रविषः। गंधः। अस्ति। सुकृतेति
ति सुऽकृता। तत्। शमितारः। कृण्वंतु। उत। मेधं। शृतपाकमिति शृतऽपा
कं। पचंतु॥ १०॥ यत्। ते। गात्रात्। अग्निना। पच्यमानात्। अभि। शूल
म्। निहतस्येति निऽहतस्य। अवधावतीत्यवऽधावति॥ मा। तत्। भूम्याम्।
आ। श्रिषत्। मा। तृणेषु। देवेभ्यः। तत्। उशद्भ्यः। रातं। अस्तु।
॥ ११॥ ये। वाजिनं। परिपश्यंतीति परिऽपश्यंति। पक्वं। ये। ईम्। आहुः। सुरभिः।
निः। हर। इति। ये। च। अर्वतः। मांसभिक्षामिति मांसऽभिक्षाम्। उपा

॥२॥ ॥दूं५॥

सत इत्युपऽआसते। उतो इत्युतो। तेषाम्। अभिगूर्त्तिरित्यभिऽगूर्त्तिः। न। इन्वतु॥ १२॥
यत्। नीक्षणमिति निऽईक्षणम्। मांस्पचन्याः। उखायाः। या। पात्राणि। यूष्णः।
आसेचनानीत्याऽसेचनानि। ऊष्मण्या। अपिधानेत्यपिऽधाना। चरूणाम्।
अंकाः। सूनाः। परि। भूषंति। अश्वम्॥ १३॥ मा। त्वा। अग्निः। ध्वनयीत्। धूमगंधि
रिति धूमऽगंधिः। मा। उखा। भ्राजंती। अभि। विक्त। जघ्रिः। इष्टम्। वीतं। अ
भिगूर्तमित्यभिऽगूर्तं। वषट्कृतमिति वषट्ऽकृतं। तम्। देवासः। प्रति। गृ
भ्णंति। अश्वं॥ १४॥ निक्रमणमिति निऽक्रमणम्। निषदनं। निसदनमिति
निऽसदनं। विवर्त्तनमिति विऽवर्त्तनम्। यत्। च। पड्बीशम्। अर्वतः। यत्। च। च

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ ॥ दृदृ ॥

पंचो। यत्। च। वासम्। जघास। सर्वा। ता। ते। अपि। देवेषु। अस्तु ॥४०॥ यत्। अ ॥ २ ॥ ॥ दृदृ ॥
श्वाय। वासः। उप। स्तृणंतीत्युपऽस्तृणंति। अधीवासम्। या। हिरण्यानि। अस्मै।
संदानमिति सम्ऽदानम्। अर्वंतम्। पड्बीशम्। प्रिया। देवेषु। आ। यामयंति।
यमयंतीति यमयंति ॥४१॥ इमा। नु। कम्। भुवना। सीषधाम। सीसधामेति
सीसधाम। इंद्रः। च। विश्वे। च। देवाः। आदित्यैः। इंद्रः। सगण इति सऽगणः। म
रुद्भिरिति मरुत्ऽभिः। अस्मभ्यम्। भेषजा। करत्। यज्ञम्। च। नः। तन्वम्। च। प्र
जामिति प्रऽजाम्। च। आदित्यैः। इंद्रः। सह। सीषधाति। सीसधातीति सीसधा
ति ॥४२॥ ॥ इति संहिता पदपाठे सप्तविंशतिमोऽध्यायः ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥
हरिः। ॐ। अग्निः। च। पृथिवी। च। सन्नते इति सम्ऽनते। ते इति ते। मे। सम्

मे। सम्। नमताम्। अदः। वायुः। अंतरिक्षम्। आदित्यः। द्यौः। आपः। वरुणः। सम्।
सत्संसद इति सम्ऽसदः। अष्टमी। भूतसाधनीति भूतऽसाधनी ॥१॥ सकामानिति
सऽकामान्। अध्वनः। कुरु। संज्ञानमिति सम्ऽज्ञानम्। अस्तु। मे। अमुना। यथा।
इमाम्। वाचम्। कल्याणीम्। आवदानीत्याऽवदानि। जनेभ्यः ॥२॥ ब्रह्मराजन्याभ्याम्।
शूद्राय। च। अर्याय। स्वाय। अरणाय। प्रियः। देवानाम्। दक्षिणायै। दातुः। इह। भू
यासम्। अयम्। मे। कामः। सम्। ऋध्यताम्। उप। मा। अदः। नमतु ॥३॥ बृहस्प
ते। अति। यत्। अर्यः। अर्हात्। द्युमदिति द्युऽमत्। विभातीति विऽभाति। क्र
तुमदिति क्रतुऽमत्। जनेषु। यत्। दीदयत्। शवसा। ऋतप्रजातेत्यृतऽप्रजात।
तत्। अस्मासु। द्रविणम्। धेहि। चित्रम्। बृहस्पते। त्वा। एषः। ते। योनिः। बृहस्पतये।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥ ॥६६॥ त्वा॥४॥ इंद्र। गोमन्निति गोऽमन्। आ। इह। आ। याहि। पिब। सोमम्। शतक्रतो इति शतऽ ॥२॥ ॥६६॥
क्रतो। विद्यद्भिरिति विद्यत्ऽभिः। ग्रावऽभिरिति ग्रावऽभिः। सुतम्। इंद्राय।
त्वा। गोमत इति गोऽमते। एषः। ते। योनिः। इंद्राय। त्वा। गोमत इति गोऽमते॥५॥
ऋतावानं। ऋतवानमित्यृतऽवानं। वैश्वानरम्। ऋतस्य। ज्योतिषः। पतिं।
अजस्रं। घर्मम्। ईमहे। वैश्वानराय। त्वा। एषः। ते। योनिः। वैश्वानराय। त्वा
॥६॥ वैश्वानरं। ह वामहे। ऋतस्य। ज्योतिषः। पतिं। अजस्रम्। घर्मम्। ई
महे॥७॥ अग्निः। उक्थेन। वाहसा॥८॥ वैश्वानरस्य। सुमताविति सुऽम
तौ। स्याम। राजा। हि। कम्। भुवनानां। अभिश्रीरित्यभिऽश्रीः। इतः। जातः।
विश्वं। इदम्। वि। चष्टे। वैश्वानरः। यतते। सूर्येण॥९॥ मरुत्वान्। इंद्र। व

षभः। रणाय। पिब। सोमं। अनुष्वधम्। अनुस्वधमित्यनुऽस्वधं। मदाय। आ। सिंचस्व।
जठरे। मध्वः। ऊर्मिम्। त्वम्। राजा। असि। प्रतिपदिति प्रतिऽपत्। सुतानाम्॥१०॥ महान्।
इंद्रः। वज्रहस्त इति वज्रऽहस्तः। षोळशी। शर्म। यच्छतु। हंतु। पाप्मानं। यः। अस्मा
न्। द्वेष्टि॥११॥ अग्निः। ऋषिः। पवमानः। पांचजन्य इति पांचऽजन्यः। पुरोहित
इति पुरःऽहितः। तम्। ईमहे। महागयमिति महाऽगयम्॥१२॥ अनु। वीरैः। अनु। पुष्या
स्म। गोभिः। अश्वैः। सर्वेण। पुष्टैः। द्विपदेति द्विऽपदा। चतुष्पदा। चतुःपदेति
चतुःपदा। वयं। देवाः। नः। यज्ञम्। ऋतुथेत्यृतुऽथा। नयंतु॥१३॥ आ। नः। गोत्रा।
दर्दृहि। गोपत इति गोऽपते। गाः। समस्मभ्यम्। सनयः। यंतु। वाजाः। दिवक्षाः।
असि। वृषभ। सत्यशुष्म इति सत्यऽशुष्मः। अस्मभ्यम्। सु। मघवन्निति मघऽ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वन्नः । वोऽप्यागो [illegible] ता इति गोऽताः ॥१४॥ इति संहितापदपाठे अष्टाविंशतितमोऽध्या
यः ॥२८॥ ॥ छ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ छ ॥ हरिः ॥ ॐ ॥ समाः । त्वा । अग्ने । ऋतवः । व
र्धयन्तु । संवत्सराः । ऋषयः । यानि । सत्या । समृद्धियेन । दीदिहि । रोचनेन । विश्वाः । आ ।
भाहि । प्रदिश इति प्रऽदिशः । चतस्रः ॥१॥ सम् । च । इध्यस्व । अग्ने । प्र । च । बोधय ।
एनम् । उत् । च । तिष्ठ । महते । सौभगाय । मा । च । रिषत् । उपसत्तेत्युपऽसत्ता । ते । अग्ने ।
ब्रह्माणः । ते । यशसः । सन्तु । मा । अन्ये ॥२॥ त्वाम् । अग्ने । वृणते । ब्राह्मणाः । इमे । शिवः ।
अग्ने । संवरण इति सम्ऽवरणे । भव । नः । सपत्नहेति सपत्नऽहा । नः । अभिमातिजि
दित्यभिमातिऽजित् । च । स्वे । गये । जागृहि । अप्रयुच्छन्नित्यप्रऽयुच्छन् ॥३॥ इह । ए
व । अग्ने । अधि । धारय । रयिम् । मा । त्वा । नि । क्रन् । पूर्वचित्त इति पूर्वऽचित्तः ।

निकारिण इति निऽकारिणः ॥ क्षत्रम् । अग्ने । सुयममिति सुऽयमम् । अस्तु । तुभ्यम् । उप
सत्तेत्युपऽसत्ता । वर्धताम् । ते । अनिष्टृतः । अनिस्तृत इत्यनिःऽस्तृतः ॥४॥ क्षत्रेण ।
अग्ने । स्वायुरिति सुऽआयुः । सम् । रभस्व । मित्रेण । अग्ने । मित्रधेय इति मित्रऽधेये ।
यतस्व । सजातानामिति सऽजातानाम् । मध्यमस्था इति मध्यमऽस्थाः । एधि । रा
ज्ञाम् । अग्ने । विहव्य इति विऽहव्यः । दीदिहि । इह ॥५॥ अति । निहः । अति । स्रिधः ।
अति । अचित्तिम् । अति । अरातिम् । अग्ने । विश्वा । हि । अग्ने । दुरितेति दुःऽइता ।
सहस्व । अथ । अस्मभ्यम् । सहवीरमिति सहऽवीरम् । रयिम् । दाः ॥६॥ अनाधृष्यः ।
त्रि जातवेदा इति जातऽवेदाः । अनिष्टृतः । अनिस्तृत इत्यनिःऽस्तृतः । विराडिति विऽरा
ट् । अग्ने । क्षत्रभृदिति क्षत्रऽभृत् । दीदिहि । इह । विश्वाः । आशाः । प्रमुञ्चन्निति प्रऽमुञ्चन्
दूत ।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥
॥६९॥

सप्त॥

॥२॥
॥६२॥

मानुषीः। शिवः। शिवाभिः। अद्य। परि। पाहि। नः। वृधे॥७॥ बृहस्पते। सवितः।
बोधय। एनं। संशितमिति सम्ऽशितं। चित्। संतरामिति सम्ऽतरां। सं। शिशाधि।
वर्द्धय। एनं। महते। सौभगाय। विश्वे। एनम्। अनु। मदन्तु। देवाः॥८॥ अमुत्र
भूयादित्यमुत्रऽभूयात्। अध। यत्। यमस्य। बृहस्पते। अभिशस्तेरित्यभिऽ
शस्तेः। अमुंचः। प्रति। औहताम्। अश्विना। मृत्युम्। अस्मात्। देवानाम्। अ
ग्ने। भिषजा। शचीभिः॥९॥ उदु ध्वाः। अस्य। समिध इति सम्ऽइधः। भवंति। ऊ
र्ध्वा। शुक्रा। शोचींषि। अग्नेः। द्युमत्तमेति द्युमत्ऽतमा। सुप्रतीकस्येति
सुऽप्रतीकस्य। सूनोः॥१०॥ तनूनपादिति तनूऽनपात्। असुरः। विश्ववेदा इति
विश्वऽवेदाः। देवः। देवेषु। देवः। पथः। अनक्तु। मध्वा। घृतेन॥११॥ मध्वा।
यज्ञं। नक्षसे। प्रीणानः। नराशंसः। अग्ने। सुकृदिति सुऽकृत्। देवः। सविता।

विश्ववार इति विश्वऽवारः॥१२॥ अच्छ। अयम्। एति। शवसा। घृतेन। ईडानः।
वह्निः। नमसा। अग्निम्। स्रुचः। अध्वरेषु। प्रयत्स्विति प्रयत्ऽसु॥१३॥ सः। यक्ष
त्। अस्य। महिमानम्। अग्नेः। सः। ईम्। मंद्रा। सुप्रयस इति सुऽप्रयसः। वसुः। चे
तिष्ठः। वसुधातम इति वसुऽधातमः। च॥१४॥ द्वारः। देवीः। अनु। अस्य। विश्वे।
व्रताः। ददन्ते। अग्नेः। उरुव्यचस इत्युरुऽव्यचसः। धाम्ना। पत्यमानाः॥१५॥ ते। इ
ति ते। अस्य। योषणे इति योषणे। दिव्ये इति दिव्ये। न। योनौ। उषासानक्ता। उ
षसानक्तेत्युषसानक्ता। इमम्। यज्ञं। अवताम्। अध्वरं। नः॥१६॥ दैव्या। हो
तारा। ऊर्ध्वं। अध्वरं। नः। अग्नेः। जिह्वाम्। अभि। गृणीतम्। गृणुतम्। नः। स्वि
ष्टिमिति सुऽइष्टिं॥१७॥ तिस्रः। देवीः। बर्हिः। आ। इदं। सदंतु। इडा। सरस्वती।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥ ॥७०॥

भारती। मही। गृणाना॥१८॥ तत्। नः। तुरीपं। अद्भुतं। पुरु। क्षु। त्वष्टा। सु। वीरम्। इ ॥६॥
ति सुऽवीरं। रायः। पोषं। वि। स्यतु। नाभिं। अस्मे इत्यस्मे॥१९॥ वनस्पते। अ ॥७०॥
व। सृज। रराणः। त्मना। देवेषु। अग्निः। हव्यं। शमिता। सूदयाति॥२०॥ अ
ग्ने। स्वाहा। कृणुहि। जातवेद इति जातऽवेदः। इंद्राय। हव्यं। विश्वे। देवाः।
हविः। इदं। जुषंतां॥२१॥ पीवोऽअन्नानिति पीवःऽअन्नान्। रयिऽवृध इति र
यिऽवृधः। सुमेधा इति सुऽमेधाः। श्वेतः। सिषक्ति। सिसक्तीति सिसक्ति।
नियुतामिति निऽयुतां। अभिश्रीरित्यभिऽश्रीः। ते। वायवे। समनस इति सऽ
मनसः। वि। तस्थुः। विश्वा। इत्। नरः। स्वपत्यानीति सुऽअपत्यानि। चक्रुः।
॥२२॥ राये। नु। यं। जज्ञतुः। रोदसी इति रोदसी। इमे इति। इमे। राये। देवी। धिषणा॥

धाति। देवं। अच्छ। वायुं। नियुत इति निऽयुतः। सश्चत। स्वाः। कृता। श्वेतम्। वंच्य सु
तिमिति वसुऽध्यितिं। तिरे। कौ। वायुः। अग्रेगा इत्यग्रेऽगाः। यज्ञप्रीरिति यज्ञऽ
प्रीः। साकं। गन्। मनसा। यज्ञम्। शिवः। नियुद्भिरिति नियुत्ऽभिः। शिवाभिः॥२४॥
प्रयाभिः। या। सि। दाश्वांसम्। अच्छ। नियुद्भिरिति नियुत्ऽभिः। वायो इति
वायो। इष्टये। दुरोणानि। नः। रयिं। सुभोजसमिति सुऽभोजसं। युवस्व। नि।
वीरं। गव्यं। अश्व्यं। च। राधः॥२५॥ वायो इति। वायो। ये। ते। सहस्रिणः। र
थासः। तेभिः। आ। गहि। नियुत्वान्। सोमपीतय इति सोमऽपीतये॥२६॥ ए
कया। च। दशभिरिति दशऽभिः। स्वभूत इति स्वऽभूते। द्वाभ्यां। इष्टये। वि
शती च। तिसृभिरिति तिसृऽभिः। च। वहसे। त्रिंशता। च। नियुद्भिरिति नियुत्।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भिः । वायो इति वायो ॥ इह । ता । वि । मुंच ॥ २७ ॥ नियुत्वान् । वायो इति । आ । गहि ।
अयम् । शुक्रः । अयामि । ते । गंता । असि । सुन्वतः । गृहं ॥ २८ ॥ वायो इति वायो ।
शुक्रः । अयामि । ते । मध्वः । अग्रं । दिविष्टिषु । आ । याहि । सोमपीतये इति सो
मऽपीतये । स्पार्हः । देव । नियुत्वता ॥ २९ ॥ आ । नः । नियुत्ऽभिः इति नियुत्ऽभिः ।
शतिनीभिः । अध्वरं । सहस्रिणीभिः । उप । याहि । यज्ञं । वायो इति वायो ।
३ अस्मिन् । सवने । मादयस्व । यूयं । पात । स्वस्तिऽभिः इति स्वस्तिऽभिः । सदा ।
नः ॥ ३० ॥ तव । वायो इति वायो । ऋतस्पते । ऋतपत इत्यृतऽपते । त्व
ष्टुः । जामातः । अद्भुत । अवांसि । आ । वृणीमहे ॥ ३१ ॥ येन । द्यौः । उग्रा । पृ
थिवी । च । दृढा । येन । स्वरिति स्वः । स्तभितं । येन । नाकः । यः । अंतरि

क्षे । रजसः । विमान इति विऽमानः । कस्मै । देवाय । हविषा । विधेम ॥ ३२ ॥ यं ।
क्रंदसी इति क्रंदसी । अवसा । तस्तभाने इति तस्तभाने । अभि । ऐक्षे
तां । मनसा । रेजमाने इति रेजमाने । यत्र । अधि । सूरः । उत्ऽइतः इत्युत्ऽइ
तः । विभातीति विऽभाति ॥ ३३ ॥ आपः । ह । यत् । बृहतीः । विश्वं । आय
न् । गर्भं । दधानाः । जनयंतीः । अग्निं । ततः । देवानां । सं । अवर्तत ।
असुः । एकः ॥ ३४ ॥ यः । चित् । आपः । महिना । परिऽअपश्यदिति परिऽअ
पश्यत् । दक्षं । दधानाः । जनयंतीः । यज्ञं । यः । देवेषु । अधि । देवः । एकः ।
आसीत् । नः । जजानं । बृहतीः । जजान । विश्वा । जातानि ॥ ३५ ॥ अभि ।
त्वा । शूर । नोनुमः । अदुग्धाइवेत्यदुग्धाः । इव । धेनवः । ईशानं । अस्य ।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥
॥७२॥

जगतः ॥ स्वर्दृश॒ऽमिति स्वः॒ऽदृश॑म् । ईशा॑नम् । इन्द्र । तस्थुषः॑ ॥३६॥ न । त्वावा॑नि-
ति त्वाऽवा॑न् । अन्यः । दि॒व्यः । न । पार्थि॑वः । न । जा॒तः । न । जनिष्यते । अश्वा-
यन्तः॑ । अश्वयन्त इत्य॑श्वऽयन्तः॑ । मघ॑वन्निति मघ॑ऽवन् । इन्द्र । वाजिनः । ग-
व्यन्तः॑ । त्वा॒ । हवामहे ॥३७॥ त्वाम् । इत् । हि । हवा॑महे । सातौ । वाज॑स्य । का॒रवः॑ ।
त्वाम् । वृत्रेषु । इन्द्र । सत्प॑तिमिति सत्ऽप॑तिम् । नरः॑ । त्वाम् । काष्ठा॑सु । अर्व॑तः ॥३८॥
सः । त्वम् । नः॒ । चित्र । वज्रहस्तेति वज्र॑ऽहस्त । धृष्णुयेति धृष्णुऽया । म॒हः ।
स्तवा॑नः । अद्रिव इत्यद्रिऽवः । गाम् । अश्व॑म् । इन्द्र । सम् । कि॒र । स॒त्रा । वाज॑म् । रथ्यम्
न । जि॒ग्युषे॑ ॥३९॥ कया॑ । नः॒ । चि॒त्रः । आ । भु॒व॒त् । ऊ॒ती । सदावृ॑ध इति सदा॑ऽवृ॒धः ।
सखा॑ । कया॑ । शचि॑ष्ठया । वृ॒ता ॥४०॥ कः । त्वा॒ । स॒त्यः । मदा॑नाम् । म-
॥६॥
॥७२॥

ꣳहि॑ष्ठः । म॒त्स॒त् । अन्ध॑सः । दृ॒ढा । चि॒त् । आ॒रुजे॑ । वसु॑ ॥४१॥ अ॒भि ।
सु । नः॒ । सखी॑नाम् । अ॒वि॒ता । ज॒रि॒तॄ॒णाम् । श॒तम् । भ॒वा॒सि॒ । ऊ॒तये॑ ॥४२॥ य॒-
ज्ञाय॑ज्ञेति य॒ज्ञाऽय॑ज्ञा । वः॒ । अ॒ग्नये॑ । गि॒रागि॑रेति गि॒राऽगि॑रा । च॒ । दक्ष॑-
से । प्रप्रेति प्रऽप्र॑ । व॒यम् । अ॒मृत॑म् । जा॒तवे॑दस॒मिति जा॒तऽवे॑दसम् । प्रि॒यम् । मि-
त्रम् । न । श॒ꣳसि॒ष॒म् ॥४३॥ ऊ॒र्जः । नपा॑तम् । सः । हि॒न । अ॒यम् । अ॒स्म॒युरित्य॑स्म॒ऽयुः । दाशे॑म ।
ह॒व्यदा॑तय॒ इति॑ ह॒व्यऽदा॑तये । भुव॑त् । वाजे॑षु । अ॒वि॒ता । भुव॑त् । वृ॒धः॑ । उ॒त । त्रा॒-
ता । त॒नूना॑म् ॥४४॥ सं॒व॒त्स॒रः । अ॒सि॒ । प॒रि॒व॒त्स॒र इति॑ प॒रि॒ऽव॒त्स॒रः । इ॒दा॒व॒त्स॒-
रः । इ॒द्व॒त्स॒र इती॑त्ऽव॒त्स॒रः । व॒त्स॒रः । उ॒षसः॑ । ते॒ । क॒ल्प॒न्ता॒म् । अ॒हो॒रा॒त्राः ।
अ॒र्द्ध॒मा॒सा इत्य॑र्द्धऽमा॒साः । मासाः॑ । ऋ॒तवः॑ । सं॒व॒त्स॒रः । ते॒ । क॒ल्प॒न्ता॒म् ॥४५॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥प॥ प्रेसा इतिप्रऽइसौ। एसाऽइत्सऽइसौ। सम्। चा। अंचा। प्रा। चा सारय। सुपर्णचिदिति ॥द॥
॥७३॥ सुपर्णऽचित्। आसि। तया। देवतया। अंगिरस्वत्। ध्रुवः। सीद॥४६॥ प्रतिसं ॥७३॥
हितापदपाठे ऐक्योनत्रिंशतिमोध्यायः॥ ॥ ॥ ॥ ॥ हरिः ॐ मू॥
समिधेति सम्ऽइधा। इंद्रम्। इळः। पदे। नाभा। पृथिव्याः। अधि। दिवः। वर्ष्म
न्। सम्। इध्यते। ओजिष्ठः। चर्षणीसहाम्। वेतु॥१॥ तनूनपातमितितनूऽ
नपातम्। ऊतिभिरित्यूतिऽभिः। जेतारम्। अपराजितमित्यपराऽजितम्। इं
द्रम्। देवम्। स्वर्विदमितिस्वःऽविदम्। पथिभिरितिपथिऽभिः। मधुमत्तमैर
रितिमधुमत्ऽतमैः। नराशंसेन। तेजसा॥२॥ इळाभिरितीळाऽभिः। इंद्रम्। ईळितः।
आजुह्वानमित्याऽजुह्वानः। अमर्त्यम्। देवः। देवैः। सवीर्य इति सऽवीर्यः।
चर्षणीसहामिति चर्षणिऽसहाम्॥२

वज्रहस्त इति वज्रऽहस्तः। पुरंदर इति पुरम्ऽदरः॥३॥ बर्हिषि। इंद्रम्। निषद्वरम्। निसद्व
रमितिनिसत्ऽवरम्। वृषभम्। नर्यापसमितिनर्यऽअपसम्। वसुभिरितिवसुऽभिः। रु
द्रैः। आदित्यैः। सयुग्भिरितिसयुक्ऽभिः। बर्हिः। आ। असदत्॥४॥ ओजः। न
वीर्यम्। सहः। द्वारः। इंद्रम्। अवर्धयन्। सुप्रायणाः। सुप्रायणा इति सुऽप्रायणाः।
अस्मिन्। यज्ञे। वि। श्रयंताम्। ऋतावृधः। ऋतवृध इत्यृतऽवृधः। द्वारः। इंद्रा
य। मीढुषे। व्यंतु॥५॥ उषे इ उषसा। इंद्रस्य। धेनू इति धेनू। सुदुघे इति सुऽ
दुघे। मातरा। मही इति मही। सवातरा इति सऽवातरौ। न। तेजसा। वत्सम्।
इंद्रम्। अवर्धताम्। वीताम्॥६॥ भिषजा। सरस्वत्या। हविषा। इंद्रा। भिषज्यतः।
कवी इति कवी। देवौ। प्रचेतसा इति प्रऽचेतसा। इंद्राय। दधतः। इंद्रियम्॥७॥ इ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥ क्रा। सरस्वती। भारती। मही॥ इंद्रपत्नीरितींद्रऽपत्नीः। हविष्मतीः॥८॥ त्वष्टारं। इं ॥६॥
॥७४॥ द्रं। देवं। भिषजं। सुयजमिति सुऽयजं। घृतश्रियमिति घृतऽश्रियं। पुरु ॥७४॥
रूपमिति पुरुऽरूपं। सुरेतसमिति सुऽरेतसं। मघोनं॥९॥ प्रियः। जोष्टा
रं। इंद्रियं। मध्वा। समंजन्निति सम्ऽअंजन्। पथिभिरिति पथिऽभिः।
सुगेभिरिति सुऽगेभिः। स्वदाति। यज्ञं। मधुना। घृतेन॥१०॥ इंद्रं। स्वा
हा। आज्यस्य। मेदसः। स्तोकानां। स्वाहा। कृतीनामिति स्वाहा। कृतीनां।
हव्यसूक्तीनामिति हव्यऽसूक्तीनां। देवाः। आज्यपा इत्याज्यऽपाः। जु
षाणाः। इंद्रः। आज्यस्य॥११॥ देवं। बर्हिः। इंद्रं। सुदेवमिति सुऽदेवं। देवैः।
वीरवदिति वीरऽवत्। स्तीर्णं। वेद्यां। अवर्द्धयत्। वस्तोः। वृतं। प्र। अ

क्तोः। प्रवृतं। राया। बर्हिष्मतः। अति। अगात्॥१२॥ इंद्रं। संव्यात इति संऽव्या
ते। वीड्वीः। यामन्। अवर्द्धयन्। आ। वत्सेन। तरुणेन। कुमारेण। च।
मीवता। अर्प। अर्वाणं। रेणुककाटमिति रेणुऽककाटं। नुदंतां॥१३॥
उषासानक्ता। उषसानक्तेत्युषसानक्ता। इंद्रं। यज्ञे। प्रयतीति प्रऽय
ति। अह्नेतां। दैवीः। विशः। प्र। अयासिष्टां। सुप्रीते इति सुऽप्रीते।
सुधिते इति सुऽधिते॥१४॥ वसुधिती इति वसुऽधिती। देवं। इंद्रं।
अवर्द्धतां। अया। वि। अन्या। अघा। द्वेषांसि। आ। अन्या। वक्ष
त्। वसु। वार्याणि। यजमानाय। शिक्षिते इति शिक्षिते॥१५॥ सु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥१॥ दुघेइतिसुऽदुघे। पयसा॥ इषम्। ऊर्जां। अन्या। वक्षत्। सग्ध्मिम्। सपीति ॥६॥
॥७५॥ मितिसऽपीतिं। अन्या॥ नवेन। पूर्वं। दयमानेइतिदयमाने। पुराणेन। ॥७५॥
नवं। अप्याताम्। ऊर्जं। ऊर्जाहुतीइत्यूर्जाऽआहुती। ऊर्जयमानेइत्यू
र्जयमाने॥१६॥ घृताप्सौइतिघृतऽअप्सौ। आ। अभार्ष्ट्
म्। शिक्षितौ॥१७॥ प्रति। इंद्रं। अवर्द्धयन्। असृक्षत। भारती। दिवं।
रुद्रैः। यज्ञं। सरस्वती। इळा। वसुमतीतिवसुऽमती। गृहान्॥१८॥ त्रि
वरूथइतित्रिऽवरूथः। त्रिवन्धुरइतित्रिऽवन्धुरः। त्रातेनं। त्रिशितिपृ
ष्ठानामितित्रिशितिऽपृष्ठानां। आहितइत्याऽहितः। सहस्त्रेण। प्रावर्त
त। मित्रावरुणा। इळा। अस्य। होत्रां। अर्हतः। बृहस्पतिः। स्तोत्रं। अ

श्विना। आध्वर्यवं॥१९॥ मधुश्चुतावरइतिमधुऽश्चुतावरः। सुपिप्पलइतिसुऽ
पिप्पलः। दिवं। अग्रेण। असृक्षत। आ। अंतरिक्षम्। पृथिवीं। अदृंह
त्॥२०॥ स्वासस्थमितिसुऽआसस्थं। इंद्रेण। आसन्नमित्याऽसन्नं। अ
न्या। बर्हिषि। अग्निं। अक्रत॥२१॥ स्विष्टमितिसुऽइष्टं। कुर्वन्। स्वि
ष्टकृदितिस्विष्टऽकृत्। स्विष्टमितिसुऽइष्टं। अद्य। करोतु। नः॥२२॥
इंद्राय। छागम्। इंद्राय। छागिना। अपचत्। तम्। इमे। दस्तः। प्रति। पचता। अ
ग्रभीत्। अवीवृधत। पुरोळाशेन॥२३॥ समिध्यानमितिसंऽइध्यानं। अम
हता। पत्राः। सुसमिद्धमितिसुऽसमिद्धं। समिद्धं। वरेण्यं। अग्निं। इंद्रं। वयोध्समिति

॥५॥

॥७६॥ वयः॥ पसं॥ गायत्री॥ छंदः॥ इंद्रियं॥ त्र्यविमिति त्रिऽअविं॥ गां॥ मं॥ वयः॥ द ॥१६॥
धतु॥ २६॥ तनूनपातमिति तनूऽनपातं॥ उद्भिदमित्युत्ऽभिदं॥ आयं॥ ॥७६॥
गर्भं॥ अदितिः॥ दध्यौ॥ शुचिं॥ उष्णिहं॥ दित्यवाहमिति दित्यऽवाहं॥ २७॥
ईळेन्यं॥ ईळितं॥ वृत्रहंतममिति वृत्रहन्ऽतमं॥ इडाभिः॥ ईड्यं॥ सहः॥
सोमं॥ अनुष्टुभं॥ अनुस्तुभमित्यनुऽस्तुभं॥ पंचाविमिति पंचऽअविं॥ अवि
मं॥ २८॥ सुबर्हिषमिति सुऽबर्हिषं॥ पूषण्वंतमिति पूषण्ऽवंतं॥ अम
र्त्यं॥ सीदंतं॥ बर्हिषि॥ प्रिये॥ अमृता॥ बृहतीं॥ त्रिवत्समिति त्रिऽवत्सं॥ २९॥
व्यचस्वतीः॥ सुप्रायणाः॥ सुप्रायणा इति सुऽप्रायणाः॥ ऋतावृधः॥ ऋ

तवृध इत्यृतऽवृधः॥ द्वारः॥ देवीः॥ हिरण्ययीः॥ ब्रह्माणं॥ पंक्तिं॥ इह॥ तुर्यवाहमि
ति तुर्यऽवाहं॥ ३०॥ सुपेशसेति सुऽपेशसा॥ सुशिल्पे इति सुऽशिल्पे॥ बृ
हती इति बृहती॥ उभे इत्युभे॥ नक्तोषासा॥ नक्तोषसेति नक्तऽउषसा॥ नाद्
धीते इति दध्रीते॥ विश्वं॥ त्रिष्टुभं॥ त्रिस्तुभमिति त्रिऽस्तुभं॥ पष्ठवाह
मिति पष्ठऽवाहं॥ ३१॥ प्रचेतसेति प्रऽचेतसा॥ देवानां॥ उत्तमामि
ष्कृतं॥ तमं॥ यशः॥ होतारा॥ दैव्या॥ कवी इति कवी॥ सयुजेति सऽयुजा॥
जगतीं॥ अनड्वाहं॥ ३२॥ पेशस्वतीः॥ तिस्रः॥ देवीः॥ हिरण्ययीः॥ भा
रतीः॥ बृहतीः॥ महीः॥ पतिं॥ विराजमिति विऽराजं॥ धेनुं॥ ३३॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥५॥
॥७७॥

सुरेतसमितिसुऽरेतसम्॥ त्वष्टारं॥ पुष्टिवर्द्धनमितिपुष्टिऽवर्द्धनं॥ रू
पाणि॥ बिभ्रतम्॥ पृथक्॥ पुष्टिम्॥ द्विपदमितिद्विऽपदं॥ उक्षाणं॥ इन्द्र॥
हिरण्यपर्णमितिहिरण्यऽपर्णम्॥ उक्थिनम्॥ रत्नानां॥ बिभ्रतं॥ व
शिम्॥ भगं॥ ककुभं॥ वृत्रम्॥ वेहत्तम्॥ २३॥ स्वाहाकृतीरिति
स्वाहाऽकृतीः॥ अग्निं॥ गृहपतिमितिगृहऽपतिं॥ पृथक्॥ वरुणं॥
भेषजं॥ कविं॥ क्षत्रं॥ अतिछन्दसमित्यतिऽछन्दसं॥ बृहती॥ ऋषभं॥
॥२४॥ देवं॥ बर्हिः॥ वयोधसमितिवयःऽधसं॥ देवं॥ इन्द्रं॥ अवर्धयत्॥
गायत्र्या॥ छन्दसा॥ इन्द्रियं॥ चक्षुः॥ इन्द्रे॥ वयः॥ दधत्॥ २५॥ शुचिं॥

॥६॥
॥७७॥

उष्णिहा॥ भगं॥ अनुष्टुभा॥ अनुष्टुभेत्यनुऽस्तुभा॥ बलं॥ बृहत्या॥ श्रोत्रं॥
पंक्त्या॥ शुक्रं॥ देवी॥ त्रिष्टुभा॥ त्रिस्तुभेतित्रिऽस्तुभा॥ त्विषिं॥ जगत्या॥
ऋषभम्॥ विराजेतिविऽराजा॥ रूपं॥ द्विपदेतिद्विऽपदा॥ ज्ञगमम्॥ ककुभा॥
यशः॥ अतिछन्दसेत्यतिऽछन्दसा॥ क्षत्रं॥ इन्द्राय॥ वयोधस इति
वयःऽधसे॥ छागं॥ इन्द्राय॥ वयोधस इति वयःऽधसे॥ छागेन॥ २६॥
॥ ॥ ॥ ॥ इति संहितापदपाठे त्रिंशतिमोध्यायः॥ इति शाकसमा
तं॥ ॥ ॥ १०॥ ३०॥ ॥७७॥ ॥ ॥ हरिः॥ ॐ॥ समिद्ध इति सम्॥
ऽइद्धः॥ अंजन्॥ कृदरम्॥ मतीनाम्॥ घृतम्॥ अग्ने॥ मधुमदितिमधुऽमत्॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥प॥

॥७८॥ पिन्वमानः॥ वाजी। वहन्। वाजिनं। जातवेद इतिजातऽवेदः। देवानां। वक्षि ॥द॥ ॥७८॥
प्रियम्। आ। सधस्थमितिसधऽस्थं॥ १॥ घृतेन। अंजन्। सं। पथः। देव
यानानितिदेवऽयानानि। प्रजानन्निति प्रऽजानन्। वाजी। अपि। एतु। दे
वान्। अनु। त्वा। सप्ते। प्रदिश इति प्रऽदिशः। सचंतां। स्वधाम्। अस्मै। यजमा
नाय। धेहि॥ २॥ ईड्यः। च। असि। वंद्यः। च। वाजिन्। आशुः। च। असि।
मेध्यः। च। सप्ते। अग्निः। त्वा। देवैः। वसुभिरिति वसुऽभिः। सजोषा इति स
जोषाः। प्रीतं। वह्निं। वहतु। जातवेदा इति जातऽवेदाः॥ ३॥ स्तीर्णम्। बर्हिः।
सुष्टरीम। सुस्तरीमेतिसुऽस्तरीम। जुषाणा। उरु। पृथु। प्रथमानं। पृथिव्यां।

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[OrderDescription]
,CREATED=16.08.19 12:45
,TRANSFERRED=2019/08/16 at 14:20:53
,PAGES=220
,TYPE=STD
,NAME=S0001477
,Book Name=M-744-YAJUVED
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF
,FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF
,FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection